32 285 I

Jókai Mór. 1849.

JÓKAI MÓR

FORRADALOM ALATT

ÍRT MŰVEI.

1848—1849.

SZERZŐ TULAJDONA.

BUDAPEST.
AZ ATHENAEUM R. TÁRS. NYOMDÁJA.
1875.

PH
3260
A3
1875

Idegen nyelvre fordítás és utánnyomás ellen szerző tiltakozik.

ELŐSZÓ.

Két esztendő ki volt szakítva eddigelé irói életemből. A két legsúlyosabb, legnevezetesebb év: 1848 és 1849.

A mit ez idő alatt irtam, három olyan lapban jelent, melyeknek példányai ma már csak, mint unicumok léteznek s megjelenésük idején is nagyon kevéssé voltak elterjedve.

E müveimet; melyek részint szépirodalmi és történelmi munkálatok, részint a napi kérdésekkel foglalkozó humoristicumok, részint politikai irányeszmék, most összegyüjtve, rendezve és megrostálva adom által a nyilvánosságnak.

Erre több indok buzdított.

Legfőbb az, hogy e müveimet nem tartom elveszendőknek. E müvekben látom irói kedélyem ifjuságát, átmelegítve a legmerészebb reményektől; a követelő fantáziát, mely a sorstul ábrándjai megvalósítását várja, mely kéjeleg a csodálatos napok sugárözönében s dühöng a réméjszakák vérvilágításában s tulzó csapongásaival egy nemzet hangulatát követi csupán. — Soha ugy irni, miként akkor, nem tudnék többé; — soha ugy érezni a leirottat, ugy visszaadni a szív igaz keservét és örömét, és soha oly bátran kimondani azt, a mit kigondoltam.

Másik ok, a mi e müveim sajtó alá rendezésére

indított, az, hogy e két év alatt irott munkálataim között sok van olyan is, melynek müveim gyüjteményébe fölvételét nem ohajtom. Vannak hangok, a miknek kisérteties skáláját ha a rendkivüli napok szenvedélye érthetővé teszi is; ha a történelem azokat a rémkorszak vészkiáltásai viszhangjainak vallja is; de a költészet, a szépműtan, a jó izlés nem igazolja soha. A viszhangnak nincs joga szólítatlanul ujra feltámadni. Mind azt, a mi jelen könyvemben e két év alatt irt müveimből benn nem foglaltatik, megsemmisítettnek nyilvánítok: a mihez joga egyedül a szerzőnek van, ki a midőn ezen jogát használja, az által felmenti müveinek halála utáni összegyüjtőjét attól a kényszerü választástól, hogy vagy censora legyen az irónak, vagy mindent kiadjon tőle válogatatlanul, a mit elől-utól talál.

De a mit a költészet és szépműtan itélete alá merek bocsátani, bárha merész hangja a mai korra nézve szokatlan is, azt mind fölvettem e könyvbe. Egy korszakot festenek azok. E korszak elmult, el van temetve. Ég őrizze hazánkat attól, hogy az eltemetett halott még valaha feltámadjon! De a síroknak emlék is kell. S az elhantolt kor irodalma a legelevenebb emlék.

Az olvasó nyomrul nyomra fogja kisérhetni magát a korszak jellemét müveimnél, s annak behatását emezekre. A sajtó felszabadulása, a vér nélkül kivivottnak vélt nagy társadalmi forradalom legelső hatása a szépirodalmi és történelmi munkálatokon látszik meg; majd később az irányeszméken is, a mikben a mindenkitől osztott rajongás hangja uralkodik. A szabadság kéjérzete párosul a bocsánattal a multak keserveiért s a bizalommal a jelen iránt. A hit és testvérszeretet illuminál s tüzjátékot rendez. Később a tüz nem játék már, hanem vész. A sorokat a boszú, az elkeseredés, a

hon élete fölötti kétségbeesés mondatolja. Átvonaglik rajtok egy-egy keserü kaczaj. A kínra csiklándottnak ádáz nevetése. Az országos jajszót sokszorozni, a segélykiáltást siettetni, az alvókat fölrázni törekesznek e hangok. — S mikor a paroxismust felváltja a megtérő egészség, hideg vérrel, tisztán látva, ugyanazon haza életének féltése, ugyanazon szabadságnak megőrizése: nem a szenvedély szilajságával többé; de a meggyőződés elszántságával, s a veszély nagyságának s az önfeláldozás bizonyosságának komoly tudatával. — Ez — nem müveimnek; de azon korszak hangulatának jellemzése.

Mily ellentétek a martiusi irányeszmék s a »szegény király!« között! De a napok, melyeken megirattak, ép oly ellentétei voltak egymásnak. Ott a napfényes bizalom, itt a pokoli kétségbeesés. Ott a trón a nép minden óhajtását teljesíti; ád szabadságot, emberjogokat, feloldja a szellemet és a földet hosszu szolgasága alul; emitt visszavesz mindent. Amott azt hiszszük, hogy diadalunk csak játékba kerül: emitt átlátjuk, hogy az eredmény volt a játék. Elvesztve mindent, kigunyolva, megalázva, leggyülöltebb ellenfeleinknek kiszolgáltatva, vertük vissza e hangokat az égre s azokra, kik az eget e földön képviselik.

Erre az időszakra esnek (csaknem egy rövid hó időközére) életem legválságosabb időpontjai. Események egy huszonhárom éves életben.

Petőfivel, kivel lélekben egygyé voltunk forrva eddig, kétszeresen meghasonlottam. Először, mint társszerkesztő, a Vörösmartyhoz irtt s általam nem helyeseltt költeménye miatt; másodszor, mint férfi, oly családi ügyeimbe avatkozás miatt, a mik a legbensőbb barátra nézve is szentélyt képeznek.

Azon napokban nősültem meg.

Azon napokban égett le szülötte házam Komáromban: otthonom rommá lett.

Azon napokban vettem vállamra a fegyvert s követtem vezéremet a honszabaditás halálos munkájába.

A hon veszedelme fölötti elkeseredésen kivül önlelkem büszkesége is sarkantyúzott. Be akartam bizonyítani, hogy nem egy az enyimnél forróbb lélek lángja gyújtott fel eddig: tőle elszakadva is tudok égni! Petőfivel nem érintkezve többé, iparkodtam őt túlszárnyalni a szabadság bálványozásában.

A nagy események nagy kiábrándulásokat hoztak magukkal.

A schwechati napoktul a debreczeni idény kezdetéig csupa üres lapok vannak előttem.

Meggyőződtem róla, hogy, mint harczos, kevesebbet; mint iró, többet teljesitek a szükségesnél.

A magyar kormány új székhelyén válságszerűen léptem összeköttetésbe a haza sorsát intéző legkiválóbb kormányférfiakkal. Látköröm egyszerre kiszélesedett. Nagy embereket tanultam igen közelről megismerni, nagy események előkészítő gépezetébe beletekinteni.

Azt hittem, nekem is kötelességem a gép valami alkatrészének beállani. Kiadtam és szerkesztettem egy napilapot Esti Lapok czíme alatt.

A közvélemény mind e mai napig azt hiszi, hogy e lap, egy »békepárt« közlönye volt. (Hiszen csak egyetlen egy példány maradt fenn belőle; de az sem könnyen hozzájárulható helyen.) Olvassa el a közönség a benne foglaltakat, mik e jelen könyv III-ik részét képezik és itéljen felőle.

Ma nincs Magyarországon ellenzéki párt, mely néze-

teivel oly meszsze menne s én nem irnám most azokat alá.

Akkor a helyzet kényszerüségének szüleményei voltak azok.

Több czikkét e korszakbeli müködésemnek jegyzeteim kisérik, felvilágosítva a helyzetet, mely azokat előidézte. A mi bennük magánügy, s egyes emberekre, vagy egy magamra vonatkozik; azt mind eltemettem. — A napnak is vannak foltjai; de a napfoltok elmulnak: — s hazánk szabadságharcza volt »a nap.«

Budapesten, 1874. october 15-én.

Jókai Mór.

SZÉPIRODALOM.

ÉLETKÉPEK.

1848.

Az utolsó fejedelem.*)

(Elbeszélés. 1848. május.)

Háromszor látta lelkem arczodat.

Nem a sírból idéztelek föl: a mennyből idéztelek alá.

Kivüled egy csillag sem ragyogott az égen: te voltál az utolsó.

A többi lehullt vagy kialudt.

Fejed körül az idvezület gloriája fénylett: e tündöklő tövis koszorú, mit a martyrok hordanak. Arczodon a megdicsőülés szomoru mosolyával, szent bánatodban jelentél meg előttem mint egy könyező szeráf.

Napsugarakkal kellenne irnom a fekete égre, ha ugy akarnám festeni arczodat a minőnek lelkem látta azt, s még akkor is kezem nem birná visszaadni e ragyogványt.

Emléktelenül hamvadsz el sirodban. Ha az utókor mind azon köveket, mik emberi kebelben sziv helyett feküdtek, egy halomra gyűjti, pyramidot emelhetett volna azokból emlékedre. Most reszketeg szó, elrepülő lélek néma tisztelete, melyben neved áldott emléke él.

Hagyd e szerény Mausoleum oltárára fölirni képedet!

Minket kicsinyeknek hagyott a törpe kor: dicsőségünk futó csillag fénye, minő egy nyári éjszakán száz lefut az égről; de azért nem vagyunk rád méltatlanok: egy Istent ismerünk, akit te ismertél; egy Istent imádunk, akit te imádtál: a szent szabadságot!

*) A sajtószabadság első hajnalán miről lehetett volna álmodni előbb, mint legközelebb előrement szabadság-hőseinkről: a Rákóczy szabadságharcz áldozatairól! E beszély még tartózkodott embereket neveiken nevezni. Még akkor őrizkedtünk a multak keserveiért felelőssé tenni azok szerzőinek örökösét. Ez az egyetlen munkám, a mit mindig éjjel irtam. Rendesen csak nappal dolgozom. J. M.

Hagyd ez oltár-lapra fölirnom nevedet....
Kezem ne reszkess....

I.

Világtalan kietlen éjszaka....
Az élet hallgat és a sírok megszólamlanak....

Nem olyan éj, minő volt, mielőtt nap és csillagok lőnek teremtve, hanem olyan, minő volt a keresztre feszités golgothai éje, midőn nem az ég világitá a földet, hanem a föld lángjai világiták a sötétséges eget és a megfeketült napból vér folyott a földre. A nap fenn van az égen, de fénye nincs. Mozdulatlan lomha felhők sötét tömegei fogták el világát... Dél van és éj.

Olykor a távol láthatáron percznyi villanás ütközik fel: más országban járó fergeteg hangtalan villám-lobbanása. A pillanatnyi fény zöldes derűjében föltünik a néma, a fekete világ körrajza. Sötét hegytömegek, sötétlő templomok magas tornyaikkal, hallgatag komor keritett városok, fekete erdők, fekete sik mezők s a rajtok keresztül kigyózó fekete folyam.

Majd, mintha álmodnék a vidék, s álmában kezdene neszezni... nehéz nyögő sohaj vonul végig a hallgatag világon, minő egy börtönbe ásott nép kinfohászkodása: tompa dörgés, mintha nedves hant hallana üres koporsó födelére: enyészetes harangszó ringása, zúgó énekhangok, zárt ajtajú templom ablakain keresztül, s a lejáró folyam egyhangu zúgása.

Oly fojtottak, oly temetettek e hangok, mintha tengerfenékről jőnének ez álmatlan hallgatás közepett.

Mindig több harang kezd szólani: a fagyasztó templomi zsolozsma mindig zugóbb lesz, csengetyűhangok szólanak bele s lánczok csörrenései; csak a fájdalom és a szentelt kétségbeesés hosszu hidegen égető sohaja marad oly reszketeg!

Hirtelen, — mintha a pokol nyitná meg kapuját, vagy mintha meggyúlt tüzokádó szakitaná fel rejtett kráterét: vakitó tüzfény gyullad ki a földön, lázzadó világával vérnapot gyújtva ez égnek száz máglya lobogó ragyogványában. Az egész csillagtalan világ mint egyetlen vérrel festett kép áll elő: erdők és templomok, hegyek és fellegek.

Vér az égen, vér a földön! —

Hosanna, hosanna! dicsőség Istennek! orditja milliom ajk, dicsőség Istennek a magas mennyben!

Kiáltó harsonák, vad dobzörej, bömbölő harangok zenéje kiséri ez istendicséretet, mintha vadult erőszakkal akarna utat törni magának a fellegeken keresztül, vagy el akarná fojtani a martyrének reszketeg imáját, hogy meg ne hallhassa azt Isten.

Hosanna hosanna! Kiáltja a rabszolga nép, ki lánczának szemein számlálgatja le imádság adóját.

Az ég pedig fellegekkel van elzárva a földtől.

Nem akarja az ég látni a földet. Nem akarja imádságait hallani az Isten.

Bocsánat és engesztelés azoknak, kik őt tévelygéseikben nem ismerék; bocsánat és engesztelés azoknak, kik őt a kisértet óráiban megtagadták; de jaj és kárhozat azoknak, kik nevében a népre lánczaikat rakták, kik hirdették a hazugságot s az oltár háta mögött kaczagtak, kik vérrel áldoztak Isten dicsőségére!

Ezeknek imádságait nincs, a ki meg hallgassa!

De számlálva vannak azok a könyek, miket az üldözött erény titokban kihullat; föl van irva minden fohász, mi a szabadság vértanuinak ajkait el hagyja s eljőend a minden adósságok visszafizetésének napja, melyben lészen a kevélység megaláztatása!

Erőtlen gyönge hangok alig hallható éneke zeng a szent ordítás közé: fájdalmasan nyugodt szelid megadó ének... ott a máglyák fölött fehérbe öltözött sápadt alakok égnek; hátrafont kezeikkel egymáshoz kötözve: a lángok arczaikat csókolják, a nép köveket hajigál fejeikre és ők imádkoznak hóhéraikért s égnek emelt arczczal állják ki a lánghalált e szóért »szabadság!«

Milyen fehér ott a láng, a hol az ő szent testeik égnek, mint világit az emberek arczaiba, azokéba, kik ott körül állanak: vad tomboló tömegek, fanaticus rabszolga képeikkel, középlények, ördögök és vadállatok között; — s azokéba, kik messze bérczek ormain futva bújdokolnak, futva; de arczaikat daczosan forditva vissza; — üldözöttek; de nem rettegők; rongyosak; de büszkék.

Bújdosva fut a fejedelem is: a jók apostola: kiüzve ősei honából; kifosztva, megátkozva s elhajtva a fergeteges éjbe, ki idegen országok hidegébe. Feje körül a jövő dicsőség glóriája fénylik: e tündöklő tövis koszoru: örök koronája az Isten igaz fölkenteinek. Arcza halvány és bús, mint a földet elhagyó

Astraea arcza, tekintetében a honszeretet emésztő fájdalma. Szemében köny ragyog, kezében királyi pálcza helyett a vándorút koldusbotja.

Oh, e koldusbot fogja egyszer visszavivni Magyarhon szabadságát.

Ott a máglyák előtt veressel bevont székben egy fekete férfi ül.

Sugárzik arczáról a sötétség, mint tüzből a világ; homlokán fekete négyszegű korona; kezében pásztorbot, melynek egy vége gyémántos, körüle tömjénfüst áradoz és mysticus ének hangzik a visszataszító alakok ajkairól.

Hideg gyönyörrel nézi a martyr-szenvedést, hideg arczának egy vonása sem változik; de szive benn örül.

A megvakitott nép oda jár öltönye redőit csókolni.

Gyilkosok, lopók, szentségtörők, és hazaárulók szítják a tüzet, kapkodják a szentek szél-hordta hamvait, melyekért meg bocsájtja vétkeiket a fekete ember.

Az utolsó énekhang is elhal.

A martyrsereg bevégzé a dicső tanubizonyságot: kiszenvedének mind; állhatatosak maradtak az utolsó perczig mind s egy sem tagadta meg lelke Istenét.

A vakbuzgó nép térdre hullva kiáltja:

Dicsőség a véráldozatok Istenének!

De ezer hang kiáltja vissza az erdők sötétjéből, a sziklák ormairól:

Dicsőség a szabadság Istenének!

S ezer arcz fordul daczosan a vérveres világnak, mely reájok lobog, ijesztő fényével; de ijedetlenül: vállaikat nyomja minden kínszenvedés, minden nyomor terhe; de térdeik nem hajolnak meg alatta.

Visszaforditja arczát a fejedelem is, e szenvedésben el nem csüggedt arczot, melynek szelidségében az oroszlán bátorsága lakik, visszasugárzik abból lelkének világa, azon léleknek, mely ha egy nép között lett volna kiosztva, nagygyá tette volna azt örök időkre.

Oh egy nemzetnek csak egy ily szentje támadhat egy nép életében.

Minek is volna több?

Az álló csillagnak nem a földön a helye.

Viszatekint bátran. Nagy szeme sugárzik, mint két vezér-

csillag, melyre a buta nép sárral hajigál föl. Fölemeli vérző homlokát, fölemeli halvány fényes arczát és a koldusbotot kezében, mit egy ország fejedelmének meghagyott, mintha mondaná

Visszatérek....!

A fekete ember föláll vérvörös székében, fekete szemöldét mély szemére vonja, daemoni arczának igézete előtt elsápad a lelke törpitett nép. Kezébe hamut vesz, a vértanuk hamvát, s merre a bérczek állanak, hol a bujdosókat kéz utól nem éri, azon tájra szórja azt, s átkot mond a nép apostolának fejére.

Átok, átok, átok, reád! Átok a vizre, melyben megmosódól, átok a légre, melyet beszivsz. Átok reá, ki ha éhezel, enned ád, ha fázol, tüzhelyéhez bocsát, ha fáradt vagy, házába befogad, ha meghalsz, eltemet. Átok, átok átok reád.

Dicsőség Istennek a magas mennyben, zugja undok hymnus énekét az eget káromló csorda.

A templomfalak iszonyu viszhangja döng rá.

A kereszt, a sötét kereszt magasra emeltetik, vérző istenkép rajta, a nép arczra borulva imádja azt.

Miért mutatjátok a népnek az Istent keresztre feszitve véresen, vérhulló arczczal, megtört szemekkel, leszegezett kézzel?

Azt akarjátok-e neki mondani ez által:

Jaj annak, ki a népnek szabadságot akar szerezni, jaj annak, ki világosságot akar hozni a földre! Díja gyalázat, díja halál.

Im ez ember itt Isten lelkével birt, ez istenember szabaddá akarta tenni a népet és boldoggá: — megfeszittetett.

Lásd ember és remegj.

Az ördög ur a földön! lássátok halva az Istent!

Jaj annak, ki az embert szeretni tanitja!

Im e halott itt Isten volt, a szeretet Istene és meggyilkoltatott.

Lásd ember és tanulj félni, tanulj gyülölni!

Miért nem festitek ugy az Istent, midőn a sirokat megnyitja s azokat, kik tanultak szeretni embert és hazát, a mennybe fölviszi?

Van-e rettentőbb alakja a bálványimádóknak, kik undok faragott kép előtt hajtják meg arczukat, mint a tietek, kik az Istent ugy mutatjátok fel a népnek, mint egy mezitlenre vetközött, megostorozott, szétfeszitett emberalakot?

A halál urát a halál lábai alá tapodva!—?

Te mind ezekről semmit sem tudsz, szegény biboros ember, te korona alá festett kép, kiről a lelkét nem biró nép Istene képét másolja le, a haragban és villámok dörgésében uralkodó Istenét. Nevedben ugy, mint az Isten nevében, lelkeket gyilkolnak, embervért ontanak, befecskendezik vele az oltárt és a koronát, hogy féljenek tőlük.

Üldözik az igazságot és a hazugságokat díjazzák.

Te mind ezt nem tudhatod. Hogy hallhatnád a hizelgők szavától, néped elfojtott kinjajdulásait? hogy láthadnád e kövérre hizlalt rabszolga-seregtől, kik aranyosan, fényesen, mint pávák és pillangók rajongnak körüled, népednek rongyait s a sebeket, miket e rongyok takarnak?

Oh ha csak egyszer álmodban keresne föl egy ily tekintete a nevedben teremtett nyomornak, nem mernél többet aludni e koronás fővel.

Szegény biboros ember!

Ki tett ily kevélylyé tégedet? Mivel vagy másoknál dicsőbb? Mivel vagy másoknál nagyobb? Szállj le magányos fényed magas karszékéből, s ha lenn vagy, emeld le aranyos süvegedet, s hasonlitsd magadat ama megalázodásában is oly fönséges arczhoz, mit egy ország üldözte bujdosó visel.

Melyik lesz kettőtök közül a fejedelem? Ő-e vagy te?

Szegény biboros ember.....

Ütött az óra! Megszólalt a menny, végig dörgött földrengető szava az országokon. A határok bérczfalai reszketve, ínogva mint vert ebek dörögték visza azt.

A népszabadság feltámadásának napja megérkezett!

Föl térdeidről porig alázott nép, emeld föl járom alá görbült fejedet! nézd az itéletnek napja elérkezett!

Eddig ti beszéltetek a mennynek, most a menny beszél ti nektek.

És ti, kik a népnek birái voltatok, álljatok elő! vagy ha kezeiteken ártatlan vér és megszegett eskük szennye tapad, rejtsétek magatokat el, rejtsétek magatokat a sirba; az itélet napja elérkezett!

Eddig ti itéltetek, most ti fogtok itéltetni.

Hosanna! Dicsőség a szabadság Istenének a magas mennyben!

Az egész mindenség egy nagy égő templom boltozata, villámló fellegek, mik a földet végig korbácsolják: a mennydörgés harsog.

A föld vért iszik és tüzet okádik, görcsösen rázkodva meg kinjaiban az ingó városok alatt.

Nézzétek: éjszakról, hol a magas bérczeken fenyves tenyész s a fenyvesek alatt szabad népek laknak, fennragyogó éjszakfény támad: ezernyi lángoló sugár, fehér-kék és vereslő fényben, miknek összesége az égre föl ragyog: kardok tündöklő éjszakfénye.

Lángoló arczok pirulása támad együtt vele, minden arcz egy-egy cherub arcza, szabadság és honszeretet van irva mindegyikben.

A merre e lángkaraj halad, ledőlnek a tömlöczök falai, kijőnek a rabok, láncz helyett kard terem kezökben s kik eddig hallgatva türtek, beszélni kezdenek fegyver-csattogásban.

És a hamis próféták, kik azt hitték magokról, hogy az ég alól kinőttek, elvetik erőtlen hatalmuk átkos vasvesszejét s sápadtan futnak el, nyomoru életöket gyáván megmenteni vagy megmaradnak bálványaik körül, hogy azoknak hulló omladékai alá temetkezhessenek.

Jaj nekik, jaj azoknak, kik a hazát áruba bocsáták! számukra kész a sír.

Jaj azoknak, kik a lelkeket megölték. Számukra kész a pokol.

Repül a zászló, csillagosodik az ég. Vérzik a királyi nap. Hol eddig minden puszta volt, az égen millio fény lobban elő, miknek lételét nem gyanitá senki.

»Isten, szabadság és haza!«

Ez volt a zászlóra irva.

Mindenütt, holott ez meghordoztaték, virradt a szabadság, reszketett az áruló, ingott a tronus, melynek mennyezetén ártatlan vér foltjai, talapján lánczok ijeszték a térdre nem borulót.

E trón bibora oly nemes magyar vérbe volt megmártva.

E trón zsámolyára oly nemes könyeket sirt a magyar nemzet.

Idáig jött a hős, karddal tört utat magának e tronig, s midőn odajutott, az élők, kik vele szemközt álltak, semmivel sem voltak pirosabbak a halottaknál.

Megállt ott. Lábával a trón zsámolyára lépett. Háromszínű zászlóját a mennyezethez tűzte és szólt:

Ez a magyar trón. Fejemet meghajtom, mert oltár előtt állok.

De nem te előtted sápadt arczu ember.

Kezemben fejed koronája, kezemben a kard, mely azt onnan leverte, de fölkent homlokod, ugy akarta az ég, hogy szent legyen milliók fölött, nem érintendem azt.

Te királyom vagy, de én birád vagyok.

Te itélet nélkül büntettél engem, én itéletet mondok reád és megbocsátok.

Te gyülölted a népet, mely téged imádott, gyülölted a magyart, országát kizsarlád; hogy vele idegen hazákat gazdagits fel.

Te a magyar vért vesztőhelyen ontatád, törvényeinket fölforgattad, behoztad a honba a vér inquisitiót, megyéinkbe idegen bitorlókat küldél ispánokul, üldözted a szabadságot, hazánk fiait tengerekre küldéd gályarabokul, te vész és vihar voltál e hon fölött, melyen Isten jobbkezének kellett volna lenned.

Most lásd mit tevél!

Elverted az oroszlánokat s ebeket gyüjtél magad körül. Adóssá lettél oly véres tartozásokkal, mikért véred minden cseppje jutna egy rovásra.

De az nem fog hullani.

A király vére szent. Fejeden volt a magyar korona.

E korona a magyarnak bálványistene. Angyalok hozták azt szárnyra véve, hősök hordozták azt dicsőséges csatákban s halva volt a nép, ha elveszté koronáját. E koronához századok dicsőséges emléke van kötve, e korona az örök élet jegygyűrűje a mindenható ujjáról.

Kinek fejét e korona érinté, az tetteiről csak Istennek számol: lehet jó, lehet rosz: a törvény pálczája, s a boszú pallosa meghajol előtte.

E korona a hon, e korona a nép, e korona a szabadság, e korona a magyarok Istene.

Te e koronát vérrel mocskolád be, égetted a hazát, gyilkoltad a népet, lánczot raktál a szabadságra's üldözted, kik a magyarok Istenét imádták.

Im vedd vissza kezemből koronádat. A nemzet bocsánata letörlé róla a foltokat.

Ismét király vagy.

Én teszlek azzá: fejedelemtársad, kit te trónjáról letaszitál s ki téged most semmivé tehetne.

Én királylyá teszlek.

Szeresd a népet, ki téged annyi szenvedés után gyülölni nem tud. Te félni tanitád őt, s lásd, nem tanulta meg; tanitsd őt szeretni, ahoz jobban ért« .....

Szólt a fejedelem s letette fegyverét.

Igy süt ki a napvilág a villám után.

Millioman kiáltának áldást fejére, midőn a békét a honnak visszaadta.

.... Százan mentek vele, midőn harmadszor is számüzetve hazáját örökre elhagyá.

Utolsó fejedelme hazámnak: hol alszol te most?

E hon még sirt sem adott neked; idegen föld látta bujdosó arczodat, hét évig vándoroltál hazádon kivül, mint egy holt üstökös, mely semmi nap körül nem forog.

Idegen kéz tett le, idegen földű sirba.

El vagy feledve, mint el van feledve a hely, a hol pihensz.

Hijába küzdöttél.

Nem hyenától születik az oroszlán.

A farkas megtanul kenyeret enni, a magyar egyetérteni soha.

Imádni fogja azt mindig, ki őt testvérei ellen uszitja s szétépi azt, ki önmagával ki akarja engesztelni.

Meg van e faj átkozva.

Erejével ön erejére tör, hogy gyönge ellene fejére tapodhasson.

Belül háborog, mint a Balaton, mikor messze és közel csöndes a levegő.

Elveri azt magától, ki érte vérét adta, s kenyeret ad annak, ki meg fogja ölni.

Hisz annak, ki százszor megcsalá s elitéli önnön megváltóját ....

Utolsó fejedelme hazámnak, hol alszol te most?

Mely hideg föld nyilt meg számodra, ki temetett bele?

Én nem tudom, de valamit sejtek. Közel lehet az idő melyben jó volna tudnom, merre van az a föld, mely a hontalanok számára sírt mutat?....

A Martinovics összeesküvési pör részletei.

Repülj föl véres függöny!

Lássátok a véres tragoediát, melynek szinpada a vesztőhely s melynek borzalmairól csak félve szóltak eddig megrémült apák félénk unokáknak; mint ki az ördögöt emlegeti.

Halljátok a neveket, miket eddig leirni nem volt szabad, miknek emlékét mély sírba temették, vérfoltjait lemosták a kezekről s a hozzájuk kötött eszméket fekete szemfedővel fedezék el.

Le a szemfedővel!

Lássátok a csontvázakat, mik alája rejtve voltak, e fő nélkül eltemetett holtakat; halljátok az elfojtott hangokat, miket a börtönfal s megrémült keblek zárt ajtaja elnyelt s áldjátok az Istent, ki a mult századot eltemeté s megforditá az idők folyását.

Minő idők voltak azok!

Ki fog róluk számot adni a túl világon?

Elrongyolt iratokból, miknek tartogatása halálveszélylyel járt, apáról fiura maradt hagyományokból, miknek tudása az ember álmait zavará, külhoni lapokból, s a zajosabb események köztudomásra jutott lárma-hangjaiból közlöm e sorokat, miknek alapját egy helyadat nélküli franczia nyelven kijött nyomtatvány képezi.

Nem vádolom a megholt királyt: én a magyar koronát tisztelem; s jól tudom, mint vették ki a kormánypálczát elbizott kegyenczek a király kezéből, mikor a király aludt: mert a király is ember. Voltak, kik az Isten nevében népeket gyilkoltak le, kik máglyára hurczolták az ártatlanokat s azt mondák: ez az Isten akaratja, de én azért az Isten ellen főt nem emelek.

Kétszeres bünösök ők: vétettek a hon, vétettek a király ellen: amattól vérét, emettől népe szeretetét rabolták el. Álljanak a nyilvánosság itélőszéke előtt.

1794. julius vége felé több személyt, kik Jacobinus érzelmek s tilalmas levelezés gyanujában álltak, elfogtak, többek közt Riedel hadnagyot. Hallottuk (igy szól egy azon korban élt honfi) mily kemény fogságban tartották s mint rendeltettett fejükre vallatás előtt halál.

A vidékeken bizottmányok rendeltettek ki, mindenütt a Jacobinus clubbokat felfedezendők. Bécsben az őrök megkettőztettek s az őrsereg két osztálya magyar katonasággal szaporittatott.

De mind ezt Magyarországon nem tekinték aggodalommal: tudták, hogy azokkal semmi tilos összeköttetésben nem áll a magyar; hitték, hogy alkotmányuk által törvénytelen erőszak ellen védve vannak.

Azonban aug. 13-kán Buda-Pesten éjjeli elfogatások történtek. Elfogatott Hajnóczi Szerémmegye volt alispánja; Laczkovics kapitány; Szentmarjai, kik éjjel ágyaikból hurczoltattak börtönbe.

Három nappal ezután Zsigrai gróf, a kőszegi kir. tábla elnöke s Martinovics apát, néhai Leopold király nyugdíjas gyöntatója.

Nagy ingerültséget keltének e rendkivüli és erőszakos bebörtönzések; Pestmegye közgyülésében Keglevics gróf hevesen kikelt a kormány erőszaka ellen, s felszólitá a rendeket, hogy kötelességökhöz képest követeljék a kormánytól a honfiak elfogatásának okait nyilvánosságra hozatni.

Telekinek hitták azon embert, ki ez inditványt megbuktatá. Az udvar kegyencze, egyrészről pártfogói titkos cselszövényei, másfelől a tulnyomó hatalommal biró papság által gyámolitva, hogy ne győzött volna a hazafin, kinek minden fegyvere az igazság iránti lelkesültség és honszenszerelme volt?

Pestmegye rendei beértek azon kérelemmel, hogy a kormány Magyarországban itéltesse el a foglyokat.

Az udvar e kérelmet hagyta kérelemnek maradni s nem gondolt vele.

A fogoly magyaroknak Bécsben kellett törvény elé állni idegen bizottmány előtt, a rendőrség házában.

E bizottmány elnökei voltak: Perger gróf rendőr-miniszter; és Sauron gróf; a többi ülnökök: Héker, Ressel, Beer, Cappus, Fábi udvari tanácsosok, Orlandini generalauditor; Seidelmeyer, Martinoli városi tisztviselők: jegyző volt Hopszer rendőrtitoknok.

Ki e neveket elolvasta, képzelheti, mit várhattak a vádlottak biráiktól?

El voltak ítélve, mielőtt a vád ki lett volna ellenük mondva. Novemberig tartott a bizottmány vizsgálata. November végén mindenik tagja dicsérő oklevelet kapott az udvartól, s csak akkor hozattak Budára a fogoly magyarok.

Időközben elfogták Szolárcsik jogtanárt és Bacsányi litterátort; az utóbbi midőn hallá, hogy keresik, maga ment föl Budára a nádor főherczeghez ártatlansága teljes érzetében s ott rögtön vasra veretett s vitetett Bécsbe.

Deczemberben ujra elfogatások történtek az egész országban: hatvanan fogattak el: legtöbben nem is gyaniták, miért? többnyire értelmes jólelkü emberek.

Ha ezek legkisebb vétküket érezték volna, juniustól, midőn Martinovis elfogatott, nem megszökhettek volna-e?

És ezek eleinte mindjárt a szoba közepére lánczoltattak, soha a börtönből ki nem bocsátattak, gyertyát nem adtak nekik, senkit sem eresztettek hozzájok, silány ételen tengődtek; a katonaságnak meg volt hagyva, hogy velük a legszigorubban bánjék: bottal verték őket!

E méltatlanságoktól elkeserítve Tódor, Králi és Bolti üvegdarabokkal kisérték meg magukat elölni; mi kettőnek sikerült is. Ők kiszabadultak a börtönből a sírba.

Meg volt tiltva e dologról beszélni: a ki szólt, résztvevőnek tartaték. Végre megjelent a királyi ügynök vádlevele, mely azt állitá, hogy az elfogottak büne fölségsértés. Ők a democratia elveit akarták felállítani, forradalmat idézni elő, összeesküdni a trón és a király személye ellen, republikánus catechismust készitettek: ezért kivánta rájok a fej- és jószágvesztés büntetését kimondatni.

Az összes 60 vádlott védelmére csak 50 ügyvéd adatott, ezeket sem ők nevezték ki; hanem a nádor előtt esküt kellett

letenniök, mely eskü tartalma nincs tudva; annyi azonban tény, hogy Horváth ügyvéd ez esküt letenni vonakodván, a foglyok védelmére nem bocsáttatott; bár ezek közül többnek csak benne volt bizodalma.

Minden birónak, biztosnak, tisztnek, őrnek, papnak, kik ez ügygyel érintkezésbe jöttek, szigorú hallgatás parancsoltatott: kik szót mertek volna a befogattak mellett emelni, fenyegetésekkel kénytetének hallgatásra, az ülések mély homályba valáknak takarva, törvényes szokás ellenére titokban tartatának: a foglyok pereit legközelebbi rokonaiknak sem mutatták meg.

A foglyok ügyvédeinek mindent, a mit a foglyok védelmére hallottak, előbb a királyi ügyészszel kellett közleni, csak a mit ez helyben hagyott, ment a pörbe.

Az egész pör csupa véres szemfényvesztés volt.

A királyi ügynök vádolt s védelmezett. Kimondatott az elv. A büntető statusgond magas röptének minden elfogottak vérére volt szüksége, hogy a franczia forradalom szörnyei eltávolíttassanak.

Nem ugy uraim, legyetek igaszságos birái a népnek s akkor fogjátok e szörnyeket eltávolítani.

Ti most mindnyájan a nagy itélőbiró széke előtt álltok, kit megcsalni nem lehet, ki személyválogatást nem ismer és igaztalan itéletet nem hoz.

De büntetéstek nem csak a tulvilágon ért el. Az elvetett vér magva megtermé gyümölcseit s betelik az átok, mi titeket utól nem ért, a ti fiaitokban.

Német János királyi ügyész, midőn meghalt, egyetlen ember sem volt temetésén: kerülte őt minden ember, mint a mirigyet; csak az igazak átka kisérte ki a sirig, át a túlvilágba föl az Isten elé!

A befogottak számára azonban, hogy elitélésüknek mégis ürügye legyen, vétkeket kelle föltalálni. Mondák, hogy ők a párisi convent által gyámolíttattak, hogy ők fel akarták az országot zenditeni. 300 ezer ember van Magyarországon felfegyverkezve s az éj is meghatározva, melyen Buda-Pestet felégessék.

Mind ezeket azonban nem tudták csak egy szóval, csak egy irattal is bebizonyítani.

Kimondjuk tehát mi: az utókor.

Meg kellett nekik halniok, mert a népet szerették és tudták, hogy mint lehetne rajta segiteni; mert keblükben a fölvilágosodás és emberszeretet napja lángolt, s e napra nem volt szüksége azon kormánynak, mely önző machinatióit az absolutismus sötét homályába szerette burkolni.

Ezért hullani kellett fejeiknek; föld alá kelle őket tenni: sirba vagy a börtönbe.

Kihirdették, hogy Budán a házakban oltásra kész vizek tartassanak; éjjel nappal őrcsapatok jártak az utczákon; ágyuk vonultak a térekre; az örök hármasával állitattak fel; a lőportorony körül egy zászlóalj katonaság őrködött éjjel nappal. Igy ámiták a népet egy mondvacsinált veszedelem rémhirével.

A foglyok közül 40-en a Martinovicsféle társaságba bonyolódva találtattak; a többi 20 még csak tudója sem volt a véteknek, melynél fogva elitéltetett.

Május 20-kán 1795-ben korán reggel tizezer katona állott fegyverben; öt elitélt vitetett paraszt szekéren, hajadon fővel, hosszu szakállal, a vesztőhelyre. E foglyok valának Szentmarjai, Zsigrai, Laczkovics, Hajnóczi és Martinovics apát.

Miért volt e tizezer ember fölállitva?

Egy kormány, mely mindent elkövetett, hogy népe szeretetét megnyerje, 10,000 emberrel kénytelen b i r á i t őriztetni, midőn öt »gonosztevő« itéletét végrehajtják?

Fölösleges félelem! Ötvenhárom év előtt a magyar nép önérzete, lelkének erélye meg volt törve, el volt temetve a tömlöczben. A sötétben mit lehet egyebet tenni, mint aludni?

Ha a gyermek fél, azt mondják neki: hunyd le a szemed és alugyál!

Az intelligentia szomoruan, megrettenve tartá honn magát, nem ment a véres tüneményt bámulni, mit a hizelgők szája itéletnek nevez.

Első volt Zsigrai gróf, ki a vesztőhelyre hurczoltatott. Gyöngén viselte magát fogsága alatt is; aként is halt meg. Önudatlanul hurczolták a homokra; a bakó három csapásra tudta

csak lemészárlani fejét. Utána jött Szentmarjai, ritka szép tehetségü ifju: alig 25 éves; lánglelke szárnyai kissé le voltak ernyedve. A királyi ügynök azzal biztatá, hogy kegyelmet fog nyerni; most látta, hogy csalódott. Nyugodtan, szótlanúl, szomorúan ment a halálba, nem könyezett, nem panaszkodott, sorsát békével viselve letérdelt és meghalt.

Laczkovics bátor, indulatos ember, merész férfi, elkeseredést mutatott, a körüllevőket sietteté, hogy gyorsabban menjenek s legyen már egyszer mindennek vége, a mellé adott pappal nem sokat gondolt, annál többet beszélt a megyei hajduval, kitől ismerősei után tudakozódott, a néptömegen szabadon, elfogulatlanul nézett át, sorsa részeseit biztatta, állhatatosságra buzditá. »Nem fáj az, bajtárs, kiáltá többször, midőn a vérpadra akart ülni, még akkor is mondá Hajnóczinak, midőn már előtte két levágott fő hevert: »csak egy pillanatnyi bátorságot!« Biráinak fenszóval szemökre hányta, hogy meg voltak vesztegetve, hogy embertelenek!

Midőn a négyszögbe lépett, rögtön s gyorsan ment a vérszékhez, s midőn előbb itéletét akarták előtte felolvasni, azt nem akarta végig hallgatni.

»Nem szégyenlik, mondá, a hazugságok ily nyilvános szövevényeit a nép előtt felolvasni?«

A bakókat elűzé, nem hagyta magához érni, maga vetkezett le és leült: a pap után nem mondá az imádságot; hanem Horácz versét kezdé el fenhangon mondani: »justum ac tenacem propositi virum« stb. A bakó azt mondá: »igen szépen és érzékenyen imádkozott d i á k u l« s lecsapta a fejét.

Ennek ellentéte volt Hajnóczi: magas tiszta lélek. Azon vidámság és nyugalom, melyek a léleknagyság ikertestvérei, utolsó perczig nem hagyák el. Kiterjedt tudományu férfi, több jeles könyv szerzője, nagy publicista, mindenkor esöndes, nyugalmas életet viselt. Ártatlanul halunk meg, mondá: az uralkodó párt szenvedélyének esünk áldozatul, s valóban nem méltó élni az emberiség ily mély romlottságában.

Kivégeztetésök napján még irt elnökének és mátkájának, mert épen jegyben járt, midőn legyilkoltaték; de e levelek nem jutottak kézhez, hanem elégettettek; a mellé adott tiszteletessel különféle philosophiai tárgyakról beszélt. Minden ismerőseit barátságosan köszönté. Midőn a négyszögbe lépett, megismert

egy katonát, kit még alispán korában maga iktatott be, kérdé tőle: ismeri-e őt? mondá, hogy köszöntse rokonait, mondja meg, hogy nyugodtan halt meg; maga vetkőzött le, kérte a bakót, hogy kötelességét ügyesen teljesitse, s ugy halt meg, mint élt: nyugodtan, szeliden, arcza nem változott meg; mosolygása, mint egy üdvözülté.

Utoljára jött Martinovics, a társulat feje.

Kortársai igy vázolják őt: tudományos ritka lelkitehetségü férfi, ki Európa csaknem minden nyelvét beszélte. József és Leopold uralkodók legbizottabb embere. Ez utóbbitól 3000 forint nyugdijt huzott a császári pénztárból. Mindvégig azt állitá, hogy őt maga Leopold bizta meg, hogy Magyarság számára alkotmányt dolgozzék ki, s annak elavult intézményeit ujra képezze, hogy a dúsgazdag papság illő határok közé szoríttassék, a paraszt és polgár terhei a nemességgel megosztassanak, az igazságszolgáltatás és politikai kormányzat javuljon, s a mágnások és általában az aristocratismus korlátolva legyen. E részben hivatkozott Leopold sajátkezü levelére s fogalmazásaira, melyeknek iratai közt kelle találtatni, miket Bécsben lefoglaltak. Társaságának nem más czélja volt, mint a jövő országgyülésre a kedélyeket és elveket egyesiteni.

Midőn itélete felolvastatott, azt kérdé Németh Jánostól: »fog-e ön egykor ily nyugodtan meghalni?«

Utolsó pillanatig erősen hitte, hogy kegyelmet nyer; ismételve mondá: »lehetetlen, hogy engem Ferencz császár lefejeztessen: hiszen atyja iratai nálam vannak.« Talán ezen remény-lett megkegyelmezésért volt, hogy utolsó napjaiban pietismust affectált.

De midőn Zsigrait kivégeztetni látta, a borzasztó látvány alatt elájult s e percz óta nem birt többé magával. Hozzá kellett kötözni a véres székhez, s midőn a bakó halálos csapásra emelé föl pallosát, leesett a kendő szemeiről s látó szemekkel fogadta a fejére lezuhanó halált.

Ez ötön kivül még tizenötöt itéltek halálra, kik közül 13-an azon irgalmatlan kegyelmet kapták, hogy a sir helyett a börtönbe temettessenek el.

Élethoszszu fogságot a halál helyett.

Valóban a nép kormányzói nagyon gazdagok a büntetések osztogatásában.

Kettő közülök lefejeztetett.

Ezek voltak a legügyesebb, a legkitűnőbb fők, s vétkük is ez vala. Maguk a vérbirák is elismerék, hogy ezek sokkal kevésbbé valának vétkesek, mint a többiek.

Általános volt a közvélemény, hogy Magyarországot csupán minden szilárd s önálló lélektől akarják megfosztani, kiknek haláluk oka, egyedül lelki tehetségeik.

Fiatal gyermekek volta 20—25 év között.

Neveik Szolárcsik és Őz.

Őz itéletében nyilván elismerik a birák, hogy a rendbe föl nem vétetett, a társaság székéről s czéljairól értesítve nem volt, a catechismust is csak kivonatban olvasta, s a felett az ebben foglaltatott elvek ellen vitatkozott. Mi volt hát halálbűne?

Ő és társa azon engedelmet kérék maguknak, hogy saját védelmökre nehány eszmét tehessenek föl, ügyvédjök tájékozásaul. Ezen fogalmazásokban kifejtett átható ész nyomai bámulatra gerjesztéк a birákat: meghökkentek, s ezen iratokat fordította ellenük a királyi ügynök; ezek voltak a szerencsétlenek megölő betüi. Ügyvédüknek szigorú hallgatás parancsoltatott; ellenmondásai félrevettettek.

A vesztőhelyre indulván, Szolárcsik lelkesülten szabadelműleg vitatkozott a mellé adott pappal, s midőn ez a feszületet kezébe adá, azt mondta: hogy a Messiást is azért feszíték keresztre; mert a népet és az emberiséget szerette. A pap erre megdorgálta, hogy ne hasonlítsa magát a Krisztushoz, mire Szolárcsik mosolyogva mondá: ki tudja, tán egykor én is nemzetem megváltója lehettem volna: bár használna neki halálom: bár fölébredne! (Te mondád! fölebredénk s szent legyen előttünk neved és halálod emléke.)

Őz nyugodtan lépett a halál elé. A reformatus pappal sokat elmélkedett az emberi és Isteni igazság fölött; megkisérlé a néphez szólni; de ebben mind ő mind társai meggátoltattak a katonaság által.

Elte 25-dik évében halt meg szűzen, mocsoktalanul.

Kedvese egy illir leány a vérpadig kisérte s kiszökellő

véréből egy pohárral megivott, mondván: »élj bennem és általam égbeszállt lélek!«

Környezői őrültnek tartották, kinek nehéz nyavalyája ellen gyógyszerül ajánltatott e szörnyü ital.

Minden kivégeztetéskor egyszersmind a kivégzettek pöreit is elégették!

Mindnyájukat ugy ismerte a világ, mint becsületes, tiszta jellemü férfiakat, kikhez véteknek gyanúja sem férhetett.

S a nemzet látta őket meghalni, mindvégig állhatatosan.

S a nemzet hallgatott, s még csak haláluk okát sem merte kérdezni.

A nemzet hallá legjobb fiainak halálkiáltását, s nem ébredt fel rá.

A kemény föld megitta kiomló vérüket s nem kapott lázt tőle; nem rázta le a hátára rakott börtönöket. Volt anya valaha ily érzéketlen fiai iránt, mint a régi boldog Magyarország?

A többi 46 fogoly itéletei nyomtatásban adattak ki.

Ez volt az egyetlen oklevél, mely az egész perből napvilágot látott.

Vurman bazini polgár, ki egy lakománál a papság túlságos hatalmáról s a király fiatal éveiről beszélt, 100 botra s 4 évi fenyitőházi munkára itéltetett. Több más elfogatott minden itélet nélkül elbocsáttatott. Fodor körmendi plébános szintén elbocsáttatott és azon fölül szombathelyi kanonok lett.

Mind ezek mysteriumok, miknek homályába belátni nem lehet.

Martinovics itélete legelőször hozatott, pere első volt s először vétetett föl a hétszemélyes táblán s ez a királyi tábla itéletét annyiban élesitette, hogy az általa föllállitott társaság négy főnökének kivégeztetését végig kellett néznie.

Tehát a hétszemélyes tábla *már előre tudta, hogy e négy embert vétkesnek fogja találni s halálra itélendi* »mielőtt pöreiket látta volna!«

Ugyanezen tábla fölségsértésnek veszi, ha valaki olyan iratokat készit, mik felségsértést vonnak magok után.

Hisz igy legelső könyv volna a biblia, mit ki kellene az országból küszöbölni, mert ez ugyan nem sokat hizeleg fennálló alkotmányainknak, nehéz volna benne megtalálni azt az eszmét, mely nemes és paraszt között különbséget teszen.

Krisztus mindenkit egyenlőnek mondott; de hiszen keresztreis feszítették érte.

Hajnóczi itéletében az találtatott nehezitő körülménynek, hogy érettkoru volt, Szolárcsikében az, hogy fiatal.

Amannál nincs jobbulás lehetősége, mert megrögzött a bűnben, emennél nincs remény, hol a bűn oly korán mutatkozik.

Őz itéletében nyilván kimondatott, hogy a társaságban nem állott, a jeleket el nem fogadta s még is el lőn itélve, miért? mert esze volt? mert csillaga volt a nemzet egének, melyet el kelle oltani?

Versegi itéletében felhozatik, hogy a marseillaisi indulót zenére tette. Tehát az itélő birák nem tudták, hogy ki szerkesztette a marseillaiset dalát? vagy talán nem akarták tudni. Nagyon mulatságos, mit ez indulóra a nagyméltóságos urak véleményeztek; azt mondják, hogy ez igen sértő kifejezéseket foglal magában, hogy ez arra van szerkesztve, hogy lázadást gerjeszszen s a népet a király és az ország ellen fegyvert ragadni zenditse.

Tehát ezúttal a mi táblabiráink mint zeneműbirálók is szerepeltek.

Landerer itéletében nevezetes az, hogy a királyi tábla fölmenté a halálbüntetés alól, a hétszemélyes pedig halálra itélte.

Hallatlan eset, hogy a legfelsőbb tábla a legmagasabb büntetésig menjen: ha ugyan büntetésnek szabad e halál-osztogatást nevezni. Szmetanovicsot, e husz éves ifjut szinte fölmenti a királyi tábla, a hétszemélyes pedig, hol maga a nádor elnökölt, mit tennie, mint érdekelt félnek, nem lett volna szabad,

mert igy biró és vádló volt egy személyben, halálra itélte s hivatkozott nála sz. István decretuma 15-dik czikkére. És e czikk nem halált, hanem számüzetést mond. Szinte halálra itéltettek, daczára enyhitő körülményeknek, Sulyovszki, Kazinczy, Szabó, Szlávi és Uza. Vétkük volt, hogy a Catechismust látták »és föl nem adták.« Halálra a Szlávi és Laczkovics testvéreket, hogy testvéreiket nem árulák el.

Hát mióta taniták apportirozni a magyar embert, hogy hegyes orral szaglálja a rejtett véleményeket, kapjon fel minden elejtett szót, lopja ki a meggyőződést, az emberek véleményét szivéből s fusson vele ahoz, kinek őrvét nyakán viseli? Mióta merik nyiltan kimondani, hogy az árulónak fizetése jár? s mióta büntetik halálra azt, a ki hallgat?

Rosti Pál itéletében azt mondja a hétszemélyes tábla, hogy minden bárminő reformra egyesült társulat tiltva van törvényeink által.

Ilyen törvény Chinában sincs, Muszkaországban sincs, de még a Corpus juris-ban sincs.

Rosti Pál itéletén túl megszünik a halálbüntetések sora; kiknek pöre eddig fölvétetett, különbség nélkül mind halál mondatott rá. Ezentúl mindenkire börtön.

Tán a legelsők voltak a legbünösebbek?

Oh nem. Hisz ezt előre tudni nem lehetett, ez csak a vizsgálat után jöhetett napfényre.

Túros, Abafi, Jáncsics, Lazkovics László, Rosti János, Ujgyörgyi, Bacsányi fölmentettek.

Miért mentettek föl ezek, itéltettek el amazok? az a status titkaiba tartozik.

Az első kivégeztetés megtörtént. Mindenki, maga a királyi tábla is, mely őket elitélte, azt hitte az utolsó perczig, hogy az itélet nem fog végrehajtatni.

Mondják, hogy a septemviralis biztositá róla a királyi táblát, hogy kegyelmezési jogával enyhiteni fogja a csak ijesztésül szolgáló itéleteket.

Azonban adott szavát meg nem tartotta.

Az adott szó megszegése különben nem példanélküli, háromszáz év óta honunk történetének könyvében.

Ekkor történt, hogy a királyi tábla annyira meghasonlott

a hétszemélyessel, hogy elnöke Ürményi személynöki hivataláról le akart köszönni, miben csak az által gátoltatott meg, hogy a király őt leköszönése előtt kitette hivatalából.

Ez idő óta a királyi tábla senkire sem hozott halálos ítéletet, méltó sajnálatára az illetőknek, kik épen az ezután következőket vették különösen czélba, köztük Abafit és Bacsányit.

Kár volt nem várni, mig valamennyit elitélik s akkor kezdeni a nyakaztatást.

Két hó mulva ez események után a nádor, Sándor főherczeg, irtózatos halállal múlt ki Bécsben. Tűzijátékokat készíttettek: a lőpor meggyuladt s a rakéták ugy öszszetépték és égették testét, hogy bélrészei kilátszottak.

Igy élt még iszonyú kínok közt 36 óráig.

Igy halt meg julius 12-ikén két órakor Bécsben 1795-ben.

»Ha a Styxen túl az elköltözött lelkek társalkodhatnak még egymással, szeretném kihallgatni a kivégzettek és biráik között tartott beszélgetést: Igy szól egy azon korból fenmaradt kézirat.

Ezek történtek ezelőtt ötven három évvel ezen a földön, hol most a szabadság lobogóit hordják végig.

Siró nők, siró árvák jajgatása hangzék ki az ablakokon, hol most tarka szalagot lobogtat a szél, sápadt arczok vonultak végig az utczákon fal mellé huzódva félre, egymást kerülve, hol most életvidám nép lót-fut, egymást testvérileg köszöntve ölelve.

Rideg vad idegen had járta a tereket gépies kopogással döbbentve meg az ébredezőt, hol most szabad, önakaratú nemzetőrség tartja fenn a rendet; köztük legismertebb barátaink arczai. Ártatlan honfi vér omlott a piaczon, hol most a diadal-áldomás vörös bora omlik s éljenkiáltástól reszket maga az ég.

Áldjátok az Istent, hogy a multat eltemeté és megfordítá az idők folyását és ne átkozátok azokat, kik már a sirban vannak.

Legyenek hibáik fölirva és megbocsájtva.

Legyen nyugodalma a lelkeknek, kiknek nevét ötvenhárom év kitörölte az emberek szivéből.

Legyen nyugodalma a hamvaknak, kiknek sirját ötvenhárom év simára taposta.

De a kik a sírban sem szüntek meg honukat szeretni, kiknek sebeit az ég üdve sem gyógyitá be.

Most gyógyuljanak meg örökre.

Bocsásson meg az ég a holtaknak, mikép mi is megbocsátunk az élőknek!

Tüzzétek ki a fehér lobogókat! éljen a haza!

IRÁNYESZMÉK.

ÉLETKÉPEK.

1848.

Budapest.

Forradalom vér nélkül.*)

(Martius 15-ike. 1848.)

A mennydörgés azt mondja: »le térdeidre ember: az Isten beszél!« A nép szava is megdördült és mondá: »föl térdeidről rabszolga: a nép beszél!« Tartsátok tiszteletben e napot, melyen a nép szava először megszólalt. Martius 15-dike az, irjátok föl sziveitekbe és el ne felejtsétek.

A magyar nemzet szabadsága e naptól kezdődik.

A nemzet történetében ez volt az epochalis nap.

Ezentúl minden nap uj dicsőséget fog számotokra hozni; a nép fölébredt, a nép követelte századok óta megtagadott jogait, a nép kivitta jogait, miknek lánczait legközelebb találta. Martius 15-dikén reggel a fővárosi fiatalság, mely a józanabb pártnak nevezett töredék által ajánlott türelmet és várakozást sérelmei gyógyszeréül nem tartotta elegendőnek, adandó reformlakomája fölött tanácskozni egybe gyülekezvén, ez alkalommal

*) Mindenekelőtt egész átalánosságban megjegyzem, miszerint távol van tőlem az az igyekezet, hogy magamat valami nagy embernek mutassam be, vagy hogy a martyrok sorában magamnak helyet akarjak szorítani. Semmi nagy tettet nem követtem el: mentem, a merre az események vittek, mondtam és irtam azt, a mit a velem érintkező közvélemény sugallt, jelen voltam igen nagy eseményeknél, hevültem, a hol mindenki hevült, s aggódtam, a hol mindenki aggódott, védtem magamat, ha megtámadtak, fiatal voltam, nem tanultam még félni önmagamért; nagy embereket mertem megtámadni, de azok engem viszont nem üldöztek úgy, a hogy tehették volna; sőt gyakran igen nagy válságokban épen ellenfeleimnek irántam való kimélete szabadított meg. Türtem a mozgalmas idők nyomorát, a mennyi minden egyes emberre esett belőle, s voltam közkatona, a hogy légio számra mások, tehát e darab önéletirással se bámulatot, se sajnálatot magam iránt támasztani nem akarok.

A martiusi napok eseményei elég fényesek voltak és maradnak, de mind. e fénynek annyi osztályosa van, hogy rám igen kevés jut belőle.

Jókai Mór következő proclamatiót kiáltott ki barátaihoz: »Testvéreim! A pillanat, melyet élünk, komolyabb teendőkre szólit fel bennünket. Európa minden népe halad és boldogul: haladnunk, boldogulnunk kell nekünk is. Legyen béke, szabadság és egyetértés! Követeljük jogainkat, melyeket eddig tőlünk elvontak s kivánjuk, hogy legyenek azok közösök mindenkivel. Kivánjuk a sajtószabadságot, censura rögtöni eltörlését; a felelős miniszteriumot Budapesten; évenkénti országgyülést Pesten, és azt rögtön! Törvény előtti egyenlőséget, polgári és vallási tekintetben; kivánjuk, hogy a nemzeti őrsereg rögtön fölállittassék, védje hazáját minden férfi; egyenruha ne legyen; közös teherviselést; az urbéri viszonyok megszüntetését; esküdtszéket képviselet alapján, magunk választjuk biráinkat magunk közül; nemzeti bankot; idegen bankjegyeket nem akarunk elfogadni. A katonság esküdjék meg az alkotmányra, magyar katonáinkat ne vigyék külföldre, a külföldieket vigyék el tőlünk.

A politikai status foglyok bocsáttassanak szabadon.

Unio-Erdély és Magyarország között! Ezen jogokat követelni tartozik a nemzet, bizni önerejében, s az igaz ügy Istenében! Egyenlőség, szabadság, testvériség! »E proclamatio minden egyes pontjait mennydörgő helyesléssel fogadta a nép, s kinyilatkoztatá, hogy azt saját manifestumául fogadja el.

Ekkor Petőfi Sándor lépe fel, s ezen honfidalt szavalá el a nép között:

Talpra magyar hi a haza!
Itt az idő: most vagy soha!
Rabok legyünk vagy szabadok?
Ez a kérdés: válaszszatok!

A pesti tizenkét pont szerkesztése eredetileg a nemzeti kör érdeme, az első gyújtó szikra Petőfié, a fiatalság fellelkesítésében Vidats volt a főtényező, Vasváry a népszónok, a szabadsajtó tettleg életbeléptetését Irinyi kezdeményezte; én épen, csak felolvastam a nép előtt a tizenkét pontot; s a mi a következő napok rendén levő népszónoki diadalokat illeti, azokban annyian részesültünk, hogy már harmadnap nehéz volt valami újat mondani, s negyed nap már túl voltunk szárnyalva s azon vettük észre, hogy a conservativ Bánffy Pál báró kilép a casino erkélyére s a »papi jószágok elvételét« inditványozza 13-dik pontnak, a hű katholikus Török János a »forradalmi klubb«-ban a respublika mellett agital; s a jámbor helytartósági titkár Vanczák a muzeum lépcsőkorlátjáról a communismusra haran-

A magyarok Istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk.

Rabok voltunk mostanáig.
Kárhozottak ősapáink,
Kik szabadon éltek haltak,
Szolga földben nem nyughatnak.
A magyarok Istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk.

Sehonnai bitang ember,
Ki most ha kell, halni nem mer,
Kinek drágább rongyélete
Mint a haza becsülete.
A magyarok Istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk.

Fényeseb a láncznál a kard:
Jobban ékesíti a kart
És mi még is láncot hordtunk!
Ide veled régi kardunk!

---

guiroz. Az egyiket belöktük, a másik kilöktük, a harmadikat lelöktük; ez volt a legnagyobb érdemünk.

Hanem büszke emberek voltunk! Mikor martius 15-én a pestvárosi tanácsterem zöld asztalán álltunk; azt izente Nyáry, hogy menjünk oda hozzá: mi azt izentük neki vissza: »Mahomed jön a hegyhez: mi vagyunk a hegy!« És csakugyan Nyáry jött oda hozzánk a zöld asztalra. Hanem később sokszor elvitte Mahomed a hegyet magával.

Még egy igen fényes tervünk volt, a mi csak embryoban maradt. A pesti forradalommal még nem volt eldöntve a nagy társadalmi reformügy: hátra volt a pozsonyi országgyülés, melynek azt törvény-alakban kellett elfogadnia s erősen nagy kérdés volt, hogy valjon elfogadja-e? A forradalmi klubb elhatározá egy küldöttség Brennus kardját vetni az ingadozó mérlegbe: nem kisebb feladattal, mint hogy a küldöttség szóljon a karok és rendekhez a nép nevében. Úgy volt kicsinálva, hogy ha az alsóház nagy ellenállást fejt ki, egyszerre feltárul az ajtó, s belép a terembe a küldöttség, s annak a szónoka Vasváry Pál, nem várva a jegyző felhivását, nem törődve az elnök csengetyüjével, eldörgi hatalmas hangjával a nép követelő ohajtásait. Azonban a Kk és Rk egy szó ellenmondás nélkül elfogadták a törvényjavaslatot s Vasváry megjelenésére az országteremben nem került a sor: a mit mi akkor nagyon sajnáltunk.

A magyarok Istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk.

A magyar nép megint szép lesz:
Méltó régi nagy híréhez;
Mit rá kentek a századok,
Lemossuk a gyalázatot.
A magyarok Istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk.

Hol sirjaink domborulnak,
Unokáink leborulnak,
És áldó imádság mellett
Mondják el szent neveinket.
A magyarok Istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk.

A vers utósorait dörögve esküdte utána a nép, s innét ment egyenesen az egyetemi fiatalsággal egyesülni, először az orvosi kar csatlakozott hozzá, azután a mérnöki, legvégül a jogászi, egyedül ezen kar tanára szegült ellen a nemzet akaratának senki sem hallgatott rá. Vasvári Pál hitta fel közgyülésre a tanuló ifjuságot, s az egyakarattal követte a vezéreket; künn az egyetemi piacz közepén, már ekkor tuláradt néptömeg közepette adá elő Vidats Pál, mikép gátoltatott az egyetemi fiatalság e mozgalmakbani részvételtől? tanáraik mily kicsinyes fenyegetődzésekkel akarták a meggyuladt lángot eloltogatni? Mondá, hogy megötödöltetéssel fenyegettetének (kaczaj és zugás). Ekkor a nép szónokai közül Jókai harmadszor is nyilt piaczon felolvasá a proclamatiót s Petőfi elszavalá fentebbi dalát, melynek végeztével rögtön elhatároztatott, hogy a nép a proclamatió első pontját, a sajtószabadságot, saját önhatalmánál fogva teljesülésbe veendi, mit meg is tett, innét tömegestül Landerer és Heckenast nyomdájára menvén, hová a rend és béke föntartása tekintetéből, választmányi tagokul Petőfi, Vasvári, Vidats és Jókai küldetének be, a nyomdatulajdonost felszólitandók, hogy kivánja-e az el nem kerülhető kényszerités be

nem vártával, a kikiáltott tizenkét pontu programmot, s Petőfi felolvasott költeményét censura nélkül kinyomatni? A nyomdatulajdonos engedett, s a kivánt iratok rögtön németre is leforditva, nehány pillanat mulva a gyorssajtó alól ezerével kerültek elő, melynek példányai egész délig osztattak ki, a szakadó eső daczára szüntelen gyülekező közönségnek. E közben többen kezdtek szónokolni a néphez. Szólt Irinyi József, Vasvári, Bulyovszky, Egressi Gábor, Irányi, Vidats, Jókai s nehány németül is, mi annak manifestuma, hogy ez ügyet idegen ajku polgártársaink is fölkarolták. A déli harangszó egy óráig félbe szakasztotta a mozgalmakat, s ekkor gyülekezethelyül a nemzeti muzeum tere tüzetett ki.

Az eső szüntelen esett! Jó jel mondá a nép. Párisban, Palermoban és Bécsben, mikor a nép jogait követelte, szintén esett. Délután a muzeum terén összegyült nép elhatározá a városházra menni, ott a polgári kart és a városi tanácsot az egyesülésre s kivánatai aláirására felszólitani. A tanács-terem megnyittatott s tartott a nyilvános ülés, a piaczra összegyült nép szabadság mennydörgései között. A tanácsnak benyujtattak a programm pontjai, s a tanácsjegyző mondá: hogy azok el vannak fogadva; utána Holovics tanácsnok kivánt gondolkozási időt, melyben a pontok tanácskozás alá vetethessenek. Megczáfolta őtet Rottenbiller alpolgármester, kimondva: hogy már egész délelőtt tanácskoztak e fölött; azután szónokolt Nyáry Pál, pestmegyei alispán, s a pontokat pártolta, utána Klauzál Gábor, ki az első és 11-ik pontok rögtöni életbe léptetését is kivánta, a pontok a tanács által aláirattak, s az ablakon át a népnek felmutattatának. E pontokat azóta minden utczaszegleten olvashatták. A nép ideiglenes választmányát a tanács és polgárság választmányával egyesitendő kimondani kivánta: hogy Stancsics Mihály, ki sajtói állitólagos vétség miatt fogva van Budán, miután kimondotta, hogy censurai törvény nálunk nincs, nem is volt soha, szabadon bocsáttassék, s a censurale collegium rögtön mentessék fel hivatalától, e kivánata teljesitésére átment Budára, s a hatósági épület udvarán, zászlója körül gyülve állhatatosan állt jogai kivánata mellett, s mig választmánya által kijelenteték, hogy a helytartó tanács e három pontba egyezett bele, Stancsics kiadatása, censura eltörlése, sajtó-bíróságnak a nép közüli választatása, egyuttal kimondá, hogy a katonaságot

csak azon esetben fogja kirendelni, ha azzal maga a nép, saját czéljai rendes kivitelére, kívánna rendelkezni.

Ez nap délutánján, a nép kívánta a szinházi aligazgató Bajza Józseftől, hogy a szinházban e nap ünnepélyére teljes kivilágitás mellett »Bánk bán« adassék elő. Bajza mondá, hogy szivesen teszi; a szinház oltár volt ma, a közönség szine volt ma jelen ünnepi arczokkal, ünnepi ruháiban, a nemzeti cocarda volt minden férfi, minden nő keblére föltüzve. Középen a nemzeti zászló. Ezalatt a nép a megszabaditott Stancsics kocsiját önkezeivel vonva át Budáról a szinháztérig, bevonult a szinházba, mely mindenki számára ingyen megnyittatott. A páholy-birtokosok is megnyiták páholyaikat a nép számára, ki még e közforradalom perczében is oly tiszteletben tartá a gyöngédebb érzelmeket, hogy egy páholyt sem foglalt el, melyben hölgyek ültek. A zenekar fölváltva a Rákóczy indulót, Marseillaiset és Hunyadi László szebb helyeit hangoztatá. Később Egressi Gábor szavalá el Petőfinek fenn kitett költeményét, a nép ezereinek harsogó esküvése mellett. Ugyanazt rögtön Szerdahelyi által zenére téve, a szinházi polgártársak kara éneklé el, a közönség ismételteté a szavalmányt és dalt.

A közönség nagy része óhajtá Stancsicsot a szinpadon megjelenve látni, azonban értesülve a tisztelt polgártárs gyengélkedő állapotáról, kivánatával felhagyott, s a legnagyobb csend és béke között eltávozék. Az állandó választmány azonban reggelig együtt ült. Másnap legelső teendője volt a népnek, a nemzetőrség tettleges életbeléptetését követelni, s e végre aláirások nyittattak meg azok számára, kik a nemzetőrséget alkotni kivánják; néhány óra alatt több ezerre ment az aláirás, a nép követelte a fegyvereket. A katonai hatóság jelenté, hogy csak 500 fegyvert adhat, mert a többi Komáromba vitetett. Ezt Lederer tábornagy katonai becsületszavára állitá. S az arsenált fölnyitni nem akará. Lenn pedig a nép, mely már ekkor 20—25 ezerre ment, követelte a fegyvereket s fenyegetödzék, hogy az arsenált feltöri, ha fegyvert nem kap. Ekkor alválasztmány neveztetett ki a fegyverek kiosztása tárgyában, s egy órai tanácskozmány után, Rottenbiller alpolgármester a teremben, Jókai pedig a városháztéren összegyült népet nyugtatá meg, azon tervezet közzétételével, hogy az illető tömeg, város negyedenként, külön oszolván, száz-száz férfit választana ki

maga közül, kik óránkint felváltva, mint nemzetőrök, az éjjel diadal fényben kivilágitott város nyugalma fölött őrködjenek, a többi fegyverek kiadása a következő napon fog sürgettetni. Este a két testvér város ki volt világitva, az utczákon lelkesült néptömeg forrongott, harsogtatva: éljen a szabadság! az ablakokon nemzeti lobogók függtek alá a szabadság nevével beirva. Egész éjjel rend és nyugalom őrködött a város fölött, a portyázó nemzetőrök több helyeken bujkáló csavargókat fogtak el, s hivatásuknak minden tekintetben megfeleltek. Mártius 17-kén az ideiglenes kormányzó választmány által (mely állt a nép-tanács, megyei polgárság és egyetemi fiatalság küldötteiből, kőzte három héber) elhatároztatott, hogy a mostani napok örök emlékére az egyetemi tér, hol a forradalom legelőször kikiáltatott »mártius 15-kei térnek«, a hatvani-utcza, hol a sajtó elfoglaltatott »szabadsajtó-utczának«, a városház-tér pedig »szabadsajtó térnek« fog ezentúl elneveztetni, mely határozatot a tanács azonnal foganatba is vette, s Landerer rögtön nagy betükkel nyomatta az utczák eddigi nevei helyébe a megörökitendő dicsőség szavait. Ugyanekkor kimondatott, hogy minden czimek eltöröltessenek, semmi tekintetes és nagyságos többé. A kivánalom, a mit a Bécsbe induló küldöttség, a király elé terjeszt, igy kezdődik: »Felséges haza!« Egy küldöttség át ment Budára fegyvereket követelni, miknek nyombani kiszolgáltatását a helytartó-tanács egész örömmel igérte, s jelenleg a nemzetőrség óráról-órára szaporodik. A kétfejü sasok minden királyi hivatal homlokáról levétettek, helyökbe a nemzeti czimer tétetett.

A feketesárga szinek helyébe a nemzeti háromszinű festetett, mult éjjel még a nádori palota is ki volt világitva, mi ez életben először történik, sok más, soha nem történtekkel együtt. Tegnap a fehér zászlót egy hölgy (Szatmáriné) vitte a nép előtt, a nép választottai ezért nemzeti czimerrel tisztelék meg. Az egyetem is beadta reformkérdése pontjait: szabad tanulás, szabad oktatás, a pénzügynek a nemzet általi kezeltetése, ezeknek főpontjai maguk a tanárok és az összes fiatalság által aláirva. A csend és béke e forradalom mellett oly jó lábon állnak, mint még soha.

A boltok kirakatai nyitvák, a vásár rendben foly, a nemzetőrök minden utczában portyáznak. Éljen a magyar sza-

badság! E három szót hallani minden ajkról, minden utczán, minden zászlón ez van kifestve.

Dicsőség a népnek, mely jogait egy csepp vér elfolyása nélkül ki tudta vivni, mely önmagát saját becsérzete által hagyja kormányozni! Kik a lelkesülés szent perczében sem feledkeztek meg a kötelességről, mivel magányosak személyi és vagyonbátorságának tartoztak. Kiket hon- és emberszeretet gyulasztott lángra, s kik közül egyetlen egynek tette sem piszkolá be önérdekü kihágással a nemzet nagy ünnepét.

Mit más népek karddal vivtak ki maguknak, azt e nép puszta kézzel, csupán szent lelkesülésének tűze által egyetértve, elleneit nem legyőzve, de megtérítve, tette magáévá.

Nyilt szavak honunk fiatalságához.

(1848. martius. 15. Életképek)

Itt az idő testvéreim, hogy elveinket kimondjuk. Elsö volt szavunk a forradalom piaczán, elsők voltunk kimondani a jelszót: legyen szabadság! És lőn szabadság. Most midőn önerőnket ismerjük, és benne bizhatunk, tegyük, hogy ez egyesült fiatal erő honunknak mindig jobb keze legyen: áldásthozó az igaz ügynek, romlást az ellennek. Két fegyver van kezünkben, a sajtó és a kard. Az igaz honfi tűz, mely e kettőt kezünkbe adá, egyszer meggyujtva, nem fog kialudni többé, hanem napként fog égni a haza egén, hogy világot és meleget áraszszon széjjel. A holtak föltámadásának napja eljött. A századoktól eltemetett nemzeti dicsőség, a börtönben tartott szabadságérzet voltak e halottak. Most ne keressük őket e sírokban: ők feltámadának, a magyar nemzet ismét dicső és szabad! Magyar hang, magyar nemzeti szin, magyar érzelem minden ajkon, minden lobogón, minden kebelben.

Választottaink a belrend, dandáraink a külnyugalom fölött őrködnek, mi pedig lépjünk föl a szabadsajtó terére, vegyük őrködésünk alá a szellemet. A szerkesztőség ezennel tért nyit minden a szabadság, emberiség és a haza ügyeit érdeklő nyilatkozatnak, melyek a fiatalság kimondott elveivel megegyeznek, bár kitől jöjjenek is azok. Legelsőbben felszólitunk minden hazafit, hogy a nemzetőrség zászlói alá gyülekezni siessen. Mert minden eddigi győzelmeink biztosítása egyedül csak a fegyveres önerő, s nem tudjuk, melyik perczben lesz rá szükség? A nép legyen bizalommal választottai iránt, ezek pedig tartsák e bizodalmat minden egyéb megtiszteltetésnél becsesebbnek, s a nép érdekeit soha és sehol el ne felejtsék

igyekezzünk honunk idegen ajku fiatalságát magunkhoz testvéri kapcsokkal csatolni; rontsuk le a századok óta keblünkben megkövesült válaszfalat, mely bennünket rokonainktól eddig elkülönzött, s fogjunk kezet mindenkivel, a kinek jelszava a szabadság. Irtó háború minden hiuságnak! az embert nem a ruha teszi többé, hanem a mi keblén belül van; szoktassuk hozzá a népet, hogy az egyszerüséget kezdje el szeretni. A nemzetőrség öltözete legyen egyszerű, és viseljük azt büszkeséggel mindenkor és mindenütt, az arszlán szó ne legyen ismert fogalom többé. Legyen mindenki annyi, amennyit a haza előtt ér. Magán kötelességeinket a forradalom alatt ne feledjük: el mihelyt a kardot letettük, térjünk napi munkáinkhoz, adjunk példát a népnek, mint tettük a forradalom kikiáltásakor. A sajtószabadságot ne használjuk személyeskedési czélokra, legyen előttünk szent és isteni minden, minek neve szabadság. Ezért komolyan megrójuk mindazokat, kik jelen időben, midőn az izgatott kedélyeket rend és béke eszméire kellene téríteni, a vak lázadás üszkét szorják a nép közé, kik a népet a fegyveres katonaság ellen bujtogatják, kik a kasztokat egymás elleni irigységre költik, s kinyilatkoztatjuk, hogy mi egyéb ellenséget nem ismerünk, mint kik kitüzött jelszavainkat tiszteletben nem tartják.

Ezen jelszavak »béke, egyenlőség és szabadság!

Ellenségeink tehát, kik a véres lázadásra izgatnak, kik ahelyett, hogy a nép választmánya által adja tudtára akaratát az igazgató választmánynak, tömegestül — via facta — akarják azt a sikra vezetni. Kik a hon lakosai bármely osztályának, a nemzetőrségből leendő kirekesztésére munkálódnak. Kik a zsidók ellen, mely osztály a forradalom legheveseb perczében erősen részt vett a tett mezején, a polgárok között izgatnak és viszont; kimondtuk az egyenlőség elvét, különbséget ember és ember között csak a becsület és jellem tisztasága tesz: ezek fölött határozni ott van az osztályozó bizottmány, mely mind azoknak, kik a nemzetőrségnek becsületére nem lennének, fegyvert adni nem fog; a szabadság jótékonysága alól kizárni senkit sem szabad: ezen idő az, mikor egymásnak minden ellenszenvet, minden sérelmet meg kell bocsátanunk, ezen idő az, melyben a régi fogalmak mind halomba vannak döntve s uj évszak kezdődik, mely a mult vétkeinek sírja fölött emeli az emberiség ne-

vében oltárát. Vége a kaszt-gyülöletnek: kiket a régi fogalom korhadt omladékainak pártolói maguktól elüznek, azokat mi fogadjuk védelmünk alá, és esküdjünk pártfogást mindennek, a mi elnyomott, üldözött és méltatlanul bántott: az üldözöttek asyluma a mi körünk legyen. S legszebb diadalunk legyen az, hogy mindenki, ki méltatlanul nyomva érzi magát, hozánk jő, bántalmai orvosolása végett. Az elmultakért semmi szemrehányás!

Martius 15-kén az egész haza ujjá született, vele együtt minden egyes hazafi. Legyen gondunk a jövőre; nem a multra.

Egyenlőség, szabadság, testvériség. Éljen a haza!

Nőszabadság.

(1848. mart. 23.)

A szabadság órája ütött. A világ megváltozott!

Verjétek le a bilincseket, nyissátok meg a börtönöket, mondjátok meg a rabszolgának, hogy a szabadság órája ütött!

A világ uralkodó balványainak oltárán kialudt a tüz.

Áldozzon mindenki saját keble Istenének.

A lélek szabad, a gondolat kimenekült föld alatti börtönéből, melyben a hazugság tisztelői fogva tarták, s most röpülni fog szabad ég alatt, szabad szárnyaival, s hirdetni fogja az igazságot.

Legyen világosság.

Jaj azoknak, kik most uralkodni akarnak, kik fejüket fölemelik, hogy mást lenézzenek, kik az Isten arczát viselő lények közt különbséget akarnak tenni, kik az ártatlant üldözik!

A szellem fegyvere égő pallos, mely védelmére kell az üldözöttnek, pártfogása alá veszi a gyöngét s sujtani fogja az üldözőt, a bitort. A mindenható szellem!

Jaj azoknak, kik ellene fegyveröket fölemelik.

De áldás azoknak, kik szent zászlója alá esküsznek, s föllelkesülnek arcza tündökléseitől.

Hazám hölgyei, polgártársnőim!

Uj időket érünk. Martius tizenötödikén mindnyájan másodszor születtünk a világra. Ébredjetek fel, a szabadság hajnalára ti is. Mikor mártius 15-kén, a szabadság első reggelén, a küzdők melleire lelkesült nők tüzdelték föl az első cocardát, mikor a szabadság első jelszavát nők szegezték ki ablakaikban, s lobogóikon mutatták fel a szent nevet, melyért a nép küzdött, mikor a nép közé egy nő hozta a legelső fehér zászlót, melyért az élni és halni esküdött; mikor Petőfi a forradalom költőjének

ifju neje ezt mondá, a megfordító percz előtt férjének »ha halni kell, ez a legszebb halál, légy erős«! akkor mutatták meg hölgyeink, hogy mi a nő hivatása? Ha nő kezében a zászló, férfi kezében a kard, ott a győzelem bizonyos.

A nőkre ezentúl nagy, fönséges hivatás vár.

Minden férfinak van egy védangyala, kinek nevétől föllelkesül, kinek emléke az élet utján vezeti, ki élete és halála fölött határoz, ki őt jová vagy roszszá teheti.

E védangyal a nő, a gyermeknek anyja, az ifjunak kedvese, a férfinak neje.

Ha az anya azt mondaná fiának: légy becsületes ember, csak a becsületes független: lelked erejét senkinek el ne add, érezz nemesen, s ha lesz aki megérti érzelmeidet, azt szeresd, légy hozzá hű, érzelmed szentségét semmiért el ne add! nem lenne a becsületes ember ritka, mint a fehér holló.

Ha az anya azt mondaná fiának: tanulj nélkülözni; ki senkire sem szorul, annak mindene van; hajolj le ahhoz, aki alattad van, de ne az előtt, aki fölötted áll! nem támadnának legiói a gyáva ördögöknek.

A spártai anya, midőn fölköté fia baljára a paizst, e szókkal bocsátá a csatába: ezzel vagy ezen. Ki elesett, azt paizson kisérék a sirba társai, ki elfutott, az elveté magától a vértet; a spartai nő inkább akarta fiát halva, mint meggyalázva látni!

Itt az idő, melyben a nők kötelessége a szellem lángjait szitani.

Együtt meghalni dicsően inkább, mint együtt élni gyalázatosan. Föl a tett mezejére polgártársnőim!

A hazának minden erejére szüksége van, hogy az Isten áldása foganatos legyen rajta.

Vétkezik a haza oltára ellen, ki most visszavonulni akar.

Ha vannak fiaitok, kik lelkeitek büszkesége, tüzzétek föl kebleikre a szabadság háromszinű rózsáit.

Ha van, kinek nevére ifju szivetek föndobog, kinek nemes tetteire arczotok szent lángtól pirul el, ha van kedvestek, tüzzétek föl keblére a nemzeti cocárdát. Istenemre, mig ott leszen az, nem fog kezeikből a kard kihullani.

A ti szavaitok fogják őket csodadolgok kivitelére lelkesiteni, mint a kereszténység első hirdetőit a szent lélek szavai. Szégyen a gyávára, ki hazája védelmére föl nem ébred!

Ne legyen nő, ki őt szeretni tudja.

Átok az árulóra, kinek önérdeke előbb jut eszébe, mint a haza boldogsága! Ne legyen nő, ki őt szeretni tudja.

De legyen áldás azon, ki a hon boldogitásában elfáradt, női kezek törüljék le homloka izzadságát.

Legyen áldás a férfin, ki sebét a hon védelmében nyerte. Női kezek kössék be sebeit.

Legyen áldva a sir, hová a szabadság bajnokait temetik, női kezek ültessenek rá virágokat, nők könyei legyenek az édes harmat e virágokon. Adjátok kezeiteket.... Mondjatok áldást fegyvereinkre, kössétek föl a szalagot kalpagjainkra. Könyet, de örömkönyet lássunk szemeitekben. Halljuk a jelszót édes ajkaitokról! Szabadság! Dicsőség! Honszerelem! S aztán Isten velünk! Éljen a haza!

A napok hangulata.

(1848. april 2.)

Az ingerültség folyvást növekszik. Bennünket csalnak! A miniszterium még mindig nincs megerősítve. A király 12 nap alatt nem irta alá, a mit megigért. Mit tesz ez? Lehet-e a királyról föltenni, hogy arról gondolkodjék, hogy adott királyi szavát megtartsa-e vagy nem? Ki merné ezt koronás fejedelmünkre ráfogni? Az egész ország talpon van, az egész nemzet fegyverben áll. Debreczen, Kecskemét, Vácz, Esztergom, Szarvas, az egész Jász-Kunság, Szeged, Czegléd, Szentes, Győr, Pancsova, s majd minden nevezetesebb város és helység, a megyék nagyobb része a forradalom elveihez csatlakozott. A határszélek kiverték a katonai hatóságot, a főparancsnok asszonyruhában akart megszökni, a nők észrevették és kikorbácsolták, Radeczkyt kiverték Olaszországból, a magyar katonaság a fölkelőket segitette. Marinovics admirált lefejezték, fejét karóra huzták; az egész világ vérben uszik, a forradalom egének futó csillagai, futó királyok, futó miniszterek szerteszét hullva, mondanak iszonyu példát a szomszédoknak, s ki gondolná, hogy ilyenkor a király ráérjen 12 napig azon gondolkozni, hogy beváltsa-e nyilt adott szavát vagy se? Ha a király személye szent, akkor adott szava is szent legyen. A nép felnyitotta szemeit, s nem fél többé azon kisértetektől, miknek ismeretébe bele nevelték. A király számára népének szeretete maradt hátra; s a király ezt nem az által fogja megtartani, ha a nép gyülöletének kijelöltjei tanácsára hallgat. Kiben lehet saját népén kivül biznia? Miniszteireiben? azok fantomok, a napvilág elveri őket. Katonáiban? Azok is megszüntek automatok, zsoldosok lenni, s tudnak érezni a hazáért, s hogy tudnak érezni a szabadságért is, megmutatták magyar seregeink Olaszországban. Szövetségeseiben? Föl akarja-e forgatni az egész

Európát, hogy egy pár bukott miniszter életét pár perczczel meghosszabbítsa s koczkára tegyen mindent — semmiért? S illyenkor a király 12 napig gondolkozik! Tizenkét napig kormány nélkül van az ország. Isten irgalma őrzi, hogy fenekestül fel nem fordul.

Az országgyülés, a municipiumok nem kormány többé, mert nem képviselik a népet, a ministerium nem kormány, mert nincs megerősítve, a nép maga kormányozza magát; ki áll itt jót a holnapi napért?

Szavaink jól tudjuk: hogy nem jutnak el a király elé, s ez baj, melyen segítenünk kell. Szivünk fáj, hogy a magyar korona a ködös távolban fényét veszti s a király környezőihez bizalmunk nem lehet. A magyar királynak Budán kellene lakni, ez régen meg volt érezve, meg volt mondva; ily fejevett nemzet tovább nem lehetünk, melynek királya az országon kivül él, s mig őt mézes mázos környezői azzal áltatják, hogy a nép boldog, a nép dicsérő hymnusokat énekel, addig másfelől a népet rabolják, törpitik, vagy boszantják s azt mondják: ezt a király akarja igy, s midőn eljön az adosságok fizetésének napja, megszöknek a király oldala mellől, mint hálátlan ebek, kiknek korpája kifogyott. Ez nem tarthat igy soká. A királynak fel kell ébrednie. A távolból terjedező moraj kezd fel felzúdulni. Még nem tudni égből jön-e vagy föld alól? vihar-e vagy földindulás? Ha égből jön, villámok fognak hullani, sok nagy fa kidől, mi szirt ormába verte gyökerét, de a levegő megtisztul utána s annál ragyogóbban fog kisütni a nap! De ha föld alól jön, akkor hol az Isten ki bennünket megment? ki tudja, hogy a megrázkodó föld nem ugy fogja-e ledönteni a templomokat és a hegyek koronáit, a várpalotákat, mint a polgár hajlékát, melynek gazdája vérével festette a küszöböt?

Csak egy szavatokba kerülne és e vihar elkerülné hazánkat. Mondjátok ki e szót, és a nép boldog lesz. Ne higyjétek, hogy a nép egyes emberek tömege. A nép elementum, olyan, mint a tűz, mint a vihar, mint a tenger, mely ha föltámad, emberi erő nem uralkodik rajta.

Melyitek érzi magát erősnek a földindulástól megrázkodó hegy alatt megállani, melyitek akarja tenyérrel elfödni a kitörő vulcant, melyitek akarja a fölháborodó tengert vesszővel megfenyíteni?

Hijába biztok villámháritóitokban, azok csak vonják magokhoz a villámot, de el nem ijesztik.

Legyetek a népnek igazságos birái. Az Isten él s az itélet, mit ma kimondtatok, lehet hogy holnap ti rátok fog kimondatni.

Legyetek a népnek igazságos itélő birái.

Isten szent lelke legyen a királylyal!!!

Déli báb.

(1848. május 7.)

Én nem tagadlak meg, költészet istene!

Elpártolt mindenki tőled, főként kiknek fejére magad tevéd föl a koszorut, ki hagyták aludni oltárodon a veszta lángot, elszorták lantjaikat és kardot ragadtak s arczodat — elfeledék.

De én nem tagadlak meg soha!

Legkisebb vagyok azok közt, kik templomod küszöbén beléptek, de legutolsó, aki azt elhagyom.

Imádtalak a nyugalom óráiban, s te velem leendsz, ha küzdeni fogok, velem, ha meghalok.

Te fogsz kisérni engemet, ha vándoruton járok, keresve számkiüzött feleimmel boldogabb hont, dicsőségesebb sírt. S én elmondandom nekik, nézzétek ezt a fehér hattyut, mely a szabad égben, oly szabadon röpül, mélegebb táj felé! nem a szülőföld! a szabadság a haza. A hol szabadság van, ott van a mi hazánk. A börtön nem haza, ha arany rostély van is ablakán.

Jertek el innét, hadd omoljon össze az apai ház, hadd teremjen küszöbén vad virág, hadd legeljenek utczáinkon nyájak, ne nézzetek vissza, töröljétek ki a könyet szemeitekből.

Nagy a világ.

A sír még nagyobb.

Egyik vagy másik majd csak ád hazát!

Nézzétek mint repül az a fehér hattyu!..... Fel fogsz keresni engem, hol csaták viharai közt vértől pirult arczczal, vértől pirult földön, isten és ördögök, emberek és rabszolgák, küzdenek életre halálra, örök életre vagy örök halálra. S ha olykor a szél elkapja a fegyvercsattogást, ha a küzdők lankadtan elpihennek, hallatni fog a Bard vad éneke.

Csatára, csatára!

Dalt, dalt! a szabadság istenének.

Aczélok énekét, halálhörgést, lovak nyeritését. Csatára!

A keleti párducz küzd az északi sassal, vérük festi a földet, karmaikat egymás csontjaiba vágják.

Ne hagyd magad te keleti oroszlán, leharaptad egyik fejét a sasnak, harapd le a másikat is, hadd folyon el a vére, ami még el nem folyt. Csatára!

Regeltől estig vittatok, piros volt a nap mikor fölkelt, most a föld piros, a nap sápadtan megy nyugodni, ki tudja feljön-e számunkra többé?

Ha lemegy a nap, majd feljön a hold, holdvilágnál fogunk tovább vívni. Csatára, csatára!....

Fel fogsz keresni engem, ha szemem elborul, ha a zászló kiesik kezemből s a szivemből kiömlő vér halványan hagyja arczomat. Lefekszem földedre, mit a te kezed virágokkal ültetett be, kérni fogom e virágokat, hogy véremtől ne száradjanak el, ha jön egy uj tavasz, szép zöld fű alatt legyen álmom.

Megcsókolom a földet, mely megiszsza véremet és el fog felejteni.

Csatára, csatára!

Ha futni akartok, hagyjátok mellettem kardomat és ezt a zászlót.

Ha győzni akartok, vegyétek föl mellőlem: az én kezeim nem emelik meg többé őket.

S majd eljőnek az erdők madarai s eltemetnek szépen.

Eljőnek a hegyek viharai és megsiratnak.

Eljön éjenként a holdvilág s elbeszéli, mi történik naponta idefent?

Te pedig örökre velem maradsz, s nem hagyod virágtalan síromat.

Ha valaki sírom fölé egykor házat épit, meg lesz átkozva küszöbe és a virág, mely szivemből szitta életét, kisarjadzik háza küszöbén és túléli a ház urát.

Költészet Istene, nem tagadlak meg tégedet soha.

Ha az unio Erdélylyel megtörténik, mi lesz nemzeti szineinkből s e két ország czimeréből?

A magyar czimer szinei vörös, fehér, zöld.

Az erdélyi czimerei kék, arany, vörös.

Ha egyesülünk, mind ez ötféle szint fogjuk-e viselni? Ez maga egy szivárvány lenne, mely hazánk egére ugyan igen illenék, de zászlónak igen tarka.

Vagy pedig egyikünk szineit sem viseljük, hanem csinálunk a kettőből egyet.

Magyar honunk czimeréből ugyis megeshető, hogy a négy ezüst folyó közül elvesztünk kettőt (Dráva, Száva), el a hármas halmot (Tátra, Fátra, Mátra). A kettős keresztet eddig is kihagyhatjuk, miután vallásegyenlőséget mondtunk ki a hazában.

Nem marad számunkra hátra más, mint a vörös mező.

Ha a régiekre akarnánk visszatérni, elfogadhatnók az egyfejü sast, mely Árpád zászlaján lobogott, hazát kereső ősapáink előtt e czimer alatt volt egy a magyar nemzet ezelőtt kilenczszáz ötven évvel. Bár e czimerrel mind azokat föltámaszthatnók, kik akkor ennek hűséget esküvének.

Ha pedig el akarjuk felejteni a multat, ujat akarunk teremteni, akkor:

Legyen zimerünk: vörös mezőben fehér kard: vagy pedig fehér mezőben vörös kard.*)

---

*) Megjegyzem, hogy ez utóbbi czikk akkor is satyra volt, a mikor iratott, huszonöt év alatt pedig tökéletes komikummá érett meg. J. M.

A forradalom költészete.

(1848. majus 18.)

Ne ijedjetek meg e szótól: forradalom.

Nem villám ez: csak napsugár, mely szemeitekbe süt.

Minden, mi szép, minden, mi fönséges, e szóban benne van.

Isten-irgalom, emberszeretet, férfi-erény, nőszerelem, néphatalom és világszabadság, minden minden e szóban: forradalom.

Éj után hajnal jön. Az álmok elfutnak. A sötétség visszatér kriptáiba, a hegyek aranynyal festik ormaikat, a nap sugarait szétlövelli. Minden, mi sötét és sötétség lakója, visszafut odvába, de fölébred minden a mi, szép és az Istené. Millió csillag, az ég millió gyémántos királya tünik el egy sugarától a napnak. Nem látja senki, hogy hova lettek, nem tudja senki, hogy vannak-e? Életök csak a ragyogásban látszik, s a ragyogás elmulik, mihelyt az ég megszünik setét lenni.

Helyettök ott fenn a pacsirta zengi énekét.

Lássátok: ez a forradalom.

A hajnal nem gyilkol meg senkit, hogy az éjt nappallá változtassa. Az éj mindenkit elaltat, hogy uralkodhassék.

A hajnal pirulása nem az a pir, a mi a szivből kiömlik, hanem a mely a hős arczán pirul, midőn sisakját fölteszi.

Az éj halál oszt mindenkinek. Még az élő is elalszik, s a virág becsukja kelyhét.

A hajnal életet oszt szét, még a sír is kivirágzik s a tengerfenék növény-erdőt nevel, hová szeme elhat, s kicsalja a börtönnyiláson át az eltemetett halovány virágot.

Lássátok: ez a forradalom.

Változik minden. Ég és föld más alakot ölt.

De életre változik minden. Világ és szabadság terjed szét mindenütt.

Ki boldogtalan volt, a forradalom szivét meggyógyitja, ki félt, bátorrá teszi, a vak szeméről a hályogot letépi, mindent ád

mindenkinek s még sem vesz el semmit. Igazságot tesz mindenkinek s még sem áll boszút senkin.

Mindenkit megvéd, s még sem üldöz senkit.

Mert fegyvere nem halált, hanem életet oszt.

Lássátok: ez a forradalom.

Vannak, kik azt hiszik, hogy a forradalom eszméje egy a zsarnok-gyilkolással.

Ez lehetett akkor, mikor a zsarnokok a népet üldözték, mikor a nép szabadság után sovárgott, s ezért egy Brutusnak kelle születni minden Caesar mellé, hogy a nép szabadsága biztosítva legyen.

Ujabb időkben a zsarnokok találtak módot, hogy a népet magokba szerelmessé tegyék, s ha ledül egy, a nép másikat emel helyébe.

Ilyenkor nem a zsarnokokat: a rabszolgákat kell kiirtani.

Mihelyt nem lesznek rabszolgák, nem lesznek zsarnokok.

S ide nem kell kard, nem kell guillotin, ezt tenni fogja a szabadság szelleme.

A keresztyén vallást nem fegyver terjeszté el a világon.

Forradalom volt az is, mit a földön az égben és a föld alatt előidézett, csatátvivott emberekkel, ördögökkel és hamis istenekkel, csatát magával a halállal és győzött, mert fegyvere a szent igazság volt.

A hamis istenek oltárán kihamvadt a tüz, az ördögöket nem hitte többé senki, s a halál fejéről leesett a korona.

A halál megszünt öldöklő angyal lenni, uj élet angyala lett belőle. Mert ugy akarta az örök hatalom szelleme.

E szent lélek ujra eljöend!

Nem hoz magával semmi fegyvert, mint igazsága szavát.

Nem öl meg senkit, de mindenkit ujra teremt.

A félistenekből egész emberek lesznek, s a késő utókor bámulni fogja azon csecsebecséket, babonás népfetisheket, miket egykor a nép térdre omolva imádott.

Ha a nép ember előtt hajtja porba arczát, nem azt kell porba sujtani, kit bálványul körül vesz, hanem őt kell kiemelni a porból s tudtára adni: hogy ki asszonytól született, az nem isten, de nem is igavonó barom.

S ezt fogja tenni a forradalom.

Congrév-rakéták

pillanatnyi fényül, némely sötétebb helyekre.*)

(1848. május 21.)

I.

Fiatalság.

A fiatalságnál három osztályt kell megkülönböztetni.

A nyugalom, forradalom és a zavargások embereit.

Az elsőbbek, kik minden áron békét: az utóbbiak, kik minden áron zavart akarnának.

Amazokat hivataluk, emezeket hivataltalanságuk szólítja fel az ellenkező elvre.

A forradalmi fiatalság azonban ezeknek egyikéhez sem tartozik. Elve: mindent áldozni, a hol mindent nyerni lehet; semmit sem áldozni, hol a látható végeredmény semmi. Nem inditani meg mozgalmakat, mik a közrendet gátolják: a nélkül, hogy a közüdvöt előre vinnék; de nem látni a magányérdeket ott, hol a haza ügye forog kérdésben. Nem függeni senkitől, mint saját becsületszavától. Ez az egyetlen korlátlan hatalom, melynek zsarnokságát tisztelni tudja.

Keresni az egyetértést, de a háborutól sem félni.

Tenni nyiltan, szólni nyiltan, szem-szembe, nem orozva, nem sötétben, nem más háta mögött.

Ez a forradalmi fiatalság. Ez a márcziusi clubb.

Sok, mi legujabb időkben a fiatalság nevében történik, bitorolja e nevet.

Mindazon apró, kiskörü lázitások, ingerlő fenyegetőzések, politikai szint nélkülöző demonstrátiók, mik e firma alatt történnek, meghamisított pecsét alatt jutnak a közönség elé. Ki a zsidó-bujtogatásnál verekedett, ki imitt-amott éjjelenként

*) Megjelent az Életképekben a forradalmi fiatalság clubbjának megbizásából.

macskazenézett, ki a háziurakat késsel vagy kanóczczal fenyegette, az nem a forradalmi fiatalság volt.

Mert ha ez okot talál eléggé méltót, hogy a síkra ki lépjen s megmondja sérelmeit annak, a kit nem szeret, azt teszi nyiltan fényes nappal, s arról fogjátok őt megismerhetni, hogy ha megtámadtatik, nem fut el; hanem azonnal helyt áll és győz vagy elhull az utolsóig.

Azok, kik a budai macskazenén voltak, nem lehettek közüle valók, mert futottak.

Azok, kik Lederert in effigie fel akarták akasztani, nem lehettek közülök valók, mert ők nem mennek százan egy ellen, kivált ha az az egy is tehetlen szalma kép.

A forradalmi fiatalság nem huzza ki kardját igaz ok nélkül, s nem dugja vissza becsület nélkül.

Erről fogjátok őket megismerni.

II.

Pesti polgárság.

A pesti polgárság, mint a kerekvilágon minden polgárság, szereti a békét.

Mert az ipar csak a béke alatt virágzik. S a ki a minden napi keze munkája után él, megúnja a nyolczhéti munka-feltartóztatást; a jövendő reménye nem kenyér, mivel családját tarthassa.

Ezért a pesti polgárság unja a zavart.

S azt hiszi, hogy ennek a pesti fiatalság az oka.

Ha ezt kivernék a városból, minden rendben lenne.

Nem sejti, hogy az egész világ forr, s minket csak a habok ragadnak, miket e nagy tenger zajgása vet.

S e tengert kanállal kimerni nem lehet.

Jobb volna, ha a helyett: hogy száz oldalról bontjuk a hajót, mely édes mindnyájunkat visz magával, iparkodnánk azt összetartani, mert ha elmerül az, vagy szirthez ütődik, együtt szenvedjük a hajótörést.

A polgárság vétke az, hogy a nemességet szereti előjogaitól megfosztva látni, de saját előjogait a néppel megosztani nem. Örül az aristocratia megbukásán s azt hiszi, hogy ez örökségben reá marad.

Nem uraim, az aristocratia nem azért rakta le koronáit hogy azok mentül többeké, hanem azért, hogy senkié se legyenek.

Azért e megszólító szó helyett »polgártárs«; más nevet kell kitalálnunk, mert attól tartok: hogy ide s tova czim lesz belőle.

III.

N é p.

Mi magunkat igen hosszu ideig csaltuk. Azt hittük, hogy népünk van; pedig nincs.

Mig volt, nemességünk volt az. A földmivelő nagy tömeg előtt ismeretlen fogalom volt e szó »haza.«

Még most is az; szabadságáért akárki más iránt hálaadatos, csak hazája iránt nem.

Ha azt mondjátok neki, hogy keljen fel honát védelmezni a muszka ellen, sirva fakad s azt mondja: hogy inkább robotol és éhezik.

A kabátos embert gyülöli; nem hisz neki. A nemzeti szineket nem érti; neki addig a törvény sem törvény, mig a császár pecsétje alatta nincs nagy kétfejü sassal.

Értünk fegyvert nem fog, szavainkban nem bizik, terveinkben nem segit; bünteti bennünk Isten apáink vétkeit.

De mi föltettük magunkban, hogy a népet szabad urrá teszszük, mert kell hogy legyen magyar nép: szabad és ur, mint volt hajdan.

Semmi sem valószinübb, mint hogy e közben magunk veszünk el, minket kövez meg, minket feszit meg a nép.

Guny és átok fog sirunkhoz kisérni.

De az mindegy. Sirunk fölött boldog leend az utánunk következő nemzedék, és mi nyugodni fogunk.

Neveinket nem fogja tudni senki, nem a sirt, hol alszunk; de ott nyugodtan fogunk alunni. S Magyarország boldog lesz és élvezni fogja a szabadság édes gyümölcsét, melynek keserü magvait a mi szivünk vére öntözte.

Czélunk el lesz érve, nem fogjuk látni, de nyugodni fogunk. Azért, még azon perczben is, midőn keresztre feszit bennünket a nép, éljen a nép!

IV.

Nemesség és táblabirák.

Minek bántjuk mi annyira a táblabirákat, a volt nemességet?

Ha a nemesi előjogok meghaltak, illik-e gúnyolni a halottakat?

Ha nevetségesek, ha roszak voltak, miért ne?

De hát azok voltak-e? Ez a kérdés . . .

Nekünk népünk nem volt, az alkotmányon kivül eső osztály nem ismert hazát, neki semmije sem volt a hazában.

Az ábrándos hazaszeretet s honfenntartás előjogai a nemesé voltak. Ezeket a nemesség nem veszté el, csak megosztá a néppel. Neki eddig sem volt az vétke, hogy ezekkel birt. Mert ezek minden embert illetnek. A korszellem vétke volt, mely nekik megadta, csak a mivel tartozott s a népnek nem.

Most minden megváltozott.

A nemesség megosztá mindenét a mije volt, vagyonát és jogait. S ezt egy percz alatt tevé minden vonakodás nélkül.

De az ábrándos honszerelem még mindig él szivében, ezt fájdalom! hogy nem oszthatá fel egy percz alatt a nép között; arra évtized kell. S ezért gúnyolni kell-e őt?

Gúnyolni kell-e azon osztályt, mely hazánk törvényeit kiszolgáltatá, népe fölött virasztott, alkotmányát védte, igazságát kezelé nyelvét föntartá, mely biró, épitész, mérnök, diplomata, kereskedő, tudós, egy szóval minden volt a világon, oly csekély jutalomért, minő egy táblabirói czim?

S most mi e jutalmat akarjuk a pelengérre tűzni?

Ne legyünk hálátlanok önvérünk iránt.

Ezen czimnek nincs jövője többé, de van multja.

Ha e czimet egy szembehunyással örökre elfeledtté tudnók is tenni, megmaradnának az egyesek, kik a mozdulatlanságot képviselik, nemcsak a nemesség között, megmaradnának a nép minden osztályaiban, fönt és alant, meg magában a fiatalságban is, melynek tűzvérű a neve. Küzdjünk valahára elvek, ne firmák ellen.

Nemességünk el van keserülve.

Mindenét odaadta. Mivel apái birták, ő nem bir azzal

többé. Mindent elvesztett, mivel az előtte való generatió birt. El czimerét, el választási előjogát, földeit, kereset-módját, értéke nagyobb részét, hivatalait, s mindezt nyugodtan, önkényt veszté el, nem erőszak kényszerité rá. Odaadta ingyen.

E veszteségnek áldozat a neve.

S mi ez áldozatért gúnyolni fogjuk-e őt? Akkor fogjuk-e arczul verni, midőn koszorut érdemel?

Én magam is lemondtam nemesi előjogaimról. De ha el hagytam nevemből a nemesi czimet, meg akarom azt lelkem számára tartani s nem szeretném, ha oda jutna a világ, hogy ki nemesen tenni, nemesen érzeni tud, az legyen a köznevetség tárgya.

Ha Francziaország üldözte a nemességet, jól tette, mert ott ellensége volt az a népnek, s a nép vérrel vette el tőle emberi jogait. De minálunk a nemesség, hogy a népnek, mely jogait követelni nem tudta, azokat megadhassa, vérén kivül minden egyebet föláldozott, s ha kell, ezt is fel fogja áldozni tudni s még nem tudjuk, hogy nem lesz-e e vérre szükség?

A haza üdvére népet kell teremteni.

Hogy e nép teremtve legyen, a nemesség mindent föláldoz, mindent elkövet.

Ha ezt nem teszi, akkor irtsátok ki és sirassátok meg! de ha kötelességét teljesité, nem mondom, hogy dicsőitsétek érte, mert hiszen csak kötelességét teljesité, de legalább ne nevessétek ki.

Szegény király!

(1848. oct. 22.)

Midőn a királyok a népek fejére ültek s Isten nevében nyomoru életet és nyomoru halált osztogattak édes fiaiknak, midőn a királyok kivették a nép szájából a kenyeret, szivéből a vért, s adtak nekik helyette rabszolgaságot és koldusbotot, midőn a királyok játszottak a nemzetek fejével, adták, vették, osztották az országokat; — a jó királyok akkor sem feledkeztek el keresztyén voltukról, s kiket nyomorukká tevének, megsiratták és mondák: szegény nép!

A nép éhezett, a nép sírt, a nép elvérzett.

Szegény nép! azt mondá a király.

A nép viselte lánczait, viselte koldus-botját, gályát huzott vagy földönfutó lett.

Szegény! nép azt mondá a király.....

Fordult a koczka.

Jön az idő! Jön megállíthatlanul, midőn a bálvány imádásoknak vége szakad, a nép nem fog aranyos fejü halandók előtt térdelni többé, nem csókolandja a tigris körmöket, miken önvérének szagát érzi, hanem ledobja nyakáról álszenteit.

Semmik vagytok!

Dicsőségtek álom. Volt és nincs, és nem lehet többé.

Ez az idő nem messze van, talán már benne is vagyunk.

Illő, hogy a népnek is jusson eszébe keresztyén volta.

Legyünk emberek; s midőn e fölkent szerencsétleneket bujdosni eresztjük, ne mulaszszuk el őket megsiratni: szegény király, szegény koronás király!

Milyen magasról estél alá, és milyen mélyen.

Mikor mindenki szomorú volt, te voltál egyedül a kéjelgő, most, midőn mindenki örül, te magad vagy, a ki sirsz.

Mikor mindenki rabszolga volt, te voltál egyedül, kinek minden szabad volt: — most midőn mindenki szabad, te magad vagy a számüzött.

Süket voltál, mikor a nép fájdalmai szaván beszélt hozzád, most néma vagy, midőn neked fáj és nem mered kimondani, hogy mi?....

Szegény király, szegény koronás király.

Mindenkinek van hazája; neked nincs. Mindenkinek van öröme, reménye; neked nincs.

Szegény király.

Szegény meg bukott fél Isten. Sem Isten, sem ördög nem lehet belőled, mert ember vagy: s ember nem lehetsz többé, mert király voltál.

Midőn fejedre hagytad tenni az arany szarvakat, beirtad nevedet azon boldogtalanok sorába, kik milliók közül kiválva erőszakot tesznek a természeten, hogy számukra külön teremtsen minden örömöt.

Kiknek ülő-széke a népek sirja, kiknek itala vér, kiknek a nemzetek nyögése dajka-ének, kiknek nyugalma a rablánczok zörgése, játéka háboru.

Hová fogsz menni? Étlen, szomjan, álmatlanul, örömtelenül.

Mert a te életed nem emberi élet, álmod nem emberi álom, örömöd nem emberi öröm.

Ez a világ nem a te világod. Az emberiség nem fogad fiává.

A mennyország nem a te hazád. Áldozataid képe viszszarettent onnan.

A pokolban sincs helyed. Az kikaczagja halvány arczodat.

Hová fogsz menni? Testvértelenül fogod társaiddal bejárni a világot, s ha találkozol magadhoz hasonlóval, vissza fogsz rettenni tőle, s ha forrásból inni akarsz, vissza fogsz rettenni saját arczulatodtól....

Szegény király, szegény koronás király.

És ha meghalsz?

Ha Isten megengedi, hogy olyan halálod legyen, minő embernek szokott lenni, ha a föld beveszi csontjaidat, azon a helyen nem fog megteremni Istennek semmi virága, puszta lesz az; megátkozott porod miatt messze téren kivesz minden

a mi zöld, s századok mulva a késő nemzedék, hol kopár fütelen tért talál, arról fogja tudni: hogy oda egy király van temetve.

A népek pedig boldogok leendnek, s örömeik zaja nem hagyand aludni mély sirod fenekén.

A templomokban sokáig fogják nevedet az imádságban emlegetni: ott hol az árvizről, döghalálról s az Isten egyéb csapásairól van szó.

És senki, senki nem fog megsiratni téged.

A gyávák megszünnek félni, a bátrak gyülölni tégedet; rokonaid megszünnek szeretni és megtagadnak.

Elfeled mindenki, elmulsz, elenyészel....

Szegény király, szegény koronás király.

Nem szeretem a sápadt arczokat.

(1848. oct 29.)

Tul vagyunk a Rubiconon. Felszedtük magunk után a hidat, hogy vissza ne mehessünk.

Válasz-fal van multunk és jelenünk között; az egyik álom, a másik ébrenlét. Történeteik nincsenek egymáshoz kötve; az egyik végződött, a másik kezdődik és nem folyik egymásból.

Tul vagyunk azon, hogy még valaha alázatos, hűséges, királyokban hivő nép legyünk.

Számunkra csak kétféle jövendő lehet hátra.

Ha vesztünk, sorsunk két szóban le van irva, e két szó: halál és rabszolgaság.

Akkor sem lesz királyotok többé; a szivtelen önkény fog ülni a vérrel festett széken, s azt a koronát, mit eddig szentelt fej viselt, zsámolyul fogja tenni jogtapodó sarkai alá.

Ki egymásra uszítja a népeket: hogy hosszú tusák után egymás vérét vesztve erőtlenül hulljanak zsámolyához, könyörögve, mint összemart ebek, hogy adjon nekik békét és kölcsönös lánczot.

Ez sorsa azoknak, a kik életben maradnak, ha veszténk.

De ha nyertünk . . . akkor . . .

Akkor eljönnek a számolás napjai.

A büntetés nem érheti azon népeket, kik ellenünk támadtak; hanem azokat, kik őket ellenünk vezették.

. . . . Jaj nekünk, ha azt hiszszük, hogy van még egy harmadik jövendő szép csendes megnyugtató eszmékkel tele, mely nekünk is boldogságot adjon, ellenségeinket is kielégitse.

Jaj nekünk, ha azt hisszük, hogy minket zsarnokaink még szeretni fognak.

Szeretni akkor, ha megalázzuk őket; holott akkor sem szerettek, mikor felmagasztalók.

Vagy szeretni akkor, ha ők törnek le minket; holott akkor sem szerettek, midőn féltek tőlünk.

Jaj nektek, kik még most is bizni tudtok: elsők lesztek, kik kétségbe fogtok esni.

Jaj nektek sápadt arczok emberei, kik azt mondjátok: még nincs ideje .... még tiz év kell rá, még várni fogunk ....!

E tiz évet nem fogjátok megérni.

Ellenségtek nem mondja: hogy még tiz év kell rá, hogy titeket kiirtson.

Holnap, vagy ma, vagy egy óra mulva, mihelyt úr lehet, ismét fejetek fölött a pálcza. Ti meg nem csaljátok őt, mint ő megcsalt titeket. Ti hijába mondjátok neki: hogy őt teljes életetekben szerettétek, nem fogja elhinni, mint ti elhittétek neki. Olvassátok meg a történetet, akadni fogtok vérrel irt sorokra, mikből megtanulhatjátok: hogy midőn a királyok legyőzték alattvalóikat, kik szabadságukért küzdöttek, azoknak még a tejszopó gyermekeit is meggyilkolák. Vagy azt hiszitek, hogy azóta a királyok jobb erkölcsöket tanultak? Kárhozott, a ki emberben hiszen!

Napok, órák és perczek vannak számotokra hátra.

Hét hónapot elpazarolt az uj életből emberben-hivéstek. Megalkudtatok-e a sorssal, hogy még uj hét n a p o t adjon a sárbavetett időhöz?

Szabadság Istene! Ha egy Martinovicsnak, ha egy Szentmarjainak hét hónapot adott volna a sors, hogy cselekedjék az alatt, a mit e honra üdvösnek, jónak talál, kezébe adta volna az ország kormányzatát, a nemzet bizalmát, milliók egyetértését, magyar pénzt, magyar hadseregeket, szabadsajtót, szabad szólásjogot, s a mi legfőbb: ellenségeink széttört, megalázott erejét; mit tett volna az ennyi drága idő alatt!

Midőn bátor lelke volt tenni, szólani, izgatni, ezreket egyesisteni egy közös szent czél kivitelére akkor is, mikor azt tette egy elnyomott országban, titokban, minden perczben fejét koczkáztatva, nem tudva: hogy kit barátjának hisz, nem lesz-e árulója? nem birva sem pénzt, sem fegyvert, csak szabadulni vágyása kétségbeesett érzetét, mikor minden kimondott szónak, minden leirt betünek birája volt és bakója: s még sem sápadott el azt leirni, azt kimondani ...!

S ti, kiket most a szerencse tenyerére vett, még mindig

féltek, még mindig kétkedtek kimondani a szót, melyet megvédeni fegyver van kezeitekben, midőn a szabad szó kimondásával nem a gyalázatos vérpad, nem a vérvörös bakó, hanem a dicsőséges nyilt harczmező s a sápadt ellenség áll szemben? Midőn szólani lehet az egybegyült néphez, ki halál helyett életet dörg vissza szavaitokra! Midőn irni lehet s bátran alá tenni neveiteket? Ti hazám fiatal költői, kik mig apró csecsebecsékről kellett szólani, ezerenként álltatok elő s most midőn itt volna az ideje, hogy azok, kiknek lelkében Isten ihletésének szikrája ég, menjenek azzal világot és lángot gyujtani a népek lelkében, most hallgattok, mint viharban az erdei madarak?

Nem szállt-e reátok az Isten szent lelke?

Hajdan tizenkét egyszerü ember képes volt a világ minden hamis isteneit legyőzni a kettős tüzes nyelvnek erejével. Most nem akadna-e tizenkét apostol, ki az ujabbkor álisteneit leverje tronusaikból?

Nem jött-e el hazátok Messiása? Nem láttátok-e csodatételeit, nem láttátok-e mint aludt ki szavaira a bálványok oltárain az áldozat tüze? s mint gyuladt örökké égő láng a nép szivében a szabadság istenének tiszteletére?

A szabadság megváltója megkezdte ujvilágteremtő bucsújárását: föl, ki magában a tüzlelket érzi! nem eljövendő többé: jelen van az idő, mely Isten országát meghozza a földre; menjetek szét és tanitsátok meg a népeket: hogy Isten minden emberek fölött van és ember nincsen emberek fölött!

Keserű hangok.

(1848. nov. 12.)

Annyi ember lesz földönfutóvá!

Annyi becsületes férfi, ki honát és a szabadságot imádta, veszté el hazáját, de nem a szabadságot.

Kizavarta őket anyai fészkükből a koronázott bün, a hű polgárok vándor madarakká lettek. De jön még tavasz, melyben a vándor madarak fészkeikbe ismét visszatérnek s futni fog a zsarnok s nem fogja követni senki, csak gyilkos tetteinek kisértő emléke.

És azok, kiket a szolgák királya hontalanokká tett, találni fognak egy közös hazát, hol tán inséggel fognak küzdeni, de nem rabszolgasággal.

A szabadság vándorai mindenütt feltalálják egymást. Legyen e hon Francziaország vagy Magyarország, az olaszföld vagy a Kaukasus, ott találkozni fognak azoknak arczai, kiknek lelkei együtt jártak a szabad eszmék szellemországában, s azon föld, mely őket befogadja, szent lesz az emberek és az Isten előtt, határait sem zsarnok, sem szolga át nem fogja lépni. Ott lesz a szabadság Jéruzsaleme, melyhez a tiszta lelkűek meszszeföldről vándorolni fognak, ott fogják őrizni a legyilkolt népszeretet örök frigyládáját, onnét fognak szétmenni hirdetni a népeknek, hogy a szabadság Jézusa nem halt meg, hanem föltámadott!

Talán a te földed lesz az hazám! mely hivatva van arra, hogy vérrel kereszteltessék meg s jövendő neve minden szabad népek hona legyen.

Forr gyűlöng határaidon belül a népség, minden ajku nemzet, melynek szabadsága össze van tiporva, siet szent földedre: kezében fegyvert hoz, szivében lázas keserü érzeményt: a boszú reményét.

Országod szivében, fővárosod utczáin naponta harczi zene

mellett idegen férfiak fegyveres csoporti vonulnak, fiaid táborába sietve.

Lengyelek, olaszok, tyrolok, francziák, németek esküsznek szent zászloid háromszine alá.

Kiket kiűzött minden országból a koronás önkény, itt jőnek össze, ide vonja őket szabadságuk közös veszedelme, a közös elkeseredés.

Tehát itt jönnek össze a vándor madarak...

Tehát itt lesz a véres oltár, melyen vagy a szabadság hősei, vagy annak zsarnokai fognak megáldoztatni...

... Oh kedves szép hazám! Kedves — édes — hazám...

A forradalmak Metempsychosisa.

A franczia forradalom okai voltak: az aristocratia romlott erkölcsisége, az udvar zsarnoksága, több mint egy milliard status-adósság. Nem igy van-e most? Ugyanazon okok: ugyanazok a következmények.

Mi volt akkor XVI. Lajos? Egy trónba festett király — király, mert korona alá született, különben gyönge fejü ingatag ember, környezetének bábja, gyermek, kinek kezébe kést adtak: — ugyanaz, a mi ötödik Ferdinánd. — Ugyanazon koronás személyek.

Az 1789-ki országgyülési küldöttek nagyobbára a szegényebb rendből származtak: az 1848-dikiak szintén.

A harmadik néposztály képviselői akkor is egy bál-teremben tartották az országgyülést, mint most.

Ezen gyülést parancs által akarta a király feloszlatni, melyre Mirabeau azt felelte: hogy őket csak szuronyok fogják elüzhetni. Emlékezzetek Lamberg gróf esetére.

Lajos király, mikor a nemzetőrség felett szemlét tartott, e szókat hallá kiáltatni: »vive la nation!« Ferdinánd királynak épen ily alkalommal a nép a Fuchsliedet énekelte.

Amott Foulont, itt Latourt akasztotta fel a nép a forradalom előtt, mindkettőt lámpásfára, mindkettőt a városház előtt. XVI. Lajos Versaillesban, V. Ferdinánd Insbruckban zárta el magát népeitől, mindkettőt kényszeriteni kellett: hogy fővárosába visszatérjen.

October hatodika volt 1789-ben, midőn a párisi nép reggeli 5 órától déli 12-ig XVI. Lajos testőrségét felkonczolta. October hatodika volt 1848-ban, midőn a bécsi nép reggeli 5 órától déli 12-ig ugyanazt tette Ferdinánd zsoldosaival. Akkor Orleans herczeg, most István herczeg volt, kit a forradalom

tronussal kinált, mindkettőt megfosztá e kilátástól a király futása.

XVI. Lajos ugy futott mint V-dik Ferdinánd.

E percztől fogva respublica volt mind a két ország.

Ötszázhetvenhét nap mulva XVI. Lajos a guillotin alatt elvérzett...

Királyok! koronás emberek! Miért nem olvassátok a történeteket, miért nem olvassátok azon rémséges sorokat, mik egy koronás király vérével vannak irva?

Hajh e sorok után hány vörös lap van még? A vörös sorokban mennyi polgári vér! a fehér sorokban mennyi keserü köny!

Diplomaticus barometrumok.

Az ember akár keresi akár nem, minden nyomon talál olyan embereket a kinek a képéről menten leolvashatja: hogy mi történt a világban jó-e, vagy gonosz.

Ezek: ha valahol ütközetet nyertünk, ha valami jó hirt hallani, mindjárt a fellegekre kapaszkodnak s oly képet csinálnak hozzá mint mikor az uj prokátor az első forumon kedvező itéletet kap. Nem lehet szóhoz jutni tőlük.

Pedig ám még hátra van a sok apellata az oppositio és a novum.

Ha pedig valahol a szokottnál erősebben megraknak bennünket, olyan hosszu képeket vágnak hozzá mintha már itt volna a világ vége, lamentálnak uton utfélen, busulnak, hogy az embernek szinte megesik a szive rajtuk s ijesztgetik azokat is, a kik nem akarnak félni.

Pedig édes hazámfiai ehez hozzá kell szoknunk.

A háboru olyan dolog, a hol egyszer minket ütnek, egyszer mi ütünk mást.

Egyszer másszor ütközetet vesztünk, de még azért nincs ott a minden napok vége.

Veszthetünk eldöntő csatákat, de még azért nem veszett el Magyarország.

A szerencse fordul, kik ma alul vagyunk, holnap lehetünk felül és ha sem ma sem holnap nem lenne szerencsénk, egyszer csakugyan mink fogunk győzni.

Nem férfi, nem becsületes ember, ki e reményt eldobja magától.

Elfoglalhatnak tőlünk nyomról nyomra mindent talpalatnyi földet a magyar határból, de azért Magyarország nem lesz megh ódítva. Bevehetik országunk fővárosát, de még azért ott nem lesz vége Magyarország historiájának. Mentül összébb szorítanak bennünket, annál bizonyosabbak leszünk: hogy s z é t nem vernek bennünket.

A KÖZLÖNYBŐL.

1849.

Magyarhon népei!*)

Ugy legyen rajtunk Isten áldása, a mint tinektek igazat fogunk mondani s legnagyobb áldása legyen az: hogy ti elhigyjétek szavainkat.

A mit tinektek mondunk, a mit számotokra leirunk, a mindenható itélőszéke előtt legyen mondva és leirva.

Hallja meg az Isten, hallja meg a nemzet igazságunk szavát s legyen ég és föld birája fölkarolt ügyünknek s hozza meg reánk itéletét, oly igazságosat, oly részrehajlatlant, minőt csak Isten és nemzet hozhat.

Országunk feje, a király, ki magát ellenségünkké tette, idézett benünket e törvényszék elé, midőn bennünket pártütőknek nevezett.

---

*) December 30-ikán meglátogattam Nyáryt azért, hogy megmutassam neki azokat a vezérczikkeimet, a mikkel a Pesti Hirlap új szerkesztőségét be akarom vezetni.

A Pesti Hirlap akkori tulajdonosai, miután Csengery Antal kormányhivatalba lépett, engem szólítottak fel a lap szerkesztésére. Január 1-én tehát holnapután kellett volna már azt kezdenem.

Nyáry nyugalommal olvasta el azokat a czikkeket, s véleményt mondott róluk.

Csak azután mondta el szokott kedélyesen, hogy mi ujság? »Perczel Mór barátunkat a druszájánál, Mórnál tökéletesen megverték.«

Ismétlem, hogy mikor azt az első czikket irtam, még ezt nem tudtam.

Mi lesz most?

Nyáry annyit mondott nekem, hogy a honvédelmi bizottmány Vettert hivta fel a hadviselés jövendő tervének megalkotására, s hogy Vetter azt mondta: »von einer unbedingten Unterwerfung ist aber keine Rede.«

Tehát harczolni fogunk. — Minden lap, kormányi proclamatio, napi parancs azt hirdette, hogy Budapest alatt fogjuk megvivni a döntő ütközetet.

Mi megjelenénk e törvényszék előtt, s higgadtan, komolyan, mint illik férfiakhoz, kik egy nemzet nevében szólanak s kiknek szavait nemzetek hallgatják, felelünk e vádra.

Mi nem vagyunk, mi nem voltunk pártütők soha.

Nem egy párt, nem egy felekezet, nem egy nemzetiség érdeke az, melyet mi védünk; egy alkotmány az, mely mindenkié, ki ez ország földén lakik: magyar, szláv, vagy oláh; óhitü vagy protestáns; ur vagy szegény.

Ez alkotmányt mi nem kértük, nem kaptuk a királytól.

Mienk volt az, mióta e földet magyarhonnak hiják; azon frigyláda ez, melyre a királyok esküdtek, mely egy a nemzet életével, összetartó kapocs egy ország népei közt, egyesek jogainak biztositéka, mely ur a király és a nemzet fölött.

Ki ez alkotmány ellen föltámad, az a pártütő.

Mi ez alkotmányt védni, a király megsemmisitni fogott fegyvert. S mégis a király minket nevez pártütőknek, s mi még sem neveztük a királyt pártütőnek soha.

Midőn Isten kegyéből viruló hazánkat tulajdon jobbágya a polgárháboruval támadta meg, a király e lázadót nyiltan pártütőnek nevezte, s bennünket felhivott fegyveres önvédelemre a belháboru támasztója ellen; s most a király ugyanezen párt-

---

Ez a gondolat, mint a legvégső, megnyugtatott; s volt benne hadászati szempontból is valami előny. Budavár bástyái lövegei, a budai hegyek erdősége jó védelmi állást nyujtanak s aztán Budapestnek volt tizenöt ezer jól fegyverzett nemzetőrsége, a mely sánczok mögé elhelyezve egy egész hadtest; mig ha a főváros elhagyatik, ez egész erő megsemmisül.

Délután ásót kapát vettem a vállamra s nőmmel együtt kimentünk sánczot ásni a Gellérthegy alá. A főváros lakossága rangkülönbség nélkül dolgozott az uj védmüveken. A legelegansabb úrhölgyek talicskázták a földet hozzá; mi pedig ástunk és követ fejtettünk napestig. Holnap ugyan e gödrökben már tán harczolni fogunk, s holnapután talán el leszünk bennük temetve. Este kitisztitottam a puskámat s elkészitettem a töltényeimet.

December 31-ikén reggel az utczán találkozom Pálffy Alberttel. Azt kérdi tőlem: »hát te nem futsz még?« — »Miért? hiszen el van határozva, hogy Budapest alatt verekedünk.« — »Az éjjel a haditanács mást határozott, Budapestet feladják. Menekülj te is.« S tudva azt, hogy pénzem nincsen, ő adott kölcsön száz forintot.

Még nem hittem, hogy igy lehet. Hogy minden nagyhangu felhivásunk csak a menekülés álczázása lett volna! Meg vártam az estét.

Még erre a napra országgyülés volt hirdetve. Este hat órakor ült össze. Hallottam beszélni Kossuthot Batthyányit, Madarászt. A ki nem

ütőnek megkezdett harczát folytatja ellenünk, ugyanazon seregeket küldi országunkra, melyeket saját királyi szavával pártütőkké bélyegzett.

S még is a király minket nevez pártütőknek, s mi mégsem neveztük a királyt pártütőnek soha.

Országunk vérbe lángba van boritva; a népfajok egymással irtó háborut viselnek, névtelen szörnytettek kiálltnak az égre. Ki idézte elő ez iszonyu harczot? Kinek szavára támadtak egymásra a századok óta nyugvó elemek? Nem királyi parancs gyujtá-e meg a lángokat, miket most emberi kéz eloltani nem bir, nem a királyi czimer volt-e a vérengzők megismertető jele? Nem segitette-e őket a király pénzzel és fegyverrel és tanácsadással emberiség-szennyező dulongásaikban? S nem nevezték-e a gyilkosokat a király személyének helyettesitői testvéreiknek, barátaiknak? S még is a király minket nevez pártütőknek, és mi még sem neveztük a királyt pártütőnek soha!

Nem neveztük őtet annak, mert nem akartuk elzárni a kibékülés utját.

Egy nemzet nem másithatja meg szavait, mint egyes emberek.

Kit a nemzet egyszer pártütőnek nevez, azt többé ki-

---

tudta még, hogy Budapest alatt nem fog eldöntő harcz vivatni, alig érthette meg, miért kel ki Madarász oly szenvedélyesen Batthyányinak azon inditványa ellen, hogy csak a kormány távozzék el Debreczenbe, de az országgyülés maradjon Pesten. Madarász szerint most bátorság Debreczenbe futni, gyávaság Pesten maradni, végszavai ezek voltak: a ki elmarad közülünk, azt a hozzá legközelebb eső lője agyon! — Én már értettem a vitát. Itt nem lesz ütközet, Windischgraetz csata nélkül jön be, s ha itt találja az országgyülést, megteheti, hogy uj kormányt alakítat vele s a Debreczenbe távozottat megtagadtatja. Tehát a futás most hazafiui kötelesség. Az alatt, mig az országgyülés karzatán voltam, zászlóalj-parancsnokom odaküldött hozzám, s elvitette fegyveremet (sajátom volt) és lőszereimet: a budapesti nemzetőrség lefegyverezteték. Ez aztán meggyőzött.

Nem csak karom; hanem a lelkem is le volt fegyverezve.

Egyedül álltam az utczán; egyedül a világban. Nem voltam semmi. Egy közkatona, a kit lefegyvereztek, egy lapszerkesztő, a kinek a lapja holnap nem jelenik meg.

Martiusi bajtársaim mindegyike volt már valami. Petőfi Bem hadsegéde, Pálffy tanácsos, Irinyi képviselő, Egressy kormánybiztos, Oroszhegyi csapatvezér, Vasváry szintén, Csernátony kormányelnöki titkár, Vajda János főhadnagy, Degre százados, Farkas János tanácsos, Vidacs

rályának nem nevezheti, az iránt többé más viszonya nem lehet egyéb, mint a birónak a vétkező iránt. És a magyar nemzet még nem nevezte királyát pártütőnek. Még akkor sem, midőn általa annak neveztetett, s midőn azt önmentségére kellett volna kimondania.

Mert becses volt előtte a polgárvér; mert meg akarta óvni hazáját a háboru pusztitásaitól, s mert imádta hazáját jobban, mint a dicsőséget s inkább akart érte áldozni, mint neki sebeket szerezni.

Ime mielőtt a harczot elfogadtuk volna, megkisértők a kibékülés utját. Nem kértünk semmit, a mi nem a mienk s igértünk áldozatot mindenből, kivéve alkotmányos jogainkat. Ajánlatainkat nem volt ki elfogadja.

Dicsvágyó hadvezér, kinek eleme a háboru, kihallgatta békeajánlatainkat, és viszszavetette. Elutasitott bennünket a harczok itélőszéke elé. Mi számot vetettünk magunkkal, megmértük erőnket s kiálltunk a sikra. Nekünk nem lehetett az elég: hogy igazságunk van azt tenni, a mit teszünk, azt is kellett tudnunk, hogy erőnk van hozzá. S e tudatunkban nem csalatkoztunk.

---

hadbiró, Lisznyay kormányihistoriograph, Szegfy titkár, Királyi Pál százados, maga a jó Táncsics is Siklós képviselője. Mind valami! egyedül én maradtam meg semminek: irónak.

S már most hová futni, a kinek sehol sincs otthona, a ki senkihez sem tartozik, a kire sehol sincsen szükség? Debreczen hat napi járó föld most! Legszigorúbb tél kezdete van. A szolnoki vasuton befagynak a mozdony csövei a hidegtől s én egy szellős carbonári köpönyegben megyek neki a hófedte Hortobágynak, családommal s a velünk együtt futó Szigligetivel. Én egy kis vánkost gomboltam a kabátom alá, hogy meg ne fagyjak, családomat paplanokba burkoltam; s a derék Szigligeti egy tarka virágu háló kabátot huzott felső öltönye fölé téli ruhának. Mennyit nevettünk egymáson s együtt a délczeg Pompéryn, ki a siberiai expeditióhoz egy hölgymuffot szerzett valahonnan. — Még most is lehet ezen nevetni.

A nagy dicsőségre következett egyszerre a nagy nyomorúság.

Nem a magányéletről beszélek. Annak csak a gyönyörüségére emlékezem. Mikor magam hordtam haza a debreczeni piaczról a köpönyegem alatt a libamájat, meg a disznóhust s a feleségem maga főzött egész télen át a nyitott konyhán: mikor egy szobánk volt; akkor voltunk leggazdagabbak: aranybányánk volt a kedélyünkben: kifogyhatatlan. Magányéletemnek legboldogabb korszaka volt a debreczeni inség idénye.

De a közügyekben volt a nyomor.

Erő, akarat, lelkesedés, maga a sors biztatólag jött elénk De a mint a nehezebb napok elcsüggedésre, ugy a derültebbek elbizottságra nem ragadtak bennünket.

Mi még most is azt mondjuk: mi nem akarjuk a királyt trónjától megfosztani, hanem azt akarjuk, hogy teljesitse kötelességét, a mi egy király kötelessége.

Ezt mondjuk mi az eldöntő csaták előtt. Még nem dült el a harczi koczka, még nem jött el a minden napok vége, még van idő megállni. De mi a harcz kezdetén lehetséges volt, az nem fog az lenni a harcz végén.

Mi ha vesztünk, mindent elvesztünk; de a király is mindent elveszthet, ha a sors számára vetett vakot. Néki a mi veszteségünkből semmi haszna, nekünk az övéből semmi nincs. És a harcz kimenetele kétséges.

Mi féltett kincsnek tartjuk alkotmányunkat ily kétséges kimenetelre koczkáztatni s óhajtjuk: hogy a király is tartsa ily féltett kincsnek koronáját. Mi a harczot nem kezdtük, mi a harczot nem dicsvágyból fogadtuk el, mi megtámadott alkotmányos jogainkat védni fogtunk fegyvert, s mihelyt azok biztositva leendnek, megszü-

---

Naponkint eljártam Nyáryhoz. Két kormánytag lakott egy kettös szobában: Nyáry és Patay József. Mindennap első kézből kaptam meg a Hiób-hireket. Minden csatatéren vesztettünk. A főhadseregnek Görgey alatt hirét sem hallottuk. Ellenben megkaptuk Görgey váczi kiáltványát. Erdélyből népirtás hirei jöttek. Árulás, hűtlenség, gyáva megadás napi renden. A tábornokok nem engedelmeskednek; egy közülök P. épen fenyegető levelet ir a kormánynak, melyben azzal biztatja őket, hogy nem az ellenségre fog menni, hanem Debreczenre s szétveri a kormányt és országgyülést, a mért Pestet odahagyta! A külvilágrol nem tudtunk semmit. Az hermetice el volt zárva; rendőrségünk tehetetlen, mindenki lehangolva. A forrói csatavesztés után a jó öreg Mészáros e szavakkal kezdé beszédét az országgyülésen: »szeretnék pinczéből felbeszélni, hogy ne látszanék arczom pirulása« Csak Nyáry tartotta megszokott humorát; de az is olyan éles volt már, mint a választóviz.

Február elején azt kérdezte tölem Nyáry, meg vannak-e még azok a czikkeim, a miket a Pesti Hirlap számára irtam? Elhoztam azokat. Egyéb drágaságaim sem voltak. Nyáry azt mondta, hogy adjam át neki, ő kiadja azokat a Közlönyben, s ezentúl, mint rendes munkatárs irjak czikkeket hasonló irányban a kormány hivatalos lapjába.

Most, mielőtt feljegyzéseimet folytatnám, kérem a tisztelt olvasót hogy mondjon véleményt az itt következő első czikkemről.

nünk áldozni a nemzet vérével, s legyen bárki, ki Magyarországot hitünk és meggyőződésünk szerint boldogitni birja, helyt adunk neki az ország kormányán; más föltétel alatt soha és senkinek.*)

II.

Debreczen február 8. 1849.

E napokban egy oly tüneménynek voltunk szemlélői nemzetünk életében, mely lelkünket annyi sebhedés után a vigasztaló szó csodaerejével érinti ujra.

---

*) Ezen czikk megjelenése egy hétig folyó országgyülési vitára adott alkalmat. Ez volt az a czikk, a miért engem a »békepárt« — a kiegyenlitésre hajló párt szóvivőjének kiáltottak ki, s megtámadtak hirlapban és országgyülésben. Azaz, hogy az utóbbi helyen nem engemet, hanem a kormányt, követelve tőle, hogy nyilatkozzék: a kormány nézete-e az, a mit én ott kifejeztem?

Nyárynak nem volt szabad igent mondani, noha valóban az ő nézeteivel találkozott az mind, s kivüle még több kormánytagéval is. Azt felelte, hogy a Közlöny felügyelete Jósikára tartozik. Erre Jósika nyilatkozott hirlapilag, hogy ő nem szokta a Közlöny czikkeit censurázni, csak általános utasitásokat szokott az iróknak adni. Most ujra heves támadás következett Nyáry ellen az országgyülésen; melynek folytán elhagyta őt a phlegmája, tudta, hogy nem engemet, hanem őtet akarják megbuktatni, tüzbejött, lemennydörögte megtámadóit; de a kormány politikájáról megint nem nyilatkozott. Ezzel a válaszszal a ház nem volt megelégedve.

Ekkor én elmentem Jósikához (ez egyetlen egyszer találkoztam vele életemben) s felkértem, hogy ámbár én ő tőle soha semmi utasitást nem kaptam, még is vegye elő azt az én vitatárgyává lett czikkemet, s mondja meg nekem: mi van abban, a mi az ő utasitásával valamiben ellenkezik?

Jósika őszintén megmondta, hogy ő neki a czikk ellen semmi kifogása; — de maga Kossuth az, a kinek az nem tetszik.

Erre egyenesen mentem Kossuthhoz. Ő is igen egyszerű életmódot vitt, az elfogadáshoz könnyü volt hozzájutni nála.

Hidegen fogadott, de megbecsült vele, hogy hosszas birálatot tartott czikkem tartalma felett, kifejezve kedvencz maximáját, hogy »a politika az exigentiák tudománya.« Az volt a kifogása, hogy miért mondtam én ki, hogy a magyar nemzet csupán alkotmánya helyreállitásáért küzd s nem a dynastia elüzéséért?«

»Mert igaz; csak alkotmányunkért küzdünk s azzal beérjük.«

Kossuthnak nem tetszett ez a határozott hang. Visszautasitólag felelt.

»Ha azt akarjuk is, nem helyes azt kimondanunk. Ha ellenfelünk tudja azt előre, hogy győzelmünk esetére sem veszti el trónját, miért ne

Honunk azon vidékeiről, miket az ellenség megszállott, jöttek több rendbeli követségek a honvédelmi bizottmányhoz, hűségöket, ragaszkodásukat a nemzet ügyét képviselő kormányhoz nyilvánitandók.

Meszsze utról, számtalan veszélyen keresztül, eljöttek megmondani Magyarhon kormányának: hogy az a nép, mely őket diadalünnepeiken zászlókat lobogtatva fogadta, nem hagyta el őket a veszélyek próba-idejében, hogy csak egy intést, csak egy buzditó szót vár tőlök, s mint egyetlen Isten-erejü kar fog seregestül föltámadni s követni a legelső zászlót, melyre szabadságának jelszava van irva, s ha mindenki elhagyná is e hazát,

---

folytatná végig a harczot? Akkor csak mi veszthetünk, ő soha sem. Miért mondjunk mi ezt neki?«

»Azért, mert már kimondta más: s arra igent, vagy nemet kell mondanunk.«

»Kicsoda?«

»Görgey.«

»Görgey áruló!« monda ekkor Kossuth indulatosan s okait is előadta, a mik e meggyőződésében megerősíték. (Azokat nem mondhatom el.)

Szavai lesujtólag hatottak rám. Mindig meg volt az a gyöngeségem, hogy mikor hazám nagy emberei egymást sujtották; az nekem jobban fájt, mint nekik. — Általában az egész vita hasonlított egy athleta és egy gyermek közötti harczhoz.

Még is volt bátorságom azt tovább folytatni.

»De én ismerek egy még nagyobb embert, a ki kétségtelen jó hazafi s még is tett már lépéseket a mostani harcznak békés uton megszüntetésére.«

»Ki az?«

»Ön maga, kormányelnök ur.«

Kossuth erre elnevette magát. Kedélye hirtelen át tudott csapni a haragból a derültségbe.

»Igaz, hisz az nem titok; de nem is igen komoly dolog F..es Leo gróf, mikor Bécsbe felutazott, oda jött hozzám s felajánlá, hogy a dynastia tagjaival beszélni fog a békés kiegyenlítésről. Én azt mondtam neki: nem bánom. Nem fog az azokkal beszélni. Ezt hallhatta ön.«

»Ezt én nem hallottam; de tudok egy annál komolyabb kisérletet. Csányi László a magyar kormány biztosa felhatalmaztatott rá, hogy tegye magát a kremsieri országgyüléssel érintkezésbe a végett, hogy háború helyett alkotmányos úton oldassék meg a két ország közötti viszály.«

Kossuth hangulata ekkor egyszerre megváltozott irányomban. Látta, hogy én e kisérlet titkát birom, és azt a legkeserűbb megtámadások ellenében is védelmemre fel nem használom; egyenesen Nyárytól tudom, s az ő meghatalmazásából hivatkozom most erre ő előtte. Akkor aztán igen sokat és igen szépeket beszélt; de a miket nem való már meghallani az

ők nem hagyják el azt soha, s ha mindenki eladná is szabadságát, tőlük csak az élettel együtt lehet azt elvenni.

Nem! Ilyen népet nem lehet meghóditani.

Elöntheti határainkat az ellenség tengerhatalmával, de nem öntheti el sziveinkben a honszeretet lángját, mely fiuról fiura marad s megőrzi a nemzetet a meghalástól. E nép élete és halála többé nincs emberi kezekben. Kik együtt tudnak tartani, midőn vezér nélkül maradnak, kik nem hagyják el a zászlót midőn a szerencse elhagyta, kik bizni tudnak a kétségbeesés óráiban, kik a veszély közepett emelnek kardot, kiáltva: nemzet ne hagyd magad! megvédnek fiaid! azokkal Isten van, azokon ember nem vehet hatalmat.

Mi lelkünk benső nyugalmával merjük kimondani, hogy e nemzet élete többé nem függ emberek éltétől, nem a mi életünktől.

A mi éltünk lehet a nemzet javára, a nélkül hogy halálunk kárára leendne.

---

ujabb nemzedéknek; csak beszéde végszavait jegyzem fel: szórul szóra, a hogy akkor rögtön leirtam.

»A mi engemet illet, szólt Kossuth: én borzadok attól a gondolattól, hogy mi lesz v e l e m, ha e nemzet győzni fog? Ez a nép képes lesz lelkesedésből, hálából engemet koronájával megkinálni; mitől Isten őrizze meg az én fejemet! Ő lát szivembe, hogy erre nem vágytam soha. Ha győz e nemzet, én visszavonulok. Akkor szükség lesz egy higgadt államférfira, minő Deák, egy organizáló főre, minő Szemere, egyadminisztráló tehetségre, minő Nyáry; rám: a nép szószólójára többé semmi! Én, hogy népszerűségem útjában ne legyen az ujjáalkotásnak; még csak polgára sem maradhatok ennek az országnak, ha fegyvereink győztek.«

Meg voltam hatva a hazafiui nagyság e fényes nyilatkozványa által. Meghajtám magam s azt mondám, hogy több czikket nem irok a kormány lapjába a mai napon túl.

»Várjon ön holnapig a lemondással,« mondá Kossuth s elbocsátott.

Ekkor irtam a XIV-ik számu utolsó czikkemet.

És másnap Kossuth válaszolt az országgyülésen a czikkem miatt történt interpellatióra; ragyogóan és nemesen. Mindenki meg volt vele elégedve. Én leginkább. Ott kimondá Kossuth, hogy nézeteihez szilárdul ragaszkodik, de azokét is becsületes törekvésnek nyilvánitja, kik más uton is lehetőnek tartják a hazát megmenteni; az utat nem akarja elzárni s e nézeteknek jogot adott a kormány lapjában kifejezésre jutni. E nyilatkozat nagy jellemet, nemes lelket mutat be. Itt közlöm azt egész terjedelmében. Én azonban csak egy czikket irtam még azontul a Közlönybe.

Kossuth Lajos honv. biz. elnöke válaszol:

S ha napjaink számlálva vannak, akár milyen legyen is azoknak vége, dicső vagy dicstelen, e nemzet napja azért még fönmarad, s ha mi alászállunk, támadnak helyettünk jobbak és erősebbek, mint mi valánk, s ez, ugy hiszszük, magas vigasztalás a halál órájában. Veszthetünk csatákat, de a nemzetet nem. Elfoglalhatják várainkat, városainkat, de nem népünk szivét. Bátran nézhetünk sirunk fenekére, ott nem fogjuk a nemzet koporsóját látni.

III.

Debreczen 1849. február 8.

A Wiener Zeitung nem rég egyik számában prostitualja a magyar kormány-férfiakat, arra figyelmeztetve a közönséget, hogy e férfiak szökni készülnek Magyarországból, s e végett közli személyes leirásukat, hogy őket mindenki rögtön elfog-

A tisztelt házparancsa következtében a mult napokban történt interpellatiora kötelességemben áll a honvédelmi bizottmány nevében felelet adni, azon interpellátiora, mely a Közlönyben megjelent némely czikkekre nézve közbejött, s a melyre a honvédbizottmány egyes tagja által adott felelettel a ház nem elégedvén meg, azt méltoztatott határozni, hogy magától a honvédelmi bizotmánytól kiván e részben nyilatkozatot. Legelőször is annyit kénytelen vagyok kijelenteni, miként sajnálom, hogy az interpellatio hirlapi czikk körül forog (Helyes!) Én sokkal komolyabbnak tartom ezen időt, mintsem hogy ilyessel foglalkozzunk, s hogy erre nézve a kormánynak kelljen nyilatkozni. Ezt előre bocsátom. Azonban a képviselőház parancsolt, s nekem nyilatkoznom kell. A honvédelmi bizottmány érezte annak szükségét, tisztelt ház, hogy a sajtónak hatalmas eszköze a közvélemény tájékozásában annál kevésbé hanyagoltassék el minthogy az ellenség a rágalmakkal, mindenféle gyanusitásokkal, és fonák előterjesztésekkel iparkodik megmérgezni és félrevezetni. Pesten a sajtó szabadon működött, mert hiszen a magyar országgyülésnek, és ennek kifolyását képző honv. bizottmánynak terrorismust vetni szemére csakugyan nem lehet; igazán mondom, sok vád van a világon, a mi alapos, és sok a mi nem alapos, hanem ezen vád már legyen érdem, vagy legyen hiba, igazán nevetséges, ha terrorismus vettetik szemére akár a képviselőháznak, akár a honvédelmi bizottmánynak. De az ellenség részéről azt mondják Pesten, a Figyelmezőben lehet olvasni, hogy nálunk nem lehet szabadon szólani, nem lehet szabadon irni; én pedig a mennyire tudom, elitélés csak egyetlen egyszer, vagy egyszer sem történt; sajtónak szabad tér engedtetett azon reményben, hogy a sajtó olyan, mint Achilles lándzsája, mely ha sebet ver, maga legjobban gyogyítja meg. E részben nem is kellett volna annyit engedni, a mennyit engedett, s ha hiba történt, az abban állott, hogy egy

hassa. Azt nem csodáljuk az érintett osztrák kormánylapban: hogy becsületes emberekről magának nem szerzett fogalmat, bennünket kalandoroknak fest maga előtt, kik szöknek, ha buktak, s nevet, nemzetet és jellemet tudnak változtatni, mint szinpad iruhákat; mért hinne ő akár kit is jobbnak Metternichnél, vagy Lajos Fülöpnél? hanem azon jámbor gondolat érdemel itt figyelmet, miszerint elleneink Magyarország meghóditását, a a szabadságharcz legyőzését oly véghezvitt dolognak tartják, mely után már nem következik egyéb, mint a vezérek megszökése?

Az ilyen hirek csak a börzepapirosok kedveért iratnak. Vagy tán volna, a ki azt hinné: hogy a vezérek el fogják hagyni a csatatért, midőn seregeik öt helyen állanak még zászlóik körül? Midőn a nép elkeseredése még a legyőzöttekbe is uj lelket önt, midőn a nemzeti zászlók még meg sem rongyolva lobognak váraink ormán: midőn a harczi koczkán, mit a tegnap elveszt, azt a holnap visszanyeri, ilyenkor kecsegteti magát valaki azzal: hogy a vezérek el fognak szökni?

---

kissé nem voltunk kemények. A pesti catastropha után nagy változás történt a sajtóra nézve, a nyilvánosság organumai megkevesedtek és ugyszolván az Alföldi hirlapot kivéve a magyar journalistika a Közlönyre volt redukálva. Ezen lap rendeletésénél fogva egyátaljáu nem volt más, mint hivatalos értesítés, tényekről; és rendeletekről; de teljességel nem az, a mi az időszaki sajtó többi organumainak rendeltetése: hogy véleményt képviseljen; és mivel más organum nem volt, más részről pedig a népben csak nem általjánosan elharapódzott azon gondolat, hogy a mi a Közlönyben van, azt a kormány mondja, habár az a nem-hivatalos részben álljon is, arról gondolkoztunk, hogy meglévén ezen vélemény és nem lévén más organuma a sajtónak vélemények szabad surlodása átali tisztázására, valjonnem lehetne-e részben intézkednünk? hogy mi a Közlönynek nem-hivatalos részében mint vélemény, okoskodás, raisonnement jelenik meg, a kormány gondolkozásának lehessen mondani. Gondolkoztunk tehát, hogy lehetne ezt elérni? de nehézséget találtunk; s őszintén megvallom: sok journalisticai talentumot ismerek, de senkit kivéve, s alkalmasint a ház tagjai is igy vélekednek, senkiről el nem ismerem, miként valakinek véleményét ugy tudja képviselni, hogy csak valaki is általánosságban rá mondhassa: ez éppen ugy van irva, mint ha magam mondanám. Azt gondoltuk tehát, hogy miután a kormány ezen lapnak a tulajdonosa, ugy kellene eljárni mint egy laptulajdonos szokott ki maga, vagy szerkesztője által minden czikket meg nézhet előre s azt mondja, hogy: ezt felveszem, ezt nem veszem fel; s igy a Közlönyben is, a mennyiben a kormány véleményt képviselt, megnézettek a czikek,

Nem vége ez még; csak kezdete a harcznak
De ha vége volna is.

Ha mindaz teljesülne is, mire istenhivő lélek gondolni sem képes, ha szabad volna annak megtörténni: hogy a gonoszak a becsületeseken, a gyávák az erőseken diadalmaskodjanak, ha veszve volna minden, szabadság, s haza és a remény azokat valaha visszanyerhetni, és ha volna akkor még egy másik Magyarország mely azokat, kik itt élni nem akarnak, keblébe fogadja, ne várjátok: hogy e hon határait elhagyná egy is azok közül, kiknek szava a szabadság eszméit életre költé.

Nézzétek meg a népet, midőn bejött a császári hadsereg fehér szalagokkal fövegén, volt-e egy is, ki elébe ment kezet nyujtani, volt-e ki biztató szóval fogadta, volt-e ki megtagadta magyar lételét? Sehol, senki.

S ők, kik a népnek szakasztott közepéből nőttek a nemzet kormányára, ők ne hasonlitanának-e az anyához, ki őket felnevelte?

Nézzétek meg a hadsereget, midőn a császári kegyelem

---

hogy nem ment-e az belé, mi az országgyülésnek, s ennek kifolyásának a honv. bizottmánynak gondolkozásával ellenkezik? De ebből még nem következik, hogy mind magáénak vallja a kormány azt, a mi bele megy hanem csak azt, hogy ne menjen bele az ő nézeteivel ellenkező. Erre nézve nem tudtunk mást tenni, mint felkérni a képviselőházat, hogy a bizottmány részéről kiküldöttegy tag mellé, egy pár tagot rendeljen a felügyeletre. A ház ezt nem találja jónak, mert, mint hallám, a censuráról tétetett emlités, pedig nem az volt nézete a kormánynak, csak azon viszonyban vélte magát lelni, a mily viszonyban áll, egy lapnak szerkesztése irányában a tulajdonos, ki azt veheti fel a lapjába, mi neki tetszik. Igy lévén a dolog, a honv. bizottmány egyik tagját, Jósikát kérte meg, miként vállalná magára a Közlöny felügyeletét, hogy ne menjen bele olyan, mi a kormány nézetével is irányával ellenkezik, s ennek következtében azt adta utasitásul Jósikának, hogy előlegesen tekintse meg a Közlönybe iktatandó czikkeket. Jósika azonban ezt inpracticus dolognak tartotta s az interpellatio következtében tanácskozván a bizottmány, Jósika azt jelentette, hogy ezen megbizásnak azáltal vélt eleget tenni, ha azoknak, kik fel voltak szolítva, hogy irjanak a Közlönybe, néhány átalános utasitást ad, miszerint tájékoztassák magokat, hogy olyasmit irjanak, mi az országgyülés többségének politicájával nem ellenkezik, s adta neki következő utasítást: 1-ör Hogy a kormánynak politicája, legyőzni az ellenséget, s megmenteni a hazát; 2-or az 1848-diki törvények által biztositott országos jogoknak hatást, elfogadást és tiszteletet szerezni; 3-or kikerülni mindent,

közéjök szóratott, volt-e egy is ki meghunyászkodva le tette volna fegyvereit, ki lábaihoz csuszott volna a hóditónak? Sehol senki. S ők, kik midőn egyedül, fegyvertelenül állottak is fegyvertelen néptömeg élén, bátran léptek a trón zsámolyára, hogy az lépésüktől megingadozott, számot kérni a nemzet életéről, ők sápadnának el akkor, midőn mindenki arczát a harczvágy piritja?

Ne vigasztaljátok magatokat azzal.

Irtózatos erő van a becsületességben.

A becsületérzés több embert itélt halálra, mint a törvényszékek.

Mi készek vagyunk itéletére.

Azt nem tudjuk, hogy halálunk hol és mikor leend, betegágyban-e, vagy csatamezőn, vagy a vérpadon? de hogy becsületes leend, arra esküszünk.

A haza nálunk nélkül meg fog élni, de mi e haza nélkül soha.

Nekünk csak e földön van jövendőnk, vagy e föld alatt.

---

mi szakadást okozna; 4-er ellenünk szórt rágalmakat megczáfolni; s 5-ör a Közlöny számára irt czikek stylusában azon decorumot tartani meg, mely egy hivatalos lap fontosságával s komolyságával megegyező. (Helyes.) Ezen utasítást adta Jósika azon iróknak, kik a Közlöny számára czikkek irásával foglalatoskodnak, s előlegesen nem nézte meg a beiktatott czikkeket. Egyik feleletem tehát az, hogy a kérdéses czikkekről a honv. bizottmánynak semmi előleges tudomása nincs s nem volt; hanem ha azt kérdi a ház utólagosan, hogy hát magáénak ismeri-e a kormány azt, a mi a Közlönyben irva van, erre nézve, átalánosságban, anélkül hogy megmondatnék, mit kiván különössen a ház, nem lehet felelni; mert nincs a föld kerekségén egy czikk is, akárki irja, melyet részemről aláirnék, mert lehetnek benne olyan dolgok, miről talán egyik ember azt mondja: ez igaz, másik azt mondja: ez igaz ugyan, de nem kellett volna kimondani, a harmadiknak pedig a stylus és az összeállítás nem tetszik. Én tehát a hirlapi czikkeket egészen magaménak ismerni egészen nem fogom, valamint arra sem lehet senkit is felszólítani, hogy mondja meg, miszerint magáénak egészen nem ismeri, mert vannak olyan dolgok a czikkben, melyeket az ember elismer, s vannak olyanok, melyeket el nem ismer. Alázatos kérésem tehát az volna, hogy arra nézve, valljon a kérdéses hirlapi czikkeket a honvédelmi bizottmány magáénak ismeri-e vagy sem, ne kivánjon a ház feleletet. (Helyes.) Hanem ha a ház valamely czikkben kijelentett elvre nézve szólitja fel a kormányt, tartózhatik felelettel, s én ismervén a háznak bölcseségét, az interpellátiót nem is értettem másképen, minthogy a ház

IV.

Debreczen február 8. 1849.

Ellenségeink azzal vélik a magyar népet magokhoz édesgetni, hogy hadseregeikben szigoru hadi-fenyitéket tartanak.

Az igaz, hogy a mi seregeinkben ez nem történik mindenütt oly szigorusággal.

S még is a nép derült, vidám arczot mutat, ha honvédeinket látja közelitni, eltüri a hadfi csintalanságát: de sötéten marad és elzárkozik, ha amazok jönnek, s kárba vész rajta a kényszerü hizelgés.

Imádjátok a népet! Isten fönséges arczát nem egyes emberek, hanem népek hordják.

Látjátok: e népnek nem fáj az, hogy kenyerét elveszik, nem bánja, hogy fut, fárad, adózik, még véréből is tizedet fizet; Isten neki, a hazáért teszi, éhezik, nélkülöz, sebeit kötözi és büszke reá. De fáj neki az: hogy elveszik szabadságát! Nincs

---

a kormány politicáját akarná tudni. Ha ezt méltóztattak alatta érteni: van egy rövid, de igen rövid feleletem, s az egyértelmű azzal, mit sok izben volt szerencsém a ház előtt nyilatkoztatni, egyértelmü azzal, mi eddig a ház határozatait nagy körülményekben és kérdésekben vezette. Én t. i. a politicát ugy definiálom magamnak, hogy a politica az exigentiák tudománya. Ha tehát azt kérdi valaki a honv. bizottmánytól, minő politicát fog követni mához három hónapra, arra nem tudok felelni, mert a politia az exigentiák tudománya. Ha azt kérdik tőlem, mikép akarom vagy pedig miként akarná a honvédelmi bizottmány Magyarország dolgait bevégezni? erre nézve mint politicai kérdésre nem tudok felelni, mert a politica az exigentiák tudománya, mert nem ismerem a körülményeket, melyek közt Magyarország állapotát bevégezni kell, tehát nem tudom miképen lehet bevégezni. Nekünk, kik a haza védelmi terén állunk, csak kettő lehet feladatunk t. i. ovakodni attól, hogy jelen körülmények vontató kötelére akarjuk vonni a jövőt, melyet nem ismerünk, hanem védelmezni a hazát akképen, hogy Magyarország dolgai becsületes kiegyenlitésének semmiféle utja bevágva ne legyen. (Helyes!) Hogy a nemzet bölcsesége és a körülmények szerint akként intézhesse el dolgait, mint legjobb és legtanácsosabb. (Helyes!) Ha tehát a ház tőlem, Kossuth Lajostól azt kérdi: republicanus vagyok-e vagy monarchista, erre nem felelek, hanem ha azt kérdi: mit akar a kormány s micsoda politicát követ? azt mondom: követi azt a politicát, hogy védeni kivánja a hazát igazságtalan megtámadások ellen, s e védelem köz-

kárpótlás, nincs kérlelés, melyért azt elfeledje. Nem bánja, ha vagyona elpusztul, nem bánja ha szegény emberré lesz, de a hazáért, láthatlan szentségért tud érezni, de rabszolga lenni nem tud, nem akar.

Az ilyen népet nem azzal kell az ellenség elé vinni, hogy az majd falvait égetendi föl s gyermekeit gyilkolja le; hazáról kell beszélni ennek és a szabadságról. E szókra fel fog dobogni kebele, mert ott nemes sziv lakik s oda nem hatnak földhöz ragadt eszmék.

V.

Windischgrätz több proclamatiói egyikében azzal vádol bennünket, hogy kormánybiztosaink által meg akartuk mérgeztetni a győri élelmi szereket.

Ha volna kormányunk kezelői közt valaki, kiről ily intézkedést feltehetnénk; ha elhihetnők, hogy ilyesmi csakugyan kisérletbe vétetett, bizonyára e szándék védelmét nem vállalnánk magunkra.

Az immoralitást nincs mivel menteni. De mi ezt rágalomnak nyilvánitjuk.

Kormányunk ilyesmit nem parancsolhatott.

Ha tette valaki, a kormány helybenhagyása nélkül tette.

Mi oka lett volna a kormánynak ilyesmit parancsolni?

Mikor hadseregei állanak az ellenséggel szemközt, mi oka lett volna orgyilkosságra?

Lehetett volna-e ilyen parancsot kivinni? lehetett volna-e eredményt várni tőle? És ha lehetett volna, minő eredmény leendett volna az?!

---

ben semmi utat nem akar elzárni, hogy Magyarország ügyei, a nemzet jogai, becsülete és szabadsága alapján ugy egyenlitthessenek ki, mint a körülmények szerint kiegyenliteni legtanácsosabban lehet. (Helyes, éljen!) Több politicát nem vallok be e perczben, s többet bevallani nem lehet. Ehez még azt adom, hogy jövőre nézve, mi a politicát illeti, ismerem a kormány kötelességét, hogy bármi is történjék velünk, soha semmi esetben nem engedi Magyarország ügyeit oly irányban sodortatni, akárki által is, hogy akárminő egyének akár egyénisége, akár politicája decidáljon a nemzet sorsa fölött, hanem hogy mindenkor a nemzet maga decidáljon. (Helyes, Éljenzés.)

A népjogok lábbal tapodása, szentségtörés az emberiség törvényeiben, fölhivás minden bünre, minden alacsonyságra.

A lelkesedés harczában a szent ügyről ily alacsonyság minden zománczot letörölne.

Jaj volna nekünk, ha elleneink becsületesebbek tudnának lenni, mint mi. És ha nem akarnának azok lenni, nem állana-e ugyan azon fegyver hatalmunkban, melyet mi vettünk kezünkbe s kinek volna akkor kedve egy harczot fölidézni, melyben azé a győzelem, ki legtöbb alacsonyságot tud elkövetni?

Átkozott volna, ki a magyar nemzetet ily gyalázattal akarná megbélyegezni.

E vád ellen a nemzet és minden becsületes ember nevében tiltakozunk.

Ha akarta ezt valaki tenni, az nem lehetett magyar, nem lehetett mi közülünk való.

És ha közülünk való volt, akkor komolyan igényeljük a kormánytól, hogy ez ügyünket és nemzetiségünket megbecstelenitő vádat szigoru vizsgálat alá vegye.

VI.

Debreczen, február 8.

Pest elfoglalása mindenesetre próbaköve volt sok embernek. Még pedig nem csupán a becsületesség próbaköve, hanem egyuttal az okosságé is.

Azok, kik tőlünk átmentek az ellenséghez, csak két egyenlő nagyságu rosz között választottak.

Megmutatta a következés.

Windischgrätz meghagyta nekik a meztelen életet, és jószágaikat minden hódolatnyilvánitás daczára elfoglalta. És az természetes.

Windischgrätznek emberekre nincs szüksége, hanem jószágaikra igen. Embereket kap ő szilárdabbakat, okosabbakat, becsületesebbeket tulajdon felei közt, mint kik mi tőlünk, gyáván, bünbánó képpel vándorolnak hozzá. Ezeket egyszerüen kifosztja s hagyja futni.

Ennél roszabb azon esetre sem történhetett volna velök, ha a mi seregeinkből, mint hadi foglyok estek volna az ellenség

kezébe. Ha tökéletesen legyőzettünk volna, akkor is csak azon nyomoru sors várt reájok, a mit igy nyertek. És ha győzni fogunk, mi vár reájok akkor?

Nem halál, mert hiszen mi nem szennyezzük be polgárvérrel ügyünket. Ők élni fognak. De hát élet-e az, mely legdrágább kincsét, a becsületet elvesztette? nem nézhetni szemébe a legkisebb embernek, ki becsületességében állhatatos maradt. Gyávának, hazaárulónak neveztetni ismerőseitől. Kit rokonai kerülnek, barátai nem ismernek, kire semmi nemesebb öröm nem vár a világon többé. Az ilyen életnél jobb a halál És ezt magok szerezték magoknak. Fölfedték jellemök gyöngeségét a világ alatt.

Elvesztették a fejöket, és épen akkor, mikor legjobban féltették.*)

---

*) Hogy miért nem jött el több nevezetes képviselő Debreczenbe? annak az indokául a képviselőház volt elnökétül, Pázmándy Dénestül a következő eseményt hallottam elmondatni.

A schwechati ütközetet megelőző napokban, mielőtt a magyar hadsereg a Lajthán átkelt volna, a Bécsben székelő angol nagy követ meghatalmazottja lejött Pozsonyba Kossuthtal értekezni, czélja volt az angol kormány jó szolgálatait felajánlani, a két ország közötti viszály békés kiegyenlítésére.

Az értekezleten csak ők ketten voltak jelen; de a mellékszobában több képviselő várta az eredményt, azok között Pázmándy is.

Mikor vége volt a tárgyalásnak, Kossuth kikisérte az angol követ megbizottját s a mellékszobában levőknek azt mondá: »nem lett belőle semmi«.

Mikor Kossuth kiment a szobából, a jelen volt képviselők közül Pázmándy összeszedte azokat az apróra széttépett papirrongyokat, a mik a padlón szétszórva hevertek s a kalapjába téve hazavitte szállására. Ott több képviselővel együtt a papirdarabokat nagy fáradsággal összeilleszteték, mig azokat egy egészszé képezték, s azon a rajta levő irás elolvasható lett.

Az értekezlet tárgyát képező pontozatokat tartalmazá ez irás, az angol követségtől fogalmazott alakban, melynek folytán azon ajánlat tétetik Magyarországnak, hogy Anglia a kibékülés esetére garantirozza számára azt a közjogi viszonyt, a miben áll Norvégia Svédországhoz. Hogy Kossuth azt az ajánlatot visszautasitá: ez riasztá vissza Pázmándyt és többeket a vele egy uton tovább haladástól.

Hogy a svéd-norvég államegyesség Magyarországra nézve igen kedvező volna: az kétségtelen; csak azt nem tudom, hogy mi módon akarta az angol kormány ennek Austriával elfogadtatását garantirozni — abban az időben?

VII.

Debreczen február 8.

Mentül beljebb megyünk a harczi mozgalmakba, annál több adatunk van arról meggyőződni: hogy sem a császár, sem a praetendens, sem tán maga az egész császári család nem factor a mostani eseményekben.

Hogy a császári család személyileg nem vesz részt nagyobbszerü politikai combinátiókban, az régi dolog, és mindég ugy volt. Vagy capacitas hiánya, vagy testi gyöngesége, vagy hajlamok gátolták ebben. Egy szóval ők mindég inkább hagyták magukat jó embereknek, mint eszes embereknek nevezni s ez dicséretökre válik. Jelenleg is a császár Prágában, a praetendens és István herczeg a Hradsinban, mind a hárman hihetőleg orvosi felügyelés alatt vannak, Zsófia herczeg asszony az alatt Münchenben, János herczeg pedig Frankfurtban mulat.

Mindannyian távol e mozgalmak szinhelyétől, még tán hirétől is. Azonban itt nem a dynastiát képviselő személyekről, hanem azoknak érdekeiről van szó. Épen ezen érdekek nincsenek e háboru factoraiban képviselve.

Windischgrätz által ugyan sehogy sem. A dynastia érdekei.

1. Osztatlan austriai monarchia.

2. Statusadósságok letisztázása.

Lássuk: minő haladást tettek a császári vezérek ezen érdekek elérése végett?

Ausztria egysége meg van ingatva, annál jobban, mennél tovább tart a háboru.

Kik magukról azt mondják, hogy a dynastia érdekeiket képviselik, csak bontottak, a helyett: hogy egyesitettek volna.

Oly népségeket izgattak föl territorialis önállóság követelésére, miknek historiai léte nem volt soha, oly kapcsokat szakgattak széllyel, miket összeforrasztani többé nem birnak.

Eltépték Magyarországtól Horváthországot s igértek neki független nemzeti lételt. Fölházitották egy önálló Illyria követelésére. Amott a szerbeknek veték oda a Banatust s adtak nekik zászlókat egy támadandó uj Szerbia kivivására. Erdélyt elszakitották természetes testvérétől, s lángba boriták, hogy

egy soha nem létezett Dacoromania égjen ki belőle. Erőszakos kényszerrel láziták föl az egymást soha nem gyülölt nemzetiségeket, gyalázatos, természetelleni, történetszennyező harczra. Ezek mind a bomlás eszméi, nem az egyesülésé.

Jaj azon birodalomnak, mely maga magának belháborut készit, azt táplálja, terjeszti, mint a bukást érző adós, akkor pazarol legjobban, mikor már semmije sincs. Ha azok, kik a dynastia nevét viselik szájukban, Ausztria egységére gondoltak volna, lehetetlen hogy Magyarországot ily körülményekbe hozzák.

Ausztriának csak ott lehet középpontja, hol legtöbb ereje van. Mutatják a tények, hogy a középpont Magyarország.

Elfoglalva minden oldalról nemtelen belháboruval, mégis annyi erőkifejtéssel tudott fellépni az összes monarchia reá nehezülő hatalma ellen: hogy ha azt első találkozásra le nem győzte is, de mindenesetre félelmes vetélytársul mutatta be magát.

Ha az ausztriai monarchia egy akart maradni, azon perczben, midőn Magyarország alkuval kinálta; ennek pártfogását, nem meghóditását kellett volna keresnie.

Hogy ez nem történt, azt igen jól tudjuk. Austria háborut csinált békés tartományainak: hogy azokat szövetségeseiből meghóditottaivá tegye. Itt világosan látható, hogy nem a dynastia: hanem egyesek érdeke dolgozik.

Hoditással egyesített birodalom soha sem élt soká. Azon fejedelem, ki midőn a szeretetet választhatná, a félelmet választja kormánybotul, roszul gondoskodik az utódjairól.

Pedig a habsburgi fejedelmi család mindég jól tudott gondoskodni unokái jövendőjéről. E harcz fordulhat jóra, fordulhat rosszra, a dynastiának csak kára van belőle.

Birodalma foltokra van tépve, tekintélye megingatva, székhelye elpusztitva. Hogy ebből nem következik a birodalom egysége, azt látja mindenki, beszél róla és cselekszik ellene.

De senki sem tesz ellene annyit, mint maguk a császári hadvezérek.

Austriának statusadosságai vannak.

Ha ezeknek letisztázása a hadvezérekre van bizva, akkor ezek ismét roszul képviselik a dynastia, érdekeit ha egy be-

láthatlan végü háborut kezdenek a tartományokkal. A háború költségbe kerül, szaporitja az adósságot. A háborui költségeket a legyőzött fél viseli. De itt a legyőzött fél magának a monarchiának egy része; a mit attól elvesz, magától veszi el, a mit azon pusztit, önmagán pusztitja.

A tartományok inségre jutnak.

A harcz elfogja a munkás kezeket a földtől. A hadjáratok fölemésztik az élelemfölösleget. Ipar és kereskedés pang és a capitálisták kiköltöznek.

Az érczpénz lassankint eltünik.

A hadvezérek sarczolják a gazdagabb városokat.

Összelövették Milánot, össze Bécsét, Prágát, Lemberget. Maga Miláno százezer lakossal kevesebbet számlál, mint egy év előtt. Olaszország pompás vizvezetői semivé téve, kereskedése pusztulásban. Galicziában éhinség, a Banátus depopulálva, falvai leégetve, hidak, utak, folyók elrontva, — elzárva.

A népek minden oldalróli zaklatások által megfosztva a munkavágytól. Mindenütt előkészületek egy általános elszegényüléshez, mely, ha az osztrákgenerálisok terveikhez hivek maradnak s azokat keresztül vihetik, okvetlenül be fog következni. Ily tönkretevési procedura nem állhat érdekében egy oly dynastiának, mely népei segitségével küladosságaitól akar menekülni. Mert egy belháboru költségeit győztes legyőzött egyformán viseli. Belháborut egy uralkodó család nem folytathat, mihelyt azt haszonnal bevégezheti. Belháboru nem ad dicsőséget, sem hasznot az uralkodónak, még teljes győzelem esetére sem. Az pedig, hogy valaki csupa vérengzési vágyból, tulajdon haszna ellen tartományokat depopuláljon, ha emberi szenvedély volna is, de bizonyára nem a habsburgi család szenvedélye. Itt egyesek érdekei dolgoznak. Főszerepet visznek minden esetre a cseh aristocratia követelései. Még a mult nyáron tervben voltak ezen fellépések a birodalom minden részeiben felmerülő democrat tendentiák ellen, mint erről akkori kormányférfiaink egyike körülményesen értesítve is lőn, s adja Isten, hogy csalódjunk, de mi azt hiszszük, hogy e tervezetben az egész birodalmi aristocratia kisebb nagyobb részben be van avatva.

Ezek esküdtek össze a népérdekek ellen, kimondatták a királylyal, hogy nem volt joga aláirni azon törvényeket, melyek a nép jogait szentesitik, kényszeriték koronájáról lemondani,

impossibilisse tették az uralkodó család többi tagjait. Egyiket elküldték alkotmányos szemfényvesztést játszani, másikkal eljátszatták egy egész ország bizalmát, a királyt tehetetlennek hagyták kikiáltani, a királynét visszaküldték rokonaihoz, Zsófia herczegaszonyt, miután minden gyalázást el hagytak rajta követni, szinte elküldték rokonaihoz, s ekkor kezükbe vették az elejtett királyi pálczát.

Ezek a háboru geniusai.

Mit bánják ezek: ha az országok depopulálva lesznek, ha a monarchia szétbomlik, ha a status megbukik s utána esik a dynastia; — az ő érdekeik sértetlen maradnak, — az aristocratia hatalma annál nagyobb lesz. A pénzaristocratia mennél kisebb, a születési aristocratia annál nagyobb. S mikor az ipar és kereskedelem forrásai kiszáradtak, a családfák és czimerek akkor vannak legszebb virágukban. Az oligarchák hatalma akkor legnagyobb, mikor nép és fejedelem egymással háborút viselnek.

Itt van a kigyónak a feje.

Nem az a mi vétkünk, hogy önálló kormányt követelünk, nem az, hogy a király szemébe kemény szavakat mondtunk, nem az, hogy magyarok vagyunk, nem az, hogy a statusadosságokat el nem vállaltuk; hanem az: hogy a mit tettünk, mind azt a nép nevében, a nép érdekében tettük.

Ez szerzett mi nekünk ellenségeket, kik midőn engesztelő jobbunkat nyujtottuk, azt felelték: »föltétlen megadást!«

E szórul ismertünk rájok. Jaj a dynastiának, ha ők fognak győzni!

Jaj neki, mert barátai helyett ellenségeire bizta jövendőjét...

E reactió vezére herczeg Windischgrätz. Ő az, ki legerősebben kovácsol Magyarország leigázásán s a népérdekek felforgatásán; nem azért, mintha mindannyi között ő volna a legjobb hadvezér, vagy legerősebb gyülölője a magyar nemzetnek, hanem azért, mert iránta a dynastia némi pénzbeli tartozással van lekötelezve, melyet azon esetre vél megnyerhetőnek, ha egyszer valahára az uralkodó családot adóssából hitelezőjévé teheti. Mint tudjuk a habsburgi család nem a leghiresebb adósságfizető s egy legázolt nép a legjobb fundus egyes olygarchák meggazdagodására.

Jaj nekünk, jaj az igazságnak, ha bennünket ily érdekek emberei le tudnak igázni. De jaj a dynastiának is, mely birodalma jövőjét olygarchák kezeire bizta.

VIII.

Fel munkára!

Nem összetett kezekkel, hanem dolgozókkal kell imádni az Istent. Ne méregesse senki erejét, ne számítsa azokat, a kik még háta megett vannak, hanem tegyen ugy és annyit, mintha senkitől sem várhatna segélyt. Nincs oly kicsiny embere a hazának, a kire szüksége ne volna. Nincs férfi, nincs nő, kinek tenni valója ne lenne, kinek segélyét a hon nélkülözni tudja. Mindenkinek annyi a kötelessége, mennyit elbir. S mindenki elbir annyit, a mennyit komolyan és elszántan föltesz magában. Nem a tömeg nagysága, hanem az erő nagysága teszi óriássá a nemzetet.

Fel munkára! a halál a küszöbön van. Kik az életnek hasznát nem veszik, megszünnek élni. Tegyen mindenki annyit, a mennyit elbir. A férfiak legyenek ébren, vigyázzanak minden bejövőre és kimenőre, keressék fel az árulókat és kémeket, és tegyék őket ártalmatlanokká. Ássák el vermekbe az eleséget, hogy hadseregünk ne legyen azt kénytelen az ellenség előtt felégetni.

Árkoljanak körül minden falut, hogy egyes portyázók be ne járhassanak zsákmányolni. Készítsen mindenki magának fegyvert, olyat, a milyet tud.

Gyakorolja magát annak forgatásában, az ügyes férfi kezében a bot is különb fegyver, mint ügyetlenében a kard.

Tulajdon hadseregünk számára gyüjtsenek élelmi szereket, tüzelő fát, és vigyék helyébe, az állam kárpotlást nyujtand értök. Hol a folyóvizek be vannak fagyva, vagdalják be a jeget, hol erdőkön megy keresztül az ut, vágják le a fákat, s rakják keresztül az utakon. A dombokra épitsenek őrgunyhókat, a hol egymást felváltva, éjjel és nappal vigyázzanak arra, a mi körülöttök történik. Gyanus embereket fogjanak el. Az ellenség közeledtét, vagy távoztát adják hirül, verjék félre a harangokat.

Hol ellentállani nem tanácsos, vonuljanak félre, ne hagyjanak a helységben semmit, s mihelyt az ellen távozott, térjenek

ujra vissza s rakjanak gátakat a visszavonulásra. A holtakat és sebesülteket, kiket vagy magunk, vagy elleneink kénytelenítettek hátrahagyni, szedjék össze: a holtakat temessék el rögtön, a sebesülteket ápolják. Tulajdon sebesülteinket testvéri kötelességből, az ellenét pedig azért, hogy értök majd azon honfitársainkat, kik hasonlóul estek az ellen kezébe, visszaválthassuk.

Kiket a nép vezetőül választ, érdemeljék meg a bizalmat. Buzditsák, világositsák fel társaikat, beszéljenek velők a közügyekről, tudósitsák őket a nemzet helyzetéről, a főcsaták kimeneteléről, öntsék beléjök a hon szeretetét, menjenek elő példával, hol áldozatra vagy bátorságra van szükség.

Legyenek mindig a nép között, ne kiméljék a fáradságot. Ha minden egyes embert külön kell is megnyerniök az igaz ügynek, dicső fáradság az.

Előbb férfiakat nyerünk, aztán csatákat. Jó vezér csinálja a jó hadsereget, jó tanácsadó a jó népet. Tekintse magát mindenki a szabadság apostolának s érzeni fogja magában a szent lelket, mely a némát szólani tanítja, mely az érzéketlent föllelkesíti, és a gyávát hőssé szenteli, mely tömegeket térit meg és tart meg. Hangoztatni kell az igazságot, hogy azt mindenki hallja és mindig hallja. Tartani kell népgyüléseket: ki magában legtöbb lelket érez, lépjen fel, szóljon egyszerűen, mondjon igazat, hija segitségül az Istent, hija segitségül a népet, és ők meg fognak jelenni, és segélyük naponként közelebb, és naponként erősebb leend. Ki magában legtöbb bátorságot érez, álljon elő, esküdjék meg, hogy házát és hazáját minden módon és mindenki ellen védelmezni fogja, és a nép együtt fog vele esküdni s megtartja esküjét.

A nők legyenek mindenttevők családi körükben. Csaták idejében ápoló kezekre van szükség.

Ha valaha, most kell takarékosnak lenni. Semmit se venni, a mire mulhatatlanul szükség nincsen s mindent megszerezni, a mi szükséges, lelkesíteni a kételkedőket, ápolni a szenvedőket, és a bátrakat buzdítani, ez a nők szent kötelessége. Ne legyen egy nő, ki miatt egy férfi kötelességét elfelejtse.

A gyermekek, kiket még nem illet meg a fegyverviselés, készüljenek oly életmódhoz, mely kenyeret ád, mely mellett az ember már ifju korában önmagáé lehet.

Ezentúl nem a henyélőké leend a szép haza, s azok, kiknek munkás kezeitől fel fog virágozni, nem leendnek többé mostoha fiai. Kik a munkát, a szorgalmat nem szégyenlik, azoké leend a boldogság és a nemzet tisztelete.

Föl munkára! Mindenki! Mindenütt. Munkás kezek imáját hallgatja meg az Isten. Munkás kezek szabadítják meg a hazát!

IX.

Nem csalódunk, ha azt hiszszük, hogy nálunk van olyan párt, mely a koronát imádja, és van olyan, melyik gyülöli.

Imádói azt éneklik; hogy Magyarország egységét csak a korona tartja fenn, hogy Magyarországnak azért kell fenmaradnia, mert van egy szentséges koronája, melyet angyalok hoztak a mennyországból, ez szerzi neki a nemzetiségi autonomiát.

Ezek monarchisták, nem elvből, hanem félelemből.

Ha Magyarországnak egyéb oka nem volna arra, hogy legyen, mint az, hogy koronája van; már maga ez elég ok volna arra, hogy ne legyen.

Jövőjével, nem multjával kell bebizonyítnia existentiája szükségességét. A másik párt pedig nagyon haragszik a koronára, s azt hiszi, hogy ha ez megszünne lenni, mindjárt respublica lenne Magyarország. Ezek a republicanusok nem elvből, hanem mulatságból.

Gyönyörű gazdálkodás lenne itt minálunk, ha a koronán kivül semmi egyéb nyomai a királyságnak el nem tünnének láb alól. Ha a trónt felrugnók s monarchicus és aristocraticus institutióink tömkelegét meghagynók in statu quo.

Lenne akkor — minden faj — külön respublica. Minden kerület — külön respublica. Minden vármegye és nagy város — külön respublica. Minden hadvezér — külön kormányzó. Minden hadsereg — külön turma praetoriana.

Minden olygarcha — külön kis konzul.

Ez lenne aztán a — Musterrepublik. Már mi azt hiszszük, hogy minden tornyot alulról kell kezdeni épiteni s aztán tanakodni róla: hogy keresztet tegyünk-e a tetejére vagy kakast? A kormányformákróli tanakodásra s alkotmány- ujrakészitésre békességes idők kellenek.

X.

Bár csak örökké béke volna a világon, sóhajt fennhangon ilyenkor a félvilág, mikor háboru van. Azoknak a kedvéért, kik az örök békét valami igen szép állapotnak tartják, mi is leirjuk a magunk eszméjét, a milyennek mi képzeltük azt magunkban.

Chinában vagyunk. Nem, ott sem vagyunk. Eldorádóban vagyunk.

Az emberek egytül egyig, mind becsületes emberek. Nincs senkinek semmi vágya, semmi büne, semmi szenvedélye.

Áll a communismus.

Minden közös; a status tart minden embert, a status ad mindenkinek ebédet, minden városban egyszerre tizenkét órakor, egyenlő adagokban.

Mindenki minden hivatalt visel és nem kap érte fizetést. A miniszter maga varr magának csizmát és a varga manifestumokat s törvényjavaslatokat szab. Pénz nincsen, minden a statusé. Ingyen kapni mindent. Ur nincsen; mindenki egyenlő, nyáron szánt, vet minden ember, télen országgyülést tart és philosophál.

Iskola nincsen. Minden ember professor és tanitja maga magát. Templom nincsen. Minden ember prédikál maga magának. Feleség nincsen. Az emberek mind testvérek. A gyermekeket neveltetí a status. Utak nincsenek, mert kereskedés nincsen, senkinek sincs semmi dolga a szomszédban. Ujságok nincsenek. Mert a világon ugysem történik semmi. Nincs sem háboru, sem kereskedés, sem diplomatia, sem tisztujitások, sem bálok, sem szinházak, sem posták, kik az előfizetést elfogadják. Nincs sehol semmi, mert mindenütt van minden. Az egész világ pedig egy akol, melynek pásztora nincsen. Örök békesség van a földön, az egész emberinem egy közös család, ki mind egyforma kaputban jár. Van egy közös nyelv, mely 3459 nyelvből van szerkesztve: azt beszéli minden ember. Nincsenek sem törökök sem angolok többé. Van egy közös viselet, melyet egyenruhaképen hord minden ember, még azok a nemzetek is, melyek különben ugy szoktak járni, a mint őket az isteni gondviselés a világra hozta.

Van egy közös szin, melyet minden ember fölvesz az arczára: fehérek, feketék, olajszinüek és rézpénzszinü ábrázatuak.

Van egy közös statuscassa, melyben semmi sincsen.

Végtére van egy közös mennyország, a hova minden ember egyenlő fáradsággal bejut, minden orvosi és papi segedelem nélkül.

Ilyen lesz az örök béke.

Igy élnek az emberek, mint a halak a vizben.

S ez valóban szép czéltérés, mikor az ember annyira qualificálta magát a tökéletesedésben, hogy a halakhoz is hasonlit.

Milyen szép lesz igy az ember.

Minden tudomány nélkül; mert minek lenne akkor a tudomány? Házakat nem kell épiteni, földeket nem kell fölmérni, várakat nem kell emelni, bányákat nem kell ásni, képeket nem kell festeni, törvényt nem kell alkotni, históriát nem kell irni, hadat nem kell viselni.

Minden szeretet nélkül.

Kit? mit szeressen?

Apját, anyját nem fogja ismerni, nevelteti a status.

Ez lesz száraz dajkája.

Hazáját? Az egész világ lesz hazája. Családját? Senkinek sem lesz családja. Az emberiséget? Minek? senki sem fog a másikra szorulni. A status gondoskodik mindenkiről.

Bátorság nélkül. Minek lenne ez? Háborut nem kell viselni, tengerre nem kell szállani, vad állatokat nem kell öldösni. A status mindenkinek ád hust, kenyeret és ruhát.

Szorgalom nélkül. Ki lenne szorgalmatos? Holtig fog élni mindenki, s ha összedugja a kezét és pipázik, vagy reggeltől estig fut fárad: mindegy; nem veszthet semmit, nem nyerhet semmit.

Szeretet és gyülölet, erény és bün, nagy és kicsiny mind elmulik, a communismus, a világbéke mindent egy formává tesz.

Az emberek születnek hivatás nélkül, élnek baj és öröm nélkül, meghalnak remény és félelem nélkül. Ilyen szép eszme az örök béke eszméje.

Örök szélcsend nincsen a természetben, nem lehet a történetben.

A háború oly szükséges a világnak, mint a vihar a levegőnek.

Ujjá teremti azt.

Kell reá, hogy az emberi nemben minden nemesb érzés ujra feléledjen, miket a hosszas tespedés tőzsér szellemével lassankint kiöldös. Bátorság, jellemerő, honszeretet, becsületérzés; minden, a mi az emberi lélekben szép és dicső, a harczban fejlik ki.

A háborút csak emberi lélek találhatta fel; megmutatva, hogy nem fél játszani a halállal.

Si vis pacem, para bellum.

Ez régi közmondás.

Harcz után esik jól a béke.

Midőn egy nemzet uj életet kezd, illő, hogy először törjön keresztül a halálon.

XI.

Debreczen febr. 10.

Batthyányi Lajos a budai jogbitorló katonai törvényszék elé állittatott.

»Én, ugy monda, azon tetteimért, miket mint miniszter tettem, egyedül a nemzetnek vagyok felelős. E törvényszéket jogtalannak nyilvánitom és biráimnak el nem ismerem. Bármit fognak önök tölem kérdezni, egy szót sem felelek reá.«

Rövid; de minden.

E szókrul ismerünk reá.

Azon hajthatlan őserejű character, mely czimer nélkül is megmutatta, hogy ez is egyike azon igaz nemeseknek, kik megszokták egy egész ország lelkét viselni magokban.

Büszke; mert van oka reá.

Nem imád senkit, de senkitől sem is fél. Nem ismer hatalmat, mely előtt meghajolna, csak a nemzetet.

Büszkén emeli fel arczát a király előtt, büszkén a halál előtt. Életében és halálában örökké következetes.

Őt jelleme tette fogolylyá.

Büszke volt eljönni ellenségei elől, de még büszkébb megadni magát s bevárta sorsát, ugy a mint jött.

És ellenségeink ugy bántak vele, miként mi foglyaink legkisebbikével sem.

Mint mondják: egy hétig nem is fütötték börtönét.

Mit fognak vele ezentúl cselekedni? azt nem tudjuk. Ő bizonyára okot nem fog arra adni, hogy szépen bánjanak vele. Mi csak azt tudjuk, hogy a mi kezeinkben is vannak fogoly-tábornokok, kik bárha hárman sem érnek fel egy Battyhányi Lajossal, de kik ellenségeinknek szint oly becsesek lehetnek, minő becses minekünk Battyhányi, s kikről nagyon roszul volna azon esetben gondoskodva elleneink által, ha ők Batthyányival oly tényt találnának elkövetni, melyet helyrehozni nem lehet.

XII.

Debreczen febr. 9.

Ellenfeleink kezdenek humorisálni. Olvastuk a nagyméltóságú bécsi miniszterium egy rendeletét, mely szórul szóra eképen hangzik: »A hochlöbl. etc. etc. miniszterium, szem előtt tartva a nemzetiségi egyenjogokat (gleiche Berechtigung der Nationalitaeten) ennek elveinél fogva rendeli, miszerint mind azon ruthen községekben, melyeknek közép és elemi iskoláik vannak, a tanitási nyelv ezentul a német leend, a ruthen nyelv, mint »obligater Gegenstand« tanittatván. Még ilyen szépen értelmezve nem láttuk a »gleiche Berechtigung der Nationalitaeten« annyiszor vesszőparipázott eszméjét. Mi soha sem tudtuk megfejteni, hogy lehessen annyi különböző nemzetiségnek egyenlő mekkoraságu és minőségű joga egy birodalomban?

Ausztria megfejtette.

Ekkor mindnyájon egyenlők lesznek. S nehogy egyik vagy másik nemzetiség protegáltatni látassék s ez által a többit irigységre gerjeszsze, legyen egyenlően elnyomva mind, még anyanyelvétől is megfosztva, annak használatától még ellemi tanodáiban is eltiltva. Ekkor mindnyájan tökéletesen egyenjogúak lesznek.

Mit mondanak a gordiusi csomónak ilyszerű megfejtéséhez szláv testvéreink? Ez igazán karddal van ketté vágva. Át fogják-e látni valahára: hogy nemzeteknek soha sincs okuk egymással

harczot vivni. Jobb lenne mi nekünk jó szomszédoknak maradnunk magunk jóléteért, mint czivakodást folytatnunk mások örömére.

XIII.

Debreczen febr. 11.

A reactiónak két erős positiója van, melyből azt ki kell zavarnunk. Egy az: hogy Windischgrätz és társai azt állitják magukról, hogy ők a király nevében teszik operatióikat.

Másik az: hogy minket és mindazokat, kik a nemzet érdekeiért, kik alkotmányos jogainkért küzdünk, Kossuth pártjának neveznek. Az első állitást, ugy hiszszük, nagyon rövid szavakkal meg lehet czáfolnunk. Egy előre bocsátott czikkünkben törekedtünk azt kimutatni, kiknek áll érdekében a király nevét szentségtelen czélokra bitorlani; azt azonban kénytelenek vagyunk nyiltan kimondani: hogy mi Windischgrätz és hóditó társai személyében nem akarjuk föltalálni egy király személyét, ki magát népeinél instelláltatja. Windischgrätz a király nimbusát használja paizsul, már ha ezt a király oda engedte is neki, mi nem tartjuk eszélyes dolognak a paizst ütni, hanem magát annak viselőjét.

Ellenségeink mindenütt felhasználják a népben és a katonaságban még töredékül megmaradt pietást a király neve iránt: saját átkozott czéljaik elérésére, s ezt nekünk nem szabad ignorálnunk. A katona a király parancsára esküdött meg az alkotmányt védeni, a katona az eskühöz hű maradt, s most ha az a kérdés: hivek maradtak-e azok is, kik most ellenünk küzdenek, bizonyára a pártütő név nem mi reánk fog szállani.

Mi azt, mit Windischgrätz a király nevében tesz, igér, vagy fenyeget, diplomatiai hazugságnak nyilvánitjuk, s ezt teszszük az ámitó szavakkal kisértett nép érdekében. Ki minket, ki alkotmányunkat, törvényeinket fegyveres kézzel támadja meg, az ellenség, az pártütő.

Ki az ellenséggel czimborázik, annak nem királypárt a neve, hanem házaáruló.

Másik vára ellenségeinknek azon szempont, melyből bennünket pártütőknek nevezve, azt iparkodnak a néppel elhitetni, hogy mi csupán néhányak kalandos érdekeiért harczolunk, hogy

e mozgalmak csak azon egy férfi hatalmának érdekéből történnek, kit a nemzet legjobbjai tisztelve emlegetnek; nem azért, mert hatalmát félik, hanem azért, mert eddigi érdemei által leginkább központositva látják benne a nemzet bizalmát. Minden szavuk, minden törekvésük elleneinknek oda czéloz: hogy ez összes nemzetet, mely mint egyetlen ajk szólalt fel jogai követelésére, s midőn e hangot a király nem akarta meghallani, mint egyetlen kar támadott fel, a végpusztulásra itélt ország védelmezésére, egy ember-érdekü párttá, egyetlen hatalomra vágyó töredék ligájává törpitsék. Isten, ki a szíveket vizsgálja, legyen tanunk: hogy Kossuth nem az a férfi, ki valaha önérdekért egy hangot emelt, kinek, midőn a hatalom non plus ultrája kezében volt, egy gondolatja lett volna magát nagygyá tenni. Ha ő most legnagyobb az országban, azzá őt honfiai tevék. Az ő kormányának hatalma a nép szerelme s ezt neki semmi más, mint becsületessége s honszerelme adta. Kossuth a nemzet első hivatalnoka és nem egyéb. Neki azon polcz, a melyen áll, nem adott hazája érdekein, hazája örömein kivül semmi érdeket, semmi örömöt.

Azért, ha Kossuth elől áll azok között, kik a korona árnya alatt szött cselszövényeket leküzdeni feltámadtak, azért Kossuth nem vágyik e koronára, sem semmire, a mi ezalatt van. És ha van jutalmazó igazság az égben s ez ítélő sors enged választást a jutalmak közt, e nemzet veszélyeinek elmultával Kossuthnak nem leend nagyobb öröme, mint ha ez ország felvirágzását, mint egyes polgár, kinek nincs egyéb czime, a honmentőnél, s egyéb rangja, a néptiszteletnél, mint egy Washington fogja szemlélhetni. Ezt Kossuth maga nyilatkoztatá ki lelkének egy ihletett perczében, s azok, kik őt ismerik, tudni fogják: hogy ez nem üres szó.

Nem is azért azonositják ellenségeink e nevet a nemzet ügyeivel, mintha ez ennek szégyenére válnék; tulajdon büneiket akarják ezzel elrejteni, ez a füge-fa levél, mely rosszul rejti meztelenségüket. mely leplezetlenül mutatta be magát, mint fertelmes árulás, mely a nemzeten és az Istenen elkövettett. Ők tudják jól, hogy nem Kossuth, hanem a szabadság ellen fogtak fegyvert; hogy nem Kossuthot, hanem a magyar nemzet életét megölni hoztak hadat az országra; hogy nem Kossuth javait, hanem az alkotmányt jöttek elvenni vasas kezeikkel; ők tudják jól, hogy

midőn a nemzet mindenütt királyi emissariusok által föllovalt rablóseregektől megtámadtatva, vég elszántsággal fegyvert ragadott, azt se Kossuth, se senki másnak érdekében nem tevé, hanem tette, mert nem akart gyáván leorgyilkoltatni, s most azt hiszik, hogy van még ember. Magyarországon, a ki ne tudná: hogy a magyar nemzetnek magát megadni annyi, mint meghalni. Minden addig kibocsátott ugynevezett királyi manifestumokban ugy van nemzetünk prostituálva, mint Kossuth és pártütő társai.

Nem ugy uram!

Nem egy ember, nem pártütők, egy egész nemzet az, kit te a csatatérre hittál számadásra; nem egy ember érdekei vannak itt czélul kitüzve, egy ország mindene az, melyért az élethalál harcz fölidéztetett. Nem egy Zápolya János, nem egy Bocskai, nem egy trónkövetelő vezeti most ellened seregét, kivel, ha feléje fordult a harcz szerencséje, az ország felében meg lehetett alkudnod. Egy egész nemzet az, mely egész mindenéért gerjedett fel reád, mely tőled nem kéri sem az országnak felét, sem a korona darabjait, sem pénzt, sem hivatalokat; hanem kéri tőled törvényeit, miket királyok esküje szentesít s miket semmivé akarsz tenni. Nem Kossuth Lajos pártja, egész Magyarország az, kit ti pusztitani jöttök; nem Kossuth pártja, egy egész nemzet áll a zászlók alatt vérrel fizetni a vérért. Mi törvényeinket kérjük, ha te minket pártütőknek nevezesz, azzal kimondád, hogy törvényeinket nem akarod megtartani, s ezzel kimondtad, hogy nem Kossuth Lajos ellen: hanem e nemzet minden szentségei ellen inditottál háborút.

Azonban ez hasztalan fáradság, egy személyhez beszélni, ki azt, a mit neki mondanak, ha akarná sem hallhatná. A mit mondtunk, azt inkább saját nemzetünknek mondtuk.

Figyelmeztetni akartuk a nemzetet arra, hogy azok, kik magukat a király nevében mondják cselekedni, hazudnak, önérdekeikért vivnak; a midőn a király nevében tesznek igéreteket, hazudnak, igéretek nekik vagynak téve s ezek a nép rovására mennek.

Ők tiszteletet követelnek a király iránt és ők maguk bábként játszanak vele. És kik viszont azt mondják, hogy az egész had Kossuth érdekében történik, hazudnak. Kossuth a vezér, de a nemzet a souverain.

Kossuthnak egy érdeke, egy vágya nincs a nemzet érdekén, a nemzet vágyain tul. Amazok egy király nimbusát akarják felvenni a nép előtt, mig ellenben a nemzetet egyetlen ember halvány alakjában akarják neki bemutatni.

E szándékukat észrevettük, szóltunk ellene; ha tévedtünk, szándékunk jó volt és igaz.

XIV.

Debreczen febr. 15.*)

Magyar nép!

Ne higyj az ellenségnek. Hallgasd meg, a mit mond és nézd meg, a mit tesz és vigyázz magadra. Ha valaha, most ne hagyd elámitani magadat, egy percznyi megcsalás kell csak, s a mi azután következik, az a halál, nemzeted halála, tulajdon halálod.

---

*) Mikor a tisztelt olvasó e közlönybeli czikkek végére jutott, hihetőleg az lesz az első kérdése, hogy mi czélja lehetett annak, hogy ezek eként megirattak? Hiszen hangjukra nézve sokkal merészebbek azok, mint hogy kibékitők lehetnének. A trónnal szemközt a fegyveres ellenállás jogosultságát vitatják. Mig tartalmukra nézve folyton elárulják azt az irányt, hogy a király, a korona, a dynastia különválasztassék, attól az ellenségtől, a kivel harczban áll a nemzet. Mi volt hát e czikkekek létjoga? Második kérdése pedig az lehet a tisztelt olvasónak, hogy ha már volt egy párt, mely az itt kifejezett nézeteket s a hangot is; melyen azok elmondattak, helyeselte; miért adta ki azokat épen a kormány hivatalos Közlönyében, miért nem egy saját alkotta hirlapban.

Felderithetem e kérdést.

Történelmileg megállapitott tény, hogy a magyar hadseregben, főleg a leghasznavehetőbb tisztek között határozott volt azon ohajtás, hogy az ország kormánya a törvényes tért el ne hagyja; a kik legvitézebbül verekedtek Windischgraetz ellen, akarták magukat az iránt megnyugtatni, hogy nem a korona ellen táboroznak; de alkatmányunkért a vég elkeseredésig fognak harczolni. Ezeknek megnyugtatására voltak irányozva azok a czikkek. Egy alább közlendő levél Klapka tábornoktul némi világosságot fog erre vetni. Windischgraetz nem csak ágyukkal üldözte hadseregeinket, hanem csábitó felhivásokkal is. Ezek is fenyegették, kivált akkor még nagyon szétzilált hadseregünket, a szétrobbantással. Ezek ellen védtük mi magunkat.

A másik indok, a mi e czikkek közlését érthetővé teszi, a küldiplomatiára való tekintet volt. A magyar kormánynak volt némi érintkezése a küldiplomatiával. Megbizottai voltak Konstantinápolyban Andrássy Gyula gróf, Párisban Teleky László gróf, Londonban Szalay László. E három

Ne higyj neki. Ellenséged volt négyszáz esztendő óta, gyilkolta, rabolta országodat, mióta lábát bele tette, minden magyar vér mi négy század óta kifolyt, ő miatta folyt ki, minden nyomor, vér, a minden keserűség ő tőle jött rád. Ne higyj neki.

Megesküdött, hogy ki fog irtani a föld színéről, mert magyar vagy, mert a magyarral vele születik a szabadság; még az anyja szive alatt alvó csecsemőt is meg fogja gyilkolni, hogy szabadságot ne szüljenek a magyar nők többé. Ne higyj neki. Mikor azt mondja, hogy ugy jó mint barátod, gondolj reá, hogy rabló csordái egész Szegedig üressé tették az országot, fölégették a békés falvakat, megölték a férfit, elevenen eltemették a siró gyermeket s anyját elrabolták, gondolj reá és ne higyj neki. Mikor igéretet tesz a király nevében, emlékezzél reá: hányszor volt a király nevében adott szó egy év alatt megszegve, mennyi szent esküvés, mennyi irott törvény, miket királyi törvény biztosított, s lett egy év alatt meghazudolva, elfelejtve, kicsufolva; gondolj reá, és ne higyj neki. Mikor hazád legjobb férfiait gyalázza előtted, mikor rágalmakat mond azokra, kikről eddig csak tisztelettel hallottál beszélni; gondolj reá, hogy e férfiak hazánk igazságos,

birodalomtól lehetett barátságos hajlamokat s talán segélyt is várni. Andrássy azonban épen nem biztatott a porta segélyével, s a mit Bem tanácsolt, hogy »il faut le compromettre« kivihetetlen volt. Párisban a helyzet félreismerése által elvesztettük a tért: mi Ledru Rollin partján voltunk és Napoleon ellen. Az elnökválasztás előtt még Teleki ezt irta Kossuthnak: Ledru Rollinnak jó chanceai vannak; ir. ire Kossuth e marginális jegyzetet tevé: »vannak chánceai a börtönbe.« Végre Szalay László több izben, de különösen Brown által küldött levelében tudatá kormányunkkal Palmerston nézeteit, melyek mind oda mentek ki, hogy az angol kormány teljes rokonszenvvel viseltetik szabadságharczunk iránt s mindaddig, mig ez csak Magyarország és Austria közötti belügy marad, abba senki bele avatkozni nem fog; ellenben, mihelyt a magyar kormány valami olyan lépést tesz, mely Európa sulyegyenét megzavarja; Magyarországra fegyveres interventio jön, s ha Oroszország nem volna rá elég, maga Anglia is fölkép — ellenünk. — Mind ez adatokat maga Nyáry mondta el nekem, s nemcsak nekem de minden egyetértő elvbarátunknak.

S ez a tekintet indokolja e megirt czikkek erős ellenállásra buzdító hangját, de a törvényes téren maradó irányzatát s egyuttal azt is, hogy miért közöltettek ezek épen a hivatalos Közlönyben? Ez a lap járt a hadsereghez is, és a külföldre is, szavunkat csak az által lehetett oda eljuttatni, a hova szánva voltak.

Mikor ez megtörtént, akkor visszaléptem a Közlönytül. »Der Mohr hat seine Schuldigkeit gethan etc.«

szentséges ügyeért minden pillanatba készek életőket áldozni, hogy mig ők élnek, addig Isten szeme van ez országon, de átok és kárhozat száll reá, ha ellenségeid vehetnek rajta hatalmat, gondolj reá.

Mikor győzelmeit hirdeti előtted, akkor palástolja legjobban sebeit, mikor erejéről beszél, akkor félti legjobban hatalmát, mikor téged ijeszt, akkor fél tőled legjobban. Ne higyj neki.

Ne higyj neki, ha igér, ne higyj neki, ha fenyeget, ne higyj neki, ha imádkozik Ellenséged ő. Az ő élete a te halálod. Véredből él. Gondolj azokra, a kiket már megölt és vigyázz magadra, mert téged is megölni készül. Ne higyj neki.

ESTI LAPOK.

DEBRECZEN.

1849.

Esti Lapok.*)

A czivakodás nem nagy mesterség.

Pörpatvarok csinálásához akárki ért.

De a ki a kibékülés időpontját ügyesen fel tudná használni, az volna az igazi ember.

Mi a kiegyenlités, szövetkezés eszméjét több izbenf elemlegettük, mindannyiszor pereatot mondtak a fejünkre miatta. Most tehát még tovább megyünk és elmondjuk, hogy kivel kellene szövetkeznünk, kibékülnünk és hogyan?

Mi nem prédikálunk kibékülést Windischgrätzczel, ha ő nyujtaná is kezét, azt mondanók: ne fogadjuk el, mert rászed.

---

*) A Közlönytül megválva, barátaim unszolására meginditottam egy kis félívre nyomatott lapot. Csáthy nyomdájában, Esti Lapok czime alatt. Magam voltam szerkesztő, iró és javitnok. A lapnak előfizetője nem volt; nem is mehetett volna messzire. Körüskörül hat-tiz mérföldnyi kerületben ellenséges táborok fogták a kormány székhelyét körül. A napi eladásból kellett megélnie. Ezer példányban nyomták, s az Debreczenben minden este elkelt. Munkatársai közt voltak Kazinczy Gábor, Farkas Lajos, Zichy Antal, Szunyoghy, Kovács Lajos. Pálffy János, Zeykek és több képviselő. Nyáry lapjának tartották, de ő maga soha egy betüt sem irt bele. Antagonistái voltak a martius 15-ike Pálffy Albert szerkesztése alatt, Táncsics »Munkások ujsága,« s egy a rendőrfőnök által meginditott lap; de a melynek a legjobb akarat mellett sem jut eszembe a neve. Ez ellenfelek mindennap elmondák az Esti Lapokrul, hogy az Magyarországot a dynastiával ki akarja békiteni. Mikor aztán a forradalom elmultával a haditörvényszékek működtek; valami száz képviselő nyilvánitá azt a vérbiróság előtt, hogy ők az »Esti Lapok« munkatársai voltak. Az egyetlen példánya pedig az Esti Lapoknak az egyik polgári közvádló birtokában volt, a ki azt mondá az illetőknek: »bár legalább olvasói lettek volna az urak a lapnak, melyre hivatkoznak; akkor nem mondanák, hogy munkatársai voltak.« — A katonai biróság azonban csak az ellenlapok insinuatioiból ismerte az Esti Lapokat s nagy előny volt azok szerint e lap munkatársai közé számittatni.

Mi nem prédikálunk kibékülést laptársainkkal. Mi természetesnek találjuk, hogy mindenki félti monopoliumát. Uj lap ellen rendesen háborut szoktak inditani a régiek, hanem azért az ország meg nem bomlik. Ez igy volt mindig, mióta a papirost feltalálták.

Mi még csak azt sem mondjuk, hogy azon becsületes embereknek hagyjatok békét, kikben most a nemzet van képviselve.

Sőt szidjátok őket, hajigáljátok be sárral, hadd mutassák meg, hogy minden méltatlanság, félreismerés, gyanusítás daczára, tudnak jó hazafiak lenni. Ez legyen jellemük critériuma.

Hanem azt mondjuk, hogy nézzetek körül.

Az osztrák had megszállotta fél Magyarországot — azon népek, melyek egykor csak langy melegek voltak a hazaszeretetben, most imádják a hazát, mert gyülölik az osztrákot. Karloviczet Stratimirovics ostromállapotba tette, s felmondta az engedelmességet Theodorovicsnak; a szerbek kitüzték tornyaikra nemzeti szineiket s letépték onnan a feketesárga zászlókat, mert gyülölik az osztrákot.

A kremziri gyülés baloldala, a lengyel párt, megtagadta a kényszeritett adót, meg a negyvenezer ujonczot, mert gyülöli az osztrákot.

Horvátország egyetlen organuma be van tiltva, mert követelte az igéreteket, miket az osztrák tett neki és követelte most, mikor azokat megadni Austriának leginkább van érdekében, de legkevésbé van hatalmában.

S ti még most sem látjátok: hogy kik a mi természetes szövetségeseink?

Nem veszitek észre, hogy a közös gyülölet partja az, melyen a végletek egymást érintik.

Nem vártátok-e e perczet, midőn az ellenünk lázasztott nemzetiségek megcsalatásukat észrevéve, egyszerre fognak Ausztriára támadni s követelni fogják tőle, hogy haljon meg! mint ő követelte mi tőlünk.

S nem sejtitek-e, hogy e percz igen közel, hogy e percz jelen van?

Nem sejtitek-e, hogy az volna most a mindenható, ki a pillanat erejét felhasználva, az egymásra támadt fegyverek csapásainak egy uj irányt tudna adni; hogy e csapásból elég lenne egy az ellenséget semmivé tenni . . . .?

Ezt kellene tudnotok és tennetek, ha nem jogokért küzdenétek, hanem eredményért.

Nagy napok előperczeit éljük.

Magyar nemzet, nem dobog-e szived?

Örök életed vagy örök halálod előórája ez.

Nem érzed-e, hogy e perczben valamennyi zászlód együtt van? nem érzed-e, hogy e perczben 50 ezer fiad egyesült egy karrá, megrázni a bálványt, kinek hatalma alatt nyögsz? nem sejted-e, hogy egy nap vagy tán egy óra mulva egyetlen óriási hang fogja betölteni az eget és a földet, mely dicsőségedet hirdetendi? Nem hallod-e olykor az ágyúk távoli morajját? nem álmodol-e győzelemről, szabadságról, örök boldogságról?

Isten, ki mindenható vagy, ne hagyd el e hazát!

Nép! ki Isten után mindenható vagy, ne hagyd el e hazát!

Seregeink szemközt állanak az ellenség soraival, a zászlók lobognak a halmokon, egyetlen viharos kiáltás tölti be az eget és földet: Éljen Magyarország!

A zsarnok népe hallgat, még jobban is fog hallgatni.

Férfiak fegyverre! nők imára! Isten nevében. Rajta! Éljen Magyarország!

* * *

Magyarország boldog leend. De nem mi általunk.

Mi elkéstünk. Hijába biztatjuk, hijába vigasztaljuk magunkat, ily vén fiak nem illenek ily fiatal menyasszonyhoz, mint a mi hazánk.

Kell jőni egy ujabb nemzedéknek, mely nálunk jobb legyen.

Az apák büneit örököltük: kell hogy sirba vigyük azokat magunkkal, s ne adjuk át többé az unokáknak.

A ősi visszavonásnak, testvérgyülöletnek, az ősi hiuságnak, minden ősi rosznak magva szakad bennünk. Mi leszünk az utolsók, kik ha elfogyánk, Magyarország uj historiát kezd és ragyogóbbat.

Lesznek nálunk jobbak és okosabbak, kik nem fognak törekedni egymás fejéről letépni a babért, de kik a polgárérdem előtt meg fognak hajolni. Mi nem leszünk; de lesz Magyarország.

Isten nem vitt be az igéret földébe senkit, ki a husz éven felül volt.

Szerencse reád, uj nemzedék, ki a husz éven alul vagy, te oda fogsz jutni.

Akkor is áldva légy hazám: hisz a boldog hazának még a halottai is boldogok.

Mi lesz belőlünk?

Az ellenséget meg kell vernünk.

Meg kell! mondom, bármibe kerüljön is, bármikorra végződjék, azt le kell győznünk; azután kérdhetjük, hogy mi lesz tovább?

Az ellenséget meg kell vernünk, bármennyi pénzbe, bármennyi vérbe kerüljön.

Mindenért mindent!

És ez meg fog történni.

Bennem él a hit, hogy meg fog történni: ez oly szent hit, mint a fanaticusnak a tulvilág s napjaim gondolatja, éjeim álma, halálom vigasztalása.

Mi lesz akkor Magyarországból?

Azon nemzetből, mely küzdött a szabadságért, nemzetiségeért, törvényeiért és győzött ....

E kérdésre az idők fognak felelni, nem is azért tettem: hogy feleljek rá; hanem azért: hogy más valaki ne találjon rá felelni, emberi kezekkel irva bele a jövendők könyvébe, melynek sorait nem olvashatja senki.

A mi jövendőnket Európa sorsa dönti el. Meglehet, hogy a mi sorsunk dönti el Európa jövendőjét; valószinübb az első.

A mit mondok, nem azért mondom, hogy vagy egyiket vagy másikat inkább óhajtanám; hanem azért, hogy gondolkozzunk rajta; látandjátok: hogy én sem az egyik, sem a másik eszmének nem hizelgem.

Meglehet: hogy Francziaország, mint valódi köztársaság consolidálja magát — hogy a német egység kérdése a democratia részére döl el, — hogy Rómában és Sardiniában meghonosulnak, gyökeret vernek a republicanus eszmék, gondolkozzatok róla, mi lesz akkor Magyarországból?

Meglehet: hogy Napoleon kormánya megerősödik; meglehet: hogy az orosz influentiák egész Európa ereiben szétszivárognak.

Meglehet: hogy egy Hohenzollern magához ragadhatja a német császári koronát, egy Habsburg a lombard-velenczeit, s egy Bourbon Siciliát; gondolkozzatok róla, mi lesz akkor Magyarországból?

Meglehet: hogy a nemzetiségi törekvések számára egy uj aera nyilik; meglehet: hogy a Dunapartig terjedő Görögország, egy Dacoromania, egy Slavonia s egy egyesült Olaszország eszméi életté válnak; gondolkozzatok róla, mi lesz akkor Magyarországból?

Meglehet: hogy Párisban a hegyipárt győz; meglehet: hogy a katonaság a nép mellé áll s a nép a vörös respublica mellett nyilatkozik; meglehet: hogy egész Európában a politicai forradalmak socialisticus forradalommá változnak: gondolkozzatok róla, mi leend akkor Magyarországból?

Csak azt ne mondjátok: hogy mindenesetre ennek vagy annak kell lennie.

Akármely előre kimondott forma vakmerő anticipátiója volna a jövendőnek.

Magyarország minden lehet, csak semmivé nem szabad lennie.

S ettől megóvják őt vitéz seregeink.

Miért küzdünk?

Minden hadviselésnek megvolt a maga catechismusa.

A görög harczolt szabadságért, Róma dicsőségért.

A népköltözések harczai földért, a vallásháboruk mennyországért folytak.

Oroszország harczol Circassiában hadi iskoláért, az osztrák katona harczol fegyelemből és nem kérdi miért?

Magyarország háborúban nőtt és fogyott. Harczolt, hogy hazát szerezzen; harczolt a keresztért; — harczolt határaiért; — harczolt koronájáért.

Hát most miért küzdünk?

E kérdésre felelettel tartozunk azoknak, kik a csatát viselik.

S e feleletnek határozottnak kell lennie.

E felelet világossá teendi: hogy harczunk végczélja nem adhat politicai véleményszakadásokra okot.

A ki hazafi, az mellette van; a ki ellene van, az hazaáruló.

Harczolunk törvényeink épségbentartásáért.

Harczolunk nemzetiségünkért.

Harczolunk határainkért.

Harczolunk azon helyért, mely hazánkat az európai hatalmasságok között méltán megilleti.

Ez a czél, ez a lényeg; — a többi formaság s nem ad nevet a háborunak.

Pro memoria.

Sorsunk részletei naponként változnak.

De azért kell valaminek lenni, a mi soha nem változik: öntudato s bizalmunk minmagunkban.

Vétkeztünk volna, ha egy harcz megvivását elkezdjük a nélkül, hogy előre tudnók; lesz-e elég erőnk hozzá?

Vétkeztünk volna, ha egy népnek nyugalmát felzavarjuk a nélkül, hogy azt ismét boldoggá tudnók tenni.

Vétkeztünk volna, ha egy ország kormányát kezünkbe ragadjuk a világvihar közepett, a nélkül, hogy tudnók, miszerint azon kéz képes lesz azt megszabaditani.

Mi nem vethettünk koczkát a sorssal egy nép élete felett, mint könnyelmü kalandorok szokták.

Mi nekünk nem lehetett az elég: hogy igazságunk ván, tenni azt a mit teszünk; nekünk azt is kellett tudnunk, hogy erőnk van hozzá.

S e tudatban nem csalatkozánk.

Isten és a nép nem vonták meg tőlünk segitségöket.

Erő, akarat, lelkesülés, maga a sors biztatólag jött elénk.

A nép megtette kötelességét, tett annyit, mennyit még nép soha.

Most rajtunk a sor.

Isten és emberek előtt, egyedül rajtunk a felelősség azért, a mik ezentúl történni fognak.

Ha e felelősséget elvállaltuk, kell hogy számot vetettünk legyen magunkkal és jövendőnkkel.

Nem a mai nap: századok sorsa függ egy ballépéstől, nem egy élet: egy nemzet létele, mit megnyerni vagy elveszteni lehet.

Istent kisértenünk nem szabad. A ránk bizott harcz nem a miénk, millióké!

Egy élet szenvedéseit egy percz alatt beváltja a halál, de mit egy percz elront, azt egy század sem teheti jóvá.

Nekünk nem szabad gondolnunk a halálra; mely, ha örömeinket mind elveszténk, fájdalmainktól megszabadit; hanem gondolnunk kell az élőkre, kik utánunk itt maradnak.

Gondoljunk mindennek a végére elébb, mielőtt megkezdenők.

Ne rontsuk el azt, mit felépiteni nem vagyunk képesek.

Nem az a mindenható, ki a világot elrontja, hanem az, a ki teremti.

Tőlünk soha ne halljon a nép egy szót, mely nem tiszta igazság.

Tőlünk soha ne halljon a nép egy szót, melyet később meg találnánk bánni.

Hanem lássa a nép: hogy a neki adott tanácsokat mi vagyunk elsők megtartani.

Lássa a nép, hogy midőn őt áldozatokra felhivjuk, mi magunk vagyunk az elsők, kik önérdekünkre nem gondolunk.

Kiket a nemzet akarata egyesített, egyesitsük magunkban a nemzet akaratát.

Tegyük magunkat központjává azon érzelmeknek, miknek befolyása alatt a nemzet ez ideig egy maradt, s fordítsuk minden törekvéseinket arra, hogy ezentúl is egy maradjon.

Ne állitsuk ügyeinket azon térre, hol akár győzünk akár vesztünk, szakadásnak nézünk elébe.

Mi a harczot nem kezdtük, mi a harczot nem dicsvágyból fogadtuk el: mi megtámadott alkotmányos jogainkat védni fogtunk fegyvert, s mihelyt azok nem leendnek megtámadva többé, megszününk áldozni e nép vérével.

Martius 15.

Egy év eseményei vonultak el szemeink előtt, mintegy tüneményes álomkép.

Ha visszagondolunk rá: egy év volt-e ez vagy egy század, vagy egy átálmodott éjszaka?....

A martiusi ragyogó napok, egy két hétig tartó folytonos ünnep, melyen át az egész nemzet lázas örömérzettől elragadtatva, ifju menyasszonya, a szabadság ölében ülte mámoros mézes heteit.

A testvériség eszméinek ideál-képe, mint az ég boltozatja, mely alá hajlik a földre s még sem éri a földet sehol.

Azután a sötétben mozgó árulás, mint a megfagyott kigyó mely lassanként kienged a nap melegétől, s bujkálva csuszik a füben fejét aláhuzva.

Egy uj ismeretlen istenség támadása, kinek neve nép! s kinek hatalma, mint hajdan a kereszté: kioltja a bálvány istenek életét.

Nagy emberek támadtak, nagyok enyésztek el.

Megjelent kendőzött arczával az álhazafiság, s követ dobott a rágalmazott erényre.

Emberek játszottak isteni dolgokkal. Hangzott a hamis esküvés a trón magasából, pártot ütött a király tulajdon népe ellen, lábával illette a koronát, szitokkal az Istent.

Jött a fölavatott pártütő, hozta a lánczot, s mikor sirt a nemzet, akkor nevetett az árulás leghangosabban.

A nép pedig fölemelte óriási karját, és monda: én vagyok a te urad!

Harcz kezdődék, Isten és ördögök között.

Ezeknek száma legio, — mig Isten csak egy van. De ő minden mindenekben.

Most benne vagyunk a viharban. Zápor helyett vér folyik, körül sötét minden, nem tudjuk, hogy felleges látkörünkön túl mi történik, de tudjuk azt, hogy ott egy Isten él, ki minket nem hagy el.

Hazám!

Egy év előtt martius 15-dike láncz nélkül kezeden, most fegyverrel kezedben talált; adja ég, hogy egy év mulva koszorúval fejeden találjon!

Orosz interventio.

Megtörtént, megesett, többé nem lehet nem tudnunk.

Orosz katonák voltak Erdélyben, küzdöttek seregeink ellen s többen foglyul estek. Kezünkben van a corpus delicti.

De mi még most is szeretnők; ha ezt más uton lehetne megtorlani, mint ellenintervention utján.

Mi nem tartunk attól, hogy ha az orosz sereg egy felől határainkra belép, a franczia seregek másfelől ugyanazt ne tegyék.

S ha e tény Oroszország vesztét nem hozna is magával, de bizonyára sok véres napot hozna számára.

Európai háboru lenne. Óriások küzdenének egymással, a világ más alakot nyerne, a historiának uj évszaka kezdődnék.

S ez eszme szép, nagyszerü és magasztos, ugy a levegőbe festve.

De ez egészen máskép veszi ki magát: ha ide a földre hozzuk.

Ha meggondoljuk, hogy az európai háboru itt, a mi földünkön lenne megvivandó, hogy e tülekedő óriások véres lábnyomaikat a mi hazánkban fognák hagyni: elmegy minden kedvünk e nagyszerü drámától.

Válaszsz magadnak: oh világhistoria, más szinpadot, más csatatért véres küzdelmeidnek; ne a mi kedves, a mi imádott hazánkat.

A mit a huszár mondott imádságában: azt mondjuk mi Európának.

»Nem kivánom én, hogy te minket segits, csak azt tedd meg, hogy a németet ne segitsd, hanem ülj le szépen s nézd, hogy mit csinál a magyar azzal, a kire haragszik. Majd elvégezzük mi egymással magunk.«

Ha pedig egyátalában hadakozni akartok, menjetek édes feleim a tengerre, ott elég a hely, ott senki faluját fel nem égetitek, senki vetéseit le nem tiporjátok.

Ti pedig édes hazámfiai se ne féljetek attól a tiz ezer orosztól, kiket Bem megpaeskolt, majd kitisztulnak ők onnan eszük nélkül, de ne is örüljetek neki, mert az az európai háboru ugyan igen szép dolog, de nem ugy, hogy Magyarország viselje a perköltségeket.

Mi jobb szeretnők a quasi interventiot diplomatiai uton kiegyenlitve, mint fegyverrel eldöntve látni.

Szerkesztői nyilatkozat.

Tudtomra esvén: miszerint előttem ismeretlen emberek, ismeretlen okokbul eléggé lelketlenek vitéz hadseregünkben az által ingerültséget szitani, mintha e lapokban valami czélzás vagy hajlam lett volna nyilvánítva a dynastiávali egyezkedésre. Kik e lapokat olvasták, és igazat mondani szoktak, tanuim, hogy a legszomorubb időkben sem terhelték magukat e lapok ily váddal, mint ezt lapjaim 5-dik száma is bizonyítja, lelkem istenére bizonyitom: hogy míg nevem ott álland, nem is terhelendik. Ha egy közös ellensége nem volna a hazának, azokat nevezném ellenségimnek, kik erővel igyekeznek a magyar polgárok és magyar hadsereg közt szakadást előidézni; most nincs hozzájuk komolyabb szavam, mint az: hogy a morális testvérgyilkolást, mit máskor mint férfi fognék megtorlani: most mint hazafi türelemmel hagyom magamon megtörténni s inkább azoknak nyujtok békülő kezet, kik lelkemet tépik, mint azoknak, kik hazámat dulják.

Szabadság! Nemzetiség! volt mindig jelszavam; legyen birám a nép. Legyen birám az Isten: vétettem-e valaha ellenük?

Habsburgház.

Mit ezelőtt két hóval mondék: hogy a Habsburg-dynastia tulajdon érdekei ellen küzd, fényesen van bizonyítva marczius 6-ki manifestum által.

Megvallom: hogy ennyi eszélytelenséget nem vártam a Habsburgoktól.

Hittem, hogy a visszavonulás utját nem fogják elzárni maguktól; hittem: hogy azon esetre, ha mindent elvesztettek, megtartják azt a magasztos álarczot, melylyel egy Mária Therézia oly nagy hatást tudott gyakorolni szorult állapotjában.

Hittem: hogy majd, ha a felzaklatott nemzetiségek előállanak megcsalatott igényeikkel, ha Austriáról lehull a kölcsönzött erő, ha a habsburgi királyok járnak egyik néptől a másikhoz kérve a multak feledését, s igérve mindent a jövőben; hittem: hogy akkor a magyar lesz a legutolsó, kihez kétségbeestökben bocsánatért és oltalomért fordulandnak, s a legelső a ki vétkeiket el fogja feledni.

E lehetőség elenyészett.

A dynastia kimondá: hogy számára nem létezik többé Magyarország.

Erre nem lehet más felelet mint ugyanaz megfordítva.

Mig bennünket csak vert, addig talán hihettük, hogy királyunk akar lenni, de most azt mondja: hogy meg vagyunk halva s tulajdon lételünk temetésére hiv meg.

Ebben irta alá uralkodása halálos itéletét. Mert ez többé nem belviszony. Ez az európai diplomátiát érdeklő tény s azzal tréfálni nem lehet.

1848-ki törvény.

Sokan és sokat beszéltek ezen törvényekről.

Némelyek ezeket tették küzdelmeink czéljává, mások épen ezek ellen támasztották a lármát, ismét mások ezek alapján hittek egy végül bekövetkezhető békekötést.

Korszerűek-e ezen törvények, voltak-e azok, vagy lesznek-e, arról itt nem akarok beszélni; csupán az iránt akarok némi derűt előidézni, miért félnek némelyek e törvényektől?

E törvények régi alkotmányos jogainkon épültek. Általuk nekünk a dynastia semmit ajándékba nem adott; mégis ugy látszik, mintha e törvények keletkezése nem lettvolna ingyen. Mintha azok, kik ezeket kieszközölték, viszont a nemzet nevében igéreteket tettek volna, miknek megadását a nemzet egyhangulag visszautasította.

Ezért most a harcz.

E harcz végével akár jobbra düljön az, akár balra, az 1848-ki törvényeknek nem nagy szerep jutott.

Ha a dynastia e törvényeket minden ellenigéret nélkül aláirta, megölte magát: ha őt ennyire lehet kényszeríteni, akkor annyi erővel ujra alkothatjuk az egész constitutiot.

Ha pedig ő kényszerithetne bennünket arra, hogy alkotmányunkért angáriát fizessünk, ugyanannyi erővel meg is semmisíthetné az egész constitutiot.

Ezt látszik hogy akarja is tenni.

Az intermediálo törvényekhez ugy látszik sem a nemzetnek, sem a dynastiának nincs nagy ragaszkodása.

Ezért nem hiszem: hogy azoknak, minden benfoglalt szép és jó mellett is, nagy szerep jusson a jövendőben.

Politicai horoscop.*)

I.

Szép Magyarország, mi lesz belőled?

Minő sors, minő élet vár reád a napok eljövetelében? Mikor lesz szenvedéseidnek vége és mi által?

Ma tán ütközet napja van. Az emberek nem félnek többé egy ütközet kimenetelétől.

Valami túl tán a győzelmen, túl a veszteségen, valami ismeretlen jövendő képe foglalkoztatja a lelkeket, melyet ohajtunk és még is félünk.

Van-e bátorságunk lelkeket idézni? Idézzük fel a multat és jövendőt s kérjünk tőlünk tanácsot: hogy mit tegyünk a jelenben?

Respublica.

Legmagasabb, legerősebb név, mely mint eszme a véleményeken uralkodik, félik vagy imádják, de hisznek benne.

Nem ez eszme áll-e a szabadságharcz végén?

A nép uralkodása, szabadság, respublica.

---

*) Az olvasó kirivó ellenmondást fog találni ezen czikkeimben, a Közlönyben megjelentekkel összevetve.

Ez ellenmondást csak a gyorsan cselekvő korszak eseményei világosithatják fel.

Az osztrák fél minden hajlamot a békülésre következetesen kiirtott. Megmásithatlan tényekkel zárta el az alkotmányos kiegyenlités lehetőségét; elvégre z orosz interventió felhivásával teljesen lehetetlenné tett minden kisérletet a magyar nemzet és Ausztria közötti viszálynak békés megoldására.

Az eddig legovatosabban müködő alkotmányos pártnak, mely vezetői közé egy Nyáry Pált, Szacsvayt, Kazinczy Gábort, Szemere Bertalant, Almássy Pált, Csengery Antalt, Kemény Zsigmondot számitá, nem

Megtagadom ifju lelkem ábrándjait, s szólok ez eszméről komolyan, földiesen.

Nem a ragyogó kép áll előttem, mit magamnak alkoték, hanem a természetes való, mit mindenki lát.

E harcz örökké nem fog tartani.

Ellenségünk megverhet sokszor, de le nem győzhet soha.

A legroszabb esetben sem.

Az európai diplomatia végre magáévá teendi a kérdést. Közbenjárul s ekkor két választás lesz számunkra hátra.

Választás: királyság és respublica között.

A habsburgokról szó sincs; ha ők bennünket le nem győztek, Európában senki sem fog értök szót emelni. Eddig is csak képzelt hatalmukat támogatták, mihelyt e hatalom élőforrása kiapadt, érdekeik megszüntek Európa érdekei lenni.

Azon érdek, melynél fogva Austria eddigelé constituált hatalomnak tartatott, átszálland Magyarországra s a magyar politicusok nem fognak oly nevetségesek lenni, hogy oly erőtlen érdekhez kössék magukat, melynek magának is subsidiumra van szüksége.

---

maradt semmi egyéb választása, mint az események élére állni s az előre látható catastrophát legalább ugy közeliteni meg, hogy ha minden elvész is, a nemzeti becsület meg legyen mentve a bukásban.

Ezt előre látta mindenki s illusióink nem voltak.

Az april 13-iki képviselői előértekezleten Nyáry minden ráhezélő tehetségét elővette, hogy a trónvesztés kimondását megakadályozza, s midőn a többséget maga ellen találta, akkor arra kérte elvbarátait, hogy hallgassanak el hát; legyen a holnapi tény egyhangulag elfogadva, s ha kell bukjunk el együtt; és ne vesszünk össze.

Bem altábornagy, mikor a végzetes határozatot megtudta: igy nyilatkozott: »jetzt ist alles verloren, wir schlageu uns noch, als gute Soldaten, aber für Ungarn können wir nichts mehr thun.« Ezt Nyárytól és Pataytól hallottam. Valamint azt is, hogy a nagy-sarlói ütközet után Nagy Sándor tábornok azt mondá az izenetet vivő küldöncznek: »meg ne mondja ön a debreczenieknek, milyen nagyszerü volt a diadal, melyet ma kivivtunk; mert azok képesek lesznek akkor még két nagy hatalomnak háborut üzenni.«

Békülésről szó sem lehetett már akkor.

Ez volt a közvélemény s ez ellen uszni nem lehetett.

Az egykori békepárt tehát maga állt a mozzanat élére, melyet elfor-

Nem bünei, hanem erőtlensége miatt a habsburgi háznak, a magyar nemzet kénytelen lesz más pontot keresni, hová lételének legelső alapkövét letegye.

Választhat egy Napoleont, egy caninoi herczeget vagy egy Coburgot vagy egy Leuchtenberget megürült trónjára.

E választások bármelyike által okvetlenül maga ellen izgatná a mellőzött érdekeket.

Napoleonnal megnyerné a francziát, Coburggal az angolt, Leuchtenberggel az oroszt, bármelyikkel azonban maga ellen támasztaná a másik kettőt.

Egyet megnyerne, hogy kettőt elveszitsen.

Hogy magyar ember viselje a koronát, attól a gondolattól épen mentsen meg az Isten.

Ez alternativából egyedül a respublicai kormányforma nyujt menekülést.

Ezt kell elfogadnunk, ha hazánkat végetlen európai háboru szinpadává nem akarjuk tenni.

Ha a Habsburgház decheancea ki van mondva, más jövendőt nem fogadhatunk el, mint a respublicát.

---

ditania lehetetlen volt többé, s vezette a nemzet sorsát abban az irányban, melyből csak egy isteni erőhatalom térithette volna már el ez idő szerint. Tette ezt önfeláldozásának teljes tudatával, abból a czélból, hogy a balvégzet a becsületességet találja a vezényleten. És ezt a czélját elérte. A magyar forradalom utolsó korszakának kormányférfiai, bárminő botlásokat vessen is szemükre a diplomatiai és strategiai biráló; a fődologban, a hazafiui becsületességben az államférfiui önzetlenségben megtámadhatlan magaslaton állnak a historia előtt. Tiszta kézzel, tiszta szivvel végezte mindenik. Annyit sem mentett meg senki a romokból a maga számára, a mennyivel magának a száraz kenyeret biztositsa a jövendőben. Vesztették mindenüket, azért, hogy a magyar forradalom becsületét megtartsák.

A fentebbi czikkek ezuttal is a nemzetre ráerőszakolt hangulat kifejezései voltak. A kisérlet: a törvényes téren megmaradni, meghiusult az által, hogy a másik fél, az osztrák kormány, határozottan letért róla.

És az egész balvégzetnek egy papirrongy volt az oka, melyre N. osztrák tábornok a Kápolnai csata után rajzónnal e szavakat irta: Sieg über Sieg: die Ungarn sind vernichtet.« Erre született meg a martiusi összalkotmány.

E tény után a »békepártnak« nem volt többé feladata a — »kibékités.«

És ezt minden symphathia leszámitása mellett azért, hogy neutralitások maradhassunk.

Bármi királyválasztás féltékenységet idézne elő. Tehát ne válaszszunk senkit.

A forma különben sem teszi a lényeget, ha a status institutiói életre valók, élni fognak, akár praesidens, akár király áll élükön.

S miután a küzdelem csakugyan meg van, ha egyszerre be lehet az átalakulás nagy munkáját fejezni, minek volna azt elhalasztani, bennhagyni a vérző sebekben, ujabb s tán véresebb és szomorubb küzdelmek gyujtó fulánkját?

II.

Békepárt.

Hallották, hogy harangoztak, de nem tudják hogy hol?

Hiresztelik, hogy van egy békepárt, vagy legalább akar lenni, és hisznek benne.

Sőt azt is hiresztelik, hogy az a békepárt itt közöttünk van, s azt is elhiszik.

Arra, hogy valaki ezt hiresztelje, lehet oka, de arra, hogy elhigyje, nem lehet.

Békéről csak akkor lehet szó, ha vagy mi győzünk, vagy mi győzetünk le.

Első esetben mi kötjük azt, de nem az austriai házzal, másodikban az austriai ház, de nem mi velünk.

Az Austriai ház vétett a mostani Magyarország ellen annyit, mennyi elég rá, hogy vele minden békepropositum paradoxonná legyen.

Ha győzünk, nem fogjuk Austriától kérdeni, hanem Európától és a magunk népétől, hogy minő sorsot határozott el Magyarország számára.

Ha legyőzetünk, nem tőlünk fogja Austria kérdeni a föltételeket, miken békét vásároljon.

Nem tőlünk, nem is ettől a Magyarországtól.

Hanem előállana akkor egy egészen másik Magyarország, egy soha nem nevezett, soha hangot nem adott párt, mindazok, kik mind a két elv mellett és ellen compromittálták magukat, ott lenne a békepárt.

E párthoz senki sem tartozhatik, ki végig az elv mellett maradt és azt kimondá.

Tehát senki azok közül, kik ez országgyülésen jelen vannak.

Senki közülünk.

E párt még nincs, s e párt nem is fog lenni, mert e párt csak akkor lehetne, ha teljesen, végképen legyőzetnénk s ezt ép emberészszel elhinni nem lehet.

III.

Kaputosok.

Nem beszélek az ingerültség hangján.

Vannak saját feleink között, kik a népet a kaputosok ellen igazgatják.

Ez a veszélyesség szempontjából nem sokat árt. A magyar nép józan és becsületes, az bizony nem fog revolutiót csinálni azért: hogy egyik ember posztóban jár, a másik vászonban.

Többet árthat azonban ez agitatió politicai szempontból.

Tegyük fel: hogy ez elv vérré válik a népben.

(Én ugyan nem szeretem ezt a különböztetést tenni, előttem minden honpolgár a néphez tartozik, nem csupán azok, ki posztó ruhát nem viselnek.)

Akkor a legelső uj országgyülésen ilyen szép pártcombinátiók lennének.

Egy szláv párt, mely oly férfiakból állana, kik azon csekély kis hiány mellett: hogy kaputot nem hordanak, nem csak a magyar érdekeket, de még a magyar nyelvet sem fognák ismerni.

Lenne egy másik román párt, egy harmadik szerb párt, és Isten tudja hányféle nemzetiségi párt.

Mert a nemzetségi kerületek ez ideig választották ugyan azokat, kikben bizalmuk összpontosult, de legalább oly embereket, kik felvilágosultságoknál fogva nemzetiségünk előhaladásának nem kerekkötő lánczai.

S mind ez miért?

Azért, hogy a kaputos országgyülés nem határozott még az élethalál-perczekben a regáliák felől.

Az olyan statusférfiakat sem irigyeljük senki álladalmának, kiknek diplomaticus utópiái nem terjednek túl a bormérésen.

IV.

Kérdeztem egykor egy, magát nagy republicánusnak tartó embertől, hogy miért ohajtja ő a köztársaságot?

Mert a királyt gyülöli, ugymond. Mert a király roszul bánt népeivel.

Tehát ha jól bánt volna velök, akkor ő nem volna republicanus.

A mi republicánusaink nagy részének nem a királyság alapeszméje, hanem a perfid habsburgok ellen van kifogása.

Ily alapon nagyon rövid jövendője volna a republicanus elveknek.

Én a királyoktól nem várok soha semmi jót; nem ők az okai, hogy nem lehetnek jó emberek, hanem a vak fatum, mely belőlök isteneket akart faragni.

Királyság mellett az országnak mindig kétféle érdeke van: egyik a nemzeté, másik az uralkodóé.

Legtöbbször, mikor a nemzet érdeke a béke, akkor a királyé a háboru és megfordítva.

Azért én azt mondom: hogy mig kénytelenek vagyunk vele, türjük a királyokat mint szükséges roszat, de ha ellehetünk nélkülök, nem kérdjük: hogy melyik volt jó, melyik volt rosz?

Az: hogy volt, magában elég ok arra: hogy ne legyen.

De még azt elmondani: hogy a habsburgok roszul bántak velünk, nem elég ok arra: hogy a trónt elégessük.

Gondolkozzatok róla, republicanusnak lenni nem annyit tesz, mint a Habsburg családot detronizálni.

V.

Aristokraták és democraták.

Mig a világ világ lesz, az emberek soha sem fognak egymással egyenlők lenni.

Mindig lesznek törpék és óriások.

S a törpék mindig azt fogják mondani: hogy ők democraták, az óriásokat aristocratáknak fogják szidni.

Mindig lesznek emberek, kik lelkük ereje által fölülemelkednek a tömegen a nép bámulata tárgyaiul, s lesznek, kiket őrült kapaszkodásaik daczára a világ kinevet, vagy észre sem vesz és ezek magokat democratáknak, amazokat aristocratáknak fogják nevezni.

Mindig lesznek emberek, kik becsületes szorgalmuk és takarékosságuk által polgári kényelmet, vagyoni tehetőséget szereznek magoknak, és lesznek, kiket tékozlás, restség és szenvedély a nyomor utjára vitt és azok, kiknek ruhái rongyosak, magukat democratáknak, azokat pedig, kik tiszteségesen járnak, aristocratáknak fogják nevezni.

Lesznek végre emberek, kiknek becsületessége, jelleme előtt kalapot emel az elismerő világ, mig azokat, kiket lelki rongyaikban büneik undok ruházatában megismert, eltaszítandja magától, és ezek a megvetettek magukat és söpredék kiséretüket democratáknak fogják árulni, mig azokra, kiknek jellemèhez föl nem tudnak emelkedni, az aristocrata czim sarát dobálandják.

Ne értsetek félre. Nem az aristocratia eszméit mentem én, hanem azokat, kiket e névvel meghajigálnak s nem vádlom a democratia eszméit, hanem azon embereket, kik meghentergetőzve az utczai szenvedélyek sarában, előállnak s azt mondják: én vagyok a nép! ezek a nagypénteki komédiások, kik a Krisztus szenvedéséből csinálnak szinpadot.

Az fáj nekik, hogy olyan magasra nem mehetnek, mint mehet az igazi érdem, s ezért kiálltják rá: le vele!

Legyen az is oly alacsony mint ők.

Ily emberek mindig lesznek a világon.

De olyanok is lesznek, kik a felismerő nép kaczaja közt az ő fejeikre fognak gázolni.

VI.

Odiosus elnevezések.

Mindig voltak, kivált a magyar közéletnek, szeretett vagy gyülölt czimzetei, miket ugy osztott szét mindenki, a mint valakit üldözött, vagy kegyelt.

Hajdan a kurucz és labancz, nem rég a pecsovics és a liberalis, legujabban a republicanus és császári. Még csak két év előtt is nagyon rosz állapot volt liberalisnak neveztetni; ha valakire ilyen név csak az utczán ráragadt is, az nem kapott hivatalt, az pöreit elvesztette, azt mindenféle vexa érte az ég alatt.

Most épen igy vagyunk a császári elnevezéssel. Ebben a népnek, a nemzetnek utálata van kifejezve.

Akkor a császár uralkodott, most a nemzet.

Mi igen sok embert ismerünk, kik két év előtt magukat pecsovicsoknak hagyták nevezni, s most ugyan republicanusok. Akkor abból volt hasznok, most emebből. Ők következetesek maradtak.

Ezen emberek minket, kik őket nem szeretjük s bizony nem elveikért, minőket tőlük soha sem hallottunk, hanem egészen más dolgokért, most elkezdenek bennünket feketesárgának, royalistáknak, reactionariusoknak s több effélének nevezgetni.

Mi okuk van rá? Én ugyan nem szoktam akárminő politicai elvemet keresztapámmá tenni, hanem még is kérdem: hogy nem iszonyu tirociniumra mutat-e az a politicában, ha valaki egy tőle különböző pártnézetet csak az által tud magának megjegyezni: ha azt semmirekellőnek és hazaárulónak nevezi?

A jacobinusok is ellenei voltak a girondistáknak, meg is ölték őket, de az soha sem jutott eszükbe: hogy őket royalistáknak nevezzék, pedig elvekben ugyan különböztek.

S nagy kérdés: hogy ha őket le nem győzik, nincs-e előbb félszázaddal egész Európa?

S ti nem tudtok soha roszabbat mondani a mi elveinkről: mint azt a százszor hallott, de soha nem igazolt ráfogást, hogy azok feketesárgák.

Ez egyébiránt nekem nem fáj. Mondhattok reám, a mit tetszik, mondhattok akár veszett royalistának, csak magatokat ne nevezzétek republicanusnak, mert az keserü.

A monarchia eszmeinek senki sem ártott annyit, mint a monarchák magok. A respublica eszméinek senki annyit, mint ti magatok.

VII.

Egyike a legfülhasgatóbb szónokaitoknak egyszer, hol nem valami clubbconferentián azt mondta:

»Inkább akarok szabad szláv lenni, mint rabszolga magyar.« Látjátok itt van az éles, határozott demarcationális vonal köztünk és köztetek.

Minden politicai pártnak van egy idoluma, mely körül alárendeltebb eszméi forognak, melynek képét szivében, s szineit szalagján viseli, melynek nevét neve mellett hordja, mely elvei között az uralkodó.

E politicai idol tinálatok a respublica.

Mi nálunk a nemzetiség.

Mi nem tagadjuk meg a ti bálványaitoktól a fönséges nevet, ti tagadjátok meg azt a mienktől.

Ugy vagyunk vele mint a török a profétáival; — elismeri: hogy Moses is proféta volt, Krisztus is az volt, de neki első a Mahomed.

Nekünk is első Magyarország, aztán a respublica.

S ha egyiket fel kellene a másikért áldoznunk, kimondjuk hogy az elsőt választanók.

Kimondjuk: hogy mi e nemzetiséget imádjuk, imádjuk nyelvében, ős jellemében, sajátságaiban, még dallamaiban is, imádjuk mindenekfelett.

S ha kell érte türnünk, türünk érte mindent, még a megaláztatást is.

S nincs a világon az a magasztos eszme, mely ennek elvesztéséért nekünk kárpotlást nyujthatna.

Számunkra Magyarország földén kivül nincsen élet.

Ti azt mondjátok: hogy a respublica eszméjeért megosztjátok a népfajokkal Magyarországot, nevét, erejét; megtagadjátok, hogy magyarok vagytok, kerestek helyet: hol nem lakik magyar, de lakik a szabadság.

Mi azt mondjuk, hogy inkább leszünk a börtönben, inkább a sírban, de Magyarországon, mint a szabadság levegőjében, de idegen földön.

A ti elveitek titeket boldogítanak, mert ha elvesz Magyarország, marad még a földön elég hely, hol szabad emberek laknak; — nekünk hitvallásunk a veszteség esetére csak fájdalmakat ád, mert bennünket e nemzet minden fájdalmaiban osztozni kényszerít. Ezért vagyunk mi feltékenyebbek népünk lételére, mint tik, azért őrizkedünk mink koczkajátékot játszani, soha vissza nem nyerhető szentségre.

Ebben különbözünk mi tőletek.

Flectere si nequeo superos, Acheronta movebo.

Hajdan Zápolya mondta ez ominosus jelszót, midőn nem birva az osztrákkal, a török védszárnyai alá veté magát.

Fordult a sors. Most e mondat Austria jelszava lőn, midőn nem birva a szabadság százkezű óriásával, az orosz segélye után nyujtja ki kezét.

Fuitis Troes!

Ruet Ilium et ingens Gloria Parthenopes...

Mint érzik rajtatok e tettről a halálszaga.

Erdélyben megtörtént az orosz segélyadás: de a szakállas muszka hadfiak sírva futottak ki székelyeink szuronyai elől.

Bukarestben a török hadparancsnok lefegyverezteté Puchner oda menekült seregét, s megtiltá azoknak élelmezését. Elhullanak az utczán, mint a gazdátlan ebek.

Törökország százötvenezernyi sereget állit ki az orosz ellen.

S az orosz légiók az angol konzul egy parancsára átvonultak a Pruth tulpartjára.

Midőn a tegnapelőtti csatában seregeink Hatvant elfoglalták az ellenségtől, ott Windischgrätz plakátjait lelték a falakra fölragasztva, mikben biztatja seregeit: hogy ne féljenek, mert nem sokára nagyszerű segitséget fognak kapni az oroszoktól.

Tehát elismeri: hogy nem bir velünk. Elismeri tehetetlenségét. Elismeri a magyar nép életrevalóságát, ki midőn küzködnie kellett hatféle nemzetiséggel, tulajdon urával és árulóival; nem győzetett le, hanem istene segélyével s önereje által fentartotta magát.

A nimbus eloszlott, mely Austriát bálványnyá szentelé.

Az idegen segélyhez folyamodás megrontotta őt és nem gyógyitá meg.

Rövid napok mulva nem maradand hátra számára egyéb, mint a kétségbeesés.

Az orosznak magának is idestova más segélyre lesz szüksége.

IX.

Nekünk az uj alkotmány készitésénél egyre kell figyelnünk, hogy azt ne a külföld mintáiból, ne más nemzetek alkotmányairól tanuljuk el, hanem tulajdon belviszonyainkból.

Annak a mi vérünkből valónak kell lenni, nem idegen statusok tükörképének.

Minden nemzetnek meg vannak ősi sajátságai, az alkotmány évek során ezekből növi ki magát, s ha kell változnia, változik a nép szükségeihez képest.

A mi aristocratiánk nem oly hatalmas mint az angolé, hogy alkotmányunkat reá épithessük, minket az ő gabona-törvényeik nem érdekelnek, mi kereskedő nemzet sem helyzetünknél, sem népünk characterénél fogva nem leszünk; mi az angol alkotmányt magyarra nem fordithatjuk.

Francziaország egy század óta küzd önmagával, hol politicai, hol socialis téren s azon változások, mik ez idő alatt alkotmányos életében történtek, tanusitják: hogy nekünk tőle tanulni nem szabad.

Vannak a mi népünknek saját szükségei, saját fájdalmai, mikek orvosolni kell, vannak erényei, mikben bizni lehet, vannak saját hibái, miket fel kell fedezni; — ki ezeket tanulta ismerni, azt mondhatja magáról: én készitendem a magyarok uj alkotmányát!

Az emberek csinálnak maguknak ijesztő képeket, hogy azoktól féljenek, mint festettek hajdan isteneket maguknak, hogy azokat imádják.

Ilyen félő kép a muszka.

Mindenki fejcsóválva emlékezik rá és mondja magában: csak azt ne.

Kérdjük meg tőle: hogy miért ne?

Mert földje nagy.

Hátha e föld szegény, néptelen, hátha ezeknek megtartása többe kerül, mint a mennyit birhatása behoz, hátha e földek olyanok, miknek lakóival a birtokos folytonos háboruban él? Ki tud róluk valami emlékeztetőt, valami nevezetest?

Vagy tán ereje nagy?

Látjuk. Évek óta nem bir a maroknyi cserkesz néppel, a lengyeleket nem birta leigázni. Lengyelt kelle a lengyelre támasztani, hogy őket legyőzhesse. Az elgyengült török birodalom képes ellenében jogait fentartani, s mikor egyszer lett volna módjában vitézségét megmutatni Napoleon ellen, az elemek segitségéhez folyamodott.

Vagy pénze sok?

Csalódnak, kik azt hiszik: hogy a királyok a leggazdagabb emberek.

Gazdag a nép, gazdagság a hitel; hol a nép koldus, ott a birodalom szegény.

Oroszországnak sem kereskedelme, sem ipara, sem földészete nem virágzó, a mi adót népessége behajt, azt a kormányzás felemészti.

Mi okunk van hát a muszkától félni?

Alkalmasint az, a mi minden félelemnek alapja, a nem ismerés.

Kisértet az csak, közel kell menni hozzá.

X.

Az aprilis 20-ki ülés ismét egyike volt parlamentáris életünk sarkpontjainak.

Nem azért, mert Madarász politicai életét bevégezé. Ő kicsiny pont a magyar historiában: ha ellenségünk irandja azt, hallgatni fog róla, mert érdemeiről nem tudand; ha barátunk, mellőzendi, mert ismeri hibáit.

Nem mentette őt senki, még tulajdon maga sem.

A vádra adott válasza, mert mentségnek nem nevezhető, miután nem a tárgyról beszélt, nehezebb volt, mint maga a vád.

Ellenfelei megsajnálták, barátai elitélték. Béke hamvaira.

Nem az ő esete teszi nevezetessé a tegnapi ülést.

Hanem az: hogy egy képviselő még ez eset után is azt mondá: azért nem szününk meg áldozni annál az oltárnál, a mely előtt az áldozók között tisztátalan is találtatott. Tehát a képviselő még most is érzi egy »mi és ti« választó, vonal lételét-mely a nemzetet két külön erővé, két külön párttá osztja.

Mi és ti....

Átkozott a percz, mely e szót először hallotta hangzani.

De akkor tán lehetett ok ezt mondani, a mit most nincs.

Lehetett két párt: személyek pártjai.

Lehetett két párt, kik közül az egyik a végletekre akart menni, a másik minden lehetőségnek fenn akarta tartani utját. S ezek nevezhették egymást e gyülöletvető szóval: mi és ti!

Most személyek nem csinálnak pártot többé.

Magas biró a közvélemény, ez itélt fölöttük, elhullottak, kihullottak a pártból: — és a pártok még is fogják-e egy mást úgy nevezni: mi és ti?

Az események itéltek az elvek fölött, a possibilitások elvei elhullottak, csak egy lehetőség maradt fenn: élni, együtt Magyarországgal vagy együtt meghalni vele; megölni az ellenséget

vagy megöletni általa és a pártok még is fogják-e egymást igy nevezni: mi és ti?

Mi azon oltár, melynél az emlitett képviselő tovább is áldozni akar ezen firma alatt »mi«- és nem akar másokat engedni áldozni, kiket »ti«-nek nevez?

A szabadság oltára-e? ott áldozunk mi is. És nem tegnapóta; mióta élünk.

A gyűlölet oltára-e? ott is füstölögnek áldozataink, nem gyülölte senki elébb a zsarnokokat, mint mi, és senki keserübben.

A honszeretet oltára-e? Ha azok közt, kik ez oltár körül járnak, volt különbség: az lehetett, hogy egyik az oltárra rakta áldozatait, a másik elvette onnan. E különbség nincs köztünk többé. Egyikünk többet, másikunk kevesebbet áldozott, de mindnyájan mindenünket és mindnyájan örömest. Ott is egyenlők vagyunk.

Miért tehát: hogy még is mi és tinek nevezzük egymást?

Tán mert egyikünk a hatalomban, a másikunk azon kivül van?

Ez csak egy testnek két része, nem két különböző test.

Két kar, mely egymásnak segit, és nem egymással küzd. Mikor nevezte a balkéz a jobb kezet mi vagy tinek?

Tán mert egyikünk épiteni, a másikunk rontani akar.

Együtt jár mind a kettő, csak a mit és hogyan? kérdések teszik a különbséget.

Mondjon bárki jót, üdvöst, elérhetőt, mi pártolandjuk és hiszszük azt is: hogy ha a jó, az üdvös, az elérhető, tőlünk fog származni, annak is barátai lesznek azok, kik a hazának, kik a szabadságnak barátai, bárha nem neveztetünk nostrasoknak.

Ki itt, ki most a mi és ti vezér fonalát feltudja találni, annak csak személyek, csak érdek adják a pártkérdést, nem elv.

Elv csak egy van: szabadság, nemzetiség.

És ez senkinek sem tulajdona.

De nem is fegyvere.

Midőn valaki a képviselők soraiból harczot kezdett a visszaélések ellen, ti azt a szabadság ellenének; ki vele egyetértett, szabadság elleni pártnak neveztétek vagy hagytátok nevezni, mert az, ki ellen a harcz intézve volt, mentség helyett,

mellét verte és mondá: én a szabadság vértanuja vagyok. Ellenünk emeltétek védelmére a szabadság paizsát.

Mi inkább hagytuk sujtani magunkat a fegyverrel, melynek neve szabadság, mint azt azon kézben összetörjük, mely azt ránk emelte.

Most látjátok, hogy kit védtetek e fegyverre? ismeritek a kezet, mely azt elejté, ujra fel akarjátok-e venni?

A helyett, hogy azt mondanátok: csalódtunk, ellenségeinknek láttunk, de jól esik tudnunk: hogy ha voltatok is ellenségeink, nem voltatok a szabadság ellenségei, akartok-e pártharczot folytatni, melynek okát nem tudjátok adni?

Mi nem mondjuk tinektek, hogy ellenségeink vagytok, mert Madarásznak vagytok barátai, de ti se mondjátok azt: hogy nem vagyunk barátaitok, mert nem áldozunk a ti oltáraitokon.

Mi nem küzdünk ellenetek, közületek támadt egyéniségek vétkeivel, ti se küzdjetek ellenünk elvek hatalmával, melyek mieink voltak mindig és lesznek mindig, mint a tieitek.

Nekünk nem fegyver a ti barátaitok büne, nektek nem paizs barátaitok erénye.

És egyik sem ok arra: hogy magunknak külön oltárokat épitsünk, hol külön áldozzék a Juda, külön Israel.

Klapka levele.*)

Mult napokban országgyülésileg is tárgyalt tény volt; miszerint hadseregünkben azon hir terjesztetik, mintha lapjaink nemzetellenes békekötés és Olaszország ellen megadandó hadsereg mellett szólottak volna, s e miatt támadható zavaroktól lehetne félni.

Mi nem a magunk védelmeért, mert erre magunkat igen kicsiny pontnak tartjuk, hanem minden netalán támadható visszavonás megelőzésére, megküldők lapjaink minden számát Klapka tábornok urnak, kérve őt, hogy azokat valakivel, a ki épen ráér, átnézetve, győződjék meg a terjesztett hirek alaptalanságáról.

Ez volt a legegyenesebb ut, és a legbecsületesebb, mit követnünk kelle.

Hittük, a tábornok ur a mily vitéz katona, olyan igazságos biró is fog lenni, s nem csalódánk.

Ma egy levelet vettünk, melyet mint várt itéletet, egy elismert tekintélytől, jónak látunk közönségünkkel megismertetni, mint következik:

Igen tisztelt szerkesztő ur!

Becses levele következtében van szerencsém szerkesztő urnak válaszolni: hogy az átnézet végett átküldeni tetszett példányaiból az »Esti Lapoknak« melyeket a mai nap a fáradalmas

---

*) Az Esti Lapok hoszszas ideig kiméletlen üldöztetéseknek volt tárgya. Nem a hirlapi polemiákat értem ez alatt. Az egyenlő fegyver a harczban. Hanem értek olyan rendszabályokat, miket a hatalom alkalmaz a védtelen ellenében. Megjelenése után rögtön követelték tőle a sajtótörvény

hadi foglalatosságok miatt olvasni csak gyéren volt alkalmam, tökéletesen meggyőződtem arról, hogy a minap, tisztelt kormányelnök urnak, csupán mások állitása után beszédközben előhozott szavaim, mintha az ön által szerkesztett lap a mindenáron békekötést és az elnyomott Olaszország elleni segitségadás szellemében müködnék, most midőn az érintett lap minden számait átolvastam, alaptalannak mutatkozik, s azért is azt visszavonni s azon egyszersmind szives örömemet kifejezni el nem mulaszthatom, miképen az átnézetnél e lapnak irányát a hadsereg tulajdon érdeke szellemében szerkesztve és pedig egészen másképen találtam, mint arról ezelőtt mások által értesültem.

Engedjen meg tisztelt szerkesztő ur ezen minden további jelentőség nélkül kiejtett s önnek tán kellemetlenséget is okozott szavaimért, s legyen meggyőződve arról, hogy a szabadsajtónak, melyet mindenkor a valódi szabadság kutfejének tekintettem s mint a szabadság legfőbb kincsét tiszteltem, nincs nagyobb tömjénezője mint

Klapka m. k.

Mi tisztelt tábornok ur eléhbi aggodalmában tisztelni tudtuk a haza és a szabadság szeretetét, mely őt annyi álhirterjesztés után féltékenynyé tevé annyi áldozat eredményére.

Ő mint hazafi, mint hős, mint becsületes ember nem mellőzhette hallgatással a vádakat, mikkel terhelve voltunk s

---

szabta pénzbeli biztosítékot. Egyetlen más lapnak sem volt biztosítéka Debreczenben. Barátaim letették helyettem a tiz ezer forintot kész pénzben. Azután megdorgáltatták az Esti Lapokat az országgyülésen egy olyan vétkes közleményért, mely »nem« ott jelent meg; hanem magában a hivatalos Közlönyben. (A kormány Majthényi helyébe Guyont nevezte ki komáromi várparancsnoknak s másnap a Közlöny a lap homlokán hozta a hivatalos kinevezést. Guyon zúgolodott, hogy már most hogy jusson ő be Komáromba, mikor az ujság előre értesíti jöveteléről az ostromzároló ellenséget? S a Közlöny helyett az Esti Lapok lett a »percutitur catulus« a ki egy szót se szólt.) Végre pedig egész philippika indittatott meg az Esti Lapok ellen nyilt országos ülésben, azon a czimen, hogy a lapok kibékitő iránya miatt a Klapka alatti hadsereg egészen fel van zúdulva. Én tudtam, hogy Klapka táborába egy példánya sem jár lapomnak: összeszedtem tehát minden eddig megjelent számait s elküldtem a tábornoknak, felkérve őt, olvassa át ezeket s mondja meg, mit tart bennük elkárhoztatandónak? E kérdésemre irta a tábornok a fentebbi levelet, melyet az EstiLapokban közzétettem.

végére kivánt járni. Mi itélete alá bocsátók magunkat, s ez itélet a legfényesebb elégtétel, mit becsületes ember magának ohajthat.

Mi a tisztelt tábornok ur figyelme által csak megtisztelve érzők magunkat, s most, miután meggyőződését van szerencsénk birni, nyugodtan állunk a közönség előtt; minden igaztalan vád ellen, melylyel bennünket az önzés és roszakarat megtámad, kárpótlást találva egyetlen férfi nyilatkozatában, ki a haza osztatlan tiszteletét vivta ki nevének.

A tábornok urnak a sajtóról ekkénti nyilatkozata kétszerte becsesebbekké teszi azon babérokat, miket számára a harczmező terem.

PESTI LEVELEK.

1849.

Levelek Debreczenbe.

Barátom Lajos!

Egy bomba épen most döntötte le a redoute homlokzatát egy másik az Esti Lapok hivatala előtt furódott a kövezetbe, mintegy félölnyire. A Trattner ház ég.

Minő költői toll volna az, mely e jelenetet le tudná irni. A szakadatlanul menydörgő bombák, mik fejünk fölött szétszakadnak, egy-egy gömbölyü fekete füst foltot hagyva magok után a világos égen. Az ember azt hinné, hogy a pokol felül kerekedett az égen s onnan támad reánk.

Minő nagyszerü volna e jelenet, ha Pesten nem volna. A nép halálosan fel van ingerelve, nincs a szeretetnek egy szikrája többé, nincs a gyávaságnak egy cseppe szivében. Gyülől! gyülölete olyan, a mely örökségbe marad fiuról-fiura, mint a vallás. Látod, ez a gyülölete az ellenségnek erősebb alap, mint a hazaszeretet.

Minő nagyszerü volna e tanitás, ha Pesten nem volna!

Nehány nap, vagy ha Isten ugy akarja, nehány hét után hallani fogjátok, hogy Buda elesett. A vár leégetve, védői, leölve.

Én sirtam, mikor Pestre beléptem, sirtam mint a gyermek, ki anyját viszontlátja. Sirtam, mikor a szabadság háromszinü zászlóit láttam minden utczán, minden házon repkedni.

Ha Pestre jöttök, sirni fogtok ti is tán más okból, tán keserűbb okból, de azért, ha romokban fogjátok is találni az imádott várost, e romok fölött mindenütt ott fog lobogni a nemzeti zászló.

Sok seb van már ütve a haza szivén, de egy sem ilyen fájó, egy sem ilyen örök.

Gondolkodtok-e róla, hogy begyógyitsátok?

Sok áldozatot hozott a nemzet a szabadság oltárára, de egy sem volt ilyen nagy, egy sem volt ily nehéz, mint Pest.

És senkit sem hallani panaszolkodni. Nem egy ember cselekszik itt: egy nép, egy Isten.

Háládatosak legyetek a magyar nép iránt, háládatosak legyetek Pest iránt, ha eljön a jutalomosztások ideje, mert a nehéz idők érdemei nem egyeseké: a népé, az Istené és Pesté.

Én láttam, én hallottam, én éreztem, mit szenvedett Pest?

Oh, az több, mint egész Magyarország szenvedése. Mindennap moralis hohérpadra vonták lelkét, mindennap megölték és mindennap feltámadt ujra. S mit most szenved, azt Magyarország szenvedi.

Mennyit fog még szenvedni, azt az Isten tudja, de hogy azt honfi türelemmel fogja elviselni, az bizonyos.

A nőket kiküldtük a városból, de azért a férfiak helyt állanak, ennek tulajdonitsd, hogy eddigelé több mint két ezer lövés közül, mely városunkat érte, csak egy birt tüzet gyujtani, a többit rögtön, ezt is fél óra alatt elolták, pedig olyankor legerősebben lőnek az égő házra.

A megyeházat két bomba igen megrongálta, egyik a börtönt, másik a mint mondják Nyáry szállását ütötte át. Nyáry az előtt fél órával szabaditotta ki a rabokat s vitte Pilisre.

Ha csöndesebb idők lesznek, s azokat megérjük, fel fogjuk keresni a magas jellemvonásokat, mikkel Pest négy havi története tömve van, elkezdve a legmagasabb régioktól és le az olvasni nem tudó napszámos családköréig.

Ha már jutalmuk nem lesz, ismerje meg neveiket, lelkeiket a haza, az utókor.

Ti vészbiróságot állitottatok, ti a bűn megtorlásáról gondoskodtatok; mi egyszerü napi emberek erénybiróságot fogunk állitani, ki az elfeledett vagy nem ismert érdemeket egy elismerő szóval jutalmazza.

Csekély jutalom, de mégis az.

Mondd meg azoknak, kik a törvényeket hozzák, hogy mig büntetéseket szabnak az árulókra, kiket — Istenek hála — ujjainkon fölszámlálhatunk, ne feledkezzenek meg az áldozókról, kiknek neve »millió.«

Mondd meg nekik, hogy a nemzet háládatos legyen fővárosa iránt.

Levelek Debreczenbe.

Mig Magyarországnak igen kevés talpalattnyi főlde volt, meg tudtuk vetni a lábunkat rajta, most, midőn majdnem egész Magyarország a miénk, nem tudom, hogy hol állok? Veletek semmi szellemi közlekedésben nem lehetvén (ezen egyébiránt segitünk) olyan formán orientalom magamat, mint a kinek a kalapot fejébe huzták.

Azzal a meggyőződéssel szivemben, hogy az administratio terén lényeges változásoknak kelle történni, mindenütt a régi roszszal kell találkoznom, a mikor aztán erősen meg vagyok akadva nem tudva, hogy e gyomok journalisticus irtogatásával teszek-e ügyünknek jót, vagy ha azokat elhallgatva a közönség előtt, csupán veletek tudatom, mely utóbbi esetben ismét nem tudom, hogy mért kellett születnem papirosfogyasztónak?

A régi kormánybiztos rendszer, még mindig ugyanazon járvány, a mely volt; ezek a mindenünnen összehajtott csizmadiák, ketten hárman grassálnak egy és ugyanazon helyen, egy és ugyanazon ügyben mindenféle aláirásu megbizatásokkal s teszsznek egymásnak rettentően ellentmondó intézkedéseket. Egy félkegyelmü itt, valami B nevü (tavaly asztalos legény volt) széltére sequestrálja a honárulok javait, például báró Nyáriét, a kinek a fia nálunk honvéd hadnagy; azok az emberek aztán nyakra főre szöknek és lesz belőlök forcirozott honáruló. Áll pedig a vagyon lefoglalás abból, hogy az ember a birtokos lovait elhajtatja a maga számára.

Ez a férfiu itt rendeleteket ad ki, mik egy Kara-Mustafának becsületére válnának.

Ez lehetetlen, hogy a mi elveink kifolyása legyen.

Rosz, igen rosz sensatiót csinált azon elv gyakorlatba vétele is: miszerint a meghódolt megyék tisztviselői minden előleges inquisitio nélkül cassáltatnak.

Tolvajoknak, rablóknak egy kerülök-fordulok alatt meg van engedve a rehabilitatio, s azoknak, kik politikai hibát követtek el, nincs. Aztán nagyon jól tudják ám itt az emberek, hogy azok, kik most a gyávákra, kétségbesettekre ítéletet hoznak, a kisértetek napjaiban nem voltak kevésbbé esendők, mint akárki más.

Aztán, ha azon elv nem forogna is fenn, hogy ne csináljunk magunknak par force egy halálra sértett reactionarius pártot, abból a csekély prosai okból. hogy hát azok, kiket értök cserébe veszünk, jobbak lesznek-e náluknál? nem találok ez eljáráson tanácslandót.

Nekem még az nem ok: valakit jó embernek nevezni, hogy semmi roszat nem tett.

Hiszen nézzétek meg *megye uj tisztviselőségét. Tisztelet becsület legyen neki, de én nem szeretnék viczispánja lenni. Ha ez mindenütt ily szépen megy, ide s tova a belügyminister sorsát nem irigyleném.

Ily időben, hol minden valamit tudó főre halálos szükségünk van, egy tollvonással leszoritunk annyi practicus embert az administratió teréről s szerzünk magunknak egy legio tisztviselőt, akik meglehet, hogy igen szép piros tollakat hordanak, de most tanulják az abéczét.

Az ember igazán nem tudja: a régiek elvesztése-e a nagyobb baj vagy az ujak acquisitiója?

S végtére is legjobb barátja az embernek a megtért ellenség és legroszabb ellensége az elpártolt barát.

Kár volt nekünk ezt az egyet Windischgrätztől eltanulnunk.

Pedig mást is tanultunk tőle. Azoknak a hódolatnyilatkozatoknak közzétételét — a hivatalos lapban.

Hogy valaki — a város vagy megye — privata diligentia — köszöntöt irjon a kormánynak, az ellen nincs kifogásom; de hogy a kormány ezt közzétegye, vagy plane a nyilatkozatokat elrendelje, azt nem értem. Magyarország nyilatkozzék, hogy elismeri e természetes és törvényes kormányát? Lehet-e ezt valakinek kérdésbe hozni? ki ügyünk igaz voltát ismeri.

Magyarország meghódoljon maga magának? Kivánni attól a néptől, mely önként adta a hazának vagyonát, nyugalmát,

lelkesedését, vérét: hogy most szavakbanny ilatkozzék. Nem beszélnek-e tettei? Nem beszélnek-e áldozatai?

Azt, hogy Windischgrätz nyilatkozatokat közlött, értem: irás kellett neki arról, a mivel effective nem birt; de a magyar csak tulajdonát kapta vissza. S végtére hódolhat-e a nemzet tulajdon kormányának, tulajdon tisztviselőinek? Ti a nemzetnek választottai vagytok, de nem urai: ti a nemzetet képviselitek, hát azok kiket képviselnek, kik hozzátok a nemzet nevében hódolatnyilatkozatot irnak?

Ha ti irnátok ki hódolatot egy tőletek külön vált souverainitásnak, azt érteném; de itt ti magatok vagytok nemzet és souverain.

Levelek Debreczenbe.

Egy körülményre, ugy látszik., ti ott Debreczenben teljesen nem is figyelmeztek.

Budapest elhagyatottságára s mindenre, mi ezt szükségkép kiséri.

Budapest Windischgrätz és Henzy által megkapta a keresztséget s fővárossá kereszteltették fel.

Nevezetes csatákat vivott a magyar, nagy győzedelmeket emlithet fel, de győzelmeiben az epochalis tény fővárosa visszavétele.

A télen azt tanultuk, hogy Debreczenből is vissza lehet Magyarországot szerezni; de azt is, hogy Magyarországot csak Budapestről lehet kormányozni.

Mi is megtanultuk, mi nekünk Budapest, a főváros is megtanulta ismerni önbecsét, öntudatra jutott, s azt nektek ignorálni nem volna szabad.

A teli szenvedések az elzáratás után, s az utolsó bombáztatás által Budapest megifjodva lépett ki a viharokból.

Fogoly volt nehéz börtönben, kinozva és sanyargatva őrei által, de megtanulta azoknak becsét érezni, kiktől elszakittatott. Elzárva nem is tudta mennyit epedtünk utána, nem — mennyit fáradott a sereg visszaszerzéseért?

Mienk lett ujra, inkább mienk mint valaha volt — de nem szabad vele elhagyatottságát éreztetnünk.

A főváros hónapokig más életet élt, mint mink. Lemosta szelleméből a börtön a multak emlékeit. Elfogultság, elővélemények nélkül nyilt meg számunkra, kész minden impressio befogadására, ami tőlünk jő.

És nincs, ki szóljon hozzá a mi nyelvünkön, azon hangon, mely után epedett annyi hónapig.

A főváros elmaradt közéletünk közelebbi fejlődésétől, hol mi vagyunk ma, a tér idegen s ismeretlen neki. Bámulja, hol találta meg s hogyan, kiket elvesztett? de hogy jutottunk ide? nem tudja, nincs ki elmondaná neki.

Szólhat hozzá a multról, szólhat a jövendőről bárki, nem tudja kinek higyjen, kitől óvja magát?

Keres mindenfelé minket és nem leli azokat, kik erősek voltak a hitben, s kiknek Isten megadta a győzedelem örömét.

Nem látja sehol a magyar kormányt, annak halvány képe él néha placátjaiban a biztosnak.

Mindez nem elégitheti ki a fővárost. Nem lehet a nemzetben erős rendes élet, mig a vérforgás nem szivből indul ki.

Szeretnék elmondani mindent, mit gondolok, de mondani nem is akarok, hogy meggyőzzelek, miszerint minden percz drága, hogy itt legyetek.

Minden emberen látszik a kegyelet kormányunk iránt, mindenki keres okot késedelméért, de oly nehéz lelni, mi valószinü volna s megnyugtatná.

Jertek minél elébb s jőjjetek, mint hóditók s béke angyalai. A megtisztult főváros szenvedésekben megtisztultnak tart benneteket is, s repesni fog szive örömében, ha befogad ismét.

Istenért ne késsetek.

CHARIVARI.

Életképek.

1848. Martius. 23.

1.

Egy ugynevezett feketesereg is alakult e napokban fekete zászlóval, halálfő a közepén. Itt vonult össze a néhai aristocratiának vert maradványa. Hadd gyászolja mindenki a maga halottjait, ki fehérben, ki feketében.

Már most csak az a kérdés, hogy szin-e a fekete? Az optica azt mondja, hogy az a szinek hiánya. Egy szóval olyan neutralis valami.

2.

Azt beszélik, hogy Metternich itt van valahol Pesten. Sokan már azt is tudják, hogy boltot akar nyitni az életében összevásárolt lelkekkel kereskedendő. Hagyja abba: jó bornak nem kell czégér; becsületes ember, ha el akarja a lelkét adni, mindig talál vevőre.

3.

Két angol utazó érkezett mart. 15-kén városunkba. Ezek Palermoban voltak, mikor ott a forradalom kiütött; békeszerető lordok lévén, onnan rögtön eltisztultak Mailandba. A mint oda érnek, kiüt a forradalom. Innen szintén odább kelve, utaznak Párisba. Alig vannak ott egy hétig, kiüt a forradalom. Itt ismét felpakolnak, mennek Münchenbe: alig szállnak le a kocsiról, kiüt a forradalom. Rohannak Bécsbe: itt végig se mennek még a városon, már áll a forradalom. Végre is Pestre kergeti őket a sors: s a mint lábukat a partra teszik, itt is kiüt a forradalom. Igy ezek mindenütt magukkal vitték a forradalmat. — Csak odább odább még mylordok! Itt meg ne állapodjanak, menjenek, járják be az egész világot.

4.

Egy mélyen tisztelt főbiró ur, a mint a helytartó-tanács rendeletét vette a censura eltörlése felől, ilyenformán irt alispánjának: »a helybeli censort felfüggesztettem s a sajtó törvények kidolgoztatásáig magam vettem által a censori hivatalt.«

5.

Mi lesz már most ezekből a szegény censorokból? (csakhogy már egyszer megértük, hogy sajnálhatjuk őket!) Kovácsmesterek nem lehetnek, mert ők csak békókat tanultak csinálni s ezekre szükség többé nincsen. — Kertészek nem lehetnek, mert ők a virágokat gyomlálnák ki s a maszlagokat tennék üvegházba. — Szabók nem lehetnek, mert az ő ollójuk szabása után a carbonari köpönyegből is gályarab kámzsa támadna. — Ha molnárok lennének, ott igen értenének a vámoláshoz. Legjobb lenne nekik most lapszerkesztőkké lenni s mind azon dolgokat, miket egykor más lapokból kitörültek, egyenkint kiadogatni. Ebből gyönyörü ragout kerekednék s alkalmasint eltartana ebben a században.

6.

Pestmegye rendei közgyülésileg elhatározák, hogy ezentúl minden czimeket megszünteknek fognak tekinteni. Semmi nagyságos, semmi méltóságos, tekintetes, nemes és nemzetes urak és asszonyságok többé. Az egyszerü »polgártárs« és »polgártársnő« czimzetek foglalandnak helyet a törvényes nyelvben is. A közéletben eddig is széltére divatoznak már. A chinai falak a szellem egy lehelletétől leomlottak. Több tekintes nemes vármegyék táblabirái bámulva kérdezik: hát minket hogy fognak ezentúl titulálni?

7.

Bon soir citoyen Széchenyi! mond valaki a nemes grófnak. — Bon nuit citoyen sansculotte — felelt rá a nemes gróf.

8.

Egy bonmot hallottunk jelszavainkra mondatni s minthogy a tréfa talpra esett, mielőtt elleneink közül valaki elmondaná, magunk teszszük közzé.

Egy citoyen sansculotte neki esik a másiknak s azt hátba üti, mondván: »szabadság!« a másik visszafordul: detto hátba üti és azt mondja: »egyenlőség!« ezzel kibékülnek, kezet nyújtanak és összeölelkezve mondják: »testvériség.«

9.

Az országgyülés hozott sajtótörvényeket. Ezek is oly formán ütöttek ki, mint mikor a földműves esőért imádkozik, aztán jégesőt kap. Köszönjük mi az ilyen sajtószabadságot. 10 ezer pengőt kell készpénzben biztosítékul lefizetni annak, ki martius 20. óta divatlapot, 20 ezeret aki napi lapot ad ki; ki ezt nem tette, egy évi fogságra büntettetik. E szerint mi valamennyien, kiknek azóta lapja megjelent, ingyen szállást kapnánk egy esztendeig. Nem volna rosz gondolat, igy igen jól kijátszhatnók a háziurakat. Kisebb nagyobb vétségekért, egy naptól fogva négy évi börtönt remélhetnek az illető irók. Honorariumnak elég bőkezűen van osztva. Nem szabad megsérteni a törvényhozó testületet. Ez legmulatságosabb.

Vajjon mikor a tens rendek a váltótörvényeket hozták, miért nem kötötték ki, hogy a törvényhozó-testület tagjait nem szabad exequálni? Könnyü volna igy törvényeket hozni, hogy maga a törvényhozó-testület kivétel legyen alóla. Csak a mi az Istenhez megy és az Istentől jön, az a szent; a többi megbiráltatik. Önök el látszanak felejteni: hogy önök nem urai a népnek, hanem csak küldöttei. Megsérteni senkit sem szabad a sajtónak, de megmondani az igazat mindenkinek szabad és kötelesség.

10.

Van itt körülünk egy (talán több is) újdonnan sült nemes ember, ki taval vásárolta a nemességet, persze nem vérén, mint Árpád alatt bejött ősapáink, hanem jó pénzen, mint sok más egyéb megvásárolható dolgokat; most ez azt kérdi: hogy hát ő neki ki adja vissza a pénzét, a mit a czimerért adott? — A kutyabőr igy hangzik: »birja pedig ő és az ő maradékai mind ezen jogokat örökkön örökké tartó időkig.« Ennek is furcsa fogalmai támadhatnak az örökkévalóságról.

April 2.

11.

Édes öccsém, te is azt mondod, a többi is azt mondja: utolsó csepp vérünket a szabadságért! Szeretném már azt is látni, a ki az első csepp vérét felajánlaná!

12.

— Kaptál »Ferencz-emlék-pénzt?« Kérdi egyik bécsi a másikat?

— Nem én.

— Nesze, adok én egyet. S ezzel kezébe nyom egy — két garasost a harmincz krajczár felirattal.

April 9.

13.

A pesti polgárság szörnyen haragszik a vörös szinre. Azt hiszi, hogy ezt mindjárt guillotint jelent. Az »egyenlőségi« század bajnokainak ismertető jele vörös szalag lévén, szombaton délután ezek közül nehánynak osztattak ki a legelső forradalmi ütlegek; szalagaik letépetvén karjaikról. Sőt annyira ment a vörös szín elleni harag s a nemzeti szin iránti szeretet, hogy a kocsmárosoknak megizentetett: mikép a paprikatartó mellé só és majoránna-tartót is tegyenek, s ezentul minden veres-szakállu ember zöldet, fehéret tartozik a szakállában viselni; különben botba fut.

14.

N. K... i atyánkfiainak körülbelől ilyen dictionariumot adtak a kezébe illető hatósági vezéreik, mikből aztán nagyot érthet a ki akar; de nem az igazit.

Szabadsajtó: Ugy mint szabad lesz szüretkor minden embernek bort mérni.

Reform: Minden ember reformatus fog lenni, azaz: kálvinista.

Egyenlőség: Kinek mije van, azon megosztozunk.

Szabadság: Üthetjük már a zsidót; senki sem bánt érte.

Nemzeti őrsereg: Igy akarják a szegény embert beverbuválni a katonaságba, elvinni Muszkaországba. Köszönjük akkor az estánczíát!

Közteherviselés: Nem fizetünk többet a papnak.

Urbéri viszonyok megszüntetése: Ezentul a földesur szántja a jobbágy földjét.

Esküdtszék: Kikergetjük a senatorokat a városból.

15.

A nemesség megszüntetése. Hát nem lesz többé haute-volée bál? Hát a parasztnak is be szabad jönni a casinóba? Hát a leeresztett haju leány-asszonynak is le szabad ülni arra a padra, hol a kalapos kisasszony ül? Hát a varga leánynak is szabad lesz már parazolt hordani? Hát a kékbeli ember semmivel sem lesz alábbvaló, mint a zöldbeli ember? Hát civis lesz már most minden ember? Hát nem lesz már most a theatrumban sem első hely, sem kakasülő? Hát nem csapjuk meg már a parasztot többet? — Eh, hisz ez égbekiáltó!

April 16.

16.

Mi hir Kis-Ázsiában? Kis-Ázsiában annyira divatba jöttek a fáklyás-zenék, hogy jelenleg egy kölcsön-fáklyás-zenét-adó-társulat látta jónak a világra jövetelt, mely által minden részvényes tag sorshuzás utján részesülni fog e megtiszteltetés nemében. Ha a társaság például 365 tagból álland, mindennap egynek neve kihuzatik s az, fáklyás-zene kiséret mellett, körülbelől ilyenforma dictióval fog felköszöntetni: »Tekintetes táblabiró úr! önnek érdemei elszámlálhatlanok, nem szükség őket hosszasan felemlitenem, de nem is czélszerü, mert a fáklya drága, s pedig holnapra is kell; elég legyen ön magasztalására annyit felhoznom, hogy ön a részvényét pontosan lefizette, minélfogva van szerencsénk önnek háza elejét szurokfüsttel megdicsőiteni; éljen!« A fáklyák pedig ott helyben rögtön eloltatnak, s gazdálkodás tekintetéből másnapra eltétetnek s ez igy megyen mig az év lejár, minden istenáldott éjjel.

17.

Az erdélyi kormányzó ilyen szép atyai szavakkal nyugtatá meg a petitiót benyujtó népet: »hallottam: majd meglátom; most pedig takarodjanak önök haza.« Nem hosszu, de szép!

18.

Egy nógrádmegyei faluban kérdi a földmüvelő nép a paptól: ki adta nekünk a szabadságot? A pap felelé: a császár, a ti apátok! Elmentek azután a zsidóhoz, a ki pálinkát mér, kérdik tőle ugyanazt, ez azt felelé: a nemes urak adták e jókat. Melyik mondott már most igazat? Kérdik végre a szolgabirótól. Ez is azt felelé: hogy a kaputos urak voltak olyan jók. »Na, mond erre a falu szája, ha ez igy van, nem kell nekünk a pap; hanem a zsidót megteszszük a jövő restellation esküdtnek.

April 23.

19.

Párisnak egy városnegyedében már nem fizetnek házbért. A zsellérek a communismus elveihez csatlakoztak, a háziurak ki vannak barricadozva. A minapi népgyülésen a pestiek is gyakorlatba akarták hozni e nemadózási rendszert. Persze, ha voksolásra kerülne a dolog, a háziurak iszonyu kisebbségben maradnának. Annyival is inkább, mert az okoskodás nagyon is gubára ragadó. A háziurak az ő zselléreiknek zsarnokai: mind meg annyi Lajos Fülöp en miniature. Egy orosz czár mindegyik külön.

A háziuraság eszméje egy az absolutismussal, egy a zsarnoksággal.

Mert:

1. A zsarnokokat nem a nép választja, a háziurakat sem. Maguk teszik magukat háziurakká.

2. A zsarnokok a népet szertelen adóval szokták terhelni; a háziurak szintén.

3. A háziurak még csak nem is »Isten kegyelméből« uralkodók, mint ezt a királyok szokták neveik után irni.

4. A házi urak a világosságnak esküdt ellenségei, bizonyitja ezt Budapesten minden lépcső és folyosó.

5. A háziurak csupán megvesztegethető ministereket tartanak, kiket a köznapi világ házmestereknek nevez.

6. A háziurak egytől-egyig absolut monarchák, dalai lámák, orosz czárok, török sultánok, Nérók, Caligulák és Dsingiszkánok, házmestereik pedig mind megannyi Guizot, Metternich, Paskevics, Apponyi, Radeczky, török basák, mandarinok, hetmanok és administrátorok!

Minthogy pedig republikanus országban ejusdem farinae urak számára nincsen türelem többé, azért Párisban a háziurak ünnepélyesen detronizáltattak.

Csak hogy ne ebben kezdjétek Párist utánozni, kedves magyarjaim.

20.

A mult napokban ismét nagy rakétás ünnep volt: az ablakok jól ki voltak világitva, a görögtüz is meglehetősen sikerült, sok helyütt olajos papirosra festett képek látszottak. A nép bámulta őket.

A többek között legnevezetesebb volt egy tömlöcz ablaka a megye házában, ez is ki volt világitva. A benne lakó raboknak mart. 15-kén kellett volna a magok évnegyedes huszonöt pálczaütését fölvenni. A forradalom napjai róluk is elvonták a baromi büntetést. Utolsó garasaikat tették össze, hogy tömlöczük ablakát e nagy nap emlékére illően kivilágithassák.

21.

A vidéken egy zsidó-árendás megfogad egy nemes legényt kocsisnak. A nemes legény teljes életében illő büszkeséggel utálván a dolgozást, a mint hallja, hogy nincs többé robot, fut a gazdájához, kezébe nyomja az ostort s bucsuzik tőle, mondván: »megjött a szabadság, Iczik gazda; nem dolgozom én kendnek többet.« — A zsidó megérti a dolgot s azt mondja: »no János ez ugyan nagyon jól van; még eddig nem mertem kendnek megmondani; de már most, ha eljött a szabadság, én is meg mondom kendnek, hogy kend egy semmirekellő lusta filkó. Isten megáldja János.

April 30.

22.

A miniszteriumhoz ez ideig 1642 folyamodvány nyujtatott be. Mind hivatalt kérnek, de egyik sem mondja meg, hogy mifélét? Magyar ember természetesen universal genie szokott lenni, kivált ha még táblabiró fajta. Kilencz iskola padjába belefaragta a nevét s mikor a tizedikből kimenekül, ott van, hogy mindent tud a világon, a mire szüksége nincsen. Ilyenkor aztán csak az a kérdés, hogy cserzővarga legyen-e, vagy mi-

niszter? Mindkét pályára egyenlő előkészületei vannak. Mikor magyar nemes ember a fiát iskolába küldi, azt mondja neki: »tanulj fiam; te belőled még palatinus is lehet«. S az aztán szörnyü baj, mikor egynehány százezer ember egyebet nem tanul, mint minek csak palatinus korában vehetné hasznát.

23.

A minap oda megy egy német Klauzál miniszterhez, mint sok más német.

— Karsamadiner! — Jó napot polgártárs?

— Ah, excellenz nem ismer engem? —

— Nincs szerencsém, polgártárs.

— Én vagyok az a friseur, a ki ő excellentiájához a premier miniszterhez jártam tavaly országgyülés előtt.

— Ah! nagyon szép! mivel szolgálhotok önnek polgártárs?

— Nagyon furcsa körülmény hajtott ide excellentiádhoz, magam sem tudom, hogy kezdjem? de nem volt máshoz bizodalmam. Eddig az volt a czimerem egyik felére felirva, hogy »friseur« a másik felére pedig az hogy: »coiffeur«, jobb lett volna ugyan azt irni helyette, hogy: »perruquier,« mert ez szebb is, nobelabb is és legalább magyarul van; hanem már most meg akarom változtatni a feliratom a miniszterium tiszteletére s e végett bátorkodtam folyamodni, vajjon méltoztatik-e beleegyezni, hogy igy irjam »fodrász?« vagy pedig igy, hogy: »hajfodrász?« Én a miniszter ur ő excellentiája válaszában tökéletesen meg fogok nyugodni.

Képzeljük már most e kérdéshez Klauzálnak elpusztithatlan türelmü szelid képét, melylyel ő a folyamodónak egész türelmesen felelé: legjobb lesz, irja ön igy: hajfodrász!«

Milyen huszonötöt csapatott volna erre egy torontálmegyei szolgabiró!

Maj. 7.

24.

Egy sógor-lap csunyán kifakad ellenünk. Azt mondja, hogy köszönik a németek a mi csókjainkat, ha mi pénzt meg katonát nem adunk nekik Olaszország ellen.

Hát te azért jöttél ide csókolozni, mert azt hitted, hogy

ez a jó bolond magyar neked minden csókért kád aranya ajándékoz?

Tiz milliót egy csókért! Te! Hisz ennyit Cleopatra sem kapott. Nálunk becsületes magyar ember ha valakit' megcsókol, tartja tisztességnek, s a ki itt pénzt kér a csókért, annak nem szabad nappal járni az utczán.

25.

Valahol már megint nagy ünnepély készül. Sütnek, főznek, borokat fejtenek. Érzem a rántás szagot. Azt mondják, hogy az orosz követeket várják. Ők is el akarják fogadni a pesti tizenkét pontot s nekik is felelős miniszterium kell, — olyan mint a mienk.

Isten neki. Megosztjuk velők is, a mink nincsen.

Kell pénz barátim? Itt van, vigyétek! van nekünk annyi mint a polyva; hozzatok zsákót, hordókat, kádakat, szapullókat; a mi csak van. Adunk mink a mennyi kell, örülünk, hogy szabadulhatunk tőle.

Itt van mindjárt Bécsnek tiz millió esztendőnkint. — Tessék! — Aranyban, ezüstben.

Itt van Lengyelországnak másik tiz millió. Csak kocsit kell érte küldeni.

Szerbiának — no ennek elég lesz hat millió. Ha több kell csak szóljanak.

Moldáviának, még nem tudjuk, hogy mennyi kell? előlegesen tessék a három millió. Ezért interest sem kérünk.

Olaszországnak — ah ennek kell küldeni husz milliót! Legalább! Mi az mi nekünk?

Csehországnak detto tiz millió. Azok is jó emberek.

Törökország — te is gyere elő. Szólj: mennyi kell? A magyar nemzet nem tud hová lenni nagylelküségében, megful a maga zsirjában. Segítsetek rajta!

Tessék, tessék.

Kell katona? Azt is adunk. Kinek volna az, ha nekünk nem! Annyi van, hogy mint midőn Xerxes felállt egy hegyre, onnan nem látta a katonái sorának végét: azonképen mi is, ha egy hegyre felállunk, hát egyet sem látunk.

26.

Egy gazdag táblabiró, ki mint kiszolgált hadastyán, szintén kapott olyan rézpecsétet, a milyet a katonák szoktak a gyomrukon hordáni, s a mit Isten tudja miféle érdemekért osztogat a császár, — hát azt a pecsétet elvesztette.

Másnap kihirdetteti; hogy a ki ezt az elvesztett érdemdísz-rendjelt neki megtalálja és haza viszi, kap jutalmul öt forintot, persze fekete bankóban.

Nagyon szerette a pecsétjét, büszke volt rá; hát nem lehet csodálni, hogy oly feligért érte.

Harmadnap (abban a városban történetesen sok katona volt) kilenczvenhat ilyen érdemdisz-rendjelt vittek a nyakára, darabját öt forintjával. Egyecskét v e s z t e t t el s kilenczvenhatot t a l á l t a k neki harmadnapra.

27.

A városháznál megint dictióznak a zsidók és magyarok ellen. Aesopus meséiben a barmok beszélnek úgy, mint az emberek; itt megfordítva kezd lenni a dolog.

28.

Istentelen világ!

Képzeljétek csak minden világ keresztyén népei: Pesten husvét első napján a magyar szinházban játszottak!

Oh te Zsodoma és Gomora, te Ninivé, te Babylon! Te bünnek leánya! Husvét első napján bűnös világi mulatságnak nyitni meg a comédiaházat! nem félsz, hogy elsülyedsz?

Nem, nem, sokáig nem állhat a világ. Az özönviz már nem messze van. Én megyek, váltok jó előre jegyet a Noé bárkájára.

29.

Quod nova testa capit, etc. A ki egyszer táblabirónak születék stb. Kimondtuk, hogy nincsenek többé titulusok s alig számolunk hatot, megint benne vagyunk a titulusokban.

Most már mindenki oda teszi a neve után: N. N. nemzetőr, X. Y. közlegény a XX. nemzetőrszázadban I. A. a XVI. század nemzetőrség felcserje. O. J. hadi-főjegyző. Q. Q. nemzetőr-

ezredes. Csak kitörik a szeg a zsákból. Elhagytuk a »tekintetest« s behoztuk a »citoyent.«

A titulus nem azért titulus, mert czifraság; hanem: mert erre a kérdésre, hogy: kicsoda? azt feleli, hogy: micsoda?

Május 14.

30.

Sopronymegyében egy falu jobbágysága föl akarta osztani a földes ur jószágát.

Szerencsére a katonaság jókor közbenjött s a lázadók kegyesen megszeppenve oldalogtak haza.

Nehányan a falu bölcsei közül, tartva attól, hogy e kudarczot vallott revolutiónak még következései is lehetnek, megkérdezték a notariust, hogy mi bajuk történhetik ezért?

A notarius tanult ember levén, azt mondá:

»Ezért kigyelmetek közül ötöt hatot felakasztanak, a többit elviszik katonának.«

»Uram, notárus uram, nem jól lesz az, segitsen fejünkön!«

»Bizony nem segithetek én, édes atyámfiai, ha csak kentek maguk meg nem előzik a statariumot, s az egész faluban mindenkit, a ki csak résztvett a nyugtalankodásban, huszonötig nem csapnak.«

Ezeknek sem kellett több, mentek rögtön a biróhoz.

»Biró uram ne sajnáljon ránk huszonötöt csapatni.«

A birónak mit volt mit tenni? előhuzatta a derest, lekapatta sorba, betűrendbe s huszonötig csapatta az egész falut.

Akkor aztán magát a birót hasaltatták neki. Mit volt mit tennie? kiállta ő is a maga huszonötjét s már most áldják mindnyájan az ég urát: hogy ily szépen megszabadultak a véres büntetéstől.

Máj. 18

31.

Kérdés. Miben különbözik a franczia forradalom a magyar forradalomtól?

Felelet. Abban: hogy a francziák el akartak kergetni a királyukat s ez nekik sikerült; a magyarok pedig örömest haza hoztak volna a királyukat s ez meg nekik nem sikerült.

32.

K. Micsoda titkos jelentéseik vannak az érdemjeleknek, miket a királyok osztogatnak?

Felelet. A kereszt azt jelenti: ime te is segitettél a népek megváltóit keresztre feszíteni, viseld érdemed jelét a nyakadra kötve.

Az aranykulcs: hű tömlöcztartója voltál a szabadságnak; viseld porkolábi érdemeid diszjelét magadon.

Az aranyláncz: »engedelmes igavonója voltál a te uradnak, legyen megaranyozva a láncz, mellyel zsámolyához vagy kötve.«

Az arany sarkantyú: — »első voltál ott, a hol futni kellett, legyen mivel sarkantyuznod a lovadat, ha háborúba mégy.«

Az arany gyapjú: — »jámbor birkája voltál a te uradnak; viseld tulajdon bőrödet.«

A térdkötő: — »köszönd e harisnyakötőt azon érdemeidnek, miket magadnak az udvarhölgyek körül szereztél.«

A tárcza végre ilyenformát jelenthet: — »tömted a gazdád tárczáját a nemzet pénzével, már most emlékül tartsd meg magadnak a pugyillárist.«

33.

K. Mit csinálnál te Jellacsicsal, ha te volnál a nagy mogul?

F. Először szép szóval kérném meg: hogy ne sajnálja magát fölakasztani.

K. S ha szót nem fogadna?

F. Akkor iszonyú chriát irnék neki számtalan periodus quadrimembrisekkel, phrasisokkal, similitudokkal, citatumokkal, syllogismus catenatusokkal, flosculusokkal, locus topicusokkal, emblémákkal, chronostichonokkal s mindennemü rhetoricai figurákkal felfegyverkezve, melynek prologusában a haza boldogságáról, epilogusában pedig azon édes kötelességről szólanék, melyben részesülni fog, ha e chria folytán magát rögtön felakasztja. Adnectálván a ministerialis ferman mellé egyuttal a szolgálattevő selyemzsinórt.

K. S ha még akkor sem akarna engedelmeskedni?

F. Akkor elküldeném neki a magyar tudós társaság szó-

tárát, azzal a világos fenyegetéssel, hogy ha periodusaimnak rögtön nem enged, nem marad e szótárban egy ige, melyet ellene nem küldök, szabályozott glédába állított hadi rendben.

K. S ha még ekkor is megbicsakolná magát?

F. Na — akkor elővenném nagylelküségemet és m e g k e g y e l m e z n é k neki.

34.

Azt beszélik, hogy minisztereink egyike, midőn Párisban járt, meglátogatta Madame Lenormand-ot, azt a világhirű jósló nőt.

E hölgy négy jóslatot tett neki, melyek mindegyike képtelenség volt azon időben.

I. Megszünik gazdag lenni. (Családja egyike volt a legtehetősebbeknek Magyarországon) ez beteljesült.

II. Egy nemesnek lesz sógora, s egy köznemesnek veje. (Apja zászlós úr volt és magas aristocrata.) Ez is meg történt.

III. Magyar miniszter leend. (Akkor még ily hivatalnak a czime sem létezett.) Ez is beteljesült.

IV. Le fogják nyakazni, — (őrizze magát fekete ruhás környezőitől!)

Ha az egész mese nem volna, még megijesztené az embert.*)

Maj. 21.

35.

Legujabb hir szerint Bécsben nagy lázadás van; a király eltávozott Bécsből, s Innsbruckba ment.

Miért nem jő egyenesen közénk? Sehol biztosabb nem leendene mint a magyar nép közepett.

Félisten lehetne itt! A magyar nemzet minden pártu, ajku és szinezetű osztályai egyesülnének körülötte s megvédnék, mint megvédték ősét Máriát az egész világ ellen.

Mit ezelőtt egy héttel jövendőlénk, az korábban kezd beteljesülni, mint gondoltuk vala.

---

*) Ez a monda Eötvösrül szólt; most már meg van czáfolva. Lenormand látott valami állványt a sors végén; de az nem a guillotin, hanem az érczszobor állványa, melyet a nemzet legnagyobb fiai egyikének emel. Au contraire: az a fő még holta után is égre emelve áll.

V. Ferdinándnak nem marad egyéb hátra, mint Magyarhon karjai közé vetni magát, s e karok csodákat fognának kivinni érte!

36.

Kedv látni az önkénytes hadfogadást.*)

A nép töri magát fegyvert ragadhatni a hazáért. Ifjak, vének, szegények és gazdagok.

Egy apa, tehetős földesur, hozta oda egyetlen fiát:

»Ime én is átadom egyetlen fiam a hon védelmére«.

A fiú jó kedvvel állt be, alig volt tizennyolcz esztendős.

Három ügyvéd, őt jogász, több tanuló, művész és kereskedő iratta be magát a bajnokok soraiba.

Fölcsapott egy nagy kereskedő fia is: gyönyörű tisztaarczú divatos legényke. Mondták neki: hogy addig is, mig társai e felében szennyes zsiros alföldi legények, napszámosok, kocsisok, proletariusok, csinosabb alakká mosakodtak, lakjék oda haza, ne az őr tanyán.

»Nincsen többé ur és szegény között különbség,« felelt meg a derék fiu s összeölelte bajtársait, kiknek barátsága többet fog érni majd a lőporfüst közt, mint az illatos dandyké idehaza.

Maj. 28.

37.

*** Együnk, igyunk, vigadjunk. Hisz holnap ugyis meghalunk. Imádlak magyar nép! mikor küszöbödön a baj, akkor van legszélesebb kedved, tánczolva mégy a halál elé s szemébe nevetsz a töltött ágyunak .... Sokáig élj!

Meghaltál nem egyszer, föltámadtál mindannyiszor, kutyába se vetted a halált; ha megvertek ma, nagyot aludtál rá s holnap kiheverted; ha mindened elvették, borod, búzád maradt s eb volt, a ki busult; te sirva is tudtál vigadni ... Sokáig élj!

Körüled ég a világ, alattad reng a föld, mit bánod te azt? ha házad leég, terem nád elég, ujra fölépited; ha reng a föld, jó tánczolni rajta, nem érzi az ember. Körüled minden nép küzd

*) Már akkor kezdödött az aldunai lázadás, ezentúl egyre hevültebb a közhangulat kifejezése.

azért, a mije nincs; vérét ontja, gyötri, fárasztja magát; bánod is te! Neked mindened van. Lesz jó termés, lesz jó szüret, s ha egyszer kedve van az embernek, mért ne táncolhatna a vulkán tetején? .... Sokáig élj!

Nem félsz te senkitől, van neked jó széles tenyered, bele hires fokosod; ha ellenség kerülget, ajtót sem zársz előle; azt mondod: hadd jöjjön! ha baja van veled, majd meglássuk, melyikünk eszi meg a másikat? de te ugyan kocsit nem küldesz érte, sem helyébe nem mégy; legalább ha helyedbe jő, neki is lesz mit enni, s ha egyébről nem, arról megemleget, s ha jól lakott, majd megúnja magát és odább megy ... Sokáig élj!

Imádom a philosophiádat!

38.

Egy uri dáma itt Pesten azt felelte a önkénytes hadfogadási segélygyüjtőknek:

— Ejh mit bolondoznak az urak? én bizony semmit sem adok; én nem szeretem a háborut.«

Bizony más sem szereti azt.

Egyébiránt nincs attól mit félni nagysádnak. Nem olyan irtózatos dolog ám az a háboru.

Egy reggel, mikor fölébred nagyságod, hallani fog egy kis ágyú-durrogást messziről, arra felsétál a muzeumba, onnét opernguckeren szerte néz, s látni fog távolról négy falut szép romantice égni; onnét haza megy. Ebédnél meghallja: hogy a muszka megverte a magyar ármádiát, s estére betoppan nagysádhoz egy pár meglehetősen szakállas és bajuszos kozákhadnagy, egész illedelmesen meghajtja magát, kezet csókol és tudtára adandja nagysádnak, hogy huszad magával oda van kvártélyozva.

Nagysád meghivja őket ozsonnára. A közkatonák a salonban, a tisztek a kabinetben, a közkatonák pálinkát, a tisztek theát kapnak, s ez igy tart vagy hat hétig, azután a regement odább vonul; a közkatonák a salonból egyet mást elvisznek, a tisztek pedig a boudoirban egyet mást ott hagynak, nagysád pedig egy este meg tudja: hogy férje ki van nevezve orosz statustitkárnak.

Ilyen lesz — nagysádkám — az a háború.

Nem kell azoktól a katonáktól úgy félni.

Mióta be van bizonyitva: hogy a nők is emberek, azóta a katona csupa emberszeretet.

39.

Petőfi mult szerdán könyvtárát árvereztete el s a begyült összeget a hadfogadási költségek pénztárának ajándékozta.

Korponai hadi érdemeiért nyert érdem-pénzét, mely harmincz aranyat nyom, ajándékozá ugyan e czélra.

Széchenyi és Batthyányi grófok minden ezüstneműiket tevék a haza oltárára. Zichy Manó gróf öt mázsa ezüstjét küldte a pénzverdébe.

A Károlyi család több mázsa ezüstnemüit küldte el a nemzeti bank alapjához.

A miniszterek egy évi fizetésöket adták vissza a nemzet pénztárának.

A nemzeti kaszinó minden ezüst készletét és 20 ezer ftnyi összeget adott át.

Czegléd város a felszólitás előtt 9600 p. ftig járult az önkénytes adakozásokhoz.

Önkényteseink serege naponként szaporodik.

Tömérdeken, a legszegényebb fiuk, a husz forintot, melyet beállásukkal kapnak, nehány garas levonásával rögtön visszaadják.

Egy fiatal ember mostanában kapta ki tizezer forintnyi osztályrészét, s azt rögtön átadta a nemzeti kincstárnak, maga pedig önkénytesnek állt be. A rendes katonaság közül is számtalanan ide soroztatták be magukat.

A nemzeti szinház tagjai négyezer pforintot adtak át a hazának. Wodjaner másfél mázsa ezüstöt. (Akkor sem kellett hozzá commentár. J. M.)

40.

Horvátország majus 10-dikén hadat üzent Magyarországnak. Reménylem: hogy nem fogjuk őket helyünkbe várni. Megyünk: mindenki elmegy. Ilyenkor nem tudom, azt kell-e bámulnom inkább, a ki elmegy, mint azt, a ki itthon marad?

Ez utóbbi határos volna a vakmerőséggel.

Hah mily dicső lesz!

Az őrtüz körül letelepedve véres papirrongyokra dobhátán irni csodás jeleneteket, a minőkről a mai kor gyermekeinek sejtelme sem lehet. Látni a halált teljes pompájában s lefesteni arczát. Hallani a csaták rivalgását s leirni szavait.

Vinni a zászlót előre, hol legsürübben hull a golyó, küzdeni érte, kicsavarni az ellen kezéből, megcsóválni a levegőben, és meghalni érte. Hah mint fog tántorogni a lerészegült föld, a vérrel itatott föld, s a gyávákat, kik házaikból nem mernek kijönni, mint temetendi el téglafalai közé! Mint fog megnyilni, hogy a holtak kijöhessenek sirjaikból!

Ujra fogják látni egy Hunyadi arczát, Kinizsit, Rákóczyt, Lehelt és Botondot, az ős István király szentelt koronáját, Kapistrán barátot, Dobót az egri hőst, a hét magyar vezért, Zrinyi Ilonákat, egri asszonyokat! ők mind fel fognak támadni ujra, föltámadnak unokáik unokáiban, s föltámad velök a hajdani magyar dicsőség!

Magyarország földét ujra el kell foglalnunk. Karddal és tüzzel mutatni meg, hogy a magyar nép életet érdemel. Karddal és tüzzel bizonyitani be, hogy e hazában csak egy Isten lehet ur, a magyarok Istene.

Ezt tenni fogjuk. Ugy áldjon meg az ég!

41.

Egy reformált gyülekezet minden ezüst és arany edényeit felküldte a hadi-kincstárba. Rajtunk a sor catholica szentegyházak! Ha most áldoztok, elveszthetitek ezüst szentjeiteket; de megmenthetitek a catholicismust; ha fösvénykedtek, majd a muszka ezüstjeiteket is elviszi s tetejében még görögöt is csinál belőletek.*)

Junius 18.

42.

Egy bukott pecsovics lapszerkesztő licitálja lelkiismeretét.**)

---

*) Mint feljegyezte a történet, meg is feleltek a nemzet várakozásának.

**) E czikket az addig reactionariusoknak ismert hirlapok rögtöni átváltozása ultraradicalisokká idézte elő. A pecsovisok vörös tolla a sarkukig ért le. Látható volt, hogy a forradalmi elveket ad absurdum akarják vinni.

»A ki vesz annak lesz, ki ád többet érte?

Tessék, tessék szép tarka lelkiismeret, fele fehér, fele fekete, ha kiforditom balkézre való, ha beforditom jobb kézre való, ki ád többet érte?

Voltunk mi dühös hazafiak, lettünk hidegvérü hazaárulók, most ismét gazda nélkül vagyunk, ajánljuk magunkat a többet igérőnek.

Kell haragos szabadsághős? itt vagyunk mi. Kell alattomos jezsuita? Nálunknál jobb nem akad. Kell republicanus? communista? oda esküszünk.

Kell áruló, szentségtörő? parancsoljatok velünk. Ez a bőr nyúlik szépen, s minthogy goromba és fekete, nem igen piszkolódik.

Ki ád többet érte?

Mi készek vagyunk összeveszni az egész világgal, vagy hizelkedni az egész világnak, a mint parancsoltatik nekünk.

Akarnak az előfizetők lapunkban egymással összeveszni? Tessék. Akarnak saját magunk képére mászni? Tessék. Mi nyilt tért engedünk mindenkinek minden kigondolható gorombaságokra.

Haragszik valakire a közönség, haragszunk mi is. Szeret valakit, azt mi is szeretjük.

Kinek tetszik szép fiókos lelkiismeret? Rejtek-ajtós, csappantyús, dupla fenekü lelkiismeret? Ki ád többet érte?

Nem tetszik a közönségnek nevünk? keresztnevünk? vezetéknevünk? praedicatumunk? Tessék bennünket ujra keresztelni, ujra bérmálni. Tessék lapunk nevét ujra megváltoztatni. Mi minden inditványt elfogadunk, minden előfizetőnknek van joga egy tetszése szerinti nevet adni a lapnak. Mi mind elfogadjuk és e neveket mind kinyomatjuk a lap homlokára. Egyiket nagyobb betüvel, mint a másikat. Akár egész lapban egyebet se adjunk, mint csupa czimet.

Vannak igen szép kalendáriomi nevek, mik nagyon ránk illenek, például: Köpönyegforgató. — Hazugságok tárháza — Herkules csizmája. — Nappali denever. — Herostrat fáklyája. — Sötétség temploma. — Dupla mákvirág. — Mindenki szolgája. Irodalmi bravó. — Cosmopoliticus csizmadia. — Szalonna takaró. — Oroszlány bőr idegen háton. — Liliputi hiradó. —

Pokrócz-helyettes. — Ildomos szélvitorla. — Patrioticus hernyó. — Hopponmaradt renegat. — Surrogatum inpecacuanhaé steff.

Tessék még többeket is ajánlani.

A ki vesz, annak lesz.

Egy forint, két forint! Ki ád többet érte?

43.

Egy szomoru éj.

Püukösd vasárnapja volt; a hon atyjai szépen pipáztak és fagylaltoztak a kioszkban öt órától kilenczig.

A nagy kaszárnyában pedig az önkénytesek verekedtek a sorkatonasággal 5 órától kilenczig.

Potomság volt az egész, alig érdemlé a rendőrség figyelmét egy kicsinyt lármáztak, egy kicsinyt kiabáltak, s kilencz óráig mindössze is alig vertek agyon két embert, egy önkénytest és egy katonát.

Kilencz órakor azonban hirtelen lövések verték fel a várost nyugalmából.

A szinházból kifutott a nép, az utczákon a lármadobot verték, a tornyokon félrebeszéltek a harangok. Irtózatos zavar lett.

Az ünnepien öltözött néptömeg között neki vadult alakok rohantak veszett futásban orditva: »fegyverre! fegyverre!«

A lövések egyre ropogtak. Szabályszerűen, százával egyszerre parancsszóra. Benn irtózatos volt az orditás, a fegyvertelen önkénytesek az ablakokból kiáltoztak alá: hogy adjanak nekik fegyvert, mert őket le órgyilkolják. Künn a néptömeg egyre növekedett, egyre nőtt a dűh, de a kapuk be voltak zárva, s a sötét ablaksorokból az alant állókra lövöldöztek.

Lassankint szálinkózott össze a nemzetőrség: kinek nem volt puskája, kinek meg lőpora; a legtöbb puskák gyutacsosok voltak, s ilyen egész Pesten nem kapható.

Megjelent a polgárőrség, és a huszárok.

Némelyek a kaszárnyát fel akarták gyujtani, mások fellövöldöztek az ablakokra; a legnagyobb rész nem tudta, mit tegyen.

Jöttek elvégre a ministerek. Bátran mentek a legnagyobb veszély közé és buzditák a népet.

Jött Szemere, lőport és golyókat osztatott a nemzetőrség. nek. Jött Mészáros, s be akart törni a kaszárnya kapuján. Széchenyi is ott lovagolt az utczákon.

Az összesereglett nép ekkor fejszékkel, dorongokkal esett neki a kapunak, s azt betörte. Mészáros bement.

Gyilkos fegyverropogás fogadta, a mint belépett. Mellette rogyott le halva segédje, báró Maasburg, nyolcz golyótól találva és Galovics kapitány, a kit sziven lőttek. Vissza kellett vonulnia.

Ekkor áthozattak Budáról a granátosok. Jött később a nehéz lovasság, s ezekkel egyesülve a nép élén, másodszor is betört a hadügyminister a nyitott kapun. A kaszárnya többi kapui pedig el voltak torlaszolva.

Ez történt éjfél előtt fél órával.

Egész addig mindig zúgtak a harangok, harsogtak a trombiták, üvöltött a nép. Egész addig mindig dultak ott benn, az egymás ellen bőszitett önkénytesek és katonák. Emezek töltött fegyverekkel, azok letépett ablakvasakkal, s ellenük puskáiról lefacsart szuronyokkal, vaságyaik darabjaival, vagy puszta kézzel.

Künn ezalatt nehány őrt is levertek lábairól.

Az olasz katonák elzártak magukat folyósóik mögé, az önkénytesek segélyére pedig a barricadeurok rohantak fel roppant rézbuzogányokkal.

A tömeg egész reggelig nem tágitott az ostromlott kaszárnyától. Szünet nélkül lehetett pörére vetkezett férfiakat látni, izmos fa- és vasdorongokkal, kik az utczákat s a kaszárnya kapuit elállták. Néha egy-egy holtat vagy sebesültet vittek el közülük, a többi meg sem mozdult.

Reggel felé azt volt a hir, hogy a katonaság még most sem akarja lerakni a fegyvert. S a hadügyminister 8 ágyut szegeztetett a kaszárnya kapujának, déli 12 óra volt határidőül kitűzve, ha akkorra meg nem adják magukat, leágyuztatnak.

Délben lerakták fegyvereiket, s lefegyverzetten két sor nemzetőrség kiséretében a Dunáig kisértettek, onnét gőzhajón Komáromba szállittattak.

S a nép csak egy szidalmazó kiáltással sem állt boszút a lefegyverzetteken.

A katonák részéről úgy, mint az önkénytesekéről egyenlő számmal vannak a holtak és sebesültek. A nép közé tett lövések pusztitásáról nem tudni semmi elhihetőt.

44.

E lázadás nem történt Isten hirével. Az itt működött kezeket meg lehet ismerni fekete nyomaikról. Ezt királyunk környezői s királyunknak és nemzetünknek ellenségei tevék.

Mi czéljuk volt vele?

Igen sok. Először az, hogy az országban kapjon lábra az olasz és magyar közti gyülelet, hogy Magyarhon küldjön hadat Olaszország ellen.

Az olaszok mi nekünk legjobb barátaink voltak, de tiszteik, kik többnyire illyrek, elhitették velük, hogy mi önkényteseinket az olaszok ellen akarjuk küldeni.

Másodszor az, hogy kitünjék, miszerint Pestnek nincs ereje. Ezzel egyébiránt felsültek, mert a nép kimutatta, hogy van.

Harmadszor az: hogy ország-világ átláthassa: hogy a katonaság miniszteriumunktól megtagadja az engedelmességet, hogy tölük függni nem akar. Negyedszer, hogy a királynak oka legyen félni a Pestre jöveteltől.

45.

*** Már két óra óta járnak kelnek itt bécsi emissáriusok, kik a nép legalsóbb osztályait a respublica iránti hajlamra bujtogatják. Pokolra veletek! nem r e p u b l i c á n u s o k vagytok ti; hanem reactionariusok.

Tegyétek le e szent álarczot ördög képeitekről; nem rabló csordák alkotmánya a respublica.

A respublica nem földön érik meg, hanem a magasban, nem csinál az zavart magának, hanem világit.

Ne higyjetek nekik! csalnak, midőn azt mondják, meg vagytok rá érve. A respublica Isten ajándéka. S az nem adatik olyan bünös népnek, mint ti vagytok; azt meg kell először érdemelni. Ahoz republicánus erkölcsök kellenek. Jaj ti nektek, ha hivatlanul akartok templomába lépni! Az áldó istenség helyett a villámok istenét találnátok benne és elvesznétek. A napot nem kell meggyujtani, fel jön az magától is. S mielőtt feljönne, a hajnalt küldi maga előtt, nem a lidérczeket.

46.

Azoknak megnyugtatására, kik az ellenségtől tartanak, biztosan állithatjuk: hogy a pesti fegyver-gyár folyó évi o c t o b e r elsején elkezdi működését.

Addig bizhatunk a kalendárium valamennyi szenteiben.

47.

*** K.... a nemzetőrség fegyvergyakorlat alkalmával szépszámu nézők jelenlétében a kapitánytól ugy comandirozott; balszárny ka-ny-ar-odj; de ne a zsidó leányok felé!

Ne bizony, hanem Horvátország felé

48.

»Hol volt ön a m u l t é j j e l a kaszárnya ostroma alatt!«

»Én ott voltam kezdetétől végéig; puska volt a kezemben.«

»Sehol sem láttam önt, pedig én is ott voltam.«

»Meghiszem; mert én benn voltam a kapu alatt. Épen mellettem lőtték le Masburg bárót, egy golyó a csákomon is keresztül ment. Nagyobb igazság kedveért az órámat is elloptak.«

Alig mondta ezt el a hős, jön az inasa és hozza az órát.

»Hát megkaptátok? kinél volt?«

»A pinczében volt nagy uram. Ott tetszett az ágy alatt felejteni a m u l t é j j e l.«

49.

»Merre van kérem a rebellió?« kérdi egy mordialiter felpuskázott díszpolgár a másikat.

»Épen egyenesen arra, a merre szaladni méltoztatik.«

»Épen arra? no ugy hát másfelé megyek.»

50.

A zavar óráiban általános volt a panasz: hogy a nemzetőrségnek fegyvere ugyan van; de tölténye nincs.

Szégyen gyalázat arra, a kinek nincs! A ki két garast restel lőporra adni, a ki azt várja: hogy még ilyen alakban is repüljön a szájába a sült galamb.

A rómaiaknál, ha valaki a lovának nem viselte gondját, elvették a lovát; ha nemzetőreink fegyvereiknek nem tudják használát venni, adják azokat vidéki buzgóbb hazánkfiainak, kik jobban meg fogják azokat becsülni tudni.

Inkább magamnak ne legyen mit enni, mint fegyveremnek. Szeretőm iránt nem tudnék több figyelemmel lenni, mint lőszerem iránt. Még puskáitokat is a miniszterium töltse meg ugy-e?

*** A fehérvári káptalan önkényt felajánlá a hazának nem csak minden világi értékét, sőt saját tagjait is személyesen a haza védelmére. Megérték a kor sugallatát. Élni fognak.

51.

Radicalis miatyánk.

Mi királyunk Ferdinand, ki vagy Innsbruckban; irassék a te neved V-iknek, jöjjön el a te udvarod ide Pestre, teljesüljön a te akaratod miképen Budán, azonképen Zágrábban is. A mi alkotmányos jogainkat add meg minekünk ma. És engedd el minekünk a statusadósságokat, miképen mi is elengedjük a te őseidnek a devalvatiót, békekötési számadásokat és a só árát. És ne vigy minket Bécsbe többet, de szabadíts meg a te tanácsosaidtól, mert tied Magyarország, Hajdu-Böszörmény*) és a miniszterium. Ámen.

52.

Republicanus hiszekegy.

*** Hiszek egy magyarok Istenében, mindenható atyában, kunoknak és székelyeknek teremtőjében.

Hiszek egy magyar szabadságban, ő egy szülött fiában, minden uraknak urában, ki fogantaték kiomlott szent vérből, született Rákoczy kardjától, szenvede Ausztriának alatta, megfeszitteték és meghala, és eltemetteték a vérpadon. Szálla alá a szegény nép közé. Martius 15-kén halottaiból feltámada, felmené Bécsbe, üle a császár fejére, onnan lészen eljövendő itélni radicalokat és pecsovicsokat.

Hiszek szent népszellemben, hiszek egy közönséges europai respublicában, nemzetek közti egyességet, háboruk elmulását, régi hirünk feltámadását, Magyarország örök életét. Amen.

*) Czélzás a Petőfi verse ellen irt Hajdu-Böszörményi tiltakozásra, melynek refrainja: van, óh van még szeretett király!

53.

Pecsovics hiszekegy.

Hiszek egy császárban, mindenhez látó atyában, bankoknak és lutriknak teremtőjében.

Hiszek a camarillában, ő tudtán kivül született fiában, mi reménységünkben, ki fogantaték Metternichtől, született szűz **tól, szenvede a barricadok alatt, megkövezteték és meghala és nyugdijaztaték. Szálla alá a poklokra, méltó helyére, egy este a Burgból megszalada, felméne Tirolba, üle a császárnak jobbjára, onnan lészen eljövendő ránczba szedni a magyarokat és németeket.

Hiszek a reactioban, hiszek egy közönséges muszka birodalomban, gazemberek közti egyetértésben, büneinknek megjutalmaztatásában, a bureaucratia feltámadásában és az örök sötétségben. Amen.

54.

Táblabiró hiszekegy.

Hiszek egy miniszteriumban, mindenható atyában, hivataloknak és püspökségeknek osztogatójában.

És a corpus jurisban. Ő egy szülött fiában, mi urunkban, ki fogantaték Verbőczitől, született szüz vállu nemes táblabiráktól, szenvede sok szolgabiráknak alatta, megtanultaték Ensel Sándor táblabirától könyv nélkül s meghala és spiritusba tételték. Szálla a zöld asztal alá, harmad napon ismét elő vételték és felméne Budára és üle a sajtótörvények készitőjének jobbjára, onnan lészen eljövendő agyba főbe verni republicanusokat és vörös tollasokat.

Hiszek a szent pragmatica sanctioban és az arany bullában, hiszek egy közönséges municipalis Eldorádót, kaputosok nak egyességét, urbarialis kármentesitést, testünknek meghizásá és a sült galambokat. Amen.

55.

*** Szent és nem szent háromságok:

Három szentet imád a magyar. Istent, hazát, becsületet.

Hármat utál: a sátánt, a böjtöt, és a portiót.

Három édes van az életben: az anyatej, a bor és a szerelem.

Három keserű: az elválás, az ürömessentia és a halál.

Három ritkaság: fehér holló, kövér poéta és sovány pap.

Három fekete: az ördög, a tinta és a reverenda.

Három emléke van a magyarnak: Sajó, Várna és Mohács.

Három nevezetes királya: Szent István, Mátyás és Dobzse László.

Három nagy hadvezére: Hunyady, Kinizsi és Alvinczy.

Három védszentje: szent István, szent László és a furkósbot.

Háromért haragszik a magyar: ha tótnak mondják, ha a pipáját bántják és ha pénzt kérnek tőle.

Háromszor iszik a magyar, mikor jó kedve van, mikor rosz kedve van és mikor ihatnék.

Három a nemzeti ünnep: Szent István napja, urszine változása, meg a korhely csütörtök.

Három a magyar találmány: a kulacs, a nadrágszij, meg a corpus juris.

Háromtól fél a magyar: az üres zsáktól, a nyelves asszonytól, meg a krumpli levestől.

Háromféle adót fizet a magyar: a királynak, a papnak, meg a zsidónak.

Három nemzet ellensége a magyarnak: a tót, a német, meg a pecsovics.

56.

Diplomaticus virágnyelv.

Élek-e, halok-e? Hol van a próféta, a ki nekünk megmondja, élünk-e, halunk-e?

Tiz esztendő mulva lesz-e még több magyar? élünk-e, halunk-e?

Kit fog csalogatni a tünde déli báb: élünk-e, halunk-e?

Leszünk-e e földön? vagy a föld lesz rajtunk, élünk-e, halunk-e?

Foghagyma. Szeretitek a hagymát, izeért, gyülölitek szagáért. Szeretitek a zsidót, mikor ő ád pénzt ti nektek, haragusztok rá, mikor visszakéri.

A ki nem akarja, hogy hagymaszagu legyen a szája, ne egyék hagymát.

Manna. Extra Hungariam non est vita. Kár volt annyit emlegetni: hogy itt az Eldoradó; már most megtudták: hogy nálunk sülten repül a galamb s majd magunk kerülünk a juszélre.

Kender. Termeszszetek kendert. Lesz rá szükség: ruhát a katonának, papirost a könyvnyomtatónak, kötelet az árulónak. Termeszszetek kendert.

Nefelejts kedves német szomszéd!

Emlékezzél reá: hogy neked zsebed volt mi pénzünkkel tele·

Tiéd marad a zseb, miénk marad a pénz: adjő, isten veled.

Vergissmeinnicht.

Nyelvet adtál nekünk kardunkért cserében, ez osztályt ne feledd.

Kardunk visszaveszszük, nyelved vissza adjuk, adjő, isten veled. Vergissmeinnicht.

Te a magyar népet zsiros bundájáért tudjuk nem sziveled.

Mi meg tégedet nem plundrás bugyogódért, adjő, isten veled.

Vergissmeinnicht.

57.

A tudós társaság pedig mély hallgatásnak hallgatásával pihen vala, és nem szól vala egy szót sem, ha a kerék ki esik is. Egy régi görög példabeszéd azt mondja: »ha okos vagy és hallgatsz, azt nagyon ostobául teszed; de ha ostoba vagy és hallgatsz, azt nagyon okosan teszed.

Mik volnának tehát az ő dolgai, melyeket cselekedjék ily meleg időkben?

Nehogy mi is okosan cselekedni láttassunk, midőn hallgatunk, elmondjuk iziben.

I. Mindazon tagjait, kik rendes évifizetést huznak a nélkül: hogy egy okos betüvel szaporitották volna valaha a tudományok országát, dijmentesen nyugalmazni. Helyettök fejenként tiz katonát állitani a ráczok ellen.

II. Azon szorgalmas tagoknak, kik eddigelé a tudós nevet megérdemelték, számra vagy tizenketten, következő szép foglalatosságokat tenni kötelességükké.

a) A philologiai osztály iparkodjék hasonlatosságokat keresni a magyar, német és franczia nyelvek között, melynél fogva valószinübbé tétessék a nemzetek tervezett coalitiója.

b) A philosophiai osztály iparkodjék Pillersdorf logikájának a nyomára jönni, melynélfogva kimagyarázható legyen: hogy miért kér ő tőlünk tizezer forintot abból a százötven ezer forintból vissza, melyet ellenségeinknek adott; miért nem az egész százötven ezeret?

c) A törvénykezési osztály készitsen egy uj közjogi kézikönyvet, egyszersmind disseráljon róla, valjon melyik szilárdabb közigazgatási rendszer? A mogyorófa vagy a kancsuka?

d) A historiai osztály irja meg a mai idők eseményeit a nélkül: hogy valakinek hizelkedjék.

e) A physiologiai osztály határozza meg, vajjon a forró ázsiai magyar vér eltürheti-e a kamtsatkai climát vagy sem?

f) Az archaeologiai osztály keresse fel a magyarok eredetét s ha megtalálja, vigyen magával vagy tizenkét prokátort s inditson successionalis pört osztozatlan testvérek között.

g) A mathematicai osztály fejtse meg: hogy ha Austria adósságait senki sem fogja fizetni, ki fogja akkor voltaképen fizetni?

h) Az irodalmi és politicai osztály végre, minthogy nem létezik, ne tegyen semmit.

58.

Népek tiz parancsolatja.

Én vagyok a te urad: a nemzet; ki téged fölemeltelek.

I. Ne legyenek te neked idegen érdekeid én előttem.

II. Ne csinálj te nekem papiros-pénzeket, se semminemü hasonlatosságokat azoknak formájára, melyek odafen a bécsi bankban vagy odalen a fekete bankók alvilágában vannak. Mert én vagyok a te urad a nemzet, ki megfizettetem az apák adósságait a fiakkal harmad, negyed iziglen, mind azokkal, a kik engem gyülölnek: de örök életet adok azoknak, a kik engemet szeretnek és az én parancsolataimat megtartják.

III. A te uradnak, a nemzetnek nyelvét hiába el ne vegyed.

IV. Megemlékezzél martius 15-ről, hogy azt megünnepeljed.

V. Tiszteljed a te atyádat a nemzetet, és a te anyádat a hazát, hogy hosszu idejü légy ez országban, melyet a te urad, a nép ád te néked.

VI. Katonáinkat ne vidd idegen háboruba.

VII. Szálitsd le a só árát.

VIII. Gondoskodjál trónörökösről.

IX. Ne mondj részhajló itéletet.

X. Ne kivánd a te szomszédjaidnak országát, ne kivánd a te alattvalóidnak szabadságát, sem ökrét, sem szamarát, sem semminemü táblabiráit, valamelyek a te alattvalóidé.

59.

Muszka tizparancsolat.

Én vagyok a te pápád a czár, ki téged kivitetlek Siberiába, a szolgálatnak házába!

I. Ne legyenek te neked idegen pápáid én előttem.

II. Ne csinálj te magadnak képeket a szabadságról, sem semminemü hasonlatosságot azoknak formájára, melyek odafenn Francziaországban, vagy odalenn Magyarországban vannak.

III. Alkotmánynak, respublicának nevét nyelvedre ne vegyed.

IV. Megemlékezzél az adófizetés napjáról. A te uradnak a czárnak vasárnapja van ekkor. Háromszáz hatvannégy napokon munkálkodjál; hogy a háromszáz hatvanötödiken lefizethesd a'mivel tartozol. Háromszáz hatvannégy napokn át böjtölj és koplalj a háromszáz hatvanötödik napon pedig ne egyél semmit, se magad, se fiad, se leányod, mert háromszáz hatvannégy nap alatt elkölté a te urad, a czár az eget és földet, s szüksége van a pénzre.

V. Tiszteljed a kancsukát és akasztófát, melyet a te urad, a czár ad tenéked, hogy hosszu uralkodása legyen e földön.

VI. Ne tarts fegyvert.

VII. Ne lopd el a mi a czáré.

VIII. Kerüld a vegyes házasságot.

IX. Ne panaszkodjál a czár kegyessége ellen.

X. Ne kivánd azt, a mid nincs. Ne kivánj szabad földet, adóleszállitást, kancsuka-eltörlést; ne kivánj alkotmányt, sajtószabadságot, országgyülést, emberek közti egyenlőséget, sem semminemü szabadságot, valami a szomszéd népeknek vagyon.

60.

A lánczhid utolsó láncának felhuzása roszul talált kiütni. A felvonó gépnek egy kereke eltört, s a több ezer

mázsás láncz az alatta levő hajó-hidra esett. Mondják: hogy ezen is voltak emberek. Nagyobb szerencsétlenség ez ideig tudva nincs.

Na majd fognak ezen nyargalni a táblabirák.

Lesz hire: hogy a lánczhidon még rajta sem jártak, már is leszakadt; hátha még B. táblabiró rámenne, három mázsás hasával és harminczhárom mázsás irodalmi érdemeivel.

Lesz hire: hogy a lánczhid összedült, fundamentumostúl felfordult. pokolra vált.

Nem akarja a táblabirák istene látni, mint állitják meg a nemes embert, hogy fizessen ezüst krajczárokat, midőn a Dunán keresztül megyen, azon a Dunán, melyet Árpád ló háton úszott át, s örökségbe hagyta azt táblabiró unokáinak.

Milyen jubilaeum lesz erre a hirre, hogy a lánczhid összedült! Ez a szálka, a municipiumok szemében, ez a szeplője a nemesi szüzességnek, ez a láncz a privilegiatus nemzet lábain. Ez az ellenséges vár az ország közepében, mely által sarcz vettetik az egész nemzetre, gonoszabb mint török és tatár, mert az csak a parasztot gyötörte, ez a Bábel tornya elpusztult, beleesett a Dunába, elnyelte a czethal...

Mint fognak összeesküdni a táblabirák: hogy soha rá nem teszik lábaikat ez ördög hidjára, inkább gyalog járnak a vizen, mint compostellai szent Jakab, inkább felkerülnek Esztergomnak, inkább átvitetik magukat azon ladikon, melyen országbiró ő méltósága fogja Charonként átszállitani a kárhozattól rettegőket.

61.

A ráczok Magyarországon.

Látványos spectaculum két szakaszban, trombita és dobzenével, ágyuzással, csoportozatokkal, görök tüzekkel és tableauxk-kal. Irta az öreg ördög: magyarra feketesomázta szent Jakab, macskazenejét szerezte Jellasics.

Első szakasz. A miniszterfutás.

SZEMÉLYEI:

Absolutismus. Európa koronás fejedelme.
Monarchia. Ennek édes leánya, egy kicsit festi magát.

Aristocratia. Ennek imádottja. Különben inas Absolutismusnál.

Statusadósság. Monarchia kisaszony vétkes szerelmének titkolt magzatja, különben jól felnőtt kamasz.

Jesuitismus. A fejedelem testvére.

Corpus Juris. Nagyhasú tekintély a táblabiró nemzetnél.

Urbarium. Liberiás hajdu ennek szolgálatában.

Censura. Hohér Absolutismus szolgálatában.

Devalvatió. Hazajáró lélek.

Municipium. Egy csoda, kinek ötvenkét szája van és egy keze sincs.

Respublica. Az uj népvándorlás vezére.

Revolutió. A barrikád-csinálás rendes professora.

Constitutió. Egy börtönben tartott fogoly.

Democratia. Egy nyersnyakas paraszt, kivel az urak nem örömest kötnek ki.

Hungaria
Transylvania } Házaspárok, kik nem laknak együtt.

Unio. Veszedelmes házasság-szerző.

Communismus. Egy rongyos léhűtő a ki a máséból szeretne élni.

Sajtószabadság. Egy mennyországi ördög, ki az embereket nem hagyja alunni.

Miniszterek, mint kengyelfutók, királyok és herczegek mint commis voyageurök; fél-negyed és ötödrész-mágnások; fekete bankók, veres bankók és régi két garasosak, Főpapok és nagy papok. Farkasok barányborbe öltözve. Törvényczikkelyek, decisiók és mandatumok, füstpénzek, dézsmák, kilenczedek, forspontok és robotok és olvasatlan huszonötök, dictiók, oratiók és repraesentatiók, táblabirák, szolgabirák, országbirák, és más egyéb megboldogult lelkek. Barricadeurok, sansculotteok, cocárdák és nemzeti szalagok, házi-adók, köztcherviselések, népszabadság, veres tollak, jacobinus sipkák s több gonosz szellemek.

Történik a barrikadok között.

Második szakasz. A trojai fa-ló.

SZEMÉLYEI:

Mammuth király. A kancsuka birodalom fejedelme.
Absolutismus. Földönfutó szümüzött.
Monarchia. Ennek árvája.
Aristocratia. Egy savanyú ábrázat.
Statusadósság. A majorennitás napjaihoz közeledő siheder.
Corpus Juris. Egy bebalzsamozott mumia.
Municipium. Egy ötvenkétlábu csuda, kinek feje nincsen.
Pan Jelasics. Egy »kedves rebellis.«
Constitutió. Egy papirosra festett pecsenye.
Sajtószabadság. Damoclesi kard.
Liberalismus. Forditott köpönyeg.
Pragmatica sanctió. Pápista praedestinatió.
Camarilla. Hajdan kétfejű sas, most hétfejü sárkány.
Radicalismus. Eretnek a hivők és bizalmasok ellenében.
Unio. Örömanya.
Nemzetnagyság, Önállóság, Szabadság, Egyenlőség } a délibáb gyermekei.
Minoritás. Egy törpe, kinek kezében fulánk
Majoritás. Egy óriás, kinek kezében pöröly } vagyon.

Kozákok és illirek, bevert fejek, királyi billetdoux-k, ágyuk, kétfejü sasok, tajtékpipák, és armálisok, fáklyászenék, és népgyülések, sok szavak és kevés kezek: ritka puskák és sürü paragrafusok. Játék végén a Trojai fa-ló keresztül czipeltetik a szinen, csengő helyett egy pár republicanus a kötőfékjén, rajta ül az Absolutismus, kezében olajággal, fehérbe öltözve; a reverenda alól kilátszanak a kecskelábak. A fa-ló belsejében elrejtezve 200 ezer fekete sárga kokárda a nemzeti katonaság számára, 200 millió statusadósság, háromszáz censor, háromezer pecsovics, harmincz gőzguillotin, háromszázezer gályaláncz, félmillió kancsuka; a lovat hnzza 323 táblabiró. A diadalmenetet berekeszti négy zászlót vivő néptömeg. Egyik zászlón van irva: Éljen a szabadság. Ezt követi hatvan lánczra vert republicanus és vagy ötven farkas-guzsba kötött radical ujságiró. Másik

zászlón van irva: Éljen az egyenlőség. Ezt követi egy sereg megtépászott zsidó. A harmadikon: Éljen a testvériség. Ezt követi egy pár regement olasz bevertt fejekkel. A negyediken: Éljen a békesség. Ezt követi egy légio ágyu és bombavető s más gyönyörü előkészület az olasz és franczia háborura.

Az egészet berekeszti egy pompás görögtüz; fáklyászene, törökmuzsika hallik. A »Gott erhalte« megzendül, a fa-ló ünnepélyesen beszenteltetik: egy régi pallossal négyet vágnak a világ négy levegője felé, az alkotmányra egy kicsit rá olvasnak, azután körösztöt vetnek rá; mondanak dictiót, irnak protestatiót, pecsétet ütnek rá; neveznek ki főispánokat, és táblabirákat, s azzal a táblabiró nemzet a feje alá teszi a pragmatica sanctiot s aluszik nyugodtan, mint kinek a ládáját ellopták, de tudja hogy visszahozzák, mert a ládakulcs a zsebében maradt.

S ezzel a comediának vége van.*)

62.

Szolnoki mellképek.

a la Lisznyai Kálmán.

*** — Amott ül keményen vitéz Bónis Samu,
Kinek beszédében sok tüz, kevés hamu. —
— Más felől mozog már Bernát Zsigmond szája,
Kapkod a mennykőhöz, mint egykor druszája. —
— Szelid türő arczczal csendesen pauzál
Miniszteri székben az áldott Klauzál. —
— Közfelkivánatra táblabiró Chyky
(Tán e titulusért párbajra nem hi ki?)**)
Órál s dictumából nagy talentum ri ki. —
— De ha neki kerül a radikal Perczel,
Bárha eltalált is késni egy pár perczczel***)
Tele Chyky urnak szeme szája Sterczczel. —
— Csak te ne szólj bele szép fiam Repeczky,
Mert a tudománytól még te sem repedsz ki.

---

*) Iratott akkor, midőn az országgyülés megszavazta az Olaszország ellen adandó fegyveres segitséget.

**) Azzal fenyegette az ujságirókat (még akkor), hogy a ki ő rá élczel, azt megduellálja.

***) Elébb ő is a kormánypárton volt.

— Hát az ott kicsoda, ki mosolyg untalan,
Szétnéz, coquettiroz és nem is hasztalan.
Mindenki őt nézi, bámulja fent alant,
Le a süveggel! ő Szemere Bertalan.
— Ugy ült itten egykor elnőkül Palóczy,
Mint kisdedei közt rector Pesztalóczy.
A felső táblánál szörnyen elnök Majláth
Senkit sem bánt, de ha haragszik, majd ád.
Miről nevezetes vitéz Német Albert?
Szinte lerázta a falakról a maltert.*)
Voltam a mig voltam Cornelius Balogh,
De most már azt tartom csak haza ballagok,
Eljöttem szekéren, vissza megyek gyalog.**)
Hasonlóképen járt spectabilis Kapi,
Kinek dicsősége vala csak egy napi.
Hát a két nép fia: egyik Szivák Miklós***)
Másik Táncsics Mihály, a kit külde Siklós.****)
Látod azt ki fölkel, — az óriás Besze.
Azért, hogy nagy ember, van ám annak esze.
Sajtszinű szakállal amottan ül Hajnik,
Se jobbra se balra nem egy könnyen hajlik.
Megfujja a kürtöt jó Kazinczi Gábor,
A jobbik oldalon ő maga egy tábor.
Egy kezében irón, másikban a rovás,
Valjon, mit registrál Ludovicus Kovács?
Legvégire hagytam a javát: — Teleki.
Soh sem kell ám ennek mondani: te! le! ki!
Mert habár nincsenek is számos teleki,
Belőle legdicsőbb követünk tele ki.*****)

---

*) Czélzás arra a beszédére: »Bár rázkódtatnák meg szavaim e falakat«.

**) Megbukott az igazolásnál, előleges szereplés után. Mint szinte az utána követhező.

***) Szivák valóságos szűrös, kék dolmányos paraszt képviselő volt, becsületes, jó, okos ember.

****) Minthogy Táncsics semmi jogczimen nem volt választó, s igy választható sem lett volna, a Nagyharsányi község egy féltelket iratotta nevére, hogy a képesitést elnyerje.

*****) Biz ez egy kis plagium, de helyén van.

Van még egy, a kinek élte nem egy nyári,
És mint sok más egyéb, nem oly lárifari. (Nyáry)
Nevét rosz nyelvedre ne vedd charivari.
Itt vannak továbbá Irinyi, Irányi,
Erényi, Kerényi, Merényi, Korányi,
Arányi, Virányi, Srányi, Csoltoványi.
Kiknél szebbet, jobbat, nem lehet kivánnyi.*)
Mindezeket irta egy lúdtoll calamus,
Fogván az öklébe fráter diák Kalmus.

63.

A bécsiek is fényes deputatiot lóditottak Innsbrucknak a pestiek is, felkérendők Ferdinánd ő felségét, hogy menjen közibük lakni.Most válik el: hogy igazán Isten képe-e a király? tud-e egyszerre két helyen lenni?

Kossuth azt mondja: hogy legyen két királyunk. Egyik lakjék ott, a hol maga akarja, a másik lakjék ott, a hol mi akarjuk

Madarász azt mondta rá: hogy egy is elég.

Mi pedig azt mondjuk rá: hogy mivel a magyar nemzet oly nagy mértében királysági érzelmű, legyen minden vármegyében egy. Teljék kedvünk. Az ausztriai házból úgy hiszem kitelik. Ha Németországnak lehetett harminczkilencz királya, miért ne lehetne Magyarországnak ötvenkettő?

Istenem, milyen aranyidő következnék Magyarországra!

Ötvenkét ország lenne belőle. Ötvenkétféle politicai harczmezeje ötvenkétféle szinezetű pártnak.

Ötvenkét országgyülés, ötvenkét külön miniszterium (minden ember hivatalba jutna), ötvenkét hivatalos Közlöny, ötvenkét Gyurmán Adolffal.

Ötvenkét vámrendszer, ötvenkét primás (Biharvármegyében persze kálvánista), ötvenkét királyi tábla.

Minden héten királyi névnap, vagy születésünnep, illuminatiók, rakéták, ágyúpuffogások.

Magyarországon, ha van 520 ezer nemes ember, minden 10ezredik lenne palatinus, országbiró, fölovászmester, főfütőmester főszakácsmester, főpinczemester, s több eféle mesterember.

*) Ez már csak az akkor divatba jött egy hangon perdülő névalkotásokra céloz.

Minden ezredik lenne miniszter, minden századik lenne követ, minden 10-dik generális; minden negyedik consiliarius és minden második gróf vagy báró.

És minden monarchiában volna egy residencialis Stadt Ofen, hol az egész világ németül beszélne és a táblabirák sarkantyús csizmában járnának.

Minő corpus juris teremne ez összes ötvenkét országban! Rágondolni is gyönyörüség.

64.

A Pesti Hirlap szerint azon hirre, hogy a magyar miniszterium megbukott, Bécsben rögtön felszöktek a statuspapirok a rendes keletárra. Ejnye! be könnyü volna igy a németet megcsalni.

A miniszterium egy pár hétre elbujna, azt mondanók: hogy n i n c s, nem tudjuk hová lett?

Erre a hirre rögtön felmenne a papirosok ára; minden öt pengöst 16 huszassal váltanánk vissza; mi nyakra főre beváltanók minden papirosainkat s akkor hirtelen előtünne megint a miniszterium!

Az az egy pár heti pauzálás megsem látszanék a közügyekben.

65.

L a s s a n j á r j, t o v á b b é r s z.

Már hiszen a mi a lassan járást illeti, nem hiszem: hogy akadjon nemzet a hold alatt, mely a concurrentiát velünk kiállhassa.

S ha a példabeszéd igaz volna, ez óta Magyarországnak meg kellett volna kerülni a földet.

Száz esztendő kellett neki: hogy a misébe bele tanuljon. Ezer esztendő, hogy észrevegye: hogy a világon van. Háromszáz esztendeig tudott türni és várta: hogy a német megjavítsa magát, s mikor egy rántással ledobta a nyakáról, négy hónapig egyebet sem tett, mint maga magát bámulta.

De ne menjünk olyan messze: Csak vegyük ezt az elmult négy hónapot.

Tizenkét nap kellett a királynak arra: hogy nevét aláirja, minden betüre 24 óra.

Két hét az országgyülésnek arra, hogy feloszlása után szétoszoljon.

Két hónap a hivatalos lap szerkeztésére.

Három az országgyülés összehivására.

Három a katonaság felesketésére.

Öt a bankók nyomtatására.

Egy hónap verificálásra, másik hónap bizalomszavazásra, harmadik hónap elbucsuzásra.

De már igy nem félek: hogy valaha elveszünk. Mert ha az egész világ elpusztul és elvész, nekünk még akkor is hátra kell maradnunk egy pár századdal s hiszem: hogy a föltámadás trombitájára, a ki legutoljára ébred fel, az magyar táblabiró leend és a legelső szó, a mit exeptivául kimond a nagy álomháborító ellen: »mindazonáltal.«

66.

Mint lehet jelenleg Pesten öt pengő forintból úri módon élni véghetetlen időkig, úgy hogy utoljára még az embernek az öt forintja is megmaradjon?

Reggel elmégy akármelyik kávéházba, kávézol nyugodtan, pálinkát is kapsz ha kell; mikor menni akarsz, oda adod a pinczérnek az öt forintod. Az savanyú képet fog csinálni, egy ideig vakarni fogja a fejét, azután kivallja: hogy nincs apró pénze, nem tud váltani; arról te persze nem tehetsz: a kávét megittad, egészségedre vált, az öt forintot elteszed s még te káromkodhatol.

Ugyanigy fogsz tenni, a hol szivart vásárolsz, a vendéglőben, a hol ebédelsz, a fagylaldában a hol uzsonnázol. Az öt forintodat sehol sem váltják fel. Inkább mindent ingyen adnak.

Másnap ugyan ezt a manoeuvret veszed elő, arra vigyázva, hogy soha sem mégy olyan kávéházba, vendéglőbe stb. a hol már egyszer voltál. Mindenütt elengedik a fizetést s még kérni fognak, hogy ne haragudjál.

Egy idő óta oly ritkaság nálunk az ezüst pénz: hogy ha valaki közhelyen többet tud előmutatni négy huszasnál, mindenki otthagy asztalt, biliárdot, és őtet rohan bámulni, mintha eleven krokodilust mutogatna.

Még csak egész huszast is csak imitt amott halászhatni el,

többnyire egy huszas fejében kap az ember két ötöst, három greslit, meg egy vastag krajczárt s négy kiadott tizes között, nagyon nagy szerencse, ha három nem lyukas.

67.

A Vasárnapi Ujság azt mondja: hogy tiszteli, becsüli ő a boldogságos szüzet, de még is jobban szeretné, hogy ha a magyar czimert láthatná uj huszasainkon.

Lássa ön tisztelt szerkesztő úr, ez nem lehet.

Nem lehet először, mert akkor itt a földön senki sem fogadná el a magyar ezüst pénzt: mind a nyakunkon maradna.

De hát még odafenn a mennyországban mekkora resensust csinálnánk vele!

A szentek, a martyrok, a pápák lelkei, a canonisalt királyok, az elevenen mennybe ment próféták, az arkangyalok, és minorum gentium angyalok, egy szóval az egész mennyországi aristocratia, hogy felzendülnének ellenünk!

Azt mondanák: hogy mi még a mennyországba is respublicát és jogegyenlőséget akarunk bevinni, hogy mi még a más világon sem akarunk igazhivők és eretnekek között különbséget ismerni, hogy mi azt prédikáljuk: hogy a ki embernek született, ne imádtassa magát emberekkel; s ki Istent akar játszani az emberek között, ne egyék, ne igyék, hanem tömjén füsttel éljen; pedig lássa ön: ez által sokat vesztenénk. Meglehet: hogy még a Jéruzsálemi királyság is oda lenne.

68.

Magyar bankjegyeink végtére valahára megjelentek. Két miniszter készitette, három metsző metszette, hét nyomda dolgozott rajta, három hónapig csinálták; még is lefelejtették rôla a mi meglehetősen lényeges állapot: a kibocsátás határnapját.

69.

E napokban a szeretetreméltó öreg urnak, kinek neve Osztrák birodalom vagy lakodalma lesz, vagy halotti tora.*)

Ha férjül megy az uralkodásra termett Germaniához, papucs alá jut.

*) Ez a frankfurti parlament akkor nevezetes harczai alatt iratott.

Ha vonakodik, meghal és száll alá poklokra.

Mind a két eset örömünnep mi ránk nézve, régóta szenvedő mostoha fiaira.

Illő tehát: hogy az örömünnepet régi szokás szerint hét országra szóló lakomával koronázzuk meg s erre mint bucsúlakomára, hívjuk meg az öreg tátit, ki bennünket háromszáz esztendeig traktált a katzentischliről; hadd lakjék jól utoljára a más emberségéből s azután járjon Isten szent hirével!

Ha tehát meg nem bántom a gyámsága napjai alól kiszabadult nemzetet, elkészitettem volna a Speiszedlit, a mint következik. Ha valaki jobbat tud ajánlani; nem bánom: retirálok.

Levesek.

1) Korhelyleves. (Végy háromszáz külföldön lakó magyar mágnást, detto háromszáz regalistát és absentistát; vágd négy felé.)

2) Zöld leves. (Fogj meg kilencz megyei oratort, hagyd őket beszélni, mig ki nem fáradnak s levesed illendőképen meg nem zöldül tőle.)

3) Muszka leves. (Végy szibériai jéghegyeket, olvaszd fel kiontott lengyel vérben s verj huszonötöt kancsukával a talpára, a kit hozzá ültetsz.)

4) Fekete leves, németül: Prügelsuppen. (Végy egy általános néplázadást, főzd össze XVI-ik Lajos emlékével, aprits bele 12ezer millió statusadosságot s főzz bele egy kis illuminatiót, hogy nagyon keserü ne legyen annak a ki megiszsza.)

Assiettek.

Egy tál lefőzött pecsovics: hivatalból kicseppenés mártásában.

Egy tál felsült táblabiró: nemzeti garnirunggal.

Páczolt ökörnyelv: »pártoljuk« és »maradjon« mártásban.

Vastag ételek.

B* táblabiró urnak egy közkivánatra tartott dictiója, mint boeuf a la mode.

Liberalis árticsóka: phrasis haché fachê-val.

Tengeri rákok, táblabiró politicával töltve.

Becsináltak.

Grillirozott birkafejek. (Szedd össze a Jellasichnak fáklyászenészetteket, hitesd el velök: hogy egy rácz megeszik tiz magyart s igy tálald fel.)

Kopófülek a la barátfülek: (fogj össze két száz polizei-spitzlit, vágd le a füleiket s tedd fel a gazdájuk elé.)

Intricus libamáj. (Végy egy élemedett udvarhölgyet, engedj neki álmodni egy kicsinyt, páczold be nagyravágyással, hizlald embervérrel, sózd meg népek átkaival s ha meghal, balzsamozd be szivét és gyomrát s épitess neki mauzeolumot.)

Tésztások.

Tiroli rétes, camarilla falatokkal töltve.

Olasz maccaroni. (Küldj negyvenezer katonát Olaszországba s várd meg mig azokat ott macaronivá apritják, akkor légy nagylelkü, s küldj másik negyvenezeret. a kik visszahozzák.)

Forditott kása. (Végy félmillió megtért pecsovicsot rakd őket hivatalba s vigyázz: hogy meg ne égesse a szádat.)

Barátfülek: (tout a la nature.)

Püspökfalat; (papi jószágok elvételének félelmével.)

Plumpudding a la monarchie. (Végy kilencz nyomoruságban élő népet, főzd ki a zsirját s hintsd be sötétséggel, rakj fölibe papokat és főrendeket, hints rájuk egy réteg titulust, tedd fejükre a tróut, ültess bele egy mézeskalács-bábot, s támogasd meg szuronyokkal és kötözd meg lánczokkal, hogy el ne düljön.)

Sültek.

Systematicus tekenősbéka. (Süsd meg a táblabiró politicát, tégy hozzá logikát, és szerecsendió virágot, rakd körül okos gombával és ne egyél belőle.)

Egy tál fekete sárga császármadár.

Egész bárány lefőzve. (Ezt legjobban tudja készíteni a Martius. Czélzás egy hasonnevü népszónokra.)

Tolnai szarvas czimer a la Alvinczy (nemzeti szalmalángnál megpiritva.)

Foglyok kirántva: (tudniilik: statusfoglyok, kirántva tömlöczeikből.)

Fontolva haladó csigák.

Udvari keresztes dámák: (mint schnepfek.)

Torták.

Keserű mandulatorta: (közteherviselés és jogegyenlőség mintájába öntve.)

Olla potrida a la corpus juris: (összetépett armálisok, elavult privilégiumok, tyukodi fütykösök, diplomák, nemesi-czimerek, longae litis pörök stb.)

Végre jön a püspök ital.

És legvégül mint illik a fekete leves (lásd 4. szám alatt).

70.

Bizalmi hévmérő.

40. fok. Forrpont. Az 1848-dik III. Törv.-czikkely kihirdettetik. Ünnepélyes proczessiók zászlókkal és fáklyákkal, gratuláló dictiók, népgyülések, cocárdák, vörös tollak és égrevigyorgó boldogságos arczok.

39. fok. Sajtószabadság.

Placatumok minden utcza-szegleten, vörösek, fehérek, zöldek: némelyik nagyon is zöld; proclamatiók tele hadizenéssel, meg nem történt ujságok, kardcsörgető versek, puska- ágyu-ropogás: papirosra festve. Ellenséget nem találván, mindenfelé győzedelmeskedünk. Viczczek a censorokra.

38. fok. Népszabadság; urbér elengedés.

Háromezer földesur örömtől ragyogó arczczal hirdeti jobbágyainak: hogy többé nem szolgálnak nekik.

Az ajándékot adók igen nagylelkü, az ajándékot kapók pedig igen savanyu képeket csinálnak. Amazok gondolnak a kármentesitésre, emezek pedig nem tudják: hogy a török jön-e, vagy a tatár?

37. fok. Magyar szinek.

A pántlika-árusoknak nagyon jól megy.

36. fok. Lutrik bezáratása.

Mindenki várja, hogy mikor mond a császár kridát?

35. fok. »A miniszterium a hadügy kezelését átveszi.«

A budai várparancsnok eldug 30 mázsa lőport s nem akarja felnyitni az arsenált.

34. fok. A németek lejönnek Bécsből csókolózni.

A nemzeti szinház kivilágittatik, zászlók adatnak cserébe.

33. A Martius valamit mond.

Harminczezer nemzetőr kiáll a papiroson a miniszterium védelmére.

32. fok. Hivatalok osztogattatnak.

A miniszterelnök kapuja előtt egyik hintó a másikat éri. Vannak elégült és elégületlen arczok.

31. fok. A hadügyminiszter megérkezik Olaszországból.

Jubileum. Mind azt hiszszük: hogy már most magyar hadseregeink is utána jönnek.

30. fok. Király ő felsége megkinálja a hű magyar nemzetet kétszáz millió statusadóssággal.

A hirlapok kirántják a papiros kardot, s azt mondják: nem! soha! semmit!

29. fok. Az Unio Erdélyországgal megtörténik.

Te Deum laudamus. Mindenki hiszi: hogy már most olcsóbb lesz a só.

28. fok. Kétszázezer nemzetőr fogadást tesz az utolsó elhulltáig védni a hazát.

Mindenik azt hiszi: azaz utolsó én leszek.

27. fok. Hire támad, hogy a székely katonák már megindultak.

Mindenfelé csak székelyvitézségről hallani anekdotákat.

26. fok. Deputatiók jönnek Bécsből, Párisból és Sztambulból a magyar nemzet rokonszenvét kikérendők.

Deputatiók küldetnek vissza a rokonelvü nemzeteket a magyarok segitségéről biztositandók.

25. fok. Az olaszok folyvást győzedelmeskednek.

Az ellenzéki körbe IX. Pius pápa rendes tagnak bevétetik. (Valóban igy volt. J. M.)

24. fok. A pragmatica sanctió ellen beszédek tartatnak.

Az emberek egymásra néznek s azt kérdik: ki az?

23. fok. A Felséges császár Bécsből elutazik, nem tudni hová.

A jó magyar nemzet kosztot, quartélyt ingyen kinál neki, csak jöjjön ide.

22. fok. Zágrábban valami krawall történik.

A táblabirák azt hiszik, hogy pipaszárral szét lehet verni az egészet.

21. fok. A kétfejű sasok repülni tanulnak.

Szerencsés utat kivánunk nekik.

20. fok. Az Ypsilonok ünnepélyesen kiküszöböltetnek.

Chyky táblabiró áldozatokat tesz a hazáért, de hisz örömest hagyja elvérzeni ypsilonjait, mert ez a hon üdvéért történik.

19. fok. Az egyenlőség elve polgári és vallási tekintetben kimondatik.

Melynek következtében miniszteri parancsnál fogva csakugyan be is záratnak — Kassán — a zsidó boltok.

18. fok. Pesten elhatároztatik: hogy házbér nem fog fizetődni.

A kormány nem egyez a petitióba. Ez kissé megingatja a bizalmat.

17. fok. A »Budapesti Hiradó« nem tudja hogy mit beszéljen?

Sokan azt hiszik, hogy megtért.

16. A nemzetőrök kirendeltetnek fáklyászenékre fáklyát vinni.

Nemkülönben bizalmat szavazni a hatvani utczában. (A miniszterelnöknek. Ekkor még nagy barátságban voltunk a Martiussal. J. M.)

15. A macskazenék divatba jönnek.

A magyar nép kezdi a nagy nemzetek civilisált szokásait elsajátitani.

14. Báró Lederer macskazenét kap. (Budai várkormányzó volt. Hires pöreset lett e macskazenéből. J. M.)

Báró Lederer egy pár macskazene-dilettanst agyonveret. A barricadok nem akarnak sikerülni.

13. fok. A katonaság felesküszik az alkotmányra.

Nagy ünnepély, mézeskalácsot árulnak, mindenki hiszi, hogy ezzel meg van mentve a haza.

12. fok. Ö Felsége hosszu levelet ir az ő horvátjaihoz, Jellasichot

ünnepélyesen leteszi hivatalából s hazaárulónak nyilatkoztatja.

Magyarországon nincs ember, a ki ne hinné, hogy no most Jellasichnak vége, fejét veszik, felakasztják, a horvátok meg fognak ijedni.

11. fok. Neveztetnek ki számtalan tisztek számtalan zászlóaljakhoz.

Magyar ember szentül hiszi, hogy azok a zászlóaljak csakugyan léteznek valahol.

10. fok. A katonatiszteknek megengedtetik bajuszt ereszteni.

Ez hatalmas coup d'état volt, mondja magában a táblabiró.

9. fok. Magyar pénzek veretnek.

Lesz tehát a miről bennünket megemlegessen a maradék!

8. fok. A Közlöny csatahireket közöl.

Vidéken azt hiszik, a kik a Közlönyben hisznek, hogy a magyarok vasból,a ráczok pedig vajból vannak.

7. fok. Rettenetes sok magány hir kószál.

Elesett tizezer rácz, két annyi elfogatott, három annyi a Tiszába fulladt, Jellasich fogva van; a préda felszámithatatlan; a magyarok közül a veszteség, egy lovas, két gyalog, három sebesült. Egy kapitánynak keresztül lőtték sisakját. Egyéb baj nincsen. A táblabiró hisz és üdvözül.

6. fok. Az országgyülés pedig összeül.

Könnyebben lélekzik az egész nemzet. Szép szavakban nem lesz fogyatkozás.

5. fok. »A kétszázezer katona és 42 millió adó heventében megszavaztatik.

Országos jubilaeum. Magyarország boldogsága alá van irva; az édes kedves optimisták azt hiszik, hogy e kétszázezer vitéznek egyéb dolga sem lesz, mint Magyarországot megvédelmezni.

4. fok. A minoritás végképeni eltörpültetése.

A táblabiró másodszor hisz és idvezül. A táblabiró harmadszor is hisz és idvezül.

3. fok. A király megigéri: hogy Budára jő lakni.

A jólelküek azt hiszik: hogy már épitik is számára a királyi lakot.

2. fok. Mészáros Lázár le megy a ráczok ellen.

Mindenki hiszi: hogy addig vissza sem jő, mig őket szét nem veri.

1. fok. Az országgyülés két nap disserál a pálinkafőzésről.

Ez már aztán a parlament, gondolja magában Bárány táblabiró.

0 fok. Rosz hirek és jó hirek.

A politica rendes kosztosai nem tudják: hogy mit higyjenek. Országos sem ide sem oda.

1. Minus! Zágrábban leteszik a királyt.

Mi a tatár? nem akasztatja fel őket a miniszterium?

2. Megégetik a Nádor arczképét.

Ezeket sem akasztatja fel a miniszterium?

3. A ráczok pusztitnak mindenfelé.

Hát már senkit sem akasztat fel a miniszterium?

A táblabiró restelkedni kezd.

4. Az olasz ügyben veszt a baloldal.

A jobboldal nem igen látszik dicsekedni a győzelemmel.

5. A katonaság nem akar engedelmeskedni a magyar kormánynak.

A táblabiró nép elereszti fülét farkát, s gondolkodóba esik.

6. A katonaügy nem ugy üt ki, a mint hittük. A fekete-sárga zászlók, a kétfejü sasok, a rexum linxum, a fehér frakk és mogyoró-pálcza visszajönnek.

A táblabiró kiveri pipáját s azt mondja: hogy de már ez furcsa.

7. fok. A szent-tamási ütközetet elvesztjük, a katonák a nemzetőröket szidják, a nemzetőrök a katonákat: az ujságirók mind a kettőt.

A táblabiró haragszik, de nem meri magának megvallani, hogy kire?

8. fok. A statusadósságok elfogadtatnak.

Országos káromkodás, a nemzet csóválja a fejét.

A táblabiró nyugodtan várja: hogy csakugyan te-

remt-e az Isten semmiből valamit? Magyarország üres ládájából kétszáz millió forintot?

9. fok. A kormány odaengedi a horvátoknak Horvátországot, a ráczoknak a Bánátot, az oláhoknak Erdélyt, a tótoknak Felső-Magyarországot, a németeknek a királyi városokat.

A táblabiró félni kezd: hogy ha ez igy megy, egyszer majd előkerülnek a Marahánok és Dákok utódai, s ugy visszakövetelik Kecskemétet és a Kunságot, hogy jobban sem kell.

9. fok. Radeczky minden ujságirót felakasztat, az ártatlan Közlönyét kivéve.

Patrona Hungariae ora pro nobis!

10. fok. Magyarország alkotmány helyett kap kancsukát, a hivatalok németekkel töltetnek be. Az ország adó alá vettetik, a kaputos emberek fejeire dij szabatik.

Vannak, kik gyanakodni kezdenek, hogy aligha mennek igen jól a dolgok. Azonban még ez csak sejtelem.

11. fok. Kimondatik: hogy ezentul Magyarországot Colonia Sclavának fogják nevezni: Jellasich kineveztetik propreatornak.*)

A táblabiró szeme egyszerre felnyilik, káromkodnék, de nem ér rá. Bújában az egész nemzet el kezd verseket irni, keservesnél keservesebbeket.

12. fok. Következik Sziberia.

Ott pedig hideg van.

71.

Probáljátok csak az alföldi emberrel elhitetni: hogy jön a rácz; azt fogja rá mondani, hogy ő azt a sipkájával leborítja.

Probáljátok a kunokkal, hajdukkal elhitetni, hogy bizony bátor legények azok a ráczok is, hogy egy nap alatt sánczot hánynak maguk előtt: hogy igen jól lőnek, s esőt és zivatart, és napszurást ki tudnak állani, ti se legyetek hát lusták, hanem keljetek föl; mert az ellenséget nem győzi le megvetés; meg sem merem mondani, hogy mit kapnátok érte?

---

*) Sajnos, hogy ez a jövendölés, a mi csak tréfának volt szánva, olyan komolyan megvalósult. J. M.

Mit tettünk a legveszélyesebb időkben?

Mindig kibeszéltük, a mit tenni akartunk.

S soha sem tettük azt, a mit kibeszéltünk.

Ez aztán nem vers, hanem igaz.

Ha még e philosophiának soká lesz kelete, megérjük, mitől isten és saját jó voltunk őrizzen meg bennünket: hogy

Intra Hungariam non est vita.

72.

Variátiók e théma fölött: a király beteg.*)

A király az Isten képe. Hát az Isten képe beteg?

Ha az Isten beteg volna, a nap elvesztené fényét, a csillagok megfagynának, a föld nem hozna virágot, az ég kék helyett zöld lenne, a hegyek tüzet okádnának, a holdból piros vér folyna, a tejut megfeketülne s égő üstökös csillagok járnák keresztül kasul a világot. Akkor volna a pokolban drága dolog!

Hátha a földi Isten megbetegszik; ne legyen-e az is nagyszerű?

Ne érezzék-e a népek keservesen: hogy a király beteg?

Ne folyjon-e a népek szivéből piros vér, szemeikből égő köny? ne legyen-e szabadságok letiporva; mert a király beteg?

Ne érezze-e meg egy egész ország fogcsikorgatással: hogy a király beteg?

Ha egy embernek feje fáj, nyakára tesznek flastromot.

Ha egy nemzetnek feje beteg, a nemzet nyakára tesznek érte jármot.

Ha az embernek a feje fáj, nadályokat raknak keblére, s karján eresztenek vért?

Ha egy nemzetnek a feje fáj, a nemzet keblére kell rakni a nadályokat, a nemzet karján kell eret vágni?

Miért van hát az embernek feje? Azért: hogy legyen a kalapját hová tenni?

Imádkozzatok: hogy a király ne legyen beteg!

Doctor camarilla elkészitette a recipét: imádkozzatok.

---

*) Iratott e czikk azon keserű benyomás alatt, midőn az országgyülés küldöttei, kik ő fölségét meghivák Budapestre, azzal a hirrel jöttek vissza, hogy a király nem teljesítheti az ország ez ohajtását, a mitől pedig a kitört véres viszály megszüntetése függött: — mivel beteg.

Kétszáz millió statusadósság ezüstben aranyban, az első orvosság: adjátok meg és imádkozzatok!

Kétszáz ezer katona, frakkban, német lábon, a második orvosság. Adjátok meg és imádkozzatok!

Kétszázezer pecsovics és jezsuita, mint magyar hivatalnok, harmadik orvosság: vegyétek be és imádkozzatok!

Pénz és hadügyi tárczák; negyedik orvosság. Adjátok vissza és imádkozzatok!

Pragmatica sanctio, ötödik orvosság; higyjetek benne és imádkozzatok!

Alkotmányos szabadság, porrá törve és elpárolgatva: felejtsétek és imádkozzatok!

Háromszáz democrata feje, mint hideglelést üző labdacs Hetedik orvosság. Vágjátok le és imádkozzatok.

Hogy a király gyógyuljon meg! Hogy az Isten képe ne legyen beteg, hogy a nemzet feje ne gyöngélkedjék.

73.

Ezennel közhirré teszszük: hogy ha mi egy tarokkártyát ketté vágunk s arra ráirjuk: hogy egy forint, az azonnal pénz. A ki el nem fogadja, azt felakasztatjuk.

Gaymüller
financ.

Báró Jellachich, ia
Pannonia királya (P. H.)

74.

A legelső magyar proclamatiókat a katonasághoz Hajdu János huszár osztotta ki Lembergben.

Ő egy lengyel utastól kapta azokat, oly utasitással: hogy csak magyar katonáknak adjon belőle.

A jó huszárok aztán elvitték egy ősz öreg strázsamesterükhöz a kapott nyomtatványt s kérték, hogy olvassa el nekik; két nap alatt megtanulta mindegyik a mi benne volt könyv nélkül; s harmad nap megszökött Lembergből valamennyi.

Hanem szegény Hajdu Jánost elcsipték, hadi törvényszék elé állitották s elitélték tizesztendei fogságra.

Történt azonban, hogy egy transport katonaságnak olasz tisztje meglátta a kezébe adott foglyot s őt maga elé rendelvén kérdezé: hogy hova maradt a regementjétől?

Ő felelé: hogy ezrede Magyarországra ment.

»Hát kend ilyen amolyan adta szedte vedte, káromkodék a tiszt, mért nem ment vele? mit eszi kend itt hijába a lengyel kenyeret? takarodjék mindjárt haza! erre amarra teringette.«

Hajdu János uram alig akart hinni a füleinek, s azt felelte: hogy köszöni.

Hát a lova hol van kendnek?

Hát megkövetem, lovon mehetek haza?

Ejnye hát még kend azt sem tudja felérni ökéllel, hogy a ki huszár, az lovon jár?

Szegény Hajdu János alig tudta magát tartóztatni, hogy kezet ne csókoljon az áldott tisztnek, az pedig még egyszer hatalmasan összeteremtettézte katonái előtt, adott neki egy pár forintot s fegyveres erővel kisértette a határszélig, megparancsolva, hogy vissza ne merjen jönni!

Nem is állt meg a jó ember, mig az ezredéhez nem ért.

Hanem azt az olasz tisztet a hányszor emliti, mindannyiszor megemeli a süvegét.

75.

*** Fiam, ha háboruba mégy, e következendő dolgokra figyelmezz:

Soha se számláld meg az ellenséget, mert az aequatiókat nem a háboru számára találták föl.

Soha se fuss az ellenség elől, mert kimelegedel s tüdőgyuladást kapsz s abban halsz meg.

Soha se fordulj meg a golyóbis előtt, mert annak mindegy, akár hátul talál, akár elől.

Soha se vigy pénzt magaddal a csatába, mert mindig azon lesz az eszed.

Soha se zörgess, ha be van zárva az ajtó, hanem menj be az ablakon.

Soha se kérdezd, hogy miért? ha neked parancsolnak; soha se felelj, hogy miért? ha te parancsolsz másnak.

Soha se egyél magad elébb, mint a lovad; mert te ülsz rajta, nem az te rajtad.

Soha se kérj és soha se adj pardont. Nem vagy te császár, hogy kegyelmet osztogas, ellenfeled sem az.

Soha se bántsd a közkatonát, mig tisztet látsz magad előtt. Csak az arany paszomántra czélozz.

Néma légy, ha sebet kapsz; süket légy, ha sebet adsz.

Igy aztán csak megélsz.

76.

*** Bécsből irják: hogy nagyszombati veszteségünk örömére Jellasics a Burgban tánczestélyt adott.

Ugyanezen levelezőnk megjegyzi, hogy a horvát tisztek igen jól tánczolnak s Jellasics maga nem csak a walzerben ritkitja párját, de még a hegedűben is virtuoz.

Ugyanis a szünóra alatt felragadva egy hegedűt az orchestrumból, azon a legügyesebben hegedülte el az egész Ernani ouverturet.

Kérték a jelenlevő hölgyek, hogy huzzon egy nemzeti horvát nótát, a pákozdi hős engedett az unszolásnak s húzott egyet, a melyről azt mondták, hogy igen szép.

Jelenvolt levelezőnk irja, hogy az nem volt egyéb, mint Egressy Béninek a Tiszaparti csárdása. Alkalmasint nekünk tanulta be a szomszéd s itt Pesten akarta elhegedülni s most Bécsben horvátnak mutatja be.

77.

Rövid időre közönségünktől bucsút veszek.

A csaták végeig s ez ugy hiszem rövid leend.

A hazának szüksége van karom erejére s én nem ismerek előbbvaló érdeket, mint hazámét.

Ha vissza nem jövendek, lapomat Ludasy Mór fogja az év végéig szerkeszteni.

De hiszem Istenem: hogy látnom kell Magyarország függetlensége kivivását.

Hiszem Istenem: hogy az égbekiáltó gazság nem fog diadalt ütni az igazak elvesztén.

Hiszem Istenem: hogy ama gyülevésznép, mely még rabolni is gyáva, ha szembeszállandunk vele, a vérig bántott nemzet egy kézütésétől földre hulland, mint az őszi légy.

S akkor fölemelt arczczal térendek ujra vissza.

Ha ott maradnék, meg ne sirassatok.

Ha elesem s a haza veszt, sirassátok meg a hazát, s azokat, kik benne élnek, ne azokat, a kik meghaltak.

Ha elesem s a haza győz, örüljetek s meg ne bántsátok az Istent a fájdalom könyüivel.

Adjon Isten szebb napokat.*)

78.

Édes apám: kérdé egy kis kecskeméti magyar fiu, háboruba menendő apját: hoznak-e azok a horvátok magukkal kis fiukat is?

Minek neked azok a kis fiuk kis szolgám?

Hát én meg majd akkor azokkal a horvát gyerekekkel verekedem.

79.

Meglát egy vidéki atyánkfia egy huszártisztet teljes parádéban. Odamegyen hozzá s bámulja sokáig czifra öltözetét.

---

*) A történelmi igaszsághoz való ragaszkodásból megjegyzem, hogy én bizony az egész harcz alatt se karddal, se puskával semmiféle hőstettet nem követtem el. Boldogult jó apám is insurgens hadnagy volt a napoleoni hadjárat alatt: volt egy kedvencz fringiája; a miről egyszer azt kérdezém tőle: »édes apám, vágott-e le azzal sok franczia?« mire az én lelkem apám azt felelte: »fiam; ha oda jött volna hozzám, bizony levágtam volna.« Ez volt az én harczi devisem is. Családi czimeremben is egy ágyús vitéz van. Legelső ösöm sem engedte az ellenséget közelebb jönni magához egy ágyulövésnyinél. Nekem sem volt részem másforma verekedésben, mint a hol ágyuznak. A halálra komolyan el voltam szánva mindig, de a forrójába a verekedésének nem kerültem bele soha. Tehát a harczi babérokbul egy levélre sem tartok igényt.

Azon expeditio, melyet itt jelzék, Jellasich betörésekor az alföldi népfelkelés rendezése végett indult meg Kossuth vezetése alatt. Kisérték őt Egressy Gábor, Csernátony, Rákóczy, Lopresti Árpád, s velem együtt még többen: kinek feladatuk volt a kormány vezérét megtámadtatás esetén megvédni s ha kifáradna, a népgyüléseken felváltani. Nem támadta azonban meg senki, s nem fáradt ő ki soha. Bámulatos volt a hatás, melyet szabad ég alatt tartott szónoklatai az alföldi nagy városok népében felköltöttek. A nép tömegestül ragadt fegyvert, s nehány nap alatt ötvenezer embert s e közt két ezer felszerelt lovast állított ki. Kossuth kifáradhatlan volt s mindent megmozdított az önvédelmi harczra. Holdmezővásárhelyen kapta meg Rózsa Sándor folyamodását bünbocsánatért, ki »szegény legény« társaiból több száz főnyi szabad csapatot ajánlkozott szervezni az aldunai ellenség ellen. Rózsa még akkor csak kalandor volt, nem aljas rabló; s az

Leginkább látszott figyelmét magára vonni a töltéstartó szájára aplikált rézoroszlánpofa. Végtére megszólal.

»Ugy-e bizony kérem ez ő felségének a képe?«

»Az ám; volt a felelet.«

»Ugyancsak megvénült.«

80.

A szegedi várbörtönből kiszabadított rejtélyes statusfoglyok, (többnyire olaszok) Kossuthnak egy szép faragványt készitettek emlékül. Kossuth a muzeumnak ajándékozá e tiszta sziv nyujtotta hálaoltárt.

Szegény emberek, mennyit szenvedtek és mennyi idő óta!

Némelyik azt sem tudja miért fogatott el s miért kinoztatott éveken keresztül?

Többnyire a legjobb családból való férfiak.

Egy orosz porkolábjuk volt nekik.

---

ajánlott szolgálat megérte a bünbocsánatot. Én vittem azt meg neki Félegyházára. Innen Pestre volt küldetésem Nyáryhoz, ki azonban attól a hirtől, hogy jövünk a Tisza mellöl ötvenezer emberrel, épen nem volt elragadtatva: azt kérdezte: »hát kenyeret hoztok-e nekik?« A pákozdi csatához már csak a fegyverszünetkötésre értem.

Pedig Kossuth terve hasznavehető volt. (Ezt nem én mondom, hanem egy hadászati tekintély: Rüstow.) Az ellenfél mellékhadoszlopai ellen nagy népfölkelési tömegeket állitani fel, s a helyett a velük szemközt álló hadtestekből a rendes katonaságot mind a felduna hadsereghez vonni s azzal az ellenfél főerejét, Windischgraetz hadseregét verni le. De nem fogadtak neki szót, minden egyes hadtestparancsnok azt állitá, hogy az ő állása a legfontosabb, nem nélkülözheti a rendes csapatokat.

A bécsi forradalom kitörése után Kossuth kettőnket Csernátonyval felküldött Bécsbe, az ottani felkelő csapatok vezérét felszólitani, hogy erélyes támadással segitsenek a már akkor a határon álló magyar hadseregnek s szoritsuk két tüz közé az osztrákot.

Útközben Komáromba is be kellett térnünk, az ottani várparancsnokot Majthényit felszólitani, hogy minden nélkülözhető rendes csapatot és különösen tüzérséget küldjön a Lajtha melletti táborba. Minő látvány volt az rám nézve! mikor éjjel holdvilágnál megérkezünk Komáromba egy ideiglenes tutajhidon át; mert a rendes hid is elpusztult; szülötte városom egészen le volt égve; kormos falak egész utczaszámra. Minden házat ismertem itt, lakóik barátaim, rokonaim; s most az üres ablakok meredeznek reám; kormos gerendák zárják el a kapukat. Senki sem lakik a városban. Nekünk a várba kellett sietnünk. Soha sem láttam nagyobb orrt embernél

Egyszer egy öreg rab azt találta mondani, midőn a silány árpakenyeret kiosztá közöttük.

»Minő ez a kenyér!«

S az a nemember e szavaiért megkötöztette a nyomorultat egy koporsószerű ládában hasra fektette, s ugy tartotta egy fülkében negyvennyolcz oráig.

Mennyi nemét találták fel számukra a kinzásnak!

81.

II. Rákóczy Ferencz fogsága.

Négy nap alatt háromszor került e mű szinpadra, a szinház mindannyiszor csordultig tele.

A közönség ujra él e darabban.

Minden helyzete, minden szava e műnek hű a multhoz és igaz a jelenhez. Rákóczy Ferencz mint gyermek jezsuiták által jezsuitának nevelteték, körül volt véve a bécsi udvarban für-

---

mint Komárom akkori várparancsnokának volt. Tudva van, hogy I. Napoleon a nagy orrt tartotta embereinél a hűség biztosítékának. Majthényi azonban nem adott nekünk katonát; azt mondta: hogy a mi van, az magának is kell.

A legelső kiábrándulás Bécsben ért utol. Minden nehézség nélkül jutottunk el odáig. Ellenséggel csak egy útféli csárdában találkoztunk, vasasok voltak. Azokkal még kedélyesen elbeszélgettünk és poharaztunk, mialatt kocsisunk a lovait itatta. Nem bánták,a kármi járatban vagyunk. Ha bánták volna, bizony talpunk alá fuj a szél.

Bécsben azonban mondhatom, hogy sem azt a lelkesülést nem találtuk, a mit kerestünk, sem azt a haderőt; de különösen nem a mozgalom vezetői részéről a helyzet ismeretét. Ezek azt hitték, hogy ez még mindig csak forradalom és nem háború. Torlasz, utczaharcz, népszónoklat és kiáltvány: ebből állt strategiájuk. Nekünk topographice kimutatták, hogy Jellasichhoz Bécsnek semmi köze; mert annak a tábora úgy van felállítva, hogy a magyar hadsereggel néz farkas szemet: az tehát Bécsnek nem ellensége. Épen igy beszéltek a magyar tábor vezérei: azok meg azt állitották, hogy nekik nem kell Windischgraeczet megtámadni; mert az nem Magyarország ellen jön, az csak Bécset jön leverni s még elég naivok voltak felszólítani Windischgraetzet, hogy fegyverezze le Jellasichot, a ki a mi ellenségünk. Az osztrák vezérek aztán nem voltak olyan scrupulosusok; hanem a mint egyesülhettek, leverték egyiket a másik után minden logika és ethika ellenére.

Hanem én abbul az ábrándbul, hogy mi rajtunk valami szomszéd nép segitsen, a bécsi expeditio után kigyógyultam.

kész kémekkel, kik minden szavát, minden pillantását ellesték a rettegett oroszlán-fajzatnak.

És a nyiltszivű magyar megtanulta nevelőitől a tettetést, megcsalta azokat, kik őt meg akarták csalni, s midőn anyja Zrinyi Ilona, buzditani jő, rég nem látott fiát: hogy ragadjon fegyvert a hazát megmenteni; — Rákoczy, tudva: hogy a falaknak fülei vannak, azt feleli rá:

»Én? a jó császár ellen fegyvert fogjak?«

Hallottátok volna azt a kaczajt, azt a convulsiv vidámságot, melyre e szavak után a közönség rendesen kitör. Minő nevetséges eszme! minő groteszk gondolat! Egy férfi, ki a jó császár ellen fegyvert fogni nem akar! Az ember nem bir az arczának elég tettetést parancsolni, hogy még is mindenki meg ne lássa rajta: hogy hisz ez a fiu most tréfál.

Még ha kipiszegték volna azt a mondást, akkor csak volna reménység; de kikaczagták, dörgő hahotával kikaczagták!

És hallottátok volna azt a felzajgó lelkesedést, mit Zrinyi Ilona buzditó szavai idéznek elő; mint mikor a szél lecsap a tengerre s millió hullám veti föl magát, egy szavára letörülve arczáról a magára hazudott ég tükörképét.

Nem a légből vett ideál, nem kicsikart fantomok — hanem a nép lelkéből támadó igazság van itt a költészet élő alakjával felruházva. S végre midőn a távolban a lelkesítő Rákóczyi induló megszólal, a tömeg fölordit, mintha mindenki szivének legérzékenyebb húrján volna találva, egy kitartó névtelen kiáltás emeli a levegőt, minden arcz ragyog, minden szem sir, minden kéz tapsol vagy oldalához kap s fegyverét keresi.

Szent hivatása az a költőnek — a nép szivében oly szenvedélyeket felkölteni, mik ha fölébrednek, nem halnak el soha, hanem átszállanak apáról fiura, s későn, vagy korán, lángra gyujtják az életet.

82.

*** Az angol királynő mégis csak gondoskodik az ő népeiről.

Irlandban nagy az éhség, az emberek hullanak mint a légy őszkor a krumplihiány miatt.

Victoria asszony meghallja azt: hogy az ő népei nagy

fogyatkozást látnak a krumpliban s rögtön parancsot ad ki szakácsainak: hogy többé krumplit ne merjenek főzni a királyi asztalra. Igen helyesen, mentül kevesebb krumplit eszik meg a királyné asszony, annál több marad a szegényeknek.

83.

Feladat sakkozók számára.

A partie igy áll:

A feketesárga részen van egy király meg egy királyné.

Van egy futó, ez Jellasics.

Van egy bástya, ez Windishgrätz.

Van egy ló, ez Récsei Ádám.

Van két pion, — ezek a ráczok és oláhok

A három szinű részen — sem király, sem királyné.

Van egy futó, — ez Baldacci.

Van két bástya: ez Perczel és Görgei.

Van egy ló, — ez Teleki Ádám.

Van hat pion, — ezek a magyarok, székelyek, olaszok, bécsiek, lengyelek és tirolok.

Kérdés: hogy lehet a feketesárga királynak és királynénak hat huzással mattot adni?

84.

Expeditió Simonichiana.

Motto:

Elmentünk mind, le vágtuk mind, haza hoztuk mind, tudni-illik a sok semmit. — —

Mentünk mentünk mendegéltünk, — — — az az: hogy dehogy mentünk, felültettek bennünket Pozsonynál háromszáz szekérre, mert azt mondták, hogy a pesti nemzetőrök nem tudnak gyalogolni.

Később azonban kisült, hogy azért ültettek bennünket szekérre: hogy hamarább ott legyünk. — A szekerek elé ökrök voltak fogva, néhol változtatás kedveért bivalyok is.

Igy aztán nincs rajta mit csudálni: hogy fél nap alatt majd egy egész mértföldet utaztunk, még pedig tót mértföldet, következésképen hosszút.

Hogy vigan voltunk, azt tán mondanom sem kell, magyar ember rendesen vig, ha háboruba megy, ha egy kicsinyt német is.

Ha eső esett, káromkodtunk, ha a nap sütött danoltunk, há sem nap nem sütött, sem kenyerünk nem volt, lefekhettünk és aludtunk, ki milyen hosszú volt, olyan hosszan az édes haza földén, a csillagos szent ég alatt.

Végtére valahára bebotlottunk fényes Leopold várára. Nem azért mintha verset akarnék mondani, de ez a vár csakugyan erős vár. Olyan bástyái vannak, mint egy kálvinista asztag, aztán czikczak erre is amarra is, még ha az ember benne van is eltéved, hátha kivül van rajta!

De ugyan fel is volt ám szerelve ez a rettentő erősség!

Bezzeg ki volt fektetve a sánczra négy, olvasd 4 egész sugár ágyú, három-három fontos mindenik, csak ugy a mint az Isten megteremtette, felszerelés, munitio, strázsa és minden egyéb nélkül a világon.

Tán ha ledobta volna az ember a sánczról, agyon is lehetett volna ütni vele vagy két embert, a ki oda állt volna alá.

Vezér biztosunk Thanhoffer (nem kell a nevétől megijedni, egy szót se tud németül se tótul) előhivatja a várnagyot és kérdi: hogy hol a munitio?

A várnagy azt feleli: hogy van minden ágyúhoz három golyóbis, ha belefér; két ágyútisztitó mind a négyhez, meg egy kananér.

Thanhoffer azt felelte erre a feleletre: hogy ha Simonics ezt a várat beveszi, nyugodjék meg abban a várnagy úr, hogy legelőször őtet akasztatja föl.

A várnagy úr igen megörült ennek a szép igéretnek s egy óra mulva vissza jő csodálkozó képpel Thanhofferhez:

Gondolja csak milyen csoda történt? Hát lemegyek a kaszamátákba, ott találok hordókat: megkoczogtatom a pálczámmal, hát tele vannak, hát mi van bennük? Hát ágyú, puskapor és golyóbis és más mindenféle vagy két ezer lövésre való.«

Ejnye be jó, hogy az a várnagy megnézte: hogy mi van azokban a hordókban? Rögtön felrántottunk vagy harminczágyút oda a bástyákra. Két nap alatt betanulták embereink az ágyúkkal való bánást s már most nem volt egyéb hátra: minthogy jöjjön Simonics és hagyjon magába lőni.

De volt annak esze. Látva: hogy az ember egy csizmába mind a két lábát bele nem dughatja, ott hagyott bennünket s el ment a széles világba.

Mi pedig azalatt vigadtunk jó Leopold várában.

Első nap volt: serünk, borunk, pálinkánk.

Második nap: bor és pálinka.

Harmadik nap: pálinka.

Negyedik nap: igen jó viz. Sokszor a mennyországból is kaptunk hozzá zulagot.

Egyszer aztán hire futamodott: hogy a mai szent napon Simonics-csal fogunk verekedni Jabloniczánál.

Utczu erre lóra kaptunk — na de először elmondom: hogy miként kaptunk lóra?

Hát lovunk persze nem volt; de ez se baj, ott volt gróf yné aszonyság ő méltósága.

Tehát elment ő hozzá egy hadnagy, egy tizedes, meg tiz jó legény lovat kérni.

A tisztelt grófnő igen magas tonushoz lévén szokva, a mit még akkor tanult, mikor Bécsben pogácsát és más egyebet is árult, tehát a hadnagy igen megbecsülte s kért tőle lovakat jó pénzért.

Van a grófnénál egy sárgaképü, feketefogu obester, mit csinál ott mit nem csinál, az nem ide tartozik, hanem ugy látszott: hogy ezuttal ő volt a tolmács.

»Bizony nincs lovunk uraim, a ménésen van valamennyi és mind igen szilaj, nem lehet megfogni.«

»Köszönjük azt, a mit nem lehet megfogni, de majd megnézem én előbb az istállót!« mond a hadnagy.

»Soha se fáraszsza magát, nincs ott két strupirt parádégaulnál egyéb.«

De biz a hadnagy lefárasztotta magát s utána fáradt a Herr Obester s hát az istállóban száz darab szebbnél szebb lóra akadtak.

A hadnagy válogatni kezdett. Az obester az elsőre azt mondta: ezt nem lehet, a másodikra: azt sem lehet.

Nem lehet kiált a hadnagy: tizedes! meg vannak-e töltve a fegyverek?« meg! kiáltá tizenegy torok.

Ekkor aztán mindjárt lehetett.

Ötven lovat kiválogattunk. Utalványoztuk négyszáz pen-

gővel darabját, s ott hagytuk az ötvenet, meg a vén Obestert. Lovagolhat rajtuk a grófné még eleget.

Reggeli tiz órakor kiállitottak bennünket s délután háromkor inditottak el. Ez alatt vezérőrnagyunk Galgóczra jár s az alatt Simonics kiszökött az orrunk elől.

Mi aztán egész nap ütöttük a nyomát, egész nap masiroztunk, mindig láttunk magunk előtt félig fekete, félig fehér alakokat: az ott Simonics! azok a svalisérek! s mire oda értünk, asszonyok voltak, kik a felső viganójukat a fejőkre teritve portyáztak a falun kivül. Hallottuk is: hogy az oldalunk mellett a hegyen tul szörnyen ágyuztak. Sejtettük, hogy ott aligha nem lövöldöznek.

Siettünk aztán, toltuk az ágyukat mi is, hogy el ne maradjunk a requiemtől, s két órai dühös gyaloglás után kibukkanunk a sikra, hát egy falu előtt ott áll a nagy sereg, megakadva egy lerontott hid előtt, melyen az ágyukat nem tudta átszállitani.

Neki rugtatunk tehát a nagy seregnek mi is bátran és elszántan, kivált miután láttuk, hogy az tulajdon seregünk, mely hátulról támadta meg Simonicsot, mig mi nekünk elébe kellett volna kerülnünk.

Az már akkor tul volt az operenczián.

Na de igazán mondom, mikor rábukkantunk a táborra, azt gondoltuk, hogy az az ellenség s azzal a jó szándékkal mentünk rá: hogy közébe puskázunk.

Egész ellenkezően járt velünk vagy tizenhat polyák katona az meg tulajdon seregének nézett bennünket s közibénk jött s alig hitte: hogy nem abba a companiába tartozik, mig nyakon nem ragadtuk.

Ezeket az eleven trophaeumokat el is hoztuk magunkkal. Jól jártak szegények.

A magyaroknál a hadi foglyoknak jobban van dolguk, mint Simonicsnál a kapitányoknak.

Igy végződött a kétes kimenetelü Leopoldvári expeditió.

Mi nyugodt lélekkel térhetünk haza; senkit sem öltünk meg, minket sem ölt meg senki.

Esti Lapok.

1849. mart. 15.

I.

Ha én kend, kend is kend.

Kedves Tancsics komám!

Kend igen becsületes, jóravaló, jámbor életű ember.

Kend igen tiszteletreméltó republicánus érzelmü, szabadelvü fiatal ember.

De ha´én kendnek azt mondanám: hogy én kendnél soha életemben okosabb embert nem láttam, akkor nálamnál szemtelenebb hizelgő nem volna Európában.

No iszen besavanyított kend azzal az alkotmányjavaslattal a tegnapi napnak! ezt még a sült ökör sem hozhatta helyre.

Pusztitmány az lelkem, nem alkotmány.

Itt már kend nem csak a földet hiszi feloszthatónak, hanem még az emberi ész tehetségeit is.

Kend azt akarja: hogy senki se viseljen tovább egy évnél egy hivatalt, 18 évtől 20-ig legyen katona, ha hivatalt akar kapni.

Szép gondolat ez Tancsics, sokért ne adja kend.

Már most képzeljen kend magának egy husz esztendős katona ifjut, ki 21 éves korában lesz fiscalis, 22-ben jegyző, 23-ban mérnök, 24-ben polgármester, 25-ben orvos, 26-ban tábori kovács, 27-ben szinházi director, 28-ban alispán, 29-ben pandur-káplár, 30-ban philosophiae professor, 31-ben harangozó, 32-ben Közlöny-szerkesztő, 33-ban calefactor, 34-ben rendőrminiszter, 35-ben tömlöcztartó, 36-ban generális, 37-ben kis biró, 38-ban egyházfi, 39-ben pénztárnok, 40-ben orgonista, 41-ben jánitor, 42-ben esztergomi érsek, 43-ban szőlő-pásztor, 44-ben

postamester, 45-ben miniszter-elnök, 46-ban főpallér, 47-ben kasznár és igy tovább.

Gyönyörű dolog volna az ugy-e Táncsics, ha igy sorba menne a hivatal az emberen? senki sem tudná: hogy esztendő mulva mi fog lenni? s mikor észrevétlenül belejutna, rögtön értene mindenhez, a mit rá nyomtak? Hiszi-e azt kend Tancsics: hogy vannak olyan hivatalok, a mikre szerencse, ha egy városban egy hozzáértő ember akad; hiszi-e azt kend: hogy a világon minden hivatalra előre kell készülni, néha még az előrekészülés is kevés, ha az ember természettől arra nincsen szánva? Már pedig higye el, hogy ugy van.

Kend azt akarja, hogy minden hivatalnok egyenlő fizetést kapjon.

Ez által azt nyerné kend, hogy az olyan hivatalokra, a mik nagy fejtöréssel járnak, nem kapna arra való embert; nem mondom, hogy nem akadna egy csomó kukoriczapásztor, aki ezer forintért elvállalná a financzminiszterséget, hanem ha azt akarja kend, hogy olyan embereket rakhasson hivatalba, a kik a magok szakmányához értenek, bizony meg kell azt fizetni édes komám, akár milyen republicánus időkben.

Nem azt fizeti itt meg a status, hogy ki mennyit bir dolgozni, aránylag mennyit bir megenni, hanem hogy kire mennnyi szüksége van?

Hanem már azért csakugyan nagyon le lenne kötelezve a status a kend feltaláló tehetségei iránt, ha ezek nyomán minden 18—20 éves ifju katona lenne.

Ebből az a kettős haszon volna, hogy eképen soha sem lenne a státusnak veterán katonája, hanem e helyett tartana egy millió ujonczot s ez darabját 150 p. fttal számítva, kerülne a statusnak 150 millió forintjába évenkint.

Kendből nem lesz financzminiszter Tancsics.

Kend azoknak, kik a szabadságharczban résztvesznek, de földjük nincs, igér fejenkint 20 hold földet a pártütők vagyonából. Ebben a harczban ez ideig legalább résztvett 400 ezer ember. És igy kellene kendnek kiosztani 8 millió hold földet. De hátha még, mint alább inditványoza kend, az egész népnek fel kellene támadni, mintegy 8 millió ember közt lenne kiosztandó 160 millió hold föld. Ennyi tán egész Európából sem telik ki.

A mit kend a vármegyei reformról szólt, az ellen nincs kifogásom. Nem merek hozzá szólani, mert nem értem: hogy mit akart kend ott mondani?

Abban is igazsága van kendnek: hogy a falusi tanitóknak épen annyi szüksége van, mint a városiaknak, kivált miután Eldorádoban a városi élet nem drágább mint a falusi.

Hanem az adókulcsot egy kissé sokallom. Száz forint értéktől 4 forintot fizetni adóba, nem tréfa; egy hold föld árendája évenkint 3 forint, egy hold föld értéke száz forint, és igy fizetne az ember a földétől egy forinttal többet, mint a mennyit bevesz. Kendtől Táncsics az ember megvárta volna, hogy semmiféle adót se fizettessen vele.

Legjobb pont az egészben a 45-dik, melyben kinyilatkoztatik: hogy ezek helyett más fog készitődni.

A mi ott a harmadik szakaszban van nyomtatva, azt vagy én nem értem, vagy kend nem érti, s igy quittek vagyunk; a II-dik szakaszban kend magát, mint hadvezéri talentumot mutatja be, melyből ismét az a tanulság: hogy kend igen derék beletes ember, de aztán semmi egyéb.

II.

A király felesége.

Halljátok csak, milyen szép anecdotákat talál ki a katonaember, ha elbusulja magát.

A felső táborban általános hir, hogy a volt királyné egyetért velünk, együtt jár hadseregünkkel.

Egy titkos, rejtélyes asszony, ki mindenütt jelen van, a hol valami szükség akad elő, a ki mindenkit biztat, mindenkit segit, és szidja, káromolja Windischgrätzet, mint egy granatéros.

Ha jön egy csapat, melynek fegyvere nincs, mindjárt ott terem a titkos asszony s felfegyverzi őket pompás puskákkal.

Ha valahol megakad egy pusztában a sereg és nincs mit enni, rögtön ott van a titkos asszony s mintha a földből nőne, ugy támad mindenfelé kenyér, bor és pecsenye.

Ha valamelyik katonának nem akarnak váltani, ismét segit a titkos asszony s osztja a huszast, mint a kukoriczát és váltja a bankót fényes aranyokra.

Gyakran látják őt éjjel a vezérek tanyái közt előtünedezni, s mikor ő megjelen, mindjárt megtudják a vezérek, hogy az ellenség hol van és mit csinál?

Mikor a sereget körülkeritik, ő megyen elől s vezeti őket hegyek tetején, föld alatt keresztül az ellenség háta mögé.

Elfogja az ellenséges vezérek leveleit s a mieink kezébe adja.

Ilyen dolgokat cselekszik, egy ismeretlen asszonyi alak, a mi táborunkban; a ki nem hiszi, kérdezze meg akármelyik katonától, a ki onnan jött.

Azt hiszik, hogy ez senki egyéb, mint a detronisált királyné, ki boszút akar állani azon méltatlanságokért, miket vele elkövettek.

III.

Megint Tancsis.

Mihály, Mihály, miért kisértesz engemet?

Kendre nézve nevezetes nap a marczius 15-dike, azon napon szabadítá ki kendet börtönéből a pesti nép, kit a kend tömlöcze ajtajáig Petőfi és én vezeténk.

Ezzel ugyan jobb lett volna elhallgatnom, mert nem hiszem, hogy az ország érdemrendet adjon érte, hanem csak azért mondom, hogy kend ezelőtt egy pár hónappal, mikor a nevemet emliteni hallotta, azt mondta: nem ismerem ezt az embert. Rövid a kend emlékező tehetsége.

Legujabban pedig egy pamphletet olvastam kendtől, melyben azt igéri: hogy a forradalomról akar beszélni, de a melyben még eddig egy szó sincs a forradalomról; hanem van annál több szó az Esti Lapokról, és sok szidás és káromlás azokra, kik a Habsburg dynastiával egyezkedni akarnának.

Kend ugyan váltig elismeri: hogy az Esti Lapok soha egy szót sem szóltak e tárgyról, még azt is elismerhetné: hogy épen az ellenkezőről beszéltek, hanem azért még is minden harmadik sorban az a korollarium: hogy igy amugy ütné, nyuzná az Esti Lapokat, ha azok valaha alkudozni kezdenének.

Kend czitál a Martiusból valamit az Esti Lapok ellen, a mit a Martius nem mondott; azt kend ott rögtön egy ülőhelyében elhiszi, bebizonyítja, refutálja, megint nem hiszi el, s utoljára azt mondja: hogy ha valaki ezt vagy amazt gondolná magában, akkor kend vörös zászlót venne a kezébe és mindjárt elmenne vele Vámos-Pircsre gyalog, és sok más dolgokat cselekednék.

Kend épen ugy tesz, mint az egyszeri strázsamester, ki, mikor pofon ütötte a közlegényt, azt mondta neki. »Te! te most magadban bizonyosan azt gondolod: hogy én gazember vagyok; ha még egyszer azt mered gondolni, lehuzatlak s huszonötöt vágatok rád.«

Kend aztán mond drága dolgokat azokról a czikkeimről, a miket a Közlönyben irtam. Meglehet: hogy kend azokat nem értette, valamint én sem értek mindent, a mit kend ir? ez mind kettőnk közös hibája.

S mind ezekből végre szépen kisüti kend: hogy van egy párt, mely a Habsburgokkal alkudozni akar, azt meg kell ölni, nyársra kell huzni; kend ugyan nem állítja, hogy az a párt az Esti Lapokban van, de nem is tanácsolja.

Hallja kend Táncsics!

Hogy esnék kendnek: ha én elkezdenék itt arról beszélni, hogy milyen üdvös és szükséges dolog volna Magyarországon egy Bedlámot épiteni, s minden harmadik szóban előhoznám: hogy én ugyan nem akartam Táncsics Mihályra egy szóval is czélozni, s a közben folyvást beszélnék a dijoni és bicetrei elmétlenek intézetéről, s kendet folyvást emlegetném?

Ugy-e furcsa volna?

No de én ezt nem teszem, hanem szólok kendhez barátságosan.

Kend igen derék, becsületes, talentumos fiatal ember.

Kendből még lehet igen jó festő, tán muzsikus is, vagy mechanicus vagy egyéb efféle. De politicához annyit sem ért kend, mint tyuk az abéczéhez, politicus nem lesz kendből soha, még csak politicus csizmadia sem.

Kend egyik szavában azt mondja, hogy iszonyu republicanus, a másikban pedig azt: hogy kendnek mindegy, akárki lesz a király, — csak egy gyereknek a szemét kellene bekötni s az nyulna a sokaság közé, egyet kihuzna mint a lutriban és az bátran megkoronáztathatnék.

Ezt mondja kend szóról szóra.

Hogy lehet republicanus fővel ilyent még csak gondolni is?

Beszél aztán kend a Márcziusról, azt meg azért szidja, hogy miért akar alkudni a nemzetiségekkel? Már ezen a téren félek kendtől, mert engemet kezd pártolni.

És félelmem nem ok nélküli. Kend azokat a nemzetiségeket megapritja, ledögönyözi, lekaszabolja, földhöz veri, kiirtja, csakhogy a Marczius ne szövetkezhessék velök.

Megálljon kend. — Még a nem alkudás és a kiirtás között van egy kis tér.

Ha valakinek uj jogokat nem akarunk adni, még abból nem következik, hogy a régieket is elvegyük tőle. Kend a

Habsburgokra annyira haragszik, hogy még nyelvrokonaikat is ki akarná irtani, de nem jut kendnek eszébe: hogy az irtóháboru a magyart is csak ugy fogyasztaná, mint a németet, s ezt nem hinném, hogy kend nagyon kivánná.

A mi azt a kend által készitett imádságot illeti, már megengedjen kend, de ha az ember még olyan republicanus is, ha az Istenhez beszél, mosdottabb szájjal beszéljen.

Hasonlatos ama czigány prédikációhoz, mely igy kezdődik: »Irgundum gule, csororum sordikhécz sophengyule gagyule.«

S mely szól ilyen szép szavakban:

»Te uram nagyszemü Jupiter! Ifriszkum, czifriszkum, czingere bingi, őrizz meg minket minden ártalmas vadaktól, a fótos nadrágtól, a szilaj csikók megpatkolásától és a katonaságtól.«

Például a kend imádságában.

»Változtasd uram azon hazánkfiát, ki tán tanácsolni fogná, hogy a Habsburgok még egyszer Magyarország fejedelmei legyenek, változtasd őt kérünk, olyanféle barommá, mely ökröt és szamarat együtt ábrázoljon: szarvai és fülei közt homlokán legyenek e szavak: ez az, ki a Habsburgokat fejedelmül óhajtotta; és e barmot alakitsd oly formán, hogy hátán legyen egy Habsburg ivadék, kezében korbácscsal, s a kettős ábrázolatu barmot szünet nélkül korbácsolja: és ne engedd e barmot legalább ezer évig megdögleni, hanem tedd kötelességévé: hogy egyik országból másikba tévelyegjen stb.«

»Midőn körmöczi aranyat látnak, görcsök rántsák össze minden tagjaikat stb.«

»Midőn magyar huszárt és honvédet látnak, gutaütés kerülgesse őket, de azért meg ne üsse.«

(Mint a görög mondta: üsd ágyon, de ne nágyon, hagy szálagyon, mert nem tudod ki vágyon.)

»Még akkor is görcsök kinozzák őket, midőn magyarországi szénát látnak, és neki essenek a szénának és egyék azt mint hajdan »Nabukodonozor.«

(Suskere csalabingászkóre. Amen.)

Hát lehet igy az Istenhez beszélni édes Táncsics komám?

Megigérte kend: hogy folytatja a forradalmat, akkor majd én is folytatom a discursust.

IV.

A huszár-káplár.

Ül a vendéglőben a vén huszár-káplár egy kancsó bor mellett, hosszu két bajusza lóg kétfelől, mintha varjut nyelt volna le s a két szárnya kimaradt volna a száján.

A szomszéd asztalnál aranyos tiszt urak ülnek, hetyke tejképü urak s beszélnek a mások viselt dolgairól.

A vén huszár-káplár kétszer fölemeli a poharát s rákö-szönti a jó tiszt urakra, azok nem is konyitanak reá, s még egyszer akkora hátat forditanak neki, mint azelőtt.

Harmadszor is felveszi poharát a vén huszár-káplár s oda megy az ékes tiszt urak asztalához s rájuk köszönti jó szivvel még egyszer a rosz bort.

»Mit jön ide kend? riadnak rá az urak, menjen hátra a másik asztalhoz!«

»Ejnye, mondja a huszár, ez ám a furcsa dolog, a harczban mindig előre küldtek engem az urak s itt meg hátra küldenek; miért van ez?«

»Nézd csak, milyen confidens egy paraszt ez a káplár.«

»Hallják önök, jó uraim, igaz: hogy 20 esztendeje a mióta káplár vagyok, de most én sem vagyok roszabb tiszt maguknál.«

»Káplár ruhában?»

»Nojszen a ruha nem ember. Nézzék az urak ezt az irást s ezzel a sok zsiros firka közül előkeres a huszár egy szép finom papirost s oda nyujtja az asztalra a tiszt urak közé. Olvassák!«

»Varga István, huszárkáplár, azon érdemeért, miszerint a kápolnai csatánál kétszáz ezer p. ftot személyes vitézsége által megmentett, továbbá Szolnoknál egy maga 13 könnyü lovast s

7 nehéz vasast levágott, általam ezennel hadnagygyá kineveztetik. Kossuth Lajos.«

Elállt a szeme szája erre a szép tiszt uraknak; ki elébb gorombán elutasítá őt asztalától, most nyájaskodva nyujtá neki barátságos jobbját.

Képzelhetni, hogy a mit a huszár erre mondott, azt nem szokás papirosra irni; megfordult, félretörülte a bajuszát s ott hagyta a megszégyenült leventéket.

V.

1.

*** Egy rendőrségi tanácsos a minap Erdélyben járt. A zárvonalon megszólitják, hogy álljon meg, hol a pakszus? A consiliárius ur erre a fülét sem billenti, hanem rákiált a kocsisra, hogy hajts! s tovább hajtat.

Miért is lett volna rendőrségi consiliarius?

Mintegy másfél órai járásra aztán utólérik a lovas nemzetőrök, kiket utána küldtek, galléron csipik s gyöngén viszszaescortirozzák Csucsára.

Az én consiliárusom itt merőben rátámad a felügyelő tisztre, mondván, hogy miért nem tudja az embernek az arczából kitalálni, hogy becsületes ember?

Uram, felelt a tiszt: én láttam Urbánt, én láttam Dimbujt, Jankut is jól ismerem; de mondhatom, hogy mindeniknek jobb képe van, mint önnek.

2.

*** Meg van irva a szent könyvben: hogy leend egy megváltó, ki ha eljön, nagy vérontás lesz a világon, de melyet nagy egyesülés fog követni; ezen megváltó neve pedig lészen 666.

A felső vidékeken általánosan hiszik: hogy e név személyesitője elérkezett.

Számláljuk meg Kossuth nevének számértékét:

LVDVIg CossVt.

50.5.500.5.1.100.5=666.

Ez épen 666.

3.

*** Azt mondja egy német katonatiszt Pesten.

Die Ungarn, die kann ich noch leiden, aber die Magyaren, die sind nicht zum ausstehen.«

Kérdik aztán tőle: hogy magyarázza meg, mi különbséget tud a kettő között?

Megmagyarázta:

Szerinte ungárok voltak, a kik megszaladtak előttük, magyarok, a kik őket kergetik.

4.

*** Ferencz császár a franczia háboru végeztével lement Budára s ott a várban, királyi szokás szerint muzsikáltatta magát.

Egyszerre el kezdik neki huzni a Rákóczy notát. Nagyon megtetszett neki.

Was ist das für a Melodey? kérdé.

Mondják aztán neki, hogy ez bizony kurucz nóta.

Sakkerlot, da hätte ich selber Lust Kukurucz zu werden!«

Ez az anecdota is most jutott eszemben s nem épen mal a propos.

5.

*** Egy Pestre jövőtől kérdi a német; mit csinálnak a magyarok?

Szörnyen retirálnak.

Merre retirálnak?

Erre Pest — felé.

VÁZLAT.

FORRADALMI EMLÉKLAPOK.

A gyémántos miniszter.*)

(Vázlat a for adalomból.)

Magyar forradalom! Te egetgyújtó alak! Véres arczú kép! Senkinek gyermeke, — mégis mindenkinek halottja! Kelj föl a sirból és mulattass bennünket!

Mig éltél, nem festette le senki arczodat. Most jelenj meg nekem az éjfél óráiban, mikor a temető elbocsátja kárhozott lelkeit, kik nem tudnak aludni az önátkozta sirban, ülj festőtáblám elé és mutasd meg arczodat képzetemnek.

A nemes büszkeség lángja égjen azon, midőn a nép áldozatairól fogok veled beszélni, azon népéről, melyet Isten jó kedvében teremte a világnak, de melynek számára rosz kedvében teremté a világot.

De szégyen pirja ömöljék el arczodon, midőn azoknak neveit hallod emliteni, kiket e nép nagygyá tett, s kik e népet semmivé tették.

Sirj, fehérüljön el képed azok sirhalmánál, kik mások dicstelen nagyravágyásáért dicső halált haltak.

De fekete légy a boszútól, midőn az oltár papjait hozom emlékedbe, kiknek kezei közt elvesztek az áldozatok.

---

*) Ez a naplószerű vázlat (az elő és utoszó kivételével) még a forradalom alatt iratott; de csak a forradalom után jöhetett ki a Szilágyi Sándor szerkesztette Emléklapokban mely folyóirat a katonai rémuralom alatt, mint egy ki magyarázhatlan lélektani talány, a legnagyobb censurátlan sajtószabadságot élvezve, közlé valamennyi »forradalmi csataképemet« miket »Sajó« álnév alatt irtam. Csak később a polgári kormány jött rá, hogy mit tartalmaznak a füzetek? s azonnal elkoboztatta a fennmaradt példányokat és betapostatta. A mi forradalmi elbeszéléseim az ideig könyvalakban egyesítve meg nem jelentek, azokat már csak travestálva lehetett közönség

Némulj el. Remegj, reszkessen alakod, midőn sirást hallasz. Karének az, millió és millió ajakról. Özvegyek, árvák, koldusok és őrültek siralma az. Hallgass, ne szólj bele. Rejtsd el arczodat.

De kaczagj fel és tartsd arczodat az égre, hadd lássa meg az, mint néz ki egy lélek, mely holta után tébolyodott meg, ha meghallod, mint vigadnak azok, kik ennyi könynek voltak teremtői.

Azután tünj el ismét. Menj vissza a sirba. És imádj Istent: hogy engedjen meghalnod és ne hozza el rád a föltámadás napját.

*

* *

Hideg januári éjszaka volt. Sem holdja, sem csillaga nem volt az égnek, a zúzmarás zivatarban fekete hollók falkái kovályogtak, szüntelen kiáltozva alá egyhangú szavakban »halál! halál!«

A fergeteg fütyölt, az egész föld fehér szemfedővel volt leterítve, a farkasok üvöltve felelgettek egymásnak egyik berekből a másikba.

És e hózivataros éjszakákon kétszázezer ember nem aludt fedél alatt.

Az ország minden részein hosszú fekete vonalok húzódtak keresztül. Kényszerű sietséggel törekvő hadcsapatok. Éjjel és

---

elé hozni. Igy lett »Szenttamási György«-ből mexicoi elbeszélés; a »Szökevény«-ből spanyol novella, s az »utolsó csatár« a segesvári ütközet helyett egy töröktatár csatában szerepel, s forradalmi hőseim átváltoztak spanyol, creol és horvát vitézekké.

Ez a vázlat azonban mindenképen kimaradt. Ennek csak úgy van értelme, a hogy meg van irva.

Ennek is helyet kell foglalnia jelen gyüjteményemben. Ez illustrálja az Esti Lapokban elfoglalt álláspontomat. Élesen van irva; de meg van irva, ki is volt már nyomtatva, s — »quod scripsi, scripsi.«

A 49-iki republicanus párt, mint párt, ez episod által érintve nincs. Annak legkiválóbb feje, a példányszerű tiszta jellem, Irányi, maga igy nyilatkozott amaz emlékezetes országos ülésben, hol ez eldöntésre került: »azért nem szününk meg áldozni azon oltárnál, melynek papjai közül egy tisztátalannak találtatott.« És én saját magam, midőn Pestre visszakerülve, az itteni lapok a Martius 15-dike iróit és szerkesztőjét az ügybe tévesen belekeverték, siettem debreczeni politikai antagonistáimról e vádat elháritani és kinyilatkoztatni, hogy az ő kezük ettől teljesen tiszta. Ezt a pest

nappal, hegyeken és rónákon, éjszaktól délig lehete látni e vonuló seregeket, a mint dobszó, trombitahang nélkül mindenféle irányban átszeldelék az országutakat.

Zúzmaráz-lepte lovasság, utána roszul öltözött gyalogsorok, hallgató, beszédtelen nép. Dübörgő ágyúk, ágyúszekerek, egyik a másik után, azután megint elrongyollott gyalognép, élén gubába burkolt vezetője nehéz harczi ménen, azután megint lovasság, ágyúk és igy tovább. A kardok, szuronyok csillogtak az éjszakában.

Néhol egy-egy sietö dandár látszott, mely egy másikat üldözni tetszék, az alakok sebesen vonultuk el szem előtt, mint álomárnyak, s órák mulva vörös villogás látszék a láthatáron, s egy-egy eltévedt dörrenés az ütközet távoli morajából.

Azután ismét néma lett minden. Uj csapatok jöttek és mentek. A hófuvat behordta nyomaikat. Sehol őrtüz, sehol megállapodás, szüntelen előre, előre pihenés nélkül. Fel a hegyeknek! az ágyúkat nem birják a lovak, a csatárok tolják felfelé. Maguk is leroskadnak. — Keresztül mély, meredek sziklautakon, övig érő hófuvatagban, éhezve, szomjazva, fázva. Dübörgő hidakon át, befagyott folyók jegén. Elől hátul, oldalról üldöző seregek között, golyók zápora közt. Mindig odább. Fáklyafénynél, földalatti uton s azután ismét föl meredek hegyekre ágyútüz ellen, ágyútüz elől, vészvihar elől és hátul, vészvihar még az égen is, s mindig előre, végtelen, irtózatos uton. Egy-egy beteg vagy se-

---

»Esti Lapok«-ban irtam meg; melynek egy példányát sem tudom többé felfedezni.

Magára az episod hősére nézve pedig, most már huszonöt év távolán keresztül nézve a történteket, kénytelen vagyok kimondani, hogy a történttet ugyan agyonhallgatni nem lehet; de annak indokait én nem keresem aljas kapzsiságban, hanem inkább politikai kicsiny hittűségben. A republikánus párt e kiváló férfia, hitem szerint, e fatalis ügyben nem »bünt« követett el; hanem annál nagyobbat: »hibát.« Ki hagyta az események vezetését venni az addig feljülállott párt kezéből.

S a békepárt, mely őt megbuktatta: még ráduplázott erre a hibára, mert a mint feljül került, nem saját elveit adta az uj kormányzatnak: hanem ő vette át a republikánus irányt a régitől, a hogy ezt az uj kormányelnök Szemere republikánus programmja, Csengery új »Respublica« czimű lapja, és saját republikánus czikkeim is constatálják.

Ennyit megvallhatunk őszintén huszonöt év előtti viselt dolgainkról.

Hogy miért tettünk igy? azt egy fentebbi jegyzetemben igyekeztem érthetővé tenni. Isten látja: ha hibáztunk is, nem tehettünk másként.

besült kidől a sorból. Ott marad. A hó ellepi, megfagy, jól jár. A többi sort zár és siet, pihenése ütközetben van csak. Nyugodt álma, ha elesik.

És nem zúgolódik senki. Tür, szenved, küzd és meghal. Még akkor is szent ihlet zárja le szemeit s a haldokló nem átkozza meg a földet, mely vérét megiszsza s testének nem ád temetőt s a tűrő nem átkozza meg a szenvedést, mit nyugalmáért cserélt. Az áldozat panasztalan.

Tiszteljétek a katonákat.

* * *

A rendőrminiszter ur ablakai még mind ki voltak világitva, pedig az idő már éjfél után járt.

»Én Istenem! sohajtja az azon menő civis, kalapját megemelintve az ablakok előtt, milyen szorgalmatosok ezek a haza atyjai. Még éjjel sem alhatnak az ország gondjaitól. Bizonyosan itt készitik azt a sok ménkü puskaport, vagy azon tanácskoznak, hogy milyen árkot húzzanak nemes Debreczen városa körül?«

»Szegény urak! sem éjjelük, sem nappaluk. Majd szétreped a fejük a sok aggodalom miatt. Nyolcz órakor összeültek s még nincs vége a tanácskozásnak. Hja, sok mindenről kell gondoskodniok. Az egész ország sorsa az ő kezükben van. Akármit tesznek, az sok hányás-vetés után történik, s mennyi mindent kell pedig tenniök!«

»Egy rendőrminiszter!«

»Szentséges Jehova, mennyit kell annak tudni, látni, érteni, cselekedni, kifőzni? Ő levelezésben áll valamennyi külföldi udvarokkal, megvizsgálja a passusokat, quartélyt rendel a deputatusoknak, elolvas minden ujságot; a melyiket megunta olvasni, betiltja; dictiót mond az országgyülésen, olyan szépet: hogy senki sem érti, kisujjában viseli az egész diplomaticát, előre tudja még azt is, a mi történni fog. Hogy fér ennyi tudomány egy emberbe? Kivált egy olyan kicsiny emberbe?

»Gyerünk haza szomszéd uram, alhatunk mind a két fülünkre, virraszt mi helyettünk a rendőrminiszter ur és végzi az ország minden állapotját.«

Épen dolgom volt a miniszter urnál. Benyitottam az előszobájába, a holott is majd leütött a lábamról a pipafüst.

A bureau 66 hivatalnokai közül csak hat volt jelen. A többi otthon volt és aludt, mint illik rendes emberekhez.

A hat közül kettő rettenetesen nyirt valami üres papirost, a másik kettő a postára ment s onnan jött leveleket tördelte fel ex offo s nagyon jól mulatott holmi családi titkok fölfedezésén.

A harmadik pár pedig a miniszteri salon ajtaját ülte el. Mondanom sem kell, hogy mind a hat rettenetesen pipázott.

— Lehet Laczival beszélni? kérdém az egyik ajtónállót, a ki egy igen szép szálas termetü orangutang lehetett, mig ministerialis irnokká nem promoveálták.

Az én majmom végig nézett rajtam, nem csekély symptomáival a megvetésnek s nyomatékos hangon kérdezé: »A miniszter urral?

— Hát önök mióta hijják Laczit miniszternek?

— Mióta fizetéseinket felemelte. Hanem beszélni most nem lehet vele. A conferentia fontos. Megzavarni nem szabad. A haza, tudja ön uram, a haza elébbvaló minden privát dolgoknál. Tessék máskor ide fáradni.

— De magam is közügyben jövök. S közelitek az ajtóhoz.

— Uram, egy lépést sem tovább, szólt a tisztelt pávián pathoszszal, én a fejemmel vagyok felelős. S elémbe állt egész hosszában.

Nem voltam róla bizonyos, hogy nem harap-e meg? s már szinte visszavonulni kezdék, midőn a belőli conferentiából ilyen töredék-hangok üték meg füleimet!

»Négy király!«

Ur Isten! gondolám magamban, mi bajuk lehet nekik egyszerre négy királylyal?

»Nem ér semmit, kiálta egy másik hang, melyet világosan Laczinak ismertem el, mert az enyém négy disznó!«

Ránéztem a cerberusra. Az először el akart vörösödni, de a mi nem sikerülvén neki, belém kapaszkodott s kifelé szorongatva erősen allegált, hogy itt nem szabad hallgatózni.

Birkózni kezdtünk, én erősebb voltam, s egy ügyes boxirozás segedelmével egy flankenbewegungot tettem az ajtó felé s azt minden további ellenállás nélkül bevevém.

A conferentia szörnyen állt. Három asztalra volt terítve. Az egyiken thea és punch, a másik kettőn mindenféle ácták forogtak kézről kézre, miket a parasztvilág kártyáknak nevez.

Az egyik asztalnál diabolkát játszottak vagy hatan, nagyon el voltak merülve, egyik sem vett észre, a másik asztalnál praesideált a miniszter, ott faerbliztek.

A miniszter nem volt valami magas ember, valamivel több lehetett, mint Tom Thumb; ha mellette ülő tanácsosa lett volna a rhodusi colossus, ő maga pedig egy vitorlás hajó, kényelmesen áthajó kázhatott volna annak szárai közt.

Arcza sok keletiességgel birt, teintje némileg közelitett a czigány-colorithoz. Sok vonásaiban a cercopithecusok nemzetségével rokon; csakhogy azok persze nem tudnak olyan szépen beszélni, mint ő.

Szakálla az övéig ért s mikor kaczagott, reszketni szokott, a mit hajfürtei nem tehetének, a lehető legrövidebbre levén lenyírva.

Pőrére volt vetközve s a rettenetes sok ránczról arczán gyanitám, hogy kaczag. A miről később feketére nyitott szája is meggyözött.

Mellette jobbról egy hosszú ifju ült. Sovány, satyricus arcza nem igen látszott osztozni a közjókedvben. Hihetőleg valami brodsitzer volt.

Balján egy termetes férfi. Szabályos, de kissé elhizott arcza igen tudományosnak akart látszani egy malapropos applicált pápaszemmel. Szakálla, haja jól soignirozva, maga türhetőleg elegans és jókedvű. A miniszter pecsétőre.

Laczival szemközt ült egy roppant titanicus férfi, kinek nyaka és könyökei arany paszomántba voltak húzva. Bizonyosan generális. Képéből kilátszott, hogy ez az ember maga megenne egy hadsereget, ha valaki előre megsütné azt számára.

A mellett egy sejtes barna férfi, kinek arczán első perczben észrevehető volt, hogy lengyel.

Az asztalszegleten végre, az ördög helyén, egy kis nyápicz férfi ült, a ki rettenetesen nyert és boszantott mindenkit.

— Ah servus! Kiálta rám Laczi, a mint megsejtett. Te vagy az, a kit olyan nehezen eresztenek be? Foglalj helyet, ide mellém. Oszszatok neki is. Aztán ott a punch.

— Köszönöm, nem játszom, igen nagyba megy itt. — Láttam a sok aranyat és bankjegyeket heverni az asztalon egész garmadákban.

— Oh nem. — Felele Laczi, mind a két lábát maga

alá szedve. Egy arany a visi. Ez nem hazard. Nemde édes generálom?

Ez utóbbi szavak a magas athletai termetű férfiuhoz voltak intézve, ki példás phlegmával gusztálva a sántát. Kettős álla volt. Orra, ha jól emlékszem rá, csak egy.

— Nem mondhatnám, felele gordon hangon. Már a második itcze aranyat vesztem.

— Haha! nevete föl a kis nyápicz emberke az asztalszegleten, a kiről soha sem birtam megtudni, hogy gyermek-e vagy vén ember? annyi éretlenség és aggottság egyesült arczán. Ugy látszék, hogy ő nyert legtöbbet. Haha! nevete impertinens éles hangon, az én generálisom nem is marékkal, hanem itczével méri az aranyat! Mindezt oly élesen, hogy a fülem csengett bele.

Erre átalános lett a nevetés, mintha valami rendkivüli jó ötlet hallatott volna, s valójában valakitől egy itcze aranyat elnyerni azon időben, mikor az országot papirosokkal láttuk beteritve, megérdemli: hogy az ember jókedvü legyen utána.

Nevetett maga a miniszter is. Majd kitörte a széke hátát, annyira nevetett s egyik lábát feltette az asztalra.

— No meggyülik ezért majd a bajod az öreg kóficzczal, hogy elkártyáztad a pénzt, a min kapszlikat kellett volna venned a felső hadsereg számára. Ezt a reflexiót elég geniálisan a miniszter ur tevé.

— Azt mondom, hogy elvesztettem a csatában.

— Abban, a melyikről igy ir egy német bulletin: General **, der den Rückzug deckte, oder wenigstens decken sollte?

— De megmentettem én ezért a zászlómat.

— Igen, mert elszaladtál vele az első ágyúszóra.

Erre ismét hangos hahota keletkezett. A haza atyjai rettentőképen mulatságosnak találták, hogy egy generálisuk az első ágyúszóra kezébe kapta a zászlót s elfutott vele.

Tán még most is nevetnének, ha a szomszéd asztalnál ezalatt csetepaté nem támad.

A zaj magára ragadta a figyelmet, a scena még inkább.

Két gentleman volt egymással épen hajban. Az egyik egy jó szál férfi, a másik egy még Laczinál is csekélyebb individuum, mely utóbbi, hogy társával egyenlő lehessen, egy székre hágott fel s onnan kiabálta csatahangon, »ez czudarság; ez lovagiat-

lanság, ez illoyalitás!« és tudja a jó ég, még mi minden iszonyuságot nem.

— Mi baja annak a fiúnak? Mi lelt fiam Hetveni? Dugjátok be a száját, ne sikoltson olyan nagyon? Hetveni mit orditasz!

— Ide nézzetek! Legyetek biráim, declamált a czinegének született férfi s hatás végett most már az asztalra lépett, ez a longurió la aranyakban veszt s most bankókban akarja kifizetni per hat forint darabját.

Az egész társaságban egy közös elszörnyedést jelentő »ah« hallatott. »Szörnyüség!«

— Az a kérdés, szólt a miniszter ur suprematiáját érezteto hangon, hogy minő bankjegyekben? Osztrák bankjegyekben, igenis hat forint mostani kelete az aranynak.

— Dehogy! orditá az emberaprólék türelmetlenül, magyarokban.

— Ah, ah! Szörnyüködék az egész coetus, maga a miniszter ur is ugy rázta a fejét, mint szokta országgyüléseken, midőn a karzatnak tudtára akarja adni, hogy valamire piszegni kell s egy földresujtó tekintetett vetve a vádlott egyénre, szárazon kimondá rá az itéletet.

— Magyar bankjegyekben 8 forint ára az aranynak s azzal noble nonchalenceal vette fel ismét kártyáit és kérdezé, mi a visi?

A pecsétőr dupla visit tett.

— Nem hijába magad is dupla vagy, tréfálódzék a miniszter ur, s a többiek kötelességöknek érzék a tréfát megkaczagni, csupán a generalis nem kaczagott, az egész társaság közbotrányára.

— Bizonyosan nem érti a viczczet.

— Mit tudhatom én, hogy mi történik itt közöttetek? — mig én a hazáért a csatatéren —

— Szaladok. Egészité ki a miniszter. — Mondd el neki Móricz magad a tréfát, hadd mosolyogjon ő is.

— A vicz jó, csak az rosz benne, hogy velem történt, kezdé a pecsétőr mondását. Jól tudod: hogy én két hivatalt viselek, mint komám Laczi is, és te édes generalom és valamennyi okos ember, a ki teheti. Egyfelől pecsétőr vagyok, másfelől őrnagy. A legközelebbi fizetésfelvevés napján felveszem az

én ezüstös attilámat, tetejébe öltöm ezt a zsemlyeszin kaputot s megyek a pénzügyminiszterhez tisztelkedni. Kérem tőle a pecsétőri fizetésemet, azt előmbe számlálja, én beseprem s akkor ujra meghajtom magamat s bemutatom előtte mint ez s ez őrnagy urat, ki a fizetését jött felvenni. Az ember nem confundálódott, megczirógatta két kézzel a képemet s rettenetes nyájasan kért engedelmet, hogy most nincs nála pénz, hanem egy óra mulva lesz, ne is fáradjak oda érte magam, csak egy káplárt küldjek el a zászlóaljamból, csak egy akkora kis káplárkát, mint a kis ujjam abból a zászlóaljból, a melynek őrnagya vagyok.

De már erre méltán kerekedett fel az universalis röhej, mert olyan zászlóalj nem existált sehol.

— Valami szamár ujság aztán felkapta ezt a viczczet s bemutatott a közönségnek, mint azt az embert, a ki nem egy ember, hanem két ember, s szépen rajtam száradt a »dupla« epitheton.

— Nagyon jó, mondá rá jó kedvvel véleményét a generalis ur, kivált miután akkor ő huzta be a nyápicz embert mintegy száz aranyig, a ki ellenben igen silánynak találta az egész bonmot historiáját.

— Az a furcsa, hogy diákkoromban a professorom mindig azért szidott: hogy simplex vagyok, most meg azzal vexálnak: hogy dupla vagyok.

A játék ezalatt tovább folyt, a miniszter ur vesztett s mentül jobban vesztett, annál jobban kezdte szidni azokat a gyáva képviselőket, kik minden perczben készek az alkudozásra, kik egy girondeot akarnak Magyarországon megalapitani, és a kiket ő le fog guillotinoztatni, a debreczeni piacz közepén, egytül egyig, mint a legyeket, s a többi s a többi — mérgesen lehányt magáról minden öltözetet, azután megint mind felszedte magára, szidta az egész országot, egész Európát, mind az öt világrészt összevéve, az egész systema copernikianum valamennyi csillagait s utoljára az egész lump compániát: hogy minek jöttek ide az ő idejét és pénzét lopni?

A compánia szokva volt a miniszter ur kedélyváltozásaihoz s sans géne koppasztotta egymást, mig a miniszter ur egyremásra vesztve és vetkőzve, mikor már csak az volt hátra, hogy a csizmáit is lehúzza, felugrott, hátrarúgva a széket s ment az iró-szekrényéhez, uj pénzerővel jelenendő meg a csatatéren.

A ki látott már békességesen mulató társaságot, melynek közepébe hirtelen egy százötven fontos bomba esik be a stuckaturon keresztül, annak lehet fogalma a következő jelenetről, senkinek másnak nem.

A miniszter bele tekinte a fiókjába, s azzal felordita oly hangon, mintha harmincz cserépkorsót csaptak volna egyszerre a falhoz.

— Ki járt itt!

Mind oda néztek. Legalább is azt hitték, hogy valaki egy puskaporos mínát rejtett el a miniszter iróasztalába.

— Ki járt itten? Kérdé ujra stentorral s öklével a fiókra mutatott.

A társaság kővé válva nézett rá s a generalis ur épen ugy kezdé magát érezni, mint mikor Zólyomban először meghallotta az ágyúzást.

— Akarom tudni, hogy ki járt itt?

— Megvesztél czimborám? Mit kiabálsz, ki bántott? szólala fel végre a pecsétőr. Én is jártam ott, és más is, oda tetted a szivarokat.

— Engem megloptak.

— Lehetetlen.

— Két százas volt itt fölül, most nincs.

— Valamikor pipára gyujthattál vele. Ez a magas satyricus ifju észrevétele volt, első és utolsó ez estén.

— De nem vicz ez, hallja az ur, mert ez komoly dolog!

— De ugyan Laczi legyen eszed, ne csinálj belőle scandalumot. Azért a rongyos kétszáz forintért.

— De én akarom tudni, hogy engemet ki lopott meg? Az én házamnál tolvaj van. Az én házamnál az ország kincsei vannak. Én semmiért sem vagyok felelős.

— De hát mi szükséged van erre a lármára?

— Nekem szükségem van erre a lármára. Az én házamnál az országnak több milliót érő kincsei vannak. Én akarom tudni, hogy kitől őrizkedjem?

De már ennyi scandalum mégis több volt, mint a mennyit egy táblabiróból csinált generalis gyomra elbir.

— Ejnye, ilyen adta vette, káromkodék mindig magasodó hangon, mig végre oly dörgéssé vált irtózatos szava, mintha tizezer ember beszélt volna egy gégéből. Hát kinek néz az ur

minket? Tolvajok vagyunk mi? Erre amarra, szedte vette! Köszönje meg az ur, hogy lealázzuk magunkat a társaságába, nem hogy még itt bennünket dehonestáljon, mert ha itt volna a kardom, mindjárt karmonádlinak apritanám, a ki czigánypecsenyéje van! Azért hogy én a statuspénzét elkártyázom, nem loptam én még senki fiától egy garast sem, hallja az ur! Ha policzájminiszter ur meglopatja magát, van kopója elég, szagláltassa ki a tolvajt, de becsületes embereket ugyan ne derogáljon, mert ha azt nem nézném, hogy Debreczenben vagyunk, a helyett, hogy mi megyünk el innét, az ur menne most ki az ablakon, veszedelem teringette!

Szólt és két széket két csapással összetörött, egy ökölütéssel a kártyaasztalt ketté hasitotta, a bundáját felvette, annak egy legyintésével az egész punch-servicet leverte az asztalról; a kettős ajtónak egyik szárnyát kivette sarkából, egy irnokot ledobott a lépcsőn s eként szörnyü erejének tanujeleit hagyva mindenütt, hangos káromkodással eltávozott s hazáig valamennyi civist felmorgott az álmából.

A többi assessorok meghunyászkodva előkeresék télikabátjaikat s egyenként elosongatának. Legutoljára előbujt az ágy alól Hetveni ur is, hová a csata folyama alatt egy elèggé bölcs rückgängige Bewegungot csinált s megilletődve nyujtá kezét a haborgó miniszternek, mondván.

— Miniszter ur! — Én rám csak nem gyanakszik ön. Hisz arról meg lehet győződve: hogy én öntől nem lopok.

— Jól van jól, csak eredj.

— Hát kineveztet holnap őrnagynak?

— Hová a pokolba? nincs üres hely.

— Szabad csapathoz.

— Van mindenütt.

— A zarándi oláhok ellen még nincs.

— Hisz azok senkit sem bántanak.

— Majd bántanak, ha én oda megyek.

— Jól van no. Kineveztetlek, csak vigyen a ménkü!

Magam mindenkorig ott vártam egy pamlagra dülve a conferentia végét s mikor hozzá juthattam, én is belekötöttem a miniszterbe.

— Hát neked mi bajod? mondd frissen. Három szóval elvégezd.

— Nem is lesz hosszabb. Kétszáz szekerest rendeltél ide a piaczra. Tegnap estétől itt állnak hóban, fagyban, mit akarsz velők?

— Mondd meg nekik! hogy ha eluntak állni, hát leülhetnek! Ezzel az instructióval kitolt az ajtón s a szegény szekeresek másik éjjel is ott háltak a havon, hozzájok sem szólt senki.

A miniszter pedig egyedül maradt az ő pecsétőrével.

— Te Laczi. Szólitá ez meg a minisztert, ki hallgatva és sebesen járt alá s fel, mint szokott, ha összeszidták. — Igazán ellopták a pénzedet?

— Dehogy lopták.

— Hát mért csináltál olyan nagy zajt semmiért? még az a dromo levág, hire lesz a városban.

— Azt te nem érted. Nekem kellett ez a zaj. Mentül nagyobb hire lesz, annál jobb; magam is ugy akarom. De te nem értesz hozzá.

— S ezzel kiszólt az ajtón. Simon!

Egy még minden eddig előfordultaknál apróbb egyén lépett be e hivásra. Ugy látszik, mintha a miniszter szemen szedte volna a magánál kisebb embereket.

— Ismersz itt valami ügyes lakatost? Szokása volt a miniszternek mindenkit tegezni.

— Akárhányat.

— Ne beszélj, szamár! Nekem nem akárhány kell, hanem egy bizonyos. Ha lehet néma, de mindenesetre olyan, a kinek senki sem hisz, és a kit kevesen ismerjenek. Eredj, mindjárt visszajöjj.

A küldött igen alázatosan betette az ajtót s eltávozott.

Az előszóba is megüresült. A miniszter bezárta az ajtókat s egyedül maradtak.

A miniszter úr sebesen járt alá s fel, mintha a világon minden attól függne, hogy ő meg ne állapodjék, a pecsétőr pedig végig feküdt a pamlagon és ásitozott.

— Öcsém — szólala fel hirtelen megfordulva sarkán a miniszter s homlokát összeránczolva. Öcsém, igen roszul állunk.

— Tudom, sohajta fel a pecsétőr.

— Seregeinkről azt sem tudjuk, hogy hol vannak? Az osztrák hadcsapatok körös-körül álltak bennünket, a leg-

messzebb távolság 12, a legközelebb 6 mérföld. A magunk katonái szidnak bennünket, az ellenéi fenyegetnek. Elől tüz, hátul viz. Huszonnégy óránál tovább itt nem maradhatunk.

— Rettenetes! — és nem lehet valamerre menekülni?

— Tán nem azon gondolkozom éjjel nappal?

— Tán álruhában? Én mint hentes, te mint puskaműves?

— Nem ér semmit, hiszen nem értek a puskához.

— De hát nem gondoltál valamit?

— Azt hiszed? Nézz ide. Mindenféle utlevelek, csak be kell tölteni.

— Ah! ez pompás, ez nagyon derék, mit kellene bele irni?

— Ne törd rajta a fejedet. Magam ékszerárus leszek, te pedig a segédem.

— Ahoz ékszerek kellenének, gyémántok s több aféle.

— Bizony simplex ember vagy te édes öcsém, nem látod itt ezeket a ládákat?

Az alcovenben három különböző nagyságú láda volt egymás mellé elhelyezve. Iszonyu vaspántos és rézczirádás ládák. Két három nehéz lakat lóggott rajtok elől, fölül mindenféle czifraság alá rejtett vexir zárak és mind hatrendbeli pecséttel biztosítva.

— Most értelek, szólt felszökve fektéből a pecsétőr, hisz ezek ugy is res nullius.

— Törődöm is én azzal! most nálam vannak, s ha holnapután Törökországba találok velök menni, szeretném tudni, hogy ki kéri tőlem számon?

— De hisz e végett kár volt lakatosért küldeni, vannak nekem ditricheim, értek is egy kicsinyt az ilyesmihez.

S tüstént előkeresett nehány girbegurba eszközt s a pecséteket pietástalanul letépve, sok ügygyel-bajjal és nyögéssel valamennyi zárát és lakatját felnyitotta a kérdéses ládáknak, melyeket azután a miniszter urral két fülénél fogva megragadva per Pausch und Bogen kitálaltak a legszélesebb asztalra. Sok egy és más szétgurult az ágyak és szekrények alá, miket másnap a szobaseprő megtalált és megtakarított.

A csodálat »ah« ja röppent el a pecsétőr ajkairól e kincsek látásán.

Nehéz massiv aranyláncok, ragyogó drágakövekkel rakva, nehéz arany serlegek, ritka antik ékszerek, pompás sze-

lenczék egyetlen darab drágakőből faragva, remek faragványú szobormüvek, mind, mind tömör aranyból és ezüstből, nagybecsü órák, fölséges boglárok, annyira rakottak drágakövekkel, hogy izzani látszának a gyertyák világában, és a töméntelen gyürük, mellkövek, az izlés minden választásainak eleget tevők. Minden mit egy aristocraticus fényvágyó olygarcha család kincsben és pompában századokon át passionate összeszerze.

— Ah! mi kár, hogy mind ezt el nem vihetjük!

— Mind semmi ez. Ez mind itt marad. Csak terhünkre volna. Én csupán egy kis fekete bársony aranynyomatú futrált keresek, te választhatsz belőle magadnak, a mi tetszik.

Dúltak a kincsek között.

Millió szikrát hányva hevertek azok előttük az asztalon szétszórva, mintha ugyanannyi szem nézett volna rájok szótlan szemrehányással.

— Itt egy chrysopras ékszer. — Igen nehéz. — Legalább a köveket szedjük ki belőle. — Emitt nehány nagybecsü gyürü. — Hát ez micsoda? — »Fövény a Saharából« — szórd a szemétre. Itt ismét egy gyönyörü nummismaticus gyüjtemény. — Tedd félre. Holnap kifizetjük vele a bureauszemélyzetet. — Hát ez? »Nevezetes férfiak kézvonásai,« vesd a kandallóba. — Hát ez a gyémántos kard? — Ki vinne kardot magával A gyémántok eljöhetnek belőle. — És igy tovább. Minden darabból volt valami elszakasztható, elvihető. Az arany lánczokról letépettek a boglárok, az ékszerekről a gyöngyök, a gyürükből a pompás faragványú camaéák, a boglárokból a ritka nagyságú turquisek, minden, a mi csak kis helyet és nagy értéket igényelt.

De a keresett fekete bársony, aranynyomatú tok nem akart előjönni.

A miniszter arcza elsötétült. — Megjárnám, ha valaki megelőzött volna.

Elővették a másik ládát. Az előbbibe visszaseperték a megvámolt tartalmat s amazt szinte kiüriték az asztalra.

— Jól van! kiálta lázas örömmel a miniszter, egy tekintettel kiismerve a sok kincs közül az igénytelen külsejü skatulyát. »Ez az« szólt remegő kezeibe véve a keresett tokot. Ez az. Látod?!

A pecsétőr kiváncsian hajlott oda, megtudni az annyira keresett tok tartalmát.

Külön le volt pecsételve egyetlen pecséttel, melyet a kormányelnök sajátkezüleg nyomott rá.

A miniszter egy perczig tétovázni látszék, valjon fölmerje-e szakitani azon pecsétet is? s remegve nézett maga elé.

— No s, nyisd fel hát, mi van benne?

— Nézd, a kormányelnök pecsétje van rajta.

— Törd fel, holnap nem leszünk itt.

S a következő perczben nyitva volt az etuis.

Mintha a szivárvány szállna le kristályalakban!

Nyolcz solitair gyémántgomb. Akkorák, mint egy mogyoró, mikből millió sugara lövellt szét a prismaticus szineknek. Vakitó, kábitó kincsek, miknek mindegyike egyegy uradalommal fölér. Mikről azoknak egykori viselője minden diszmenetek alkalmával oly kitünő, oly nevezetes volt.

Némán, elvarázsolva bámult a két férfi a kincsre, midőn a külső szobában léptek hallatszának s mintha nyitná valaki kivülről a zárt ajtót.

— Ki az! kiálta mindkettő ijedten, halálra sápadva. Az irnok volt, kit lakatosért küldtek.

— Mit akarsz?

— A lakatost hoztam. Engedelmet kérek.

— Ugy! — S ekkor nagy hirtelenséggel összetakaritottak mindent a ládákba, azokat helyökre tették. Az érkezett lakatosnak nem volt egyéb dolga, mint a ládákat ujra bezárni, mely után azokat a miniszter ad terrorem populi a rendőrség hivatalos pecsétjével ujra biztositotta.

A lakatosnak meg kellett vallani becsületes nevét s az irnoknak bizonyitványt adni róla, miszerint nemes Kánya Antal lakatos majszter uram ez s ez napon az éjnek ezen s ezen órájában a rendőrminiszternél három ládát bezárolt. Mely tekétóriák Kánya Antal uramat ugy megijesztették, miszerint az egész eseményről még a feleségének sem mert egy szót is szólni.

— Hát ezzel a fiuval mit tegyünk? kérdé suttogva a pecsétőr az irnokra czélozva.

— Ne törődj vele. Elküldöm Pestre iratokkal, mikért bizonyosan főbelövik. Jojczakát.

A pecsétőr eltávozott.

— Simon! Szólitá a fiut a miniszter. — Végy egy szekeret

magadnak. Még ez órában P estre fogsz indulni. Ezen iratokat viszed oda, a hová czimezve vannak. Egy perczet se késsél. Minden minuta egy század a nemzet életére nézve. Itt ezer pengő utiköltségül: siess ....

A fiu elment. A miniszter lefeküdt. Késő éj volt az idő.

A toronyőrök rekedten kiálták a három órát éjfél után.

Minden jó lélek dicséri az urat.

És másnap az országgyülésen kemény peremptorius törvény hozatott azon képviselők ellen, kik a forradalom ügyében nem bizva, eltávoztak, vagy meg sem jelentek.

A törvényjavaslat a rendőrminiszter urtól jött.

És tartatott nagy dictio azon gyávák ellen, kik minden leverő hirre a megbékülésről, vagy megfutamodásról gondolkodnak.

A dictiót a rendőrminiszter ur tartotta.

És adatott ki veresbetüs placat, melyben azok, kik a magyar bankjegyet az osztráknál alább becsülik, bitófával fenyegettetnek.

E placatot a rendőrminiszter ur adta ki.

És végre iratott egy catói vezérczikk egy olvasatlan hirlapba azon alávaló könnyelmü emberekről, kik a haza ily szomoru napjaiban nem átállanak kártyaasztal mellett éjeket tölteni.

A czikket a rendőrminiszter ur irta.

El e rút képektől! Keressünk szebbeket. Menjünk a csatamezőre.

Emelkedjél föl lélek, rázd le az undort magadról, mit az önzés, a lelketlenség, az álarczos bűn látása gerjeszte benned, jer, láss vért, láss halált, láss könyeket és vigasztalódjál.

Nézd amott tul a Királyhágón azt a kis, ifju, hős sereget.

Ruhája nincs, de van dicsősége. Hazája alig ad neki mindennapi kenyeret s ő mégis mindennap vért ad hazájának s véren vett diadalt.

Nézd azt a kis őszhaju, őszszakállu embert, mint áll ott a golyózápor közepett, mint ragyog arcza, ha kis seregét éljenezni hallja a golyók süvöltéseire.

Csak egy szót tud magyarul. E szó »előre.« Serege mindig megérti őt.

Három sebhely van most is rajta, de a halál kerülni látszik őt, vagy nem tudja megtalálni.

Nézd azt a fiatal hőst. Kiáll serege elé. Buzdítva szól hozzá. A legelső golyó őt éri, leesik lováról, vére festi a földet. Özvegye szép és fiatal szive megszakad, de nem siratja a hőst, nem siratja, hisz halála dicső volt.

Nézz amoda. Ott is egy hős esik el. Nem egy seb, tiz érte egyszerre. Ellene is becsüli a hőst. Bekötik sebeit, ápolják, mondják neki: hogy a csata elveszett s ő letépi sebei kötelékeit és hagyja folyni vérét, hagyja jönni halálát, mert a csata elveszett.

Láss ott egy hidat. Két ezer ember áll előtte és védi, tul rajta iszonyu erővel egy ostromló sereg. Nézz oda ismét. Már alig vannak ezeren. Ugy-e nem futott el egy is! Elestek. Mire az éjszaka eljön, ezernek csak fele marad ott, de helyéről meg nem mozdul egy sem.

Nézz végig a Tisza mentén. Látod ama kis piros vonalt. Mily sebesen halad előre. Egy csapat ifju az, kik piros föveget viselnek fejükön. Micsoda tüz az, melynek szembe mennek? Ágyúk azok. Hallod ropogásaikat. Látod mennyien hullanak el belőle. De látsz-e elfutni csak egyet is? Most oda értek. Az ágyúdörgés elhal.

Menj tovább. Láss ott a Duna közepén egy várost. Le van égve a porig. Lakói a föld alá, a kriptákba rejtőztek. Ezerei a tüzgolyóknak repülnek bele minden oldalról, földrengető dörgéssel ijesztgetve a levegőket. A városban éhség, nyomor, fagy dühöng. Nem tudja senki, a halállal hol találkozik? De látsz-e egyet is, ki megszöknék onnan? Türnek, szenvednek és nem panaszkodnak.

Látod amott azt a vezért. Csákójához emelt kézzel seregét megesketi, hogy nem fog elfutni a csatatérről, s midőn a halál zápora ömlik, egy kiáltás, mely tuldörgi az ágyuvihart, egy kiáltás, mely azt mondja: »Emlékezzél esküdre!« megforditja a csata sorsát. Fele elhull a seregnek, de a másik fele győz.

És mindenütt, merre nézesz, nehéz csatákat látsz. Csatát a Tisza jegén, véres harczot a folyam páncélozott hátán, csatát a sziklás hegytetőkön, csatát sánczok, várfalak közt, városok utczáiban, vértől vörösre festett vizek partjainál, égő falvak éji lángja mellett ....

Az áldozat panasztalan. A dicsőség nem kérkedik. De panaszszal van tele szája a gyávaságnak s fizetést kér a tolvaj.

A katonák rongyosak, véresek és lelkesültek . . .

A diplomata jól érzi magát. Neki nincs lelke . . .

A katonának egy gondolatja van, a dicsőség! ha meghal, végsohaja a haza . . . .

A diplomata azt nézi, merre szökjünk? . . . .

*

* *

Debreczenben ezalatt szépen kigömbölyödtek az ábrázatok.

Kik néhány hét előtt futásról, menekülésről elmélkedtek, most egyébről sem akartak hallani, mint háboruról, melynek sohasem lesz vége.

Az apró emberek egy-egy roppant vörös tollal toldták ki fejüket, hogy kilátszassanak a tömeg közül, a miniszternek és öcsének még ez sem volt elég. Nekik egészen vörös kalapot kellett hordani, hogy tudhassa mindenki, miként ők nem félnek a vértől.

Meg lehete tudni, hogy mikor lesz csata? Az nap rendesen teli volt aranyos tiszt urakkal a város, kik jól megőrzék a haza számára becses életüket, mig a honvéd olcsó életével adózott a síkon.

Ah! Az mennyei élet volt.

Az ember kilenez óráig igen, igen nyugodtan aludt.

Az ember, ha hadi futár volt, vagy ministerialis hivatalnok, tartott igen csinos társalkodónőket, kik a státus költségén utaztak vele mindenüvé.

Tiz órakor elment az ember a collegiumba, ott hallott iszonyu szép dictiókat, ordithatott a montagnardoknak, a menynyit tetszett, lepisszeghette, leröföghette az aggodalmaikat kifejezni merész táblabirákat, és coquettirozhatott a város karzati szépeivel.

Azután elmehetett az ember a nagy erdőre, járhatott térdig a sárban és találkozhatott mindenféle ismerősökkel, kik mindig tele voltak szebbnél szebb ujságokkal.

Délután leülhetett az ember kártyázni, elveszthette az

utolsó garasát, másnap elküldette magát futárnak és harmadnap ismét ur volt.

Elmehetett az ember az egyenlőségi clubba, ott halálra nevethette magát, melyért aztán másnap kárpótlásul a Közlönyből halálra unhatta magát.

S ha néha napfényes idő volt, láthatta az ember ama minden gyönyörüséget felülmuló látványt, mint lovagol a miniszter egy babos lovon, az ő pecsétőre kiséretében.

Oly kecsesen, oly possierlich vette ki magát azon a roppant tátoson, hogy az ember semmit sem kivánt egyszerre egyebet, mint hogy bárcsak tevén látná őt eképen ülni.

— Ugy-e néznek utánam a dámák? kérdé a miniszter ur pecsétőrét, mert maga nem mert hátranézni, félt, hogy leesik.

— Az egész világ enchantirozva van általad, csak ne csinálj púpos hátat.

— Brrrr! Hogy tele fecskendett sárral ez a griff! Hoho ne, hoho ne! ki hitte volna, hogy még sarat is lássunk Debreczenben? Nem azért, mintha az itt ritkaság volna, hanem azért, hogy mi itt értük a sáros hónapokat.

— Az igaz. És milyen jó volt, hogy akkor el nem mentünk. Rögtön utána másnap jöttek a győzelmi hirek. S mi néhány rongyos százezerért szinte itt hagytuk pompás, gyönyörü állásunkat.

— Az igaz. Nagyon belevesztettünk volna. Azóta két milliónál több fordult meg a kezemen.

— Mennyi van mindössze kiadva?

— Harminczkét millió hat hónap alatt. Az előbbi hat hónap alatt csak hat millióra volt szükség.

— Hát számadás mennyiről van?

— Egy batkáról sincs.

— Nem is fognak követelni?

— Kicsoda? Ez a soklábu országgyülés! Mernek is ezek ellenem szólni! A minap plena sessione mondtam meg nekik: hogy mindnyáját le fogom guillotinoztatni, egy ugyanazt kérdezte tőlem gunyosan, hogy kiket? Mind azokat, a kik félnek tőlem. Az ember elnevette magát, de én bizonyos vagyok róla, hogy azóta nem tud nyugodtan aludni.

— Csak az a baj, hogy Debreczenben vagyunk.

— Az bizonyos, hogy nagy baj. Ez a nép oly phlegmaticus,

oly rettenetes józan, hogy épen semmi crawallt sem lehetne vele inditani. De jussunk csak vissza Pestre! Megvannak még ott az én embereim, kiket két forint diurnumért láthattál a redout előtt órákig orditozni az oktoberi napokban. Jussunk csak Pestre.

— De hátha elébb belénk kötnének, mint oda jutnánk?

— Gondoltam rá. Az egyenlőségi clubbnak meg van hagyva, hogy dolgozzék erősen. Nyárynak legközelebb macskazenét adatok, az ilyesmin leghamarabb megizeliti a pórnép a crawallokat; Kovácsot elfogatom, mint titkos összeesküvőt, vele az egész békepártot, Kazinczyt, a Zeykeket, Pálfit, Farkast, azt a rongyos ujságirót kiutasitom a városból. Ha ez sem segit, berendelem Hetvenit az ő guerilláival s szétveretem az egész parlamentet.

— Parbleu, ez nem ér semmit, mert meglehet, hogy Hetvenit és a macskazenéző companiát ez a trêfát nem értő publicum meg találná botozni s ez csak azon esetre lehetne elővehető, ha valami eclatans brutaliter támadnának rajtad a gyülésben. De mit teendnél akkor, ha szép lassan, körülkerülgetve, egész szelidséggel oly téren támadnak meg, hol nem csata, hanem egy egyszerű dialog, egy nyugodt pertractatio által érheted el megbukásodat?

— Azt nem merik tenni.

— Lehet, hogy nem merik, de akarják. Ezek a súgó-búgó emberek főznek valamit, s csak az alkalmat lesik, hogy elejthessenek. Félnek tőled és ez rosz biztosság rád nézve. Sohasem szerettem ezeket az embereket. Különös ellenszenvem volt mindig a becsületes emberek ellen. Ezek nem valók politikusoknak. Ezek sohasem azt nézik, hogy mi hasznos, hanem azt, hogy mi illendő? Jó professorok váltak volna belőlük.

— Pah, pah! Félnek és van okuk rá.

— De mégis, ha valamit kitudhatnának rád. Teszem föl azt a ládahistóriát.

— Csitt! Lassabban. Nem tudhatnak ki semmit. Különben gondolkoztam felőle.

— Simont megint itt láttam.

— Visszahozta az ördög. Ma megint elküldtem, meg sem hagytam pihenni. Ez, ugy hiszem, utolsó utja lesz. Egyébiránt te mindenesetre küldd el a feleségedet a lengyelhez. Ijeszszen rá erősen, most tudom, hogy egy fillérje sincs. Sikerülni fog.

Uj lovagok jöttek szembe. A beszéd megszakadt, s nem-

sokára a nagy erdő szépei egy csapat gavalléron legeltethették szemeiket, kik közül egy ugy ült a lovon, mintha penitenciából tenné.

*

* *

Még az nap este a pecsétőr felesége, — egy kis ravasz furtangos nő, — fölkereste a lengyelt, kivel ama mulatságos conferenczián találkozánk, s ki ott oly igénytelen szerepet viselt.

A lengyelnek igen sok gyermeke volt és igen kevés pénze. Becsületes ember volt és szegény.

Az asszonyság ezt jól tudta s épen erre a körülményre volt szüksége.

— Édes barátom, szólt a lengyelhez, helyet sem foglalva nála, ön emlékezni fog azon estélyre, mikor Laczi vétlenül fölfedezte, hogy valaki a szekrényéből pénzt lopott el.

— Emlékezem.

— A pénz kétszáz pengő volt.

— Ugy mondta.

— Laczi azt hiszi, hogy ezt a pénzt ön vitte el.

— Asszonyom!

— Nekem azt mondta, hogy ön vitte el.

— Asszonyom, ön és mindenki, a ki valaha ismert, tudhatja: hogy én szerencsétlen vagyok, de becsületes ember. Senki egy megalázó tettet nem vethet szememre. Sokszor éheztem, de nem loptam soha. Esküszöm az Istenre, hogy nem láttam a miniszter pénzét.

— Én elhiszem barátom, de Laczi gyanakszik, és Laczinak ez elég arra, hogy önt befogassa.

— Engemet? Minden alapos ok nélkül? S ki adott neki erre hatalmat? Ez nem történik sehol.

— Hja hbarátom itt nem ugy megy, mint másutt. A minap, azaz, hogy jó minap, ezelőtt mintegy hat héttel, Laczi Szemerének egy biztosát csukatta be, csak azért, hogy őtet miniszternek nem titulálta, most is ott ül és hihetőleg ott fog ülni, mig Szemere érte nem jön. Tegnapelőtt pedig tulajdon titoknokát csukatta be, a miért az Esti lapokba mert irni.

— De hiszen az szörnyüség!

— Nem tagadom, hogy az. Én önt sajnálom, önnek gyer-

mekei vannak és ön nem tudná őket hova tenni, ha fogságra jutna.

A lengyel szemeibe könyek gyülekeztek.

— Minő méltatlanság — minő gyalázat!

— Egy esetben ki tudnám önt menteni, ha tudniillik azt a szint adnók a dolgnak, hogy ön csak tréfás bizalomból vette el azt a pénzt Laczi fiókjából s később visszaadná.

— De nekem asszonyom nincs, nem is volt annyi pénzem régtől fogva.

— Arról lehetne tenni. Ön irást adhatna magáról, hogy a pénzt Laczi fiókjából elvéve, azt, mihelyt lehet, neki visszafizetendi.

— Azt, asszonyom, nem fogom tenni.

— Akkor a pénzt lesz ön kénytelen előteremteni.

— De hol vegyem azt asszonyom?

— Azt én nem tudom. Hanem arról biztosíthatom önt, hogy ha holnap reggelig vagy a pénzt, vagy az irást nem fogja kézbesiteni Laczinak s az egészt bizalmas tréfára nem igyekszik forditani, délre a börtönbe kerül.

— Rajta leszek, asszonyom.

— Isten önnel.

Az asszonyság eltávozott, a lengyelt egyedül hagyva síró gyermekeivel.

*

* *

Másnap reggel a miniszternél látjuk az asszonyságot. A miniszter még negligéeben volt.

— Voltam a lengyelnél — monda, — az ember sírt, megijedt nagyon. Igen fél az elfogatástól. Egy óra mulva itt lesz Pénze nincs, kénytelen lesz irást adni magáról, hogy az ön pénzét elvitte.

— Igen jól van. S azzal rögtön küldöm őt Galiczia szélére oly megbizással, mely miatt kénytelen lesz magát rejtve tartani. Mihelyt távol lesz, előlépek az irattal, nagy zajt ütök, hogy az én emberem megszökött és engem meglopott. Az a bizalmasság, melylyel házamhoz ki- s bejárt, valamint saját elismerése tökéletesen valószinüvé teendik a mesét. A ki nem hiszi, azt hazaárulónak kiáltjuk s veszve van. A feltörött ládák neki fognak beszámittatni.

A miniszter ur tovább is igen kedélyesen mulatott a fentisztelt hölgygyel, de a mi inkább tartozván a romantica, mint a historia körébez, hallgatunk róla, mig egy férfias koczogtatás az ajtón ismét historicummá teszi az elbeszélést.

A lengyel volt, a ki belépett.

A miniszter ur nem tudta milyen arczot csináljon egyhirtelen, bár azt már hetek óta betanulá, de a lengyel komoly arcza kissé zavarba találta hozni.

— Uram, — szólt a lengyel hidegen, — ön rám gyanakszik, hogy kétszáz forintját elvivém s fenyeget, hogy megbecstelenit, ha vissza nem adom.

— Nem, nem öcsém, vága közbe confidens hangon a miniszter, látod, nem értesz, az a pénz nem volt az enyém, nekem arról számolnom kell. Én tudom, hogy te azt most vissza nem adhatod...

— Kérem, vágott közbe a lengyel, az asszonyságot észrevéve, e párbeszéd nem igényel tanukat.

A miniszter intett az asszonyságnak s az félre vonult az előszobába, az ajtót félig nyitva hagyva. Ez szokás volt e háznál.

A lengyel hideg vérrel becsukta az ajtót s közellépett a miniszterhez.

— Uram. Ön igen jól látszik tudni, hogy a szegényt mindenkinek és a hatalmasnak mindenkit szabad bántani.

— Ne tüzelj öcsém, ne tüzelj. Hisz nem akarlak én megenni. Elhiheted, hogy iratoddal én vissza nem élek, csupán a magam igazolására akarom azt felhozni, a legbizalmasabb privát conferentiában. Csak néhány sor elismerés, azontul ne legyen semmire gondod. Már is el van készitve, csak alá kell irnod.

A lengyel, a nélkül, hogy a miniszter szavait feleletre méltatná, elővette tárczáját s belenyult.

— Ah, vagy már el is készitetted? annál szebb, nem tesz semmit. Azért jó barátok maradunk.

A lengyel büszke megvetéssel számlált le tárczájából kétszáz pengőt az asztalra.

— Itt van a pénz.

A miniszter elhült, elsápadt. Nem tudott, mit szólani.

— Itt van, számlálja meg. Nem csaltam-e meg?

— Hogy jutottál hozzá? dadogá csalatkoztában az ember.

— Nem volna ugyan senkinek gondja rá, de elmondhatom. Eladtam gyermekeimnek minden ruháját, el megholt nőm jegygyürüjét; a mi ki nem telt, azt Dembinszkytől kértem fel kölcsön becsüldszóra, s ő adott, mert tudta, hogy lengyel vagyok, s a lengyel becsület tiszta. Most tegye el ön e pénzt.

— De én nem igy akartam ezt. Nekem soha sem kellett volna e pénzt megadnod, csupán elismerned, hogy elvivéd.

— De nem vittem el! kiálta a lengyel és szemei szikráztak, én hazudni nem fogok. E pénzt nem az adós fizeti hitelezőjének, hanem a megtámadott utas fizeti az utonállónak váltságul életéért. Tegye ön el.

— Takarodj! vidd pénzedet. Hadará a miniszter, kinek jó vastag bőre volt sértések elszivelésére, s a pénzt a lengyel markába nyomta vissza. Elmehetsz!

— El fogja ön venni? Vagy azt várja, hogy az arczához vágjam? Ordita az dühtől elsápadtan.

— Mit jelent ez! szólt a miniszter visszahökkenve.

— Ez azt jelenti, hogy ilyenkor becsületes ember kardjához nyúl és megverekszik.

— Ah, barátom, nekem nem elvem a párbaj, ez már kimondtam az országgyülésen. A párbaj aristocraticus institutio, és én testestül-lelkestül democrata vagyok.

A lengyel fogait csikorgatta, minden izmai reszkettek a a boszútól.

— Ön egy — — gyáva!

Magát e kifejezést négyszem közt bizton eltürte volna a miniszter, de a lengyel oly előkészületeket kezdett tenni ökleivel, hogy Laczi jónak látta a csengetyü felé retirálni.

— Most elfogathat ön, de tudja meg, hogy Dembinszkynek elmondtam, mire kell nekem e pénz.

A miniszter mérgesen harapott ajkaiba, s ujjaival hosszú szakállát borzolá.

— Itt van, szólt a lengyel, a pénzt a törpe lábaihoz vetve. Szedje fel ön! S egy tekintetre sem méltatva többet a kormányférfiut, eltávozott, valamennyi szobaajtót ugy csapkodva be maga után, hogy a ház rengett bele.

— Tervünk füstbe ment, szólt az asszonyság belépve a

szobába, hol a miniszter lehető legnagyobb léptekkel nyargalt fel s alá.

— Beszélt kegyed tán vele?

— Megállitottam. Hallani sem akart engesztelődésről. Azt mondja, viszamegy Lengyelországba, ott legalább becsületes ellenség teszi fogságra politicai vétekért, mig itt hóhérszerepre jutott kalandorok üldözik oly vétekért, melynek gyanuja is megölő.

— Ki hinné, hogy ezek a lengyelek mind oly borzasztó dölyfösek. És épen ez? oly földhöz ragadtnak látszott. Semmit sem lehet velök ostoba kevélységök miatt kivinni.

— Más tervet kell kigondolnunk.

— Már készen vagyok vele.

— Halljuk.

— Az egész Zichy-féle ingóságokat elárvereltetem, igy nem tudják meg, mi hiányzik belőle? és jogot nyerek a pecsétek feltörésére.

— De hátha a táblabirák beleszólnak?

— Letorkolom őket. Ich kenne meine Pappenheimer. A ládák uj felbontása saját hivatalnokaim előtt megy végbe, s azok, ha kell, olyan visum repertumot adnak róla, a milyet diktálok nekik.

— Ezt még sem tanácsolnám. Azok ott a szegletházban erősen fujják ön ellen a követ. Félő, hogy az árverés által gyanut kapnak. Hiba lesz, önnek fegyvert adni ellenei kezébe.

— A gyülésen letorkolom őket, ha pedig lapban támadnak meg, betiltom lapjukat.

— Én nem mernék hozzá fogni.

— Mert nem ismeri őket ugy mint én.

— Mert jobban ismerem őket, mint ön.

*

* *

Másnap meglehetős kurta placatok hirdeték, hogy a rendőrség szállásán a Zichy-féle holmik árvereztetni fognak.

Az emberek a falra s onnan egymásra bámultak, mindenki kérdezett, senki sem felelt.

Várták az országgyülést, reménylve, hogy ott fel fog világositatni e váratlan dobraütés; melynek okát senki sem tudja.

Ugy történt.

A reggeli ülésben több képviselő fenkölt méltatlankodással szólalt fel, felvilágositást kérve ez ügyben a bizottmánytól.

Elmondák, hogy ez árverés törvénytelen. A megöltnek törvényes itélete nincs, vagyonait elfoglalni senkinek nem volt joga, mig rendes processusa le nem foly, akkor is gyermekei részét előbb el kell abból különözni, mielőtt valaki rá tehetné kezét.

Elmondák, hogy ez árverés oktalan. Aranyat és ezüstöt elprédálni ilyen időben kétséges papirosokért esztelenség, midőn ugyanolyan papirosokat harminczkét nyomda ingyen készit a kormánynak.

Elmondák, hogy ez árverés rendetlen. Ez nem tartozik a rendőrminiszterium köréhez, hanem a pénzügyminiszteriumához.

Elmondák, hogy ez árverés nemtelen. Máskor az elitélt köntösein a hohérlegények osztoztak s most egy országgyülés fogja-e azokat elkótyavetyélni?

A szónokok határozottan, becsületesen beszéltek, látszott rajtuk, hogy érzik, miként fejükkel játszanak, de az is, hogy végtére le akarják onnan rázni az oda ült hydrát.

A miniszter valamennyi beszéd alatt folyvást mosolygott, és billegette fejét, mint egy gypsz pagódli s minden nyomósabb kifakadásra egyegy »hm, hm, — ej, ej, — lám, lám« interjectióval válaszolt.

Végre fölkelt ülőhelyéből s miután magáról először egy piros galléru szürke köpönyeget, azután egy felső s végre egy alsó kabátot levetett, elkezde dictiózni.

Elmondá, hogy ő a kormányzónak legbenső barátja és hogy ő a respublicát a legtökéletesebb alkotmány-formának tartja, s hogy ő mennyit küzdött már a szabadságért, s mennyit fog még érte küzdeni, hogy ő Debreczen várost mennyire tiszteli azt milyen strategice nevezetes pontnak tartja, mint fogja egykor körülsánczoltatni. Hogy ő a fiatalságnak mekkora barátja, hogy a haza üdvét egyedül azoktól várja. Hogy a ráczok milyen kegyetlen ellenségei a magyarnak, és hogy Perczel hogy fogja őket megenni. Hogy ő az országgyülésnek milyen imádója in solidum, néhányak kivételével, mely nehányak szüntelen azon törekednek, hogy a hazát elárulják, hogy bármi áron kibékül-

jenek, hogy a hadsereget eladják, hogy Debreczenből elszök jenek, hogy Olmüczbe levelezzenek és a kormányzót kisebbitsék a ki ő neki legbenső barátja elannyira; hogy a ki őt megbántja, az a kormányzót bántja és igy az egész hazát bántja, a miből természetesen következik: hogy a kik az ő ellenségei, azok ellenségei a hazának, azok hazaárulók, azokat le kell nyakazni. A mi végre a kérdéses tárgyat illeti, tudatja az országgyüléssel azon jogkifejezést, miszerint a »res servando non servabiles« (tartva nem tartható dolgok) azoknak gondviselője által bármikor eladathatnak.

»Éljen! éljen. Vivat! hangzott minden felől; orditott mindenki mindenféle tónusból és nyelvből, tán koszorút öltönyeit is hánytak a szónokra, ki most egyenként ismét felszedé leszórt s fejével billegett, mint egy gypszpagódli.

Az interpellans képviselők ugyancsak szerencséseknek tarthaták magukat, hogy a második emeletről az ablakon fejtetőre le nem hajigáltattak.

Mi pedig ezuttal megtanulhattuk, hogy az arany és ezüst bizonyos fajta emberek kezeiben el nem tartható portéka.

»Res servando non servabiles.« Mint a miniszter ur bevallá.

*

* *

Utban voltam. Karczagon, mig lovakat váltottak, betértem a vendéglőbe, midőn unatkozásaimból szörnyü zaj riaszta fel. Kocsizörgés, kardzörgés, ajtózörgés, káromkodás és tudja a jó ég mi mindenféle emberhalált jelentő hangok nem.

Már resignálva voltam arra a gondolatra, hogy vasasnémetek rohanták meg a várost, midőn felpattan az ajtó s belép rajta egy rettenetes apró ember, egy rettenetes nagy szál karddal az oldalán s világverő lármával szidja a kellnereket, marqueureket, vendégfogadósokat és mindenféle szolgálattevő lelkeket Karczag városában, a miért őt kész ebédre nem várták reggeli tiz órakor.

— Én futár vagyok! Egy futárral igy bánni hazaárulás. Én önöket feljelentem, én önöket leguillotinoztatom! A haza megszabaditóival igy bánni!

A korcsmáros végre nagy alázatosan jelenté a haragos urnak, hogy egyszeriben készen lesz egy egész pulyka.

— Meg két font rostélyos! vága közbe a haza egyik megszabaditója.

— Igenis és egy fél kuglihupf.

— Ha egész volna, jobb volna.

— Lehetne tán addig valami omelettet késziteni.

— Három adagot. Bátran.

A kocsmáros nézte: hogy maga van-e ez az ember, vagy még vár valakit?

— Most kaptunk friss kecsegéket a Tiszából — szólt kétkedve a korcsmáros.

— Igen? Abból is öt fontot halászlével. S keritsen egyuttal valami finom konfektet. Nini, kiálta a távozó kocsmáros után, ott künn egy nyúlat láttam lógni, azt pörkölje meg.

— De könyörgöm, az sokáig fog tartani s a lovak már itt vannak.

— Én parancsolok, ön engedelmeskedik! Addig is hozzon ide két palaczk madeirát. Sietve!

A kocsmáros szaladt, az apró férfi pedig hátra tett két kézzel büszkén sétált fel s alá a hosszu szobában végtelen sokat tartva arra, hogy kardjával mentül nagyobb zajt csináljon.

A bor megjött, a kis bőrben lakó nagy férfi csaknem az órrom alá tette a czifra palaczkokat, s mikor töltött belőle, rám nézett, mintha mondta volna: láttál-e már olyan embert, a ki Madeirát iszik? Pedig jobb lett volna, ha a kocsmárosra nézett volna ilyenforma kérdéssel: láttál-e már olyan embert, a ki megiszsza a czukkorral és spiritussal kófernyált kerti vinkót Madeira képében?

Az ember oly impertinens volt, hogy lehetetlen volt bele nem kötnöm.

Pro primo a kalapjáról akkora vörös toll lóggott le, hogy az ajtót sohasem csukhatta be maga után, a nélkül, hogy azt oda ne csukta volna. A kardját valaha akkor csinálták, mikor két kézre szokták fogni a pallost, akkor sem az ő számára. Csizmái hónaljig értek, miket sarkantyúk diszesitének, minőket a hochselige Ritter Fridolin viselhetett. Tulipiros bársony mellényének mindenik zsebéből egy-egy nehéz aranyláncz csüggött ki s humoristice kötött shawlja csokrából nagy patheticus vatermör-

derek meredtek elő, különösen kedves ellentétben a rendkivül czirmos ritka szakállu mongol ábrázathoz.

Mondom, hogy bele kellett kötnöm.

— Ugyan kérem, szólitám meg, hová tetszik utazni?

Az ember felém forditá arczát, végig nézett, lábát előre veté és szólt kemény, szétmorzsoló hangon.

— Azt ne merje ön kérdeni, tudja ön, mert az statustitok s ezzel kardja markolatára csapott merészen, mintha azt akarta volna tudtomra adni, hogy e titkot fegyveres kézzel is kész megőrzeni.

Azután felemelé poharát és magas leereszkedéssel kihörpenté.

A kerti vinkónak az a jó tulajdonsága van, hogy az ember nem részegszik meg tőle, hanem megbolondul; kivált ha czukor és spiritus van közé főzve, tökéletesen; de legkivált akkor, ha az ember különben is meglehetősen bolond.

Az én futárom is majd igy járt.

Az első pohár után mindjárt keresztbe álltak a szemei odajött hozzám és barátjának nevezett, megszoritotta kezemet s kérdezé: hogy tudom-e, hogy ő miért megy most Pestre?

— Hát Pestre tetszik? Nem tudom miért? nem is találgatom.

— Tud ön titkot tartani?

— Nem próbáltam. Meglehet.

— Tehát tudja meg, hogy én fontos irományokat viszek itt a zsebemben. Látja?

— Látom, vigyázzon ön, hogy el ne veszitse.

— Oh attól nem tartok, mert Szolnokon mind valamennyit bevetem a kályhába, hogy ha elfognak, nálam ne kapják. Nem nagy tüzet ad ugyan ki, de az én hátamat meglehetős borsódzásoktól menti meg. — Szólott a nagy férfiú tréfásan és ivott.

— De hát ez esetben kár is kegyednek Pestre befáradni, ha depescheit már Szolnokon utba igazitja.

— Hm. Nem csupan ez irományokkal vagyok küldve. Látja ön a többi közt ezt a rózsa-szinű levelkét, ez bizonyosan nem statustitok, ugy-e bár?

— Ugy gondolom.

— Találja ki, ki küldi e levelet?

— Kis Péter? — nem az. — Nagy Pál? — az sem. — No ugy nem találom ki, hogy kicsoda?

— Haha! hát nem ismeri az irást? Hisz ez a miniszter ur irása.

— Valóban az övé.

— Igen ám, ő ezt egy szép hölgynek küldi. Hanem ez titok.

— Tudom. Bizonyosan valami finom összeesküvés.

— Dehogy az. A miniszter szerelmes. Egy hajfürtét küldi e levélben ama szép hölgynek. Ezzel kell Pestre bemennem minden héten egyszer.

— Tehát azért van ő olyan kopaszra lenyirva?

— Azért ám, az a szép hölgy pedig rendesen a kandallóba veti a levelet olvasatlanul, egyszer már le is dobatott a garádicson, azóta csak a portásnak kézbesitem. Szólt a nagy férfiú ama kis compediumban őszintén, és ivott.

— De hát visszatérőben nem veszik öntől számon hivatalos eljárását? kérdém.

— A status dolgaiban tetteket senki sem, hanem a miniszter ur a maga levelére annál inkább sürgeti a választ. Én azonban megveszek Pesten a fodrásztól egy csinos hajfürtöt s válaszúl azt hozom neki vissza, mit is ő rendesen arany medaillonba zárva az inge alatt visel.

A testileg kicsiny férfiu rettenetesen kezdett ez ötletre nevetni, jó kedve csupán az által zavartatván meg, hogy a kocsmáros és pinczérei bejöttek teriteni, mire ő ismét előkelő minákba kezdte szedni arczát, szidta a pinczéreket, hogy miért olyan lusták, már egy órája, hogy itt van, még sincs semmi. E philippica csak azért volt megkezdve, hogy legyen oka a testileg kicsiny férfiunak egyik óráját a másik után kihuzni zsebéből, azokat füléhez tartani, felhuzni s más egyéb módon fitogatni.

— Szép órák, mondám.

— Hehö. Elhiszem azt. Egyik nyolcz köre, másik tizenhatra. Minő emaille! Zichy-féle mindakettő.

— Igen? Res servando non servabilis?

— Harmincz forintért vettem mind a kettőt, testvérek közt is megér egy háromszázat. Nem tubákol ön?

E kérdés csak azért volt hozzám intézve, hogy legyen miért egy gyönyörü burnótszelenczét előhuzni a zsebből, mely egyetlen achatból faragva, s aranynyal gazdagon befoglalva, egyike lehetett a muzeumi ritkaságoknak.

— Ez is res servando non servabilis?

— Igen, hat forinton vevém, már igértek értük hatvan aranyat. Ez a gyürü is onnan való, de ezt nem vettem. Valóságos opál, ritka nagyságu, ezt Laczi adta, mikor lakatost hoztam neki, hanem ez statustitok, ezt, megbocsát ön, de el nem mondhatom.

Hozták az ebédet. A kis férfiu neki ült, magam pedig elmentem egy helybeli ismerősömet felkeresni. Egy óra mulva vetődtem haza. A kis férfiu akkor is ott ült, előtte üres tálak és üres poharak. Már ekkor annyira volt, hogy nem ismert rám.

A kocsmáros számolta az étkek árát, én pedig azt vetettem fel magamban, hogy ha a nagy férfiu ilymódon látna hozzá, mennyi idő alatt enne meg egy nyolczvan ezer főből álló ellenséges hadsereget munitio és patrontás nélkül?

Végre kitámolygott a haza egyik megmentője várakozó furmányosához, köpenyét, kardját, táskáját odabenn felejtve s azokért egyenként küldözve be a fogadói szolgákat. Mikor elvégre már fenn ült, még egyszer leizent, hogy hivják ki már azt a részeg gazember futárt onnan belülről, mert ő nem vár egy perczig sem reá tovább, s csak miután esküvéssel bizonyiták neki hogy az a futár ő maga, resignálta magát jelt adni a kocsisnak az indulhatásra.

Percz mulva elnyelte a porfelleg rohanó szekerét. Az ajtóban álló nénémasszonyok ezer áldást sóhajtának a haza egyik megmentője után, ki oly sietve rohan és a haza üdvét viszi magával. Isten veled hőkeblű utazó.

Si tibi terra levis. Azaz, hogy a szekerednek.

* * *

Ezenben furcsa dolgok kezdtek történni Debreczennek városában.

Estenként egy piaczi boltban transparent felirat előtt lehete látni egy sereg minden szőrü szinü embert, a holott is egy kis fél ives lapocskát árult egy kis kerekhasu könyvárus jó három krajczárért igazi pénzben.

E három krajczárért csodadolgokat olvashatott az ember.

Nem volt az előtt semmi szent, még a miniszter ur maga sem. Ki előtt félelmesen hajolt meg az egész országgyülés, ki

imponált a kormányon, ki parancsolt egész Magyarországnak, azzal egy kis, tenyérnyi, sajtóhibákkal teljes ujságocska szembe mert állani, hogy egyetmást számon kérjen tőle.

Az eset oly hallatlan volt, mint csudálatos.

Hogy egy kis, sajtóhibákkal teljes garasos lap a korlátlan hatalmu miniszter hajába merjen kapni.

Minden elkövettetett, hogy e botrány megszüntettessék.

Fenyegettetének a lap kihordói, hogy agyonköveztetnek, de e fenyegetés nem hozathatott teljesedésbe azon csekély okból, miszerint az ehez megkivántató köveket harmincz mérföldnyiről kellett volna oda szállitani.

Tartatának egyenlőségi gyülések, miknek resultatuma azon kegyes ohajtás lőn, hogy bárcsak itt folyna a Duna, hogy azon lap iróit bele lehetne hajigálni.

More patrio követeltetett a cautio, ugyanakkor, midőn maga a kormánylap sem tette azt le. Mind hiába, másnap a cautio is készpénzben le volt téve.

A lap ócsároltatott uton utfélen sajtóhibái és vádjai miatt. Hasztalan, másnap még több sajtóhibát s még több vádat hozott a miniszter ellen.

Indittattak meg ellene hasonló formatumban fogdmeg lapok, a miniszter ur saját vezetése mellett, hanem az előfizetők nem sokára instantiát adtak be hozzá, hogy fordittassa le magyarra, a mit ir, mert persául nem értenek.

Utoljára nem volt mit tenni egyéb, mint az országgyülés elébe adni a dolgot s sajtópert kivánni a méltatlan rágalmak ellen.

A szerencsétlen ujság földig gázoltatott. A fekete földig!

És elrendeltetett ellene a szigorú, törvényes vizsgálat.

A vizsgálat soká tartott, a sajtóhibás lapocska azzal vádolta a minisztert, hogy nem bánt tiszta kézzel az ország által reá bizott vagyonok körül.

A dologság borzasztó volt. A vizsgálat igen sokáig tartott.

A mely nap a vizsgáló bizottmány referálandó volt, már azt előre tudta mindenki. A karzatok tele voltak uri hölgyekkel, kik már reggel hat órakor beültek, hogy helyet kapjanak.

Künn a piaczon nézdelték a helyet, hogy hol fogják felállitani az akasztófát, hány foga lesz annak, hogy minden ujságiró rá férjen, a ki a minisztert bántotta?

Tulajdonképen csak az volt még kérdés, hogy valjon akasztatni fognak-e azok, vagy guillotinoztatni?

A várvavárt óra végre megérkezett, az ülés megnyittatott.

Jelen voltak a miniszter ur és párthivei, magasan ragyogó ábrázattal, fenhangon kaczagva, handabandázva és ingerkedve.

Jelen voltak a meggázolt férfiak is, kik mertek a miniszter ur ellen szólni, meghúzodva, lenézve mindenkitől érdemeik szerint. Hátraültek szegények és lehuzták fejüket, hogy szemeik ki ne égjenek a szégyen miatt.

Felállt végre a vizsgáló bizottmány elnöke. Alacsony ősz ember, becsületes magyar arczczal s elmondva vizsgálatai eredményét, feszült várakozás közben, előadását azzal rekeszté be: hogy a megvizsgált holmikon kétségtelen eltulajdonitás nyomai látszanak.

Az emberek egymásra néztek, összevissza hüledezve, hallgatás lőn, a szúnyogröpülést meg lehete hallani.

Az ősz férfiu azt hitte, hogy nem fejezte ki magát elég világosan s ujolag ismétlé.

— Itt nem vétkes hanyagság, hanem világos lopás kérdése forog fenn s kezével esetleg-e vagy készakarva? egyenesen a miniszter felé mutatott.

Az, mintha egy sulyokkal csaptak volna a feje lágyára, hanyatt esett székében és néhány perczig meg volt halva.

A mint föleszmélt, azon vette észre magát, hogy egyszerre tizen beszélnek hozzá.

A ki csak szóhoz juthatott, válogatva, nem válogatva a szót, szidta, mocskolta, s legjobban szidták, mocskolták elvbarátai, kik mindent elkövettek, hogy e tett részeseinek ne látszassanak.

Végre a sok tépés, marczangolás és püfölés után szóhoz juthatott ő is, de ekkor meg oly furcsákat beszélt össze-viszsza, hogy mindenki elkezdett rá fenhangon kaczagni.

A publicumnak mindegy volt, akárkin történt a scandalum. Látvány volt elég. A scena váratlanul ugyan, de azért drolatique végződött.

A miniszter e felvonás alatt tökéletesen pulverizáltatott.

Midőn a teremből eltávozott, az ugyane nap kinevezett főápolónő nyujtá neki karját támaszul, mire a debreczeni civis azt

jegyezte meg, hogy a főápolonő a legelső massacrirozott sebesültet hivatalos gondviselése alá veszi.

Látszott tagadhatlanul, hogy e jelenés után az ország gyülés nyakára nőtt a miniszter urnak.

Estig tartott a privát konferenczia a rendőri szálláson ez eset után s még azon éjjel gyors futár küldetett titkos missióval Hetveni urnak utána.

*

* *

Meredek havasok állják körül Abrudbánya városát. Hegy hátán hegy, mint megőszült óriások, emelkednek szerte hóval fedett ormok, miknek szakadékain feketésen zöldel a hóban lakó fenyő.

A sziklákon járatlan ösvények vezetnek keresztül-kasul, néhol a hegyek éles gerinczein futva végig, honnét a ködös mélység fenekét nem látni, másutt meredeken alig tartó lépcsők viszik tovább a veszélyes utat mélybe és magasba, a tajtékot verő hegyi patak mély örvénye fölött egyegy keresztül döntött fa rávetődő törzse az átvezető hid. S lenn, lenn a viszhangzó mélységben egy egyenes ut visz két magas sziklafal között, keskenyen, rögösen a bányavárosig.

Ez uton látjuk haladni Hetveni urat az ő csapatja élén.

A csapat rendetlen, utjában lármáz és verekszik, ruházata a hány, annyiféle, hanem a tiszt urak, kik világért sem elegyitik magukat a közkatonaság közé, annál ragyogóbbak, öltözetük piros prémes zöld dolmány ezüsttel és vörössel, a hol csak lehet, kihányva. Maga Hetveni ur arany gallért visel.

Csupán egy kis csapat tart szigoru rendet. Vezérük fiatal, komoly, lelkesült arczu ifju, maguk a fiuk mind oly érettek, oly okosak. Tán mindnyájan egy tanoda egykori tanitványi. Sórakozva mennek, hangot csak lépéseik tactusa ad.

Utánuk ismét ágyúk és ágyúszekerek, mik körül sem tüzér sem fedezet.

Hetveni ur meghallá, hogy a magyar kormány a békülni kész románok lefegyverezésével foglalkozik Abrudbányán, s rögtön sietett oda hivatlanul, kéretlenül, az alku pontjaiba beavatkozandó.

Még eddig a merre járt, a legjámborabb oláhok közt, kik soha a magyarra egy rosz tekintetet nem vetettek, mindenütt

sarczot vetett a békés falvakra. Tudta, hogy az oláh pórnők arany és ezüst pénzeket viselnek felfűzve. És gyüjte aranyat és ezüstöt.

Most ugy hivé, itt az idő Abrudbányára jönni, hol hite szerint sok aranynak kell lakni, miután az oláhok leteszik a fegyvert. Azelőtt nem igen volt passiója őket meglátogatni.

A románok nagy része e közben már megadta magát, s fegyvereit a békekövet kezeibe tevé, ki erős szavakkal igérte nekik a multak feledését és közbocsánatot, ha ezentul békében maradnak.

A békülés legszebb folyamában érkezék meg Hetveni ur éles csapatjával s saját kincsszomjával s megállitja az alkudozásokat.

Követelései botrányosak voltak.

Magyar vagyok, nem akarom azokat leirni.

Elég annyit mondanom, hogy azokat saját békekövetünk undorral utasitá vissza.

A guerillavezér azonban nem volt az az ember, ki szép szavakra hallgatni szokott.

Fegyvereseit azonnal csatarendbe állitá, bevezette a fegyverlerakás szinhelyére s a fegyvertelen oláhok közé lövetett vele.

Ha egy századdal később mondaná el valaki e tényt, azt felelnök rá, nem, az nem igaz, ily alávaló tett magyartól nem származhatott soha! De emlékezetünk még nagyon élénk s a mik ezután következtek, sokkal inkább el vannak terjedve, mint hogy valamit el lehetne belőlük titkolni.

E galád megrohanásra, mintha a föld okádná ki a harczosokat, ezrei és ezrei támadtak elő a fegyveres románoknak a körülfekvő bérczeken, kik gyanusan várták a békülés kimenetelét s még nem tevék le a fegyvert, s most boszura lobbanva fogták körül a guerilla-sereget, mint egyetlen jelszóra, kürtök rivalltak mindenfelé s vérengző orditás.

A békekövet még csillapitani akarta őket, de azt mint árulót darabokra tépték s a guerillákat beűzték a városba.

Ha katona lett volna, ha magyar lett volna, utolsó csepp vérig védte volna a védetlen várost, melyre vészt, pusztulást idéze, de nyomoru korcs volt a silány, s meg sem állapodva futott serege előtt, meg sem állapodva, hátra sem nézve, hanem karddal vagdalva azokat, kik előtte akartak szaladni.

Csak egy csapat nem futott el, csak egy csapat állt ki a fenyegetett város védelmére, a komor, hallgatag ifju kis serege.

Kétszer nyomta vissza a százszor nagyobb tulerőt, mig végre az oláhok elfoglalták ágyuit.

— Ne hagyjuk ágyuinkat fiuk! kiáltá megvillantva véres kardját az ifju hős s elszántan a küzdő tömegbe rohant. Még egyszer elverte őket ágyuiról, tért hagytak körüle s csapatja körül a visszaszórt oláhok, s azután felülről a hegytetőről kövekkel hajigálták őket agyon.

Igy esett el korunk egyik legszebb tehetsége, kiben oly forró sziv, oly magas észszel volt párosulva, hozzá és seregéhez nem méltó csatában, ágyuit és becsületét védve.

Ez ifju hős — Vasvári Pál.

E rövid ellenállás után a felbőszült nép a martalékul vetett városra rohant.

Mi történt azután? Ne kérdjétek.

Azt tudni nem jó emberi léleknek.

Fátyolt reá, sürű fátyolt. Beszélnek ugy is eleget a kihulló könyek a kihullott vérről.

Hetveni ur 1600 főnyi csapatából — hatvanad magával menekült meg, a többi a szorosokban agyonköveztetett, anélkül, hogy csak egy puskalövéssel védhette volna magát.

Abrudbánya most leégetett laktalan rom.

Nehány nap mulva felkötött karral részvétgerjesztőleg járt Debreczen utczáin Hetveni ur papagájszin uniformisában.

És a miniszter urnak rettenetes rosz kedve volt.*)

Ez utóbbi eset nagyon elevenig ható csapás volt a miniszterre.

Nem ilyen véget szánt ő a gonddal és előnyökkel szervezett guerilla-csapatnak.

Mint hajdan Napoleon, ugy akart ő megjelenni ezek szuronyai mögött az ellene támadt országgyülésen, de kegyencze elrontotta a tervet.

Még egy desperatus kisérletet próbált azután meg az országgyülés ellen, de az is siralmas eredménynyel végződött.

Lázitó czikkeket iratott bérencz lapjaiban saját sanscrit nyelvén és még sajátabb sansesprit modorában az országgyülés

*) E leirás nem történelmileg hű; de az eset után igy volt az elbeszélve Debreczenben. J. M.

tekintélye ellen, melyben annak feloszlatását sürgeté, még pedig rögtöni feloszlatását, nehogy ideje maradjon az ő fejére kimondani az itéletet.

De pórul járt czikkeivel, mert az országgyülésen megmosdatták értük és nem törülgették meg utána, a herculesi nemzetőr generalis plane oly névvel nevezte őt minden circumscriptio nélkül egész pereputyjával együtt, hogy e kifejezést az elnök imparlamentarisnak nyilatkoztatta, de melyet a jelen volt publicum osztatlan applausussal fogadott.

A czikkiró, hogy mind ezek általi sértetlenségét s egyszersmind az egész gyülekezet iránti lenézését kitüntesse, a tartott szelemi püfölések közben felkapaszkodott a gyülterem contignácziós kathedrájába s onnan kaczagott alá, fejét mindenféle oldalra billegetve, mint egy gypsz pagódli, mindaddig, mig a sértegetett rendek elkezdtek neki mogyorót hajigálni fel, mint szokás a menageriákban kalitkázott bohókás evetkéknek és tengeri macskáknak mogyorót hajigálni.

Erre megszégyenlette magát és lekotródott.

Ez történt april 12-én.

Másnap ki kelle mondatni az itéletnek a hütlen miniszter fejére, kinek letüntetével, a kormányon elhatározó majoritásban maradandott a békepárt; de másnap és harmadnap egészen más dolgok történtek Debreczenben, miknek auspiciuma alatt a miniszter gyönyörüen menekült.

Volt-e e másnapi eseményeknek összeköttetése az előbbiekkel vagy sem? Miért kellett azoknak közvetlenül másnap bekövetkezniök? azt mi nem akarjuk feszegetni, annyi bizonyos, hogy azok megtörténte után a minisztert a gyémántokért senki kérdőre nem vette.

*
* *

Hová levétek ti napjai a ragyogó dicsőségnek, hová lettél te hőstettekben gazdag időszak, te hir mámorával ittas év?

Elmultatok, elenyésztetek.

Hová levétek ti hősei az uj historiának, kiknek neveit két világrész tanulta kimondani?

Elvesztetek, gyászos, nyomoru halállal, nem a harczmezőnek dicső halálával.

Hová levétek ti szellemóriások, kik ujjá akartátok alkotni a világot?

Nyögtök lánczok között, vagy futva bujdostok, elhagyva nőt, gyermekeket, hazát, elhagyva az ősi hajlékot, s elhagyatva örömtől, reménytől!

Hol vagytok ti thermopilaei hősök, fiai az ifju hadseregnek!

Idegen tartományokban érdemjel-fosztottan bünhödtök nem önbünötökért.

És ti, kik sohasem szerettétek, csak szoptátok a hazát, kik játszottatok mindennel, a mi szent; ti a szabadság hamis prophétái, hol vagytok, mint folynak napjaitok?

Farsang van. Mulattok ugy-e bár!

Sajó.

Utóhang.

Eddig terjednek forradalom alatti irataim, a mik azon években mind nyomtatásban megjelentek.

Most már csak historiai adalékok számába mennek azok: értelmük, a korszakkal együtt, mely őket szülte, elenyészett.

A jelen kor a nyugodt alkotás, a békés kifejlődés aerája. A jelen nemzedék feladata csendes munkával épiteni a multak romjai helyébe; se társadalmi, se politikai forradalom nem létezik ránk nézve.

Ma az ország és a trón érdekei egygyé vannak forrva s egymástól se külön nem választhatók, se szembe nem állithatók.

A két birodalom s annak uralkodója egyedüli jó barátjaikat és biztos szövetségeseiket egymásban ismerték fel. Oktatójuk a történelem s a tandij drága volt. Nem fogják azt elfelejteni.

Azon a hangon, melyen 1848/9-ben irtam, nem fog Magyarországon többé irni senki. Ez meggyőződésem — és imádságom.

»Hang« az már csupán; nem »érzelem« többé. — Akkor az volt.

Még egy történelmi adat feljegyzésével tartozom az olvasónak, ki e müveimet kegyes volt végig lapozni?

Hogyan lehetett az, hogy a rémuralom, mely a forradalomban részvételért oly szigorúan osztotta büntetéseit; a sajtó kezelőit nem üldözte soha? Ha igy irt a »békepárt« egyik szóvivője, hogyan irhattak még azok, a kiknek ez »béke-zsolozsma« volt, s vele szembe álltak?

Elmondom.

A forradalom bevégezte után egyik közvádló igen is állított fel saját kategoriát az irók számára is; s harmincznégy magyar irót jelölt ki, mint a kivégeztetésre érdemeseket; köztük e czikkek irójáť is. Ekkor egy másik közvádló (Kossalkó János) egy terjedelmes emlékiratot nyujtott be az akkori kormánynak, melyben történethíven kifejté, hogy a magyar forradalmi irodalom semmi egyebet nem tett, mint viszhangját adta az akkori közérzületnek: nem volt az vezetője, csak tolmácsa a forradalomnak.

Ezen emlékirat meggyőző indokolásai folytán lett mellőzve az egész kategoria az irók részére s a forradalom alatt irt müveiért még idézve sem lett a kijelölt harmincznégy legemlegetettebb magyar iró.

Már az 1850-diki vésztörvényszék előtt, alig fél évvel a forradalom befejezése után; jogelvet képezett az a felfogás, hogy az 1848/9-diki irodalmi müvek csak történelmi adalékoknak tekintendők.

Nagy része azoknak még abban az évben egy gyüjteményben reprodukálva is lett s az akkori kormány engedte azt megjelenni, mint történelmi adathalmazt.

Többre ma sem tartanak jelen müveim igényt: — ennyire ma is.

Helyén találom itt még néhány szóval rövid vázlatát adni a forradalom második éve alatti viszontagságaimnak.

A néphit azt tartja, hogy a mit az ember uj év első napján tesz, azt fogja aztán tenni az egész esztendőben. Ez rajtam beteljesült. 1849. jan. 1-jén elkezdtem futni. Ez volt aztán az egész év rende rám nézve.

Debreczenből, a mint a magyar seregek Pestre bevonulását megtudtam, siettem ide haza, s azonnal megkezdtem a Pesti Hirlapot szerkeszteni; s azonkivül a Debreczenben hagyott Esti Lapoknak levelezni. Néhány nap mulva családom is követett; de nem soká volt helybenmaradásunk. Buda ostroma s Pest bombáztatása utolsó napjain nőm Nyáregyházára küldtem Nyáry Pál rokonomhoz, s néhány nap mulva magam is utána mentem. Buda bevétele után az Esti Lapok is Pestre kerültek s akkor aztán két lapot szerkesztettem. Ludassy Mór volt a segédszerkesztőm. E lapokat nem találom már sehol: azt tudom, hogy keresztes-háborut hirdettünk az oroszok ellen. Egy este, mikor az oroszok már Hatvanban voltak, L. M. barátom azzal a hirrel örvendeztet meg, hogy Ledru Rollin (!) háromszázezer franczíával kötött ki Triestben. — No ha Ledru Rollin még csak Triestben van a maga háromszázezer franczíájával, akkor nekem jó lesz Pestről odább mennem. Vettem a puskámat, bucsút vettem a családomtul s mentem — nem tudom hová. Az uton összekerültem Nyáry Pállal. Elfogott s arra a kérdésemre, hogy mit tegyünk most? megtanitott egy tréfás népdalra, mely igy kezdődik: »Szalad a kutya Szeged felé!« Ezentul Pestmegye tisztikarával utaztam együtt. Kecskeméten közgyülést tartottunk s megtettük Kecskemétet Pestmegye középpontjának. Három nap mulva kerestünk

neki más középpontot: Vadkertet. És igy tovább: egész Szegedig.

Szegeden a legnagyobb elbúsulás közepett feltaláltam nőmet. Egy kedves iskolatársam Zabolay István, utánam hozta őt Pestről, messze lekerülve az ellenséges táborok elől. Az ujabb vesztett harczok után ismét futnunk kellett egész Aradig, négyen voltunk együtt: Kőrösy Sándor hadbiró barátom (most jogtanár Pápán) és feleségeink.

Aradról elindultunk Nyáryval Görgeit keresni. Őt feltalálva, nőm Schodelnével együtt Gyulára ment Erkel Ferencz orvostudor testvéréhez, mi vissza a magyar sereggel Aradra. A temesvári vesztett csata után még jelen voltam az ujaradi rövid ütközetben s aztán mikor mindennek vége volt, ismét egyedül álltam az uteza'n.

A gondviselés ismét egy politikai antagonistámat küldte segélyemre. Kossuthnak egy közeli rokona s titkára Rákóczy arra az ötletre jött, hogy ő se ki nem szökik az országból, se meg nem adja magát; hanem félre teszi magát okosabb időkre; vett szekeret, lovat, maga felöltözött kocsisnak, engem felvett utasnak, keresztülhajtott vakmerően az egész szemközt jövő orosz táboron. Az oroszok meg sem szólítottak bennünket. Igy jutottunk el Gyulára. Ott nőm egyedül volt, már Schodelné eltávozott. Vele együtt menekültünk egész a borsodi Bükk rengetegéig; hol egy ismeretlen völgy rejtett falujában Tardonán Telepi sógora, a derék becsületes hazafi, Csányi Béni birtokos vendégszerető hajléka fogadott be. Itt éltem öt hónapig és festegettem. A külvilágról nem tudtam semmit. Nagy jótétemény volt ez. Csak nőm tudta hollétemet s többször meglátogatott itt, a rosz hirt elhallgatva előttem. A

komáromi kapitulációkor Szigligeti testvére, honvédőrnagy az én nevemet is beiratta a kapituláló őrsereg közvitézei közé s nevemre szóló Geleitscheint hozott nőmnek, ki azt maga hozta el nekem.

A halálbüntetés alól tehát már ki voltam szabaditva. De Pestre csak később volt tanácsos visszatérnem; akkor is álnév alatt, álöltözetben, idegen utlevéllel, s hónapokig nem hagyhattam el a szobát. És igy beteljesült rajtam a közmondás, hogy a mit az uj évben tettem, az esztendő utolsó napján végeztem el.

Egyátalán ez évben annyi gondviselésszerü eset történt velem, hogy lehetetlen theosophistának nem lennem.

Már a 48-iki őszi hónapokban azt izente nekem Pázmándy, hogy engem bizonyosan fel fognak akasztani, ha a magyar kormány nem; hát az osztrák. S csaknem beteljesült a jóslat — ő rajta magán, kit háromszor állitottak a bitó alá: kétszer az egyik, egyszer a másik kormány. S ez rajtam is megtörténhetett volna.

Noha a hőstettek mezejét nem kerestem, még is minden veszély utólért, lecsapott mellém és sértetlen hagyott. Pest bombáztatásakor a lakásom melletti földszinti házat szétvetette a bomba, hogy két fala kidült; s a Landerer nyomda előtt szerkesztőségem ablakait zuzták be egy másik darabjai. Az első halottja a várostromnak mellettem esett el a dunaparton, ágyugolyótól találva, s Szegeden épen akkor, midőn a városházra mentem útlevelem láttamoztatásáért, repült a légbe a lőporraktár s az egész tér teritve lett szétszórt tégladarabokkal, mig a légben ezernyi bomba pattogott szét egyszerre. Engem egy sem talált.

S mikor mindnyájan elbuktunk, mikor jó barátaim nem segíthettek rajtam többé; akkor védelmemre keltek az ellenségeim, s megszabaditottak azok.

Ez érthetővé teszi, miért nem tudok többé s miért nem tudnék többé »ugy« irni, a hogy e kötetben foglaltak vannak irva?

Csöndes ember lett belőlem.

Jókai Mór.

BINDING SECT. APR 13 1973

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

PH
3260
A3
1875

Jókai, Mór
Forradalom alatt írt
muvei, 1848-1849